

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΑ

ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΜΑΡΤΥΡΑ

ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ

18-09-1929 - 31-05-1998

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ

Εκδότες

Επιτροπή Εξωτερικού του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ απο Περθ και Αδελαΐδα

Για τους εκδότες

Καθηγήτρια Δρ. Βιολέτα Ατσκοσκα

Τεχνική Συντακτική ομάδα

Αγκελε Λ. Βρετοσκι

Μεντο Βουλκανοβσκι

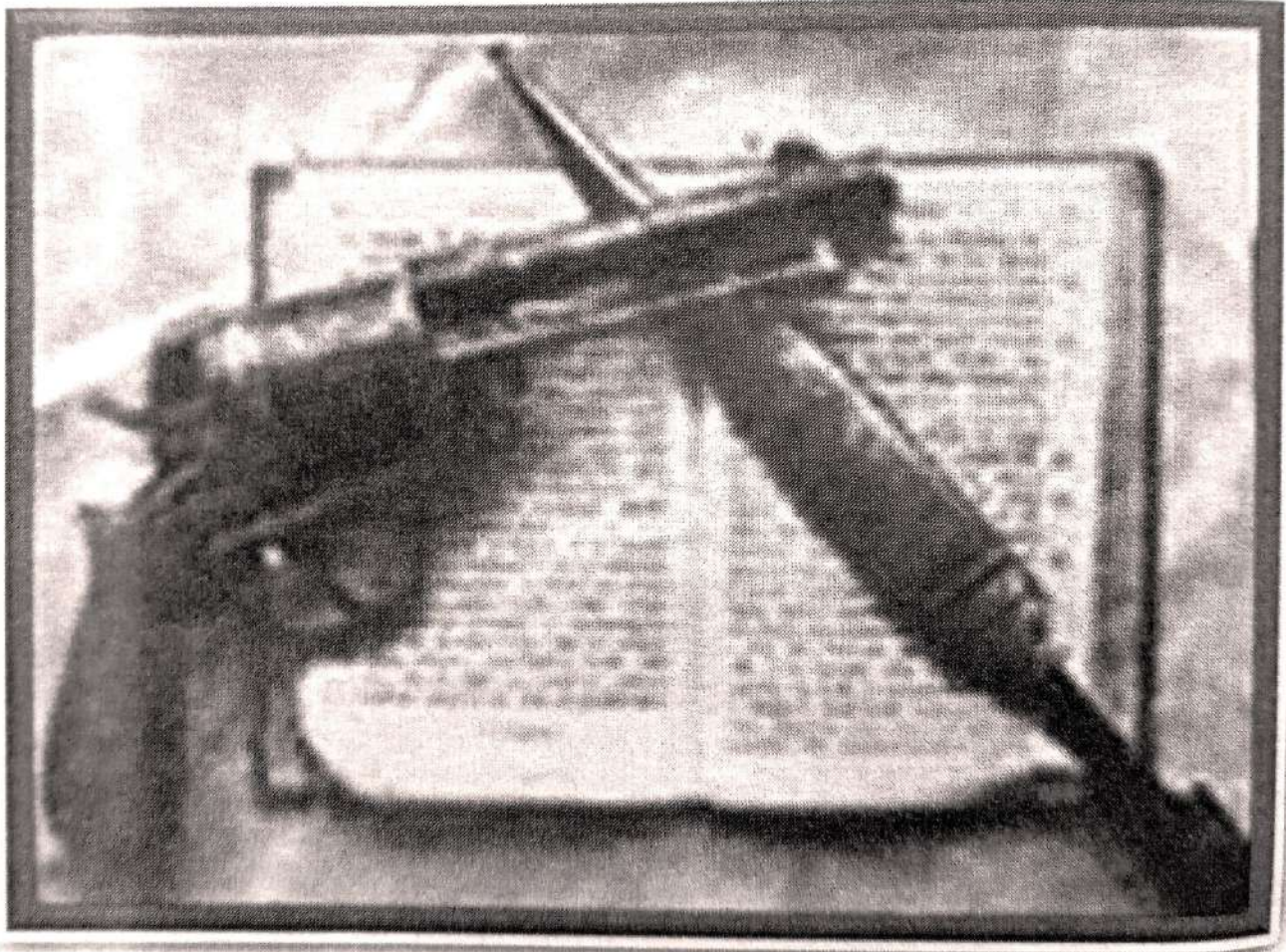
Ιορνταν Γκρουεβ

Αλεξανταρ Ντονσκι

Τραΐτσε Τ. Τραϊκοβσκι

Πρεντραγκ Ιβανοβσκι

Εκτυπώθηκε στη Δημοκρατία της Μακεδονίας Οκτώβριος 2021

ΟΡΚΟΣ

**ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΕΝΩΠΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ, ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ
ΟΤΙ ΘΑ ΕΙΜΑΙ ΠΙΣΤΟΣ ΣΤΟΝ ΟΡΚΟ ΜΟΥ ΓΙΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Ή
ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ
ΑΝ ΒΛΑΨΩ ΟΤΙΔΗΠΟΤΕ ΣΤΗΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ Ή ΑΝ ΠΑΡΑΔΩΣΩ
ΤΑ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΕΙΜΑΙ ΕΤΟΙΜΟΣ
ΝΑ ΤΙΜΩΡΗΘΩ ΜΕ ΣΤΙΛΕΤΟ Ή ΡΕΒΟΛΒΕΡ
ΠΟΥ ΦΙΛΩ ΑΜΗΝΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΑΙ ΕΝΩΜΕΝΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΜΕ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Επιτροπή Εξωτερικού του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ απο Περθ και Αδελαΐδα, Αυστραλία

Στις 17 Ιουνίου 1990 στα Σκόπια έλαβε χώρα η ιδρυτική συνέλευση του νέου κόμματος στην οικογένεια της Ευρωπαϊκής Δεξιάς, το ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ.

Τα θεμέλια του τα έθεσε η Μακεδονική αποδημία της οποίας ηγούνταν ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβски, της οποίας ένα μεγάλο μέρος είχε δικαστεί ή εξοριστεί εξαιτίας του πατριωτισμού της και το ιδεώδες – ανεξάρτητη και ενωμένη Μακεδονία.

Λίγο μετά την ιδρυτική συνέλευση στη Μακεδονία, βλάστησαν Επιτροπές Εξωτερικού (ΕΕ) σε ολόκληρο τον κόσμο. Ήδη από τις 19 Αυγούστου 1990 είχε σχηματιστεί μια ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ στο Περθ, η οποία συμμετείχε ενεργά στις πολιτικές εκλογές στην Αυστραλία υποστηρίζοντας στο πεδίο το δικό της αδελφό κόμμα. Ήδη από την επόμενη χρονιά, στις 11 Νοεμβρίου 1991, έλαβε χώρα η πρώτη συνάντηση για τον σχηματισμό ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ στην Αδελαΐδα.

Τη περίοδο απο την ίδρυση μέχρι σήμερα, ολόκληρες τις τρεις δεκαετίες, οι ΕΕ στις Περθ και Αδελαΐδα πάντα ήταν σε θέση υπεράσπισης της Μακεδονικής ταυτότητας, όνομα, γλώσσα, πολιτισμό, ιστορία, συμμετέχοντας σε όλες τις συγκεντρώσεις και διαμαρτυρίες οργανωμένες από τη Μακεδονική κοινότητα στην Αυστραλία. Διά μέσου αυτών των εκδηλώσεων και διάφορων δραστηριοτήτων, οι ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ απο το Πέρθ και την Αδελαΐδα έτρεφαν τις μακεδονικές παραδόσεις και διατηρούσαν τις ρίζες τους και την πολιτιστική μοναδικότητα τους. Αυτό περιλαμβάνει τον εορτασμό των σημαντικότερων εθνικών και εκκλησιαστικών εορτών του Μακεδονικού λαού. Η ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ στο Πέρθ συμμετέχει κάθε χρόνο στην οργάνωση και κατάθεση στεφάνων προς τιμήν των πεσόντων Μακεδόνων υπερασπιστών μπροστά στις προτομές τους στο Περθ, με την ανιδιοτελή οικονομική βοήθεια στις οικογένειες των Μακεδόνων υπερασπιστών, οι οποίοι εστάλησαν στη Χάγη μετά τον πατριωτικό πόλεμο του έτους 2001.

Με ιδιαίτερη επισημότητα και τιμή γιορτάζουν τη μεγαλύτερη εθνική εορτή της Μακεδονίας - 2 Αυγούστου, Ημέρα της Εξέγερσης του Ίλιντεν, όταν, μεταξύ άλλων, κατατίθεται στεφάνι μπροστά στο μνημείο στο Kings Park, ενώ στην τελετή παρευρίσκονται και καλεσμένοι της πολιτικής ζωής της Αυστραλίας.

Η ΕΕ στην Αδελαΐδα, απο την πλευρα της, συμμετείχε ενεργά στις εργασίες όλων των Συμβουλευτικών Συνελεύσεων των ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ για την Αυστραλία και οργάνωσε και φιλοξένησε την σχεδόν πιο επιτυχημένη Τρίτη

Συμβουλευτική Συνέλευση για την Αυστραλία, με τη συμμετοχή όλων των ΕΕ και περίπου μια 50ρια εκπροσώπους.

Αυτές οι επιτροπές αποτελούσαν πάντα τη ραχοκοκαλιά του συνόλου της Μακεδονικής κοινότητας στην Αυστραλία, διαμαρτυρόμενες ενάντια σε οποιαδήποτε απειλή για τα εθνικά συμφέροντα της Μακεδονίας, ειδικά για την υπεράσπιση του ονόματος του κράτους - Δημοκρατία της Μακεδονίας. Υψώνοντας τις φωνές τους κατά του προσδιορισμού της ονομασίας της Μακεδονίας και του μακεδονικού λαού, ταυτόχρονα βοηθούν οικονομικά ορισμένες οικογένειες από ευάλωτες κατηγορίες στη Δημοκρατία της Μακεδονίας, έπειτα ορισμένες από τις οικογένειες των υπερασπιστών του Συντάγματος και πάντα κάνουν δωρεές σε περίπτωση διαφόρων φυσικών καταστροφών και ενεργειών της μακεδονικής κυβέρνησης και της πρεσβείας στην Αυστραλία κ.λπ.

Η ύπαρξη και η δράση του ΒΜΡΟ στο Περθ και στην Αδελαΐδα αποτελεί απόδειξη ότι ο κώδικας του ΒΜΡΟ είναι άφθαρτος και ότι είναι ενσωματωμένος στην ψυχή του Μακεδόνα, επειδή η Μακεδονία δεν βρίσκεται μόνο στα Βαλκάνια, αλλά είναι μια απέραντη πνευματική πατρίδα απλωμένη σε όλο τον κόσμο μέσα από τις καρδιές εκείνων που την προστατεύουν και την επικυρώνουν με αγάπη, χωρίς να ξεχνούν τις ρίζες τους. Έτσι, άσβεστη είναι η φλόγα ενός ακόμη πυρσού που καίει στην Αυστραλία για την υπεράσπιση της πατρίδας Μακεδονία.

Στην αρχή του έτους 2021 η ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ είχε ενημερωθεί ότι βρέθηκε το Ημερολόγιο του Ντράγκαν Μπογκντάνοβски και οι ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ από το Περθ και την Αδελαΐδα συμφώνησαν ομόφωνα να είναι οι εκδότες για να καταστεί οικονομικά εφικτή η δυνατότητα της εκτύπωσης αυτού του προηγούμενως κρυμμένου και αδημοσίετου Ημερολογίου.

Το ημερολόγιο του Μακεδόνα μάρτυρα Ντράγκαν Μπογκντάνοβски είναι το τελευταίο γραπτό έγγραφο για τα βάσανα και το μαρτύρημά του στα χέρια των Μακεδόνων Γιουγκοσλάβων ούντμπασοι (*πρακτορες της μυστικής υπηρεσίας πληροφοριών και αστυνομίας στη Γιουγκοσλαβία*). Χιλιάδες Μακεδόνες πατριώτες διώχθηκαν, καταπιέστηκαν και καταδικάστηκαν σε πολυετείς ποινές φυλάκισης. Για πολλούς από αυτούς μέχρι σήμερα δεν γνωρίζει κανείς που είναι ο τάφος τους, αυτό τον μεγάλο Γολγοθά των διώξεων και των φυλακίσεων τον βίωσε και ο πιο διάσημος Μακεδόνας αντιφρονούντας πολιτικός Ντράγκαν Μπογκντάνοβски.

Χάρη στις ΕΕ του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ από το Περθ και την Αδελαΐδα το ημερολόγιο θα είναι ένα ακόμα κομμάτι του ιστορικού αγώνα και τα βάσανα του πνευματικού ηγέτη και ιδρυτή του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ Ντράγκαν Μπογκντάνοβски.

Σκόπια, Καθηγ. Δρ Βιολετα Ατσκοσκα 9 Ιουνίου 2021

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι γεννήθηκε το 1929 στο χωριό Κλετσοβτζε, περιοχή του Κουμάνοβου, κατάγεται απο πατριωτική οικογένεια, ο παππούς του Ντράγκαν υπήρξε Κόμιτας του Ιλιντεν.

Ολοκλήρωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό του και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο Κουμάνοβο και στη Μπίτολα, μετά την οποία, το 1948, εγγράφηκε στη Σχολή Γεωργίας και Δασοκομίας στο Ζέμουν.

Στο Ζέμουν, εμφανίζεται ως ο εμπνευστής της ίδρυσης της “Μακεδονικής Φοιτητικής Λέσχης”, για την οποία δραστηριότητα φυλακίζεται και εκτίει ποινή φυλάκισης 4 μηνών. Μετά την αποφυλάκισή του, αποβάλλεται από τη Σχολή, χωρίς δικαίωμα εγγραφής σε οποιαδήποτε Σχολή στη Γιουγκοσλαβία.

Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι έφυγε από τη Μακεδονία την άνοιξη του 1950, διασχίζοντας τα σύνορα κοντά στη Γευγελή, με αρκετούς συμφοιτητές του. Προς τα τέλη του 1950 έφυγε για τη Νότια Αμερική, όπου παρέμεινε στη Βραζιλία μέχρι το 1954, οπότε επέστρεψε στο Παρίσι και εγγράφηκε στη Σορβόννη στη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσιογραφίας.

Το 1957 παντρεύτηκε την Μπρίτα Όστενγκεν και πήγαν να ζήσουν στη Νορβηγία. Με την Μπρίτα απέκτησε δύο γιους, τον Περ-Άρνε και τον Ιβάν Μπογκντάνοβσκι.

ΑΠΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ UDBA

Το 1975, κατά τη διάρκεια μιας από τις επισκέψεις μου στο Κίνημα για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας (DOOM) στο Βέλγιο, στις Βρυξέλλες, έμαθα από τον Βούλγαρο μετανάστη Μίλε Σιράκοβ, ο οποίος ήταν παντρεμένος με μια Μακεδόνα από την Κρίβα Παλάνκα, ότι η Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας (SDB) της Γιουγκοσλαβίας των Σκοπίων ετοίμαζε την απαγωγή μου και την παράνομη μεταφορά μου από κάποια δυτικοευρωπαϊκή χώρα στη Γιουγκοσλαβία. Ο Σιράκοβ, ως Μακεδόνας γαμπρός, μετακόμισε στις Βρυξέλλες ανάμεσα στους Μακεδόνες μετανάστες και αυτό που έπραττε η μετανάστευση δεν ήταν μυστικό γι' αυτόν. Έτσι, κατά τη διάρκεια μιας από τις επισκέψεις του στην Κρίβα Παλάνκα, επικοινωνήσαν μαζί του πράκτορες της Κρατικής Υπηρεσίας Ασφαλείας και τον πήραν για συνέντευξη στη Γραμματεία Εσωτερικών Υποθέσεων της Δημοκρατίας στα Σκόπια, δηλαδή στην SDB ή UDBA (*Ούντμπα*) όπως ονομαζόταν με το παλιό της όνομα. Ο Σιράκοβ ήταν παλιός γνώριμος και συνεργάτης της *Ούντμπα*. Κατά την εποχή του Γραφείου Πληροφοριών, ως Βούλγαρος μετανάστης στρατολογήθηκε από την SDB και, οπλισμένος και με προπαγανδιστικό υλικό, στάλθηκε παράνομα να περασει τα σύνορα προς τη Βουλγαρία, όπου συνέλεγε δεδομένα για τις Γιουγκοσλαβικές μυστικές υπηρεσίες. Ο Σιράκοβ πληρωνόταν αδρά για την εργασία του και ήταν γνωστός στην *Ούντμπα* ως άνθρωπος άπληστος για χρήματα. Ως εκ τούτου, η SDB προσπάθησε ξανά να τον προσλάβει για να εργαστεί γι αυτήν έναντι χρημάτων. Αρχικά του ζήτησε πληροφορίες για μεμονωμένους Μακεδόνες μετανάστες στο Βέλγιο και αφού τις παρέλαβαν, του πρόσφεραν μια μεγάλη χρηματική αμοιβή 20.000 δολαρίων ΗΠΑ ή ενός εκατομμυρίου βελγικών φράγκων, αν βοηθήσει την *Ούντμπα* να με απαγάγει στο διαμέρισμά του στις Βρυξέλλες ή στο εξοχικό του κοντά στην πόλη Νεμούρ. Η SDB γνώριζε ότι περνούσα συχνά από τις Βρυξέλλες και ότι κοιμόμουν στο διαμέρισμα ή το σπίτι του Σιράκοβ. Ο Σιράκοβ προσλήφθηκε για αυτό το έργο προσωπικά από τον επικεφαλής του Δεύτερου Τμήματος της SDB, του οποίου ο τομέας εργασίας είναι η καταπολέμηση της λεγόμενης «εχθρικής μετανάστευσης». Ο επικεφαλής ήταν ο Τόσο Σκάτροβ. «Ξέρουμε - είπε ο Τόσο Σκάτροβ - ότι κάθε φορά που ο Ντράγκαν έρχεται στις Βρυξέλλες κοιμάται σε εσένα στο διαμέρισμά σου στη πόλη ή στο σπίτι σου στην εξοχή. Νιώθει ασφαλής μαζί σου, σε εμπιστεύεται πολύ. Θα κάνεις στη Γιουγκοσλαβία μια μεγάλη υπηρεσία αν μας βοηθήσεις να τον πάρουμε από εσένα, ειδικά από το σπίτι σου στην εξοχή. Και ξέρεις ότι πληρώνουμε καλά. Θα κερδίσεις 20.000 αμερικανικά δολάρια ή ένα εκατομμύριο βελγικά φράγκα με πολύ εύκολο τρόπο. Θα είσαι μεγάλος ηλίθιος αν δεν δεχτείς την προσφορά!»

Αφού σκέφτηκε λίγο, ο Σιράκοβ απάντησε: «Ζητήστε μου οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία, αλλά όχι αυτή! Έχουμε τον Ντράγκαν στην οικογένειά μας ως τον αγαπημένο μας φίλο, ως τον δικό μας άνθρωπο και δεν μπορώ να το κάνω αυτό. Δεν μπορώ να πέσω τόσο χαμηλά ώστε να προδώσω έναν αγαπημένο φίλο για χρήματα. Βρείτε κάποιον άλλο γι' αυτή τη δουλειά».

Αφού επέστρεψε στο Βέλγιο, ο Σιράκοβ μου έστειλε μια επιστολή λέγοντας ότι είχε κάτι «πολύ σημαντικό» να μου πει, κάτι που επεξεργάζεται σχετικά με το κεφάλι μου και με προσκάλεσε να πάω σε αυτόν στις Βρυξέλλες το συντομότερο δυνατό. Εφόσον ο δρόμος μου με οδήγησε μέσα από το Βέλγιο, σταμάτησα στο σπίτι του περισσότερο από περιέργεια για να ακούσω τι είχε να μου πει, παρά για το δικό μου κεφάλι. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης στο διαμέρισμά του στις Βρυξέλλες ο Σιράκοβ, παρουσία της συζύγου και της κόρης του, μου μίλησε εκτενώς και λεπτομερώς για τις συνομιλίες του με

τους ούντμπασοι των Σκοπίων, ειδικά για την πρόθεσή τους να με απαγάγουν και να με μεταφέρουν παράνομα στη Γιουγκοσλαβία. Εφόσον έχω ήδη αναφέρει τον Σιράκοβ σε αυτό το σημείο, δεν θα ήταν μεγάλη παρέκβαση αν έλεγα στους αναγνώστες κάτι επιπλέον για αυτόν τον άνθρωπο. Έγινε ένας από τους πιο ενεργούς κατασκόπους της SDB στο Βέλγιο, κατασκοπεύοντας Μακεδόνες και προβαίνοντας σε προκλήσεις εναντίον τους για λογαριασμό της SDB. Σε αυτό τον βοήθησε η κόρη του Μισέλ ή Μίτσε, η οποία κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στη Μακεδονία, μεθυσμένη στο αυτοκίνητό της, επιστρέφοντας από ένα όργιο μέθης παρέα με διάσημους ούντμπασοι, παρέσυρε ένα παιδί, αλλά οι ούντμπασοι κάλυψαν την υπόθεση επιτρέποντάς της να δραπετεύσει στο Βέλγιο χωρίς να θεωρηθεί υπεύθυνη για τον θάνατο του θύματός της. Για την υπηρεσία του στην SDB, ο Μίλε Σιράκοβ έλαβε τη γιουγκοσλαβική υπηκοότητα την άνοιξη του 1988, παρόλο που είναι Βούλγαρος και όχι Μακεδόνας. Τώρα έχει βελγική σύνταξη και ζει το μισό χρόνο στην Κρίβα Παλάνκα και το άλλο μισό στο Βέλγιο. Τον μισώ ως Γιουγκοσλάβο κατάσκοπο. Μετά την επιστροφή μου στην μετανάστευση, ο Σιράκοβ είναι ένας από τους λίγους πρώην φίλους μου με τους οποίους δεν έχω επικοινωνήσει. Ωστόσο, έδειξε ότι είναι άντρας και αληθινός φίλος απέναντί μου, προειδοποιώντας με για την πρόθεση της SDB να με απαγάγει.

Μόνο εν μέρει άκουσα την προειδοποίηση του Σιράκοβ για τον σοβαρό κίνδυνο που караδοκεί γύρω μου κάθε μέρα. Απέφευγα να κοιμάμαι με τους Μακεδόνες φίλους και πολιτικούς μου συντρόφους, κοιμόμουν κυρίως σε ξενοδοχεία και σπάνια με ανθρώπους για τους οποίους ήμουν σίγουρος ότι δεν θα με πρόδιδαν. Ποτέ δεν φανταζόμουν ότι η SDB θα μπορούσε να με απαγάγει μέρα μεσημέρι, όπως μου συνέβη.

Η πολιτική μου δραστηριότητα αφιερωμένη στην υπόθεση της Απελευθέρωσης και Ενοποίησης της Μακεδονίας, ενός κράτους με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, ήταν ο λόγος για την απόφαση της *Ούντμπα* να με απαγάγει προκειμένου να αποτρέψει την πολιτική μου δράση. Οι δεκαετίες του '60 και του '70 ήταν μια ισχυρή περίοδος για το Κίνημα για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας (DOOM), του οποίου ήμουν πρόεδρος και κύριος ιδεολόγος. Εκείνα τα χρόνια, το DOOM εξελίχθηκε σε μια μαζική μακεδονική πολιτική οργάνωση και έγινε ένας πολιτικός παράγοντας που τα τρία βαλκανικά κράτη που χώρισαν και υποδούλωσαν τη Μακεδονία έπρεπε να λάβουν υπόψη: η Γιουγκοσλαβία, η Ελλάδα και η Βουλγαρία. Μόνο στην Αυστραλία δημιουργήθηκαν οκτώ υποεπιτροπές του DOOM με αρκετές εκατοντάδες οργανωμένα μέλη και αρκετές χιλιάδες συμπαθούντες. Η πολιτική του DOOM έγινε αποδεκτή από την εθνική μετανάστευση των Μακεδόνων, έγινε μάλιστα αποδεκτή από τις μακεδονικές εκκλησιαστικές κοινότητες στην Αυστραλία, οι οποίες εκπροσώπησαν την ευρύτερη μορφή μακεδονικής εθνικής συγκέντρωσης και οργάνωσης. Οι εκκλησιαστικές διοικήσεις πολλών μακεδονικών εκκλησιαστικών κοινοτήτων μεταφέρθηκαν στα χέρια των μελών του DOOM, έτσι ώστε οι μακεδονικές εκκλησιαστικές κοινότητες να γίνουν προπύργια του DOOM. Αν και από εκκλησιαστικής άποψης οι μακεδονικές εκκλησιαστικές κοινότητες ήταν μέρος της Μακεδονικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (MOC) και λάμβαναν ιερείς από τη Δημοκρατία της Μακεδονίας, οι εκκλησιαστικές κοινότητες διοικούνταν από μέλη του DOOM και όχι από τους ιερείς, στους οποίους ιερείς δεν επέτρεπαν να ασκούν πολιτική υπέρ της Γιουγκοσλαβίας. Με τα χρήματα των εκκλησιαστικών δήμων, το DOOM χρηματοδότησε τις τυπογραφικές και προπαγανδιστικές του δραστηριότητες. Τα κεντρικά γραφεία της UDB στο Βελιγράδι και στα Σκόπια γνώριζαν γι' αυτό και κατέστρωναν σχέδια για να καταβάλουν πλήγμα στο DOOM προκειμένου να αποτρέψουν την επιρροή του στη μακεδονική μετανάστευση.

Αλλά η επιρροή του DOOM δεν περιοριζόταν μόνο στη μακεδονική μετανάστευση, η οποία από μόνη της αριθμεί περισσότερους από μισό εκατομμύριο Μακεδόνες στην Αυστραλία, στην Αμερική και στον Καναδά, αλλά μάλλον εξαπλώθηκε μεταξύ των

Μακεδόνων μεταναστών εργατών σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίοι στη γιουγκοσλαβική γραφειοκρατική ορολογία ονομάζονται «προσωρινοί εργαζόμενοι στο εξωτερικό». Η προσέλκυση των Μακεδόνων μεταναστών εργατών υπέρ της ιδέας του DOOM ήταν μια ιδιαίτερη ανησυχία για τη γιουγκοσλαβική πολιτική μυστική αστυνομία, την SDB, λόγω των συνεχιζόμενων δεσμών των μεταναστών εργατών με την πατρίδα τους. Οι μετανάστες εργάτες ταξίδευαν για διακοπές στη Μακεδονία ή στα σπίτια των οικογενειών τους, μεταφέροντας παράνομα μαζί τους το περιοδικό "Makedonska Nacija" (Μακεδονικό Έθνος), το όργανο του DOOM, φυλλάδια, βιβλία, μπροσούρες και άλλο προπαγανδιστικό υλικό. Έτσι, η ιδεολογία του DOOM άρχισε να διεισδύει στην ίδια τη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Δημιουργήθηκε στο πνεύμα του πατριωτικού ιδανικού μιας ελεύθερης και ενωμένης Μακεδονίας. Αυτή η ιδεολογία έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από τους πατριώτες στην πατρίδα μας τη Μακεδονία. Αρκετοί από τους μεταδότες αυτής της επαναστατικής λογοτεχνίας συνελήφθησαν στη Δημοκρατία της Μακεδονίας και καταδικάστηκαν για διάδοση «εχθρικής προπαγάνδας». Έτσι, οι Μακεδόνες μετανάστες εργάτες στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Τόντορ Ντιμίτροβσκι και Ντόντο Σιμιάνοβσκι, καταδικάστηκαν σε πέντε χρόνια φυλάκισης. Και οι δύο ήταν οργανωμένα μέλη του DOOM. Υπήρχαν όμως και Μακεδόνες μετανάστες εργάτες που δεν ήταν οργανωμένοι στο DOOM αλλά στους οποίους η ιδεολογία του DOOM ήταν πολύ ελκυστική, έτσι, στα περίπτερα ξένων εφημερίδων στη Γερμανία όπου πωλούνταν και το "Makedonska Nacija", αγόραζαν δεκάδες αντίτυπα του περιοδικού και γέμιζαν τις βαλίτσες τους. Επιστρέφοντας στη πατρίδα τους, δίνεμιναν το περιοδικό στους φίλους τους, αλλά κάποιοι ανακαλύφθηκαν από την Ούντμπα και καταδικάστηκαν σε τρία έως πέντε χρόνια φυλάκισης. Όταν με έφεραν στις φυλακές Ιντρίζοβο το 1979, βρήκα δύο Μακεδόνες μετανάστες από τη Γερμανία καταδικασμένοι για παράνομη εισαγωγή του "Makedonska Nacija" στη Μακεδονία. Δυστυχώς, τώρα θυμάμαι μόνο τα ονόματα αυτών των θυμάτων της γιουγκοσλαβικής "δικαιοσύνης". Ο ένας ονομαζόταν Τράϊτσε και ήταν από την περιοχή του Τετόβου, ο άλλος Όρντε ή Όρτσε ήταν από τα χωριά του Πρίλεπ.

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70 στη μακεδονική ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ή στη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΣΔΜ) όπως ονομαζόταν επίσημα, δημιουργήθηκαν παράνομες ομάδες, τις περισσότερες φορές παράνομες τρώικες, ως εσωτερικές οργανώσεις του DOOM. Όλες αυτές οι παράνομες ομάδες δημιουργήθηκαν με δική τους πρωτοβουλία, με βάση την ιδεολογία και το πολιτικό πρόγραμμα με τα οποία ήρθαν σε γνώση μέσω των έντυπων εκδόσεων του DOOM. Οι περισσότερες από αυτές τις ομάδες δεν είχαν καμία επαφή με την εξωτερική ηγεσία του DOOM. Στο πνεύμα της ιδεολογίας και του προγράμματος του DOOM αυτοί εργάστηκαν ανάμεσα στον λαό της Μακεδονίας και κατέστησαν το DOOM δημοφιλές. Μια τέτοια ομάδα αποτελούμενη από Σκοπιανούς διανοούμενους, ανακαλύφθηκε και καταδικάστηκε το 1972. Η ομάδα έδρασε ως η κεντρική ή ως Κεντρική Επιτροπή του DOOM για το τμήμα της Μακεδονίας του Βαρδάρη. Η δίκη της ομάδας στα Σκόπια ήταν δημόσια και διήρκεσε εβδομάδες. Η αίθουσα του δικαστηρίου ήταν γεμάτη με ενδιαφερόμενους παρατηρητές και οι καθηστωτικές εφημερίδες, ειδικά η "Vecer", έγραφαν ολόκληρες σελίδες για τη δίκη κάθε μέρα, γεγονός που οδήγησε στην απόλυση του δημοσιογράφου που έκανε ρεπορτάζ από το δικαστικό μέγαρο. Ο πρώην καπετάνιος της αεροπορίας του Τίτο και διευθυντής μιας εμπορικής εταιρείας, Κοσταντίν Ντίνεβσκι, καταδικάστηκε σε 6 χρόνια φυλάκισης, ο δημοσιογράφος και συντάκτης της εφημερίδας "Πρόσβετα" Πάντε Εφτίμοβ, σε τέσσερα χρόνια φυλάκισης και ο συγγραφέας και συντάκτης του εκδοτικού οίκου "Κουλτούρα" Γκιόργκι Όρντεβ, σε τέσσερα χρόνια φυλάκισης. Η δίκη αυτών των κορυφαίων διανοούμενων είχε αντίκτυπο σε όλη τη Μακεδονία και όχι μόνο, δείχνοντας ότι η ΣΔΜ δεν είναι ελεύθερη και ότι δεν έχει συμφιλιωθεί με τη δουλοπρεπή της θέση. Αξίζει επίσης να αναφερθεί εδώ η δίκη της νεολαίας του Πρίλεπ που έλαβε χώρα το 1981 στη Μπίτολα. Τέσσερις νέοι, ηλικίας 17 έως 21 ετών, μέσω εφημερίδων που τους έστειλε ένας φίλος τους μετανάστης από την

Αυστραλία, γνώρισαν την ιδεολογία του DOOM και την υιοθέτησαν ως δική τους. Δημιούργησαν μια παράνομη ομάδα DOOM και δρούσαν κρυφά γράφοντας φυλλάδια και συνθήματα. Το βράδυ πριν από το Ίλιντεν στο Πρίλεπ, έγραψαν συνθήματα με μεγάλα γράμματα στο κτίριο του Υπουργείου Εσωτερικών, της κοινοτικής επιτροπής, της δημοτικής συνέλευσης και άλλων κρατικών θεσμών: «Ζήτω το DOOM, ζήτω η ελεύθερη και ενωμένη Μακεδονία», «Κάτω η Γιουγκοσλαβία, ζήτω η Μακεδονία» και άλλα παρόμοια συνθήματα. Κάποιος τους είδε να γράφουν τα συνθήματα και τους κατήγγειλε στις αρχές. Αν και μόνο ένας από αυτούς ήταν ενήλικας, όλοι υπέστησαν σοβαρά βασανιστήρια στην Ούντμπα στη Μπίτολα και στη δίκη οι ανήλικοι καταδικάστηκαν σε δύο χρόνια φυλάκισης, ο ενήλικας σε τρία χρόνια. Κατά τη διάρκεια της έκτισης των ποινών τους στο Ιντρίζοβο είχαν μια ανδρική και ηρωική συμπεριφορά, και παρέμειναν έτσι και μετά την αποφυλάκισή τους. Δυστυχώς, έχω ξεχάσει τα ονόματα και τα επώνυμα αυτών των αγοριών. Θυμάμαι ότι ο ενήλικας ονομαζόταν Σόκολε και ήταν φοιτητής στη Νομική Σχολή στη Μπίτολα. Ένας από τους ανήλικους ονομαζόταν Ντίμτσε.

Έχω παράσχει αυτές τις πληροφορίες σχετικά με την εσωτερική επιρροή ώστε ο αναγνώστης να κατανοήσει γιατί η Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας της Γιουγκοσλαβίας (SDB) αποφάσισε να κάνει ένα τόσο μαφιόζικο βήμα, να απαγάγει εμένα, τον ιδεολόγο και πρόεδρο του DOOM, σε μια ευρωπαϊκή χώρα και να με μεταφέρει παράνομα στη Γιουγκοσλαβία.

Η δεύτερη προειδοποίηση ότι η Γιουγκοσλαβική Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας σκόπευε να με απαγάγει ήρθε το 1975 από μια πολύ πιο εμπιστευτική πηγή, μια γαλλική υπηρεσία αντικατασκοπείας το όνομα της οποίας, για εύλογους λόγους, δεν θα αναφέρω. Αυτή η υπηρεσία αντικατασκοπείας στο έργο της, μεταξύ άλλων, παρακολουθούσε τις δραστηριότητες της γιουγκοσλαβικής μυστικής αστυνομίας εν μέσω της μετανάστευσης από τη Γιουγκοσλαβία. Μέσα από μονοπάτια που δεν μου αποκάλυψε, έμαθαν ότι η SDB ετοίμαζε την απαγωγή μου από το Παρίσι. Με προειδοποίησαν να μην πάω, και πάνω απ' όλα να μην κοιμηθώ, στους δύο μετανάστες από τη Μακεδονία στο Παρίσι. Μάλιστα, ο ένας ήταν πολιτικός μετανάστης και το όνομά του ήταν Κούζμαν Μάτσεβσκι, ο άλλος ήταν γκασταρμπαίτερ και το όνομά του ήταν Σοτίρ Πατενάροβ. Και οι δύο παρίσταναν τους Μακεδόνες πατριώτες και εργάστηκαν στα πλαίσια του DOOM. Και τους δύο τους υποψιαζόμουν εδώ και καιρό ότι είναι πράκτορες των ούντμπασοι που έχουν διεισδύσει στο Κίνημά μας. Την ίδια χρονιά, το 1975, στο διαμέρισμα του Σοτίρ Πατενάροβ συνάντησα έναν μυστηριώδη άντρα, ο οποίος μετά τη συζήτηση που είχα μαζί του συμπέρανα ότι ήταν κάποιος ούντμπασι από τα Σκόπια. Μου τον σύστησαν ως τον πατέρα της συζύγου του Σοτίρ, αν και φαινόταν πολύ νέος για να είναι ο πατέρας της. Μου συστήθηκε ως πρώην μαχητής του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (DAG) και ότι είχε περάσει 8 χρόνια στο ελληνικό ερημονήσι της Μακρονήσου ως κατάδικος του μοναρχοφασιστικού ελληνικού καθεστώτος. Αλλά, όταν προσπάθησα σκόπιμα να ανταλλάξω μερικές ελληνικές λέξεις μαζί του, αποδείχθηκε ότι δεν ήξερε ούτε μια ελληνική λέξη. Για να βγει από την αμήχανη θέση στην οποία τον είχα φέρει, μου είπε στα μακεδονικά ότι είχε υποφέρει τόσο πολύ από τους Έλληνες που είχε ορκιστεί να μην πει ούτε μια ελληνική λέξη όσο ζούσε. Αργότερα, όταν εξέτιζα την ποινή μου στο Ιντρίζοβο, συνάντησα ξανά αυτόν τον άντρα και ανακρίθηκα και βασανίστηκα από αυτόν αρκετές φορές. Τότε έμαθα ότι το όνομά του ήταν Νάουμ Κρστεβσκι, ότι ήταν υψηλόβαθμος αξιωματούχος της Ούντμπα.

Για την προσωπική μου ασφάλεια, η Γαλλική Υπηρεσία Αντικατασκοπείας με συμβούλεψε να τους καλώ αμέσως κάθε φορά που έφτανα στο Παρίσι, προκειμένου να μου παρέχουν ασφάλεια. Το έκανα δύο φορές, αλλά η συνεχής παρακολούθηση από τους «κουνιάδους»(ντεβέριτε)με πολιτικά ρούχα της Υπηρεσίας με εκνεύρισε, οπότε σταμάτησα

να καλώ την Υπηρεσία στις επόμενες επισκέψεις μου στο Παρίσι. Πλήρωσα αυτό το μεγάλο λάθος με 11 χρόνια φυλάκισης στις φυλακές του Τίτο.

Από την πρώτη προειδοποίηση το 1975 για την πρόθεση της SDB να με απαγάγει μέχρι τις 4 Ιουνίου 1977, όταν η SDB υλοποίησε το σχέδιό της, δεν μπορούσα παρά να σκέφτομαι κατά καιρούς την προσωπική τραγωδία που μου ετοίμαζε η γιουγκοσλαβική μυστική αστυνομία. Ήξερα ότι η SDB στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης σκότωσε πολλούς από τους πολιτικούς της εχθρούς, ιδεολόγους και ηγέτες των κροατικών, σερβικών και μακεδονικών οργανώσεων των μεταναστών. Το βράδυ πριν από το Ίλιντεν, 2 Αυγούστου 1974, οι Μακεδόνες σκότωσαν τον προσωπικό μου φίλο και σύντροφο Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι, αντιπρόεδρο του DOOM και πρώην πολιτικό κρατούμενο. Η δολοφονία του αντιπροέδρου Σαμπέβσκι ήταν μια σοβαρή προειδοποίηση ότι οι δήμιοι της SDB θα αφαιρούσαν επίσης τις ζωές άλλων Μακεδόνων πατριωτών ηγετών του DOOM. Δεν παραπονέθηκα ότι μπορεί να με σκότωνε η SDB επειδή είχα αφιερώσει τη ζωή μου στον μακεδονικό επαναστατικό αγώνα. Ήμουν ενήμερος ότι ο επαναστατικός αγώνας απαιτεί θύματα. Το να σκοτωθώ, ακόμα και με τόσο αχρείο τρόπο όπως η *Ούντμπα* πραγματοποιεί τις δολοφονίες της, το θεωρούσα εντελώς «φυσιολογικό». Πολέμησα ενάντια σε ένα αιματηρό εγκληματικό κακουργηματικό καθεστώς που καταπιέζει το μακεδονικό έθνος μου, και σε αυτή τη μάχη, αν έπεφτα στα αιματηρά καικακουργηματικά χέρια του εχθρού, το θεωρούσα ότι θα ήταν τιμή για μένα. Ωστόσο, ανησυχούσα για την απόφαση της SDB να με απαγάγει και να με μεταφέρει ζωντανό στη Γιουγκοσλαβία. Για μένα, αυτό αντιπροσώπευε μια πολύ μεγαλύτερη προσωπική τραγωδία από ό,τι αν είχα πέσει νεκρός από τις σφαίρες των πρακτόρων της SDB. Ήξερα ότι αν με έπιαναν και με πήγαιναν στη Γιουγκοσλαβία, οι ούντμπασοι θα το βίωναν πάνω μου με τον πιο σαδιστικό τρόπο. Ήξερα επίσης ότι η SDB ήταν ικανή για ένα τέτοιο γκανγκστερικό κατόρθωμα, επειδή πολλά άλλα δικτατορικά και τυραννικά καθεστώτα, είτε φασιστικά είτε κομμουνιστικά, χρησιμοποιούσαν τέτοιες γκανγκστερικές μεθόδους τυπικές της κλασικής μαφίας. Είχα διαβάσει στον δυτικοευρωπαϊκό τύπο για την απαγωγή στην Ιαπωνία του ηγέτη της αντιπολίτευσης στο στρατιωτικό δικτατορικό καθεστώς, ο οποίος ήταν στην εξορία. Η πολιτική θέση του Παρκ τον είχε απαγάγει και τον είχε σύρει γρήγορα στη Νότια Κορέα όπου βασανίστηκε και καταδικάστηκε σε μακροχρόνια φυλάκιση. Αυτό που έκαναν οι φασίστες του Παρκ, γιατί δεν μπορούσαν να το κάνουν και οι κομμουνιστές του Τίτο - ήταν η σκέψη μου.

Χωρίς να παραβλέπω το γεγονός ότι η SDB μπορούσε να επιτύχει τον στόχο της, προσπάθησα να προσδιορίσω εκ των προτέρων τη στάση μου ενώπιον των δήμιων της *Ούντμπα*. Η βαθιά μου πεποίθηση ήταν ότι η SDB, αφού με άκουγε και αποσπούσε από εμένα ό,τι μπορούσε να αποσπάσει, θα με εξόντωνε χωρίς δίκη. Ως εκ τούτου, καθόρισα εκ των προτέρων τη θέση μου ενώπιον των δήμιων της *Ούντμπα*: να υπερασπιστώ την πολιτική που ο ίδιος είχα δημιουργήσει και ηγηθεί ως μια γνήσια μακεδονική εθνική πολιτική και να μην περιμένω κανένα έλεος από τους ούντμπασοι σε περίπτωση απαγωγής μου, να θεωρώ τον εαυτό μου νεκρό και μάρτυρα για τη μακεδονική ελευθερία και όσον αφορά τους συνεργάτες και τους συνωμότες μου, ειδικά εκείνους που ζουν και εργάζονται στη μακεδονική Δημοκρατία, να μην παραδεχτώ τίποτα που θα μπορούσε να τους βλάψει. Να αναλάβω την ευθύνη για τον εαυτό μου και για τη δική τους πλευρά, επειδή η παραδοχή δεν θα τους βοηθούσε με κανέναν τρόπο. Αυτή η ψυχική κατάσταση, με βοήθησε πολύ να υπομείνω τα βασανιστήρια των ούντμπασοι και στο τέλος ήμουν ευτυχισμένος παρόλο που καταδικάστηκα σε 13 χρόνια φυλάκισης, επειδή ούτε ένας Μακεδόνας πατριώτης δεν υπέφερε εξαιτίας μου. Αυτή ήταν η ηθική μου νίκη επί των ούντμπασοι.

Για την περίοδο από 2 έως 6 Ιουλίου 1977, το DOOM είχε προγραμματίσει το συνέδριό του στη Γερμανία. Το υλικό του συνεδρίου είχε προετοιμαστεί και οι

αντιπρόσωποι από διάφορες χώρες που θα εκπροσωπούσαν την Οργάνωση είχαν ήδη καθοριστεί. Οι εκπρόσωποι από την Αυστραλία, Μιχαήλο Σαρίνοβσκι, Ρίστο Ρίστεβσκι, και Ντόνε Ντίμοβ επρόκειτο να φτάσουν μερικές εβδομάδες νωρίτερα επειδή εξέφρασαν την επιθυμία να επισκεφθούν οργανώσεις του DOOM στη Γαλλία, την Ελβετία, το Βέλγιο, τη Γερμανία, τη Δανία και τη Σουηδία. Επρόκειτο να πετάξουν από την Αυστραλία στο Παρίσι και στη συνέχεια να ξεκινήσουν την περιοδεία τους στην Ευρώπη με άλλα μεταφορικά μέσα. Μου ανατέθηκε από τους συντρόφους μου από την ηγεσία του DOOM να τους συναντήσω στο αεροδρόμιο Orly στο Παρίσι. Για τον σκοπό αυτό, έφτασα στο Παρίσι την 1η Ιουνίου και έμεινα στο ξενοδοχείο "De la Normandie", ακριβώς απέναντι από τον Ανατολικό Σιδηροδρομικό Σταθμό. Την ίδια μέρα, τηλεφώνησα στον Γκιόργκι Γιοβάνοβσκι στο ξενοδοχείο όπου εργαζόταν και έμενε ως επόπτης. Γνώριζα τον Γκιόργκι για περισσότερα από 10 χρόνια. Συστήθηκε όχι μόνο ως Μακεδόνας, αλλά και ως μεγάλος Μακεδόνας πατριώτης, ήταν μέλος του DOOM και ένας από τους ακτιβιστές της Οργάνωσης για τη Γαλλία. Γεννήθηκε στο Κράτοβο και πριν από το Παρίσι εργάστηκε στα Σκόπια ως πωλητής σε ένα βιβλιοπωλείο. Αργότερα έμαθα ότι το πραγματικό του επώνυμο είναι Γιοβάνοβιτς, όχι Γιοβάνοβσκι. Ο πατέρας του ήταν Σέρβος χωροφύλακας στη Μακεδονία της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στο Κράτοβο παντρεύτηκε και έμεινε ως σώγαμπρος με τη μητέρα του Γκιόργκι, αργότερα γνωστή σε ολοκληρωτή τη Μακεδονία ως η διαβόητη Μάρα «Λόπκατα», της οποίας το καφενείο ήταν γνωστό ως οίκος ανοχής ή μπουρδέλο. Κατάλαβα ότι ο Γκιόργκι ήταν ο Γιοβάνοβιτς και όχι ο Γιοβάνοβσκι ακόμη και πριν από την απαγωγή μου, αλλά σκέφτηκα ότι δεν έπρεπε να είμαστε τόσο εθνικιστές. Ο άνθρωπος ήταν γιος Μακεδόνας μητέρας, γεννήθηκε στη Μακεδονία, αισθάνεται και ενεργεί σαν Μακεδόνας και μπορεί ακόμη και να ντρέπεται για το σερβικό του επώνυμο, οπότε δεν πρέπει να αμφισβητούμε τη μακεδονική του καταγωγή και τα συναισθήματά του. Ωστόσο, αυτή η γνώμη μου αποδείχθηκε πολύ αφελής και ένα μοιραίο λάθος. Το σερβικό πατρικό αίμα μέσα του ήταν πολύ ισχυρότερο από το μακεδονικό μητρικό, ήταν ένας πονηρός και ύπουλος εχθρός του μακεδονικού λαού και διείσδυσε στην μακεδονική οργάνωση ως πράκτορας της SDB μόνο και μόνο για να την βλάψει. Φαίνεται ότι είχε προετοιμαστεί για κατασκοπεία στα Σκόπια πριν έρθει στη Γαλλία, ότι είχε σταλεί στο Παρίσι σε ειδική αποστολή. Για περισσότερα από 10 χρόνια, αυτός ο πράκτορας της SDB έχτιζε προσεκτικά την εξουσία του ως Μακεδόνας πατριώτης. Ανάμεσα στα άτομα της Οργάνωσης που είχαν κερδίσει την εμπιστοσύνη του ήμουν κι εγώ, προς μεγάλη λύπη του ανιψιού μου Βλάστε Στάνκοβσκι, ο οποίος με προειδοποιούσε συνεχώς ότι ο Γκιόργκι ήταν ένας άθλιος και μη καθαρός άνθρωπος και τον συνέκρινε με ένα σκυλί του οποίου ο πατέρας ήταν λύκος ώστε όταν μεγαλώσει να δείξει τα λυκόψυχα πάθη του πατέρα του. Κατά καιρούς τον επισκεπτόμουν, μου έκανε μικρές χάρες και πάντα προσπαθούσε να αφήσει την εντύπωση ενός Μακεδόνα πατριώτη. Γι' αυτό του τηλεφώνησα την 1η Ιουνίου 1977, δεν είχα καμία αμφιβολία γι' αυτόν εκείνη την εποχή. Στην τηλεφωνική συνομιλία, ο Γκιόργκι μου είπε ότι είχε κάτι «σημαντικό να μου πει» και με κάλεσε να πάω στο σπίτι του στις 4 Ιουνίου το μεσημέρι για γεύμα. Δέχτηκα την πρόσκληση. Από ό,τι μου συνέβη στις 4 Ιουνίου στο διαμέρισμά του, συμπέρανα ότι είχε ήδη συμφωνηθεί μεταξύ αυτού και του αρχηγείου της Ούντμπα, στο Βελιγράδι ή στα Σκόπια, η απαγωγή μου από την κατοικία του και ότι είχε ειδοποιήσει το αρχηγείο της Ούντμπα τηλεφωνικά την ίδια μέρα. Οι ούντμπασοι είχαν σχεδόν τρεις ημέρες για να έρθουν από τη Γιουγκοσλαβία στη Γαλλία για να πραγματοποιήσουν την απαγωγή.

Στις 4 Ιουνίου, ακριβώς την συμφωνημένη ώρα, έφτασα στο διαμέρισμα του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς. Ήταν δώδεκα η ώρα, μεσημέρι. Το ξενοδοχείο όπου έμενε ο Γιοβάνοβιτς βρισκόταν σε έναν μικρό δρόμο που ξεκινούσε από την είσοδο του σταθμού του μετρό Πιγκάλ προς το καρτέλ της Μοντμάρτρης. Δεν θυμάμαι τώρα το όνομα του δρόμου και το όνομα του ξενοδοχείου, αλλά δεν θα είναι δύσκολο να το ελέγξω στην πρώτη μου επίσκεψη στο Παρίσι. Ο δρόμος ήταν σύντομος, μόλις εκατό μέτρα μήκος, και πάνω του βρισκόταν το μόνο ξενοδοχείο στα δεξιά, πηγαίνοντας προς τον σταθμό του μετρό Πιγκάλ.

Ήταν ένα ξενοδοχείο της χαμηλότερης κατηγορίας, από τα οποία υπάρχουν χιλιάδες στο Παρίσι. Το ξενοδοχείο νοίκιαζε δωμάτια μόνο με μηνιαίο ενοίκιο και σε αυτό έμεναν μόνο εργάτες από τη Γιουγκοσλαβία και εργάτες από τις μαύρες αραβικές χώρες. Στο υπόγειο ή κελάρι του ξενοδοχείου, ο Γκιόργκι, ως επόπτης του ξενοδοχείου, ζούσε δωρεάν με την οικογένειά του. Το καθήκον του ήταν να εισπράττει το μηνιαίο ενοίκιο από τους ενοικιαστές και να το παραδίδει στον ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου, έναν Γαλλοεβραίο. Το ξενοδοχείο φιλοξενούσε επίσης δώδεκα επαγγελματίες πόρνες που στέκονταν γυμνές μπροστά από το ξενοδοχείο και έπιαναν πελάτες για το παλαιότερο επάγγελμα στον κόσμο.

Εδώ, σε αυτό το άντρο ακολασίας και της ανθρώπινης δυστυχίας, μπήκα το μεσημέρι της 4ης Ιουνίου 1977. Όταν μπήκα στο μεγάλο σαλόνι έμεινα έκπληκτος βλέποντας οκτώ αγνώστους ανθρώπους να κάθονται σε ένα μακρύ τραπέζι και να πίνουν. Από τους οκτώ αγνώστους, η μία ήταν γυναίκα. Βλέποντας την έκπληξή μου, ο Γκιόργκι μου είπε: «Ντράγκανε, επιτρέψε μου να σας συστήσω, αυτοί είναι οι καλεσμένοι μου, Κρατοβιανοί, που ήρθαν να επισκεφτούν το Παρίσι και ως άνθρωποι από το Κράτοβο, ήρθαν να με δουν, μου έφεραν μερικά μπουκάλια σπιτικό ρακί και μου μετέφεραν τους χαιρετισμούς από τον πατέρα και τη μητέρα μου. Γνώρισε τους». Τους έσφιξα τα χέρια, μου προσφέρθηκε μια καρέκλα και μου σέρβιραν ένα ποτήρι ρακί. Λίγα λεπτά αργότερα, κάποιος με χτύπησε τόσο δυνατά στο πίσω μέρος του κεφαλιού που νόμιζα ότι το κεφάλι μου θα σκάσει σε κομμάτια. Την ίδια στιγμή κάποιος αύξησε την έντασή του ραδιοφώνου που έπαιζε μουσική, τόσο δυνατά που δεν ακουγόταν τίποτα στον επάνω όροφο. Δεν είχα χάσει τις αισθήσεις μου από το χτύπημα, οπότε άρχισα να φωνάζω με όλη μου τη φωνή στα γαλλικά «Au secours!» – «βοήθεια!» αλλά αρκετοί άνθρωποι όρμησαν πάνω μου, με ξάπλωσαν στο πάτωμα και η γυναίκα έβγαλε ένα μπουκάλι αιθέρα από την τσάντα της, μούσκεψε βαμβάκι με αυτό και το πίεσε στη μύτη μου. Αμέσως ένιωσα να χάνω τις αισθήσεις μου. Τότε ένιωσα τη γυναίκα να μου κάνει δύο ενέσεις στον λαιμό μου. Ο αιθέρας και οι ενέσεις έκαναν τη δουλειά τους, θυμάμαι μόνο σαν σε όνειρο ότι με πήγαν στην κρεβατοκάμαρα και με πέταξαν σε έναν καναπέ (τριθέσιο). Αργότερα, στην Μακεδονία, έμαθα από τους ανακριτές μου της *Ούντμπα* ότι η γυναίκα που με έριξε αναισθητο με τον αιθέρα και τις ενέσεις ήταν εξειδικευμένη αναισθησιολόγος και ότι οι ούντμπασοι την είχαν φέρει ειδικά για την επιχείρηση.

Η πρώτη μερική επαναφορά των αισθήσεων ήταν κάτι σαν παραλήρημα. Ένιωθα σαν να οδηγούσα κάπου με αυτοκίνητο, αλλά δεν ήξερα πού ή με ποιον. Από το αναισθητικό και ίσως από το χτύπημα, το κεφάλι μου πονούσε τρομερά και το κουστούμι μου ήταν όλο μούσκεμα από εμετό. Έκανα εμετό στο αυτοκίνητο από τον πόνο. Με έριξαν στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς και ήμουν πιεσμένος και από τις δύο πλευρές από έναν επιβάτη, ένας εκ των οποίων ήταν η γυναίκα που με είχε ναρκώσει. Ο Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς οδηγούσε το αυτοκίνητο και άλλαζε θέσεις με έναν από τους ανθρώπους που μου είχαν επιτεθεί. Κατά καιρούς ένιωθα τον άντρα που καθόταν στη μία πλευρά μου να τρυπάει το ισχίο μου με μια βελόνα, για να ελέγξει την επίδραση της αναισθησίας. Όταν άρχισα να αντιδρώ στα τσιμπήματα το αυτοκίνητο βγήκε από τον δρόμο σε ένα μοναχικό μέρος, τότε η γυναίκα έβγαλε το μπουκάλι με τον αιθέρα και με ναρκωσε ξανά. Με ναρκώσαν δύο φορές στα γαλλο-ιταλικά σύνορα και ακριβώς πριν από τα ιταλικά σύνορα μου άνοιξαν το στόμα με τη βία και μου έριξαν ρακί στο λαιμό για να μυρίζω ρακί, ώστε να φαίνομαι εντελώς μεθυσμένος σε περίπτωση που οι Ιταλοί τελωνειακοί υποψιάζονταν κάτι. Λίγο από το ρακί είχαν ρίξει και στα ρούχα μου. Κάθε φορά που ξυπνούσα ο άντρας που καθόταν δίπλα μου μου έδειχνε μια πλήρη ένεση και μου έλεγε ότι αν άρχιζα να φωνάζω για βοήθεια, θα μου έκανε την ένεση και θα πέθαινα σε λίγα δευτερόλεπτα.

Δεν θυμάμαι πώς περάσαμε τα γαλλο-ιταλικά σύνορα, αλλά αυτό μάλλον δεν δημιούργησε καμία δυσκολία στους ούντμπασοι επειδή εκείνη την εποχή είχε ξεκινήσει η

θερινή τουριστική περίοδος και δεν υπήρχαν προσεκτικοί έλεγχοι στα σύνορα. Αλλά για παν ενδεχόμενο, οι ούντμπασοι ήταν εξασφαλισμένοι επειδή μου είχαν φέρει ένα γιουγκοσλαβικό διαβατήριο, από τη Γιουγκοσλαβία. Αργότερα, στην ανάκριση, οι ούντμπασοι μου έδειξαν αυτό το διαβατήριο για κάποιο λόγο, πιθανώς για να με εντυπωσιάσουν. Το διαβατήριο, που εκδόθηκε στο Κουμάνοβο, είχε αντιγράψει τη φωτογραφία μου από μια από τις φωτογραφίες μου που είχαν δημοσιευτεί στο περιοδικό "Makedonska Nacija". Το διαβατήριο έγραφε ότι το όνομά μου ήταν Γκεοργκίεβσκι Σλάβε και ότι γεννήθηκα στο χωριό Οριζάρι στην περιοχή Κότσανι. Πιθανότατα έδειξαν αυτό το διαβατήριο στα σύνορα, λέγοντας ότι ήμουν μεθυσμένος και κοιμόμουν.

Θυμάμαι πολύ πιο καθαρά μια περίπτωση σε ιταλικό έδαφος. Τότε παρατήρησα ότι ένα αυτοκίνητο περνούσε μπροστά μας, ένα κόκκινο Volvo με γιουγκοσλαβική άδεια κυκλοφορίας και τα γράμματα KU - Κουμάνοβο. Ήταν το αυτοκίνητο της SDB από το Κουμάνοβο. Κάποια στιγμή στην Ιταλία ξύπνησα και ήμουν τόσο βασανισμένος και τόσο διψασμένος για νερό που άρχισα να φωνάζω «Δώστε μου νερό, δώστε μου νερό, πεθαίνω!» Το αυτοκίνητο βγήκε από τον κεντρικό δρόμο και σταμάτησε σε ένα γυμνό σημείο δίπλα σε ένα χαντάκι γεμάτο νερό. Ο οδηγός βγήκε από το αυτοκίνητο και πήρε ένα μπουκάλι μεταλλικό νερό από το πορτμπαγκάζ. Άδειασα διψασμένα το μισό μπουκάλι και δεν θα είχε μείνει ούτε σταγόνα αν η «γιατρός» μου δεν το είχε αρπάξει από το στόμα μου. Τότε είδα ότι το κόκκινο Volvo που πορευόταν μπροστά μας είχε γυρίσει πίσω για να δει τι συνέβαινε, γιατί είχαμε σταματήσει. Ένας χοντρός άντρας με μεγάλη κοιλιά βγήκε από το Volvo, που νομίζω ότι ήταν ο άντρας που με χτύπησε στο πίσω μέρος του κεφαλιού στο διαμέρισμα του Γκιόργκι και που αργότερα έγινε ο ανακριτής μου, του οποίου το όνομα ήταν Νίκολα Ιλιέβσκι. Ρώτησε τους συνοδούς και δήμεύς μου γιατί είχαν σταματήσει. Απάντησαν ότι είχα αρχίσει να κάνω μεγάλη φασαρία για το νερό. «Δώστε του νερό, αλλά αν κάνει ξανά φασαρία, κάντε του μια ένεση και πετάξτε τον στο πρώτο χαντάκι!» - είπε ο Ιλιέβσκι. Αργότερα έμαθα ότι ο Ιλιέβσκι ήταν τότε επικεφαλής του δεύτερου τμήματος της SDB, έχοντας αντικαταστήσει τον Τόσο Σκάτροβ.

Ο Ιλιέβσκι είναι αδελφός του γνωστού κομμουνιστή εγκληματία Ντόνε Ιλιέβσκι, επί μακρόν προέδρος της Επιτροπής Θρησκευτικών Υποθέσεων της Δημοκρατίας της Μακεδονίας και πρώην πρέσβης της Γιουγκοσλαβίας στην Αυστραλία. Διπλωματούχος δικηγόρος, ο Νίκολα Ιλιέβσκι αμέσως μετά την αποφοίτησή του από τη νομική σχολή εισήλθε στην υπηρεσία της SDB. Οι πολιτικοί κρατούμενοι της Μακεδονίας τον θυμούνται ως θηρίο με ανθρώπινο δέρμα, δεν υπήρχε κρατούμενος που φυλάκισε και δεν τον ξυλοκόπησε και δεν τον βασάνισε προσωπικά. Αν η υποτιμητική έκφραση «γουρούνι» μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έναν άνθρωπο, τότε η υποτιμητική έκφραση ταιριάζει απόλυτα στον δήμιο Νίκολα Ιλιέβσκι, όχι μόνο για τα ηθικά αλλά και για τα σωματικά του χαρακτηριστικά. Αδηφάγος, μπορούσε να καταναλώνει φαγητό που ούτε τρεις υγιείς άνθρωποι δεν μπορούσαν να φάνε, γι' αυτό και ήταν συνεχώς αγχωμένος για την υψηλή αρτηριακή πίεση και τη σωματική του δυσφορία την ξέσπαγε στα θύματά του. Υπήρξε ο επικεφαλής ανακριτής μου στην ανάκριση γι' αυτό και είχα την ευκαιρία να τον γνωρίσω καλύτερα. Συχνά μεθούσε και τότε η αδυναμία του στην καυχησιολογία έβγαινε στο φως. Καυχιόταν ότι είχε ταξιδέψει πολύ και ότι γνώριζε πολύ καλά τη μακεδονική μετανάστευση. Πέρασε μήνες στην Αυστραλία, στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου κατέστειλε τις δραστηριότητες του DOOM και δημιούργησε ένα δίκτυο της SDB. Μου καυχήθηκε ότι στη Γερμανία είχε κοιμηθεί στην οικία του μετανάστη Ιλία Τοντόροβσκι, στο ίδιο κρεβάτι που είχα κοιμηθεί κι εγώ το προηγούμενο βράδυ. Τον είδα για τελευταία φορά στις 16 Δεκεμβρίου 1978 την ημέρα που με μετέφεραν από τη μυστική φυλακή στο όρος Καρατζισα στις προδικαστικές φυλακές στο Σούτο Οριζάρι κοντά στα Σκόπια. Μου είπε ότι μετά την καταδίκη μου θα με επισκεπτόταν στη φυλακή, αλλά δεν το βίωσε αυτό. Η λαιμαργία του είχε κάνει τη δουλειά της. Λίγο μετά την καταδίκη μου υπέστη εγκεφαλική αιμορραγία και τρελάθηκε. Αποστρατεύτηκε από την SDB και μετά

από μακρά θεραπεία σε ψυχιατρικό νοσοκομείο, αποσύρθηκε για να ζήσει στη βίλα του στο Πρέτορ στη λίμνη Πρέσπα. Αφού βγήκα από τη φυλακή, όσοι τον γνώριζαν μου είπαν ότι περπατούσε σαν ηλίθιος, έτρεχαν τα σάλια του σαν σε μικρό παιδί, δεν ξυριζόταν και ήταν απεριποίητος σαν αλήτης. Όταν ήμουν ήδη «ελεύθερος», ρώτησα τον συνάδελφό του από την *Ούντμπα* Ντόμπρε Βελίσκοβски: «Πώς είναι ο Νίκολα Ιλιέβски;» Ο Βελίσκοβски απάντησε: «Ντράγκανε, τον καταράστηκες, έχει τρελαθεί. Σε κάθε περίπτωση, νομίζει ότι τον καταράστηκες, είσαι η κακή του συνείδηση».

Από τους ούντμπασοι που συμμετείχαν στην απαγωγή μου στο διαμέρισμα του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς, εκτός από τον Ιλιέβски, ανακάλυψα αργότερα ότι συμμετείχαν άλλοι δύο. Αργότερα έμαθα τα ονόματά τους επειδή ήταν οι ανακριτές μου. Ένας ήταν ο Άντσε Γκόγκοβ γεννημένος το 1928 στο Βέλες, και την εποχή που οι ούντμπασοι κατείχαν στρατιωτικούς βαθμούς αυτός κατείχε τον βαθμό του συνταγματάρχη. Ήταν σύμβουλος της SDB στην επιτροπή για τις σχέσεις με τη μακεδονική μετανάστευση στη Βουλή της Μακεδονίας. Ήταν ούντμπα από τη σχολή του Ράνκοβιτς και ήταν πολύ αγενής κατά την ανάκριση. Έβριζε και χτυπούσε και όταν θύμωνε η άκρη της γλώσσας του κρεμόταν έξω από το στόμα του. Ο Ντόμπρε Βελίσκοβски είναι ένας ούντμπα από τη νεότερη γενιά, ήταν πολύ πιο ανθρώπινος από τους προαναφερθέντες συναδέλφους του. Συμπεριφέρεται σαν διανοούμενος ντόπιος από τα χωριά της Παλάνκα.

Ο τέταρτος άνδρας από την *Ούντμπα* των Σκοπίων που συμμετείχε στην επιχείρηση απαγωγής μου ήταν ο Ντίμιταρ (Μίτκο) Νικόλοβски, αλλά δεν συμμετείχε στην ίδια την απαγωγή στο διαμέρισμα του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς, επειδή με είχε συναντήσει κάποτε στο Γκέτεμποργκ της Σουηδίας και φοβόταν ότι θα χάλαγε την επιχείρηση αν θα τον αναγνώριζα στο διαμέρισμα του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς. Έμαθα μόνο ότι είχε συμμετάσχει στην επιχείρηση απαγωγής μου στη Λιουμπλιάνα, επειδή τότε είδα ότι υπήρχε ένα τρίτο αυτοκίνητο στο οποίο επέβαιναν αυτός και τρεις άλλοι μη Μακεδόνες από την Ομοσπονδιακή *Ούντμπα*, οι οποίοι πιθανότατα επέβλεπαν την επιχείρηση. Ο Ντίμιταρ Νικόλοβски γεννήθηκε στο χωριό Γκόντιβιε στην περιοχή του Κρούσεβο, γιος πρεσόντα «μαχητή», αποφοίτησε από τη νομική σχολή και είχε εκτεταμένη εμπειρία στην καταπολέμηση της «εχθρικής μετανάστευσης». Αποφοίτησε από τη νομική σχολή και είναι γενναίος μέχρι αναίδειας. Ήταν ένας από τους ανακριτές μου από την *Ούντμπα* και στην πρώτη ανάκριση με ρώτησε αν θυμάμαι πού συναντηθήκαμε. Θυμάμαι πώς είπα: «Συναντηθήκαμε στο σπίτι του μετανάστη Μάρκε Μπογκόεβски, στο διαμέρισμά του στο Γκέτεμποργκ. Εκείνη την εποχή παρίστανες τον τραπεζίτη, ότι είχες έρθει στη Σουηδία για λογαριασμό της Stopanska Banka των Σκοπίων για να ανοίξει τα υποκαταστήματά της στη Σουηδία. Μαζί σου ήταν ένας ακομα, μικρός μαύρος ούντμπα». – «Έχεις καλή μνήμη», μου απάντησε ο Νικόλοβски. – «Μας ανάγνωσες τότε, μας είπες ότι δεν ήμασταν τραπεζίτες αλλά δύο επαγγελματίες ούντμπασοι. Ωραία εικασία, αλλά τώρα είναι η ώρα να τραγουδήσουμε ένα διαφορετικό τραγούδι, όχι αυτό που τραγουδούσες στο Γκέτεμποργκ». – «Δεν ξέρω πώς να τραγουδήσω άλλο τραγούδι», απάντησα. «Αυτό είναι κάτι που θα δούμε», είπε ο Νικόλοβски. Μετά την παραίτηση του Νίκολα Ιλιέβски, ο Ντίμιταρ Νικόλοβски έγινε επικεφαλής του Δεύτερου Τμήματος της *Ούντμπα* και παρέμεινε σε αυτή τη θέση μέχρι το 1984 ή 1985, όταν διορίστηκε Βοηθός Γραμματέας Εσωτερικών Υποθέσεων της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, Αρχηγός της Πολιτοφυλακής. Τον Αύγουστο ή τον Σεπτέμβριο αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση αυτή επειδή η Πολιτοφυλακή, υπό τις διαταγές του, ξυλοκόπησε τους χωρικούς του χωριού Βέβτσани της Στρούγκας με ηλεκτρικά γκλομπ, κάτι που εξελίχθηκε σε μεγάλο σκάνδαλο γιουγκοσλαβικών και όχι μόνο μακεδονικών διαστάσεων.

Ήμουν αναίσθητος όταν περάσαμε τα γιουγκοσλαβο-ιταλικά σύνορα. Κάποια στιγμή ένιωσα ότι μου έκαναν άλλη μια ένεση αλλά ήταν μια ένεση για να με επαναφέρουν στη συνείδηση, τότε άκουσα τους απαγωγείς μου να τραγουδούν χαρούμενα στο αυτοκίνητο.

Χαίρονταν για την επιτυχία της επιχείρησής τους. Η ένεση με βοήθησε να ανακτήσω τις αισθήσεις μου, τότε ένας από τους απαγωγείς μου είπε: «Ντράγκαν, ξύπνα και δες την πατρίδα σου. Αυτή είναι η Γιουγκοσλαβία, η πατρίδα σου!» Απάντησα: «Η Γιουγκοσλαβία δεν ήταν ποτέ πατρίδα μου και ποτέ δεν θα είναι! Η Μακεδονία είναι η πατρίδα μου και χαίρομαι να πεθάνω γι' αυτήν». «Είσαι φανατικός Μακεδόνας εθνικιστής, αλλά δεν θα σου επιτρέψουμε να πεθάνεις για τη Μακεδονία», απάντησε ο ούντμπας. - Αν ήταν μέχρι θανάτου θα σε είχαμε ξυλοκοπήσει εξω, δεν θα σε είχαμε φέρει εδώ».

Το αυτοκίνητο σταμάτησε στην κεντρική πλατεία της Λιουμπλιάνα, μπροστά από ένα μεγάλο ξενοδοχείο, και δύο άλλα αυτοκίνητα πάρκαραν δίπλα του. Τότε κατάλαβα ότι ένα τρίτο αυτοκίνητο είχε συμμετάσχει στην αποστολή της *Ούντμπα*. Το αυτοκίνητο είχε πινακίδες κυκλοφορίας Βελιγραδίου. Και τα τρία μέλη του πληρώματος μιλούσαν σερβικά. Αργότερα, κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων, αντιλήφθηκα ότι η απαγωγή μου ήταν ομοσπονδιακή ενέργεια, δηλαδή ενέργεια της ομοσπονδιακής *Ούντμπα*. Η απόφαση για την απαγωγή μου ελήφθη στο Βελιγράδι και οι μακεδονικοί ούντμπασοι ήταν απλώς συνεργοί στην επιχείρηση. Επίσης, τα έξοδα της απαγωγής μου πληρώθηκαν από το ταμείο της ομοσπονδιακής SDB.

Ως θύμα της SDB με ενδιέφερε η εσωτερική της οργάνωση και οι μέθοδοι εργασίας της. Αλλά δεν υπάρχει βιβλιογραφία γι' αυτό, η γιουγκοσλαβική μυστική αστυνομία κρύβει την εσωτερική της δομή και οργάνωση από το κοινό όπως ένα φίδι κρύβει τα πόδια του. Ωστόσο, στη βιβλιογραφία των απομνημονευμάτων των οποίων οι συγγραφείς είναι πρώην ούντμπασοι, διάβασα κάπου ότι η *Ούντμπα* αποτελείται από 10 τμήματα, τα οποία συνήθως εργάζονται παράλληλα και δεν γνωρίζουν σε τι εργάζονται τα άλλα τμήματα.

Τα δύο πιο σημαντικά τμήματα είναι το Πρώτο και το Δεύτερο.

Το Πρώτο Τμήμα ασχολείται με την καταπολέμηση των εσωτερικών εχθρών του καθεστώτος.

Το Δεύτερο Τμήμα ασχολείται με την καταπολέμηση της εχθρικής μετανάστευσης, στέλνει κατασκόπους μεταξύ των μεταναστών, σκοτώνει και απαγάγει μετανάστες.

Ένα σημαντικό τμήμα της SDB είναι το λεγόμενο Τμήμα Ανάλυσης, όπου εξετάζονται και μελετώνται όλα τα δεδομένα που λαμβάνονται και από το οποίο προέρχονται οι συναγερμοί όταν πρέπει να ληφθεί κάτι εναντίον κάποιου. Ο σειριακός αριθμός αυτού του τμήματος δεν μου είναι γνωστός.

Η SDB της Δημοκρατίας της Μακεδονίας από τον σεισμό (1963) βρίσκεται σε ένα συγκρότημα στρατώνων στον οικισμό Cρνιçe, στους πρόποδες του Vodno, όχι μακριά από τον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό, ακριβώς πίσω από την πρώτη υπόγεια διάβαση. Πριν από λίγα χρόνια ένα ψηλό κτίριο με πολλά γραφεία χτίστηκε στη μέση του συγκροτήματος των στρατώνων. Το δεύτερο τμήμα εξακολουθεί να βρίσκεται σε παλιούς και ερειπωμένους σαπισμένους στρατώνες. Κανείς δεν μπορεί να εισέλθει στο συγκρότημα χωρίς ειδική άδεια και αρκετοί αστυνομικοί στέκονται στην πύλη, οι οποίοι συνοδεύουν τα άτομα που έχουν προσκληθεί γραπτώς στα γραφεία όπου έχουν κληθεί επίσημα. Το συγκρότημα των στρατώνων περιβάλλεται από συρματοπλέγματα με ηλεκτρικό ρεύμα υψηλής τάσης που ρέει μέσα από αυτά.

Ας επιστρέψουμε όμως στην αναγκαστική μου άφιξη στη Λιουμπλιάνα. Όταν φτάσαμε στην πλατεία μπροστά από το ξενοδοχείο, ο Νίκολα Ιλιέβσκι μπήκε στο ξενοδοχείο και τηλεφώνησε κάπου, πιθανώς στην SDB της Σλοβενίας. Μετά από λίγα λεπτά έφτασε ένα τζιπ με έναν πολίτη και τέσσερις αστυνομικούς με στολή. Με έβαλαν

στο τζίπ και με πήγαν στις φυλακές της πόλης της Λιουμπλιάνα. Με πήγαν στην αίθουσα υποδοχής και ο αστυνομικός υπηρεσίας ρώτησε το όνομά μου για να με καταχωρήσει στο βιβλίο συλληφθέντων, αλλά ο αστυνομικός με πολιτικά που με ακολουθούσε του διέταξε αυστηρά να μην με ρωτήσει τίποτα παρά να με βάλει σε ένα κελί όπου κανείς δεν θα μπορούσε να μου μιλήσει. Οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι έφυγαν τρέχοντας, έπρεπε να αδειάσουν αρκετά κελιά γύρω από το δικό μου. Με κλείδωσαν στο ισόγειο της φυλακής. Το κελί είχε τσιμεντένιο δάπεδο και από το μικρό ψηλό παράθυρο, από το οποίο έμπαινε έντονο φως, τίποτα δεν φαινόταν έξω. Στο κρεβάτι υπήρχε ένα παλιό, σκισμένο στρώμα και μια κουρελιασμένη κουβέρτα. Σε μια γωνία του κελιού υπήρχε μια οκλαδόν τουαλέτα και από πάνω μια βρύση. Ήπια λίγο νερό από τη βρύση και ξάπλωσα στο κρεβάτι. Το κεφάλι μου χτυπούσε δυνατά και ενστικτωδώς ένιωθα σαν ζώο που το πάνε στο σφαγείο. Κοιμήθηκα, αλλά ξύπνησα αρκετές φορές μετά τις ενέσεις. Κάποτε τα κλειδιά κροτάλισαν στην κλειδαριά και ένας φρουρός μπήκε στο κελί με ένα κουτί φαγητό. Δεν σηκώθηκα καν από το κρεβάτι. Άφησε το φαγητό δίπλα στο κρεβάτι μου. Βγήκε έξω κλείνοντας την πόρτα πίσω του. Δεν άγγιξα το φαγητό παρόλο που δεν είχα βάλει τίποτα στο στόμα μου για 30 ώρες.

Με ξύπνησε το φως της ηλεκτρικής λάμπας. Δίπλα στο κρεβάτι στεκόταν ο Σλοβένος ούντμπας που με είχε φέρει στη φυλακή, μου είπε να σηκωθώ γιατί φεύγουμε, με ρώτησε γιατί δεν είχα φάει. Δεν του απάντησα.

Μπροστά από τη φυλακή με περίμενε το αυτοκίνητο «Μάριτσα» για τους κρατούμενους και αρκετοί πράκτορες, πιθανώς ούντμπασοι. Με διέταξαν να μπω στη «Μάριτσα», τέσσερις ούντμπασοι με πολιτικά μπήκαν μαζί μου και κάθισαν στα παγκάκια εκατέρωθεν. Πριν καν την έξοδο από τη φυλακή, μου είχαν βάλει χειροπέδες. Το αυτοκίνητο διέσχισε τους δρόμους της Λιουμπλιάνα. Δεν ήξερα πού με πήγαιναν και τίποτα δεν φαινόταν από τη «Μάριτσα». Η διαδρομή διήρκεσε 15 ή 20 λεπτά, μετά το αυτοκίνητο σταμάτησε και η πόρτα της «Μάριτσα» άνοιξε. Με το ηλεκτρικό φως, είδα ότι βρισκόμουν μπροστά σε μια βίλα περιτριγυρισμένη από όλες τις πλευρές από ψηλούς τοίχους. Στην πλατιά αυλή υπήρχαν πολλά οπωροφόρα δέντρα, μηλιές ή αχλαδιές, και πολύ πράσινο και λουλούδια. Η βίλα έμοιαζε με κάποια πολυτελή κατοικία κάποιου μεγιστάνα του καθεστώτος. Μπήκαμε μέσα στη βίλα. Θυμάμαι ότι στο ισόγειο υπήρχε κάτι σαν αίθουσα υποδοχής με τζάκι και δερμάτινες πολυθρόνες και οι τοίχοι του δωματίου ήταν γεμάτοι με βιβλιοθήκες τριγύρω. Τα ράφια ήταν γεμάτα βιβλία, περάσαμε από την υποδοχή ή το σαλόνι και από μια εσωτερική σκάλα ανεβήκαμε στον πρώτο όροφο. Και στις δύο πλευρές του διαδρόμου υπήρχαν αρκετά δωμάτια. Ένα από αυτά τα δωμάτια είχε οριστεί ως η προσωρινή μου φυλακή. Το δωμάτιο ήταν μικρό και έμοιαζε με παιδικό δωμάτιο. Μέσα υπήρχε μόνο ένα κρεβάτι, μια συρταριέρα και μια καρέκλα. Από το μοναδικό παράθυρο έξω, μπορούσα να δω ένα πυκνό δάσος, από το οποίο συμπεράνα ότι το σπίτι βρισκόταν κάπου σε ένα δάσος στα περίχωρα της Λιουμπλιάνα. Πιθανώς η ιδιωτική κατοικία κάποιου μεγάλου Σλοβένου ούντμπας ή το εξοχικό Σλοβένου ούντμπας. Καινούρια εσώρουχα και πιτζάμες με περίμεναν στο κρεβάτι και ο Ούντμπας που με οδήγησε στη φυλακή με διέταξε να βγάλω όλα όσα φορούσα και να βάλω καινούρια εσώρουχα και πιτζάμες. Άλλαξα. Έβαλαν τα λεκιασμένα από τον εμετό ρούχα μου σε μια τσάντα ταξιδιού και τα πήγαν κάπου. Ο Σλοβένος ούντμπας, που έμοιαζε με κάποιο είδος υψηλόβαθμου αξιωματούχου επειδή οι άλλοι πράκτορες με πολιτικά ήταν δουλοπρεπείς απέναντί του, είπε κάτι στα σλοβενικά στους πράκτορες και έφυγε. Οι πόρτες του δωματίου παρέμειναν ανοιχτές και δύο πράκτορες με πολιτικά παρέμειναν καθισμένοι στο διάδρομο για να με φυλάνε. Καθ' όλη τη διάρκεια που έμεινα σε αυτή τη μυστηριώδη βίλα οι φρουροί μου άλλαζαν κάθε τρεις ώρες.

Έμεινα στη βίλα μέχρι τις 10 Ιουνίου. Το φαγητό ήταν αρκετά καλό, πιθανότατα μου το έφεραν από κάποιο εστιατόριο. Ένας γιατρός ήρθε να με εξετάσει δύο φορές και ο

Νικόλα Ιλιέβσκι με επισκέφτηκε μία φορά στη βίλα. Με ρώτησε αν μου έκαναν τα ρούχα που μου είχε αγοράσει. Άδραξα την ευκαιρία να τον ρωτήσω τι είχε συμβεί στο πορτοφόλι μου και στο σημειωματάριό μου με τις διευθύνσεις. «Μην ανησυχείς, είναι σε ασφαλές μέρος», απάντησε ο Ιλιέβσκι. Όταν με απήγαγαν, είχα περισσότερα από τρεις χιλιάδες ελβετικά φράγκα και περίπου πέντε χιλιάδες γαλλικά φράγκα στο πορτοφόλι μου από δέρμα κροκοδείλου. Δεν ξαναείδα αυτά τα χρήματα. Όταν βγήκα από τη φυλακή το 1987, πήγα στην SDB να τα ψάξω αλλά δεν υπήρχε κανένα ίχνος τους. Ο νέος επικεφαλής του Δεύτερου Τμήματος της SDB, Κρστε Γιόβτσεβσκι, μου είπε ανοιχτά: «Ντράγκανε, ξέχνα αυτά τα χρήματα. Δεν υπάρχει κανένα ίχνος τους. Σου τα πήραν χωρίς καμία επιβεβαίωση και πιθανότατα κατέληξαν σε κάποια ιδιωτική τσέπη». Μαζί με τα χρήματα, μου πήραν και ένα ρολόι χειρός «Seiko». Είθε ο Θεός να τον συγχωρέσει κι αυτόν! Τα προαναφερθέντα πράγματά μου κατά τη διάρκεια μιας ανάκρισης στο γραφείο του Τόσο Σκάτροβ, ο Τόσο άνοιξε το χρηματοκιβώτιό του για να πάρει το σημειωματάριό μου με τις διευθύνσεις. Έψαχνε μια διεύθυνση για να με ρωτήσει ποιος ήταν αυτός ο άντρας. Τότε, σε ένα πλαστικό κουτί, μαζί με το σημειωματάριο, είδα το εγχειρίδιό μου και το ρολόι μου. Εφόσον ο Σκάτροβ φύλαγε αυτά τα πράγματά μου στο χρηματοκιβώτιό του υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να τα είχε οικειοποιηθεί.

Στις 10 Ιουνίου, γύρω στις 5 μ.μ., ο αρχηγός της Σλοβενικής Ούντμπα ήρθε στη βίλα και με διέταξε να ντυθώ. Όταν ντύθηκα, οι φρουροί που με φρουρούσαν μου έβαλαν χειροπέδες στα χέρια, ένα σημάδι ότι με πήγαιναν κάπου. Έξω στην αυλή με περίμεναν ένα τζιπ και αρκετοί ακόμη πράκτορες με πολιτικά. Με έβαλαν στο τζιπ και μετά από μισή ώρα οδήγησης βρέθηκα στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Λιουμπλιάνα. Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για στρατιωτικό επειδή τα αεροπλάνα που είδα παραταγμένα στο αεροδρόμιο είχαν γραμμένες με μεγάλα γράμματα τις λέξεις «JNA» (Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός). Το τζιπ πλησίασε ένα αεροπλάνο που, λόγω του μεγέθους του, έμοιαζε με μικρότερο επιβατικό. Είχε επίσης γραμμένες τις λέξεις «JNA». Ο Νικόλα Ιλιέβσκι και τα τρία μέλη της Ούντμπα μη μακεδονικής καταγωγής που είχαν συμμετάσχει στην επιχείρηση απαγωγής μου, με περίμεναν μπροστά από το αεροπλάνο. Ο Ιλιέβσκι και οι τρεις αξιωματικοί της Ομοσπονδιακής Ούντμπα επιβιβάστηκαν στο αεροπλάνο και μαζί μου επιβιβάστηκαν δύο πράκτορες με πολιτικά από τη σλοβενική Ούντμπα. Όταν μπήκα στο αεροπλάνο είδα ότι είχε, και στις δύο πλευρές, συνολικά περίπου είκοσι θέσεις. Οι κινητήρες βούιζαν και μετά από λίγα λεπτά ζέσταμα, το αεροπλάνο απογειώθηκε. Λόγω της παρουσίας αξιωματικών της Ομοσπονδιακής Ούντμπα νόμιζα ότι με πήγαιναν στο Βελιγράδι, αλλά μετά από μια πτήση που διήρκεσε περίπου μία ώρα, προσγειωθήκαμε στο αεροδρόμιο Πέτροβετς κοντά στα Σκόπια. Για να μην νομίζει ο αναγνώστης ότι οι αξιωματικοί της Ούντμπα με πήγαν από τη Λιουμπλιάνα στα Σκόπια με τα εσώρουχα, θα προσθέσω ότι ενώ ήμουν ξαπλωμένος στη μυστηριώδη βίλα στο δάσος κοντά στη Λιουμπλιάνα για εκείνες τις πέντε ημέρες, πήγαν το λεκιασμένο από τον εμετό κοστούμι μου στο καθαριστήριο και το καθάρισαν. Έφτασα στα Σκόπια φορώντας μόνο εσώρουχα και ένα πουκάμισο της Ούντμπα και με το καθαρισμένο κοστούμι μου.

Το αεροπλάνο πετούσε ήδη προς άγνωστη κατεύθυνση για μένα όταν ένας από τους επικεφαλής της ομοσπονδιακής SDB, κοιτάζοντας εμένα και μετά τον Νικόλα Ιλιέβσκι, είπε: «Λοιπόν, αυτός είναι ο διάσημος Ντράγκαν Μπογκνάνοβσκι που τρώει πρωινό στο Παρίσι, μεσημεριανό στο Λονδίνο και δείπνο στη Στοκχόλμη την ίδια μέρα;!».

Ο μεταναστευτικός τουρισμός τελείωσε – απάντησε ο Νικόλα Ιλιέβσκι. Τώρα ήρθε η ώρα να δώσει λογαριασμό στον λαό του. Τώρα θα πρέπει να μας πει από πού προήλθαν τα χρήματα με τα οποία ταξίδευε στην Ευρώπη. – Ένα πράγμα είναι σίγουρο – απάντησα, και αυτό είναι ότι δεν έχω ξοδέψει ούτε μια τσακιστή δεκάρα κρατικού χρήματος στα ταξίδια μου στην Ευρώπη. Στους φτωχούς Μακεδόνες μας σε όλο τον κόσμο, όπου αναζητούσαν μια κόρα ψωμί, έχω δώσει χρήματα και δεν έχω πάρει. Αν κάποιος ταξίδευε με κρατικό

χρήμα και με τόσο πολύτιμο ξένο συνάλλαγμα, που τόσο λείπει από την εθνική οικονομία της Μακεδονίας, τότε αυτοί είστε εσείς κύριοι ούντμπασοι. Κάποια μέρα θα πρέπει να δώσετε λογαριασμό στο μακεδονικό λαό, μεταξύ άλλων, για το πόσο ξένο συνάλλαγμα ξοδέψατε κατά την μεταφορά μου στη Γιουγκοσλαβία.

«Ο μακεδονικός λαός δεν λυπάμαι τα λεφτά για έξοδα που αφορούν τους εχθρούς του», απάντησε ο Ιλιέβσκι, «Ξέρουμε ότι σου άρεσε να παίζεις τον βιβλικό Καλό Σαμαρείτη, μοιράζοντας χρήματα και με τα δύο χέρια, εντυπωσιάζοντας τους εργαζόμενους μας στο εξωτερικό και παγιδεύοντας τους έτσι στο εχθρικό αντιγιουγκοσλαβικό σου έργο. Ωστόσο, γνωρίζαμε επίσης πολύ καλά ότι δεν έχεις ποτέ εργαστεί, είσαι 48 ετών και δεν έχεις ούτε οκτώ μήνες εργασιακής εμπειρίας. Τώρα πρέπει να μας πείς από πού προήλθαν τα χρήματά σου; Ποια υπηρεσία πληροφοριών σου τα έδωσε; Η CIA ή η NKVD (*Λαϊκός Επίτροπος Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΣΣΔ*); Ή κάποια από τις δυτικοευρωπαϊκές υπηρεσίες πληροφοριών;

Στη φιλελεύθερη Δύση, υπάρχουν τριακόσιοι τρόποι για να βγάλει κανείς χρήματα – απάντησα. – Τα χρήματα που ξόδεψα τα κέρδισα μόνος μου με κάποιο τρόπο και αυτή είναι προσωπική μου υπόθεση.

Τα κέρδισες, αλλά πώς; - ρώτησε ένας από την Ομοσπονδιακή SDB.

Ίσως ασχολήθηκα με το παράνομο εμπόριο, ίσως έκλεψα, ίσως τα κέρδισα με τον δικό μου τρόπο. Για να δημιουργήσω κεφάλαια για πολιτικό έργο, δεν υπήρχε κανένα μικροέγκλημα που να μην ήμουν ικανός να διαπράξω. Για τον σκοπό της Μακεδονίας θυσιάσα ακόμη και την ηθική μου αξιοπρέπεια. Για μένα, η παλιά αρχή των Μακκαβαίων ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα εφαρμόστηκε. Αλλά ένα πράγμα είναι σίγουρο, και αυτό είναι ότι τα χέρια μου δεν είναι λερωμένα με το αίμα ούτε καν των εχθρών μου, ότι είμαι καθαρός σαν κρύσταλλο απέναντι στη Μακεδονία, ότι δεν έχω προκαλέσει τον πόνο κανενός Μακεδόνα και ότι δεν είχα καμία σχέση με καμία υπηρεσία πληροφοριών. Επομένως, με καθαρή συνείδηση και με υπερηφάνεια θα σταθώ ενώπιον του δικαστηρίου της Γιουγκοσλαβίας, αν υπάρχει καθόλου δικαιοσύνη σε αυτή τη χώρα.

Θα σε κρίνει η Μακεδονία, όχι η Γιουγκοσλαβία - μου είπε ο Ιλιέβσκι.

Ο Ιλιέβσκι, όπως και οι άλλοι συνομιλητές της *Ούντμπα*, μου μιλούσε στα σερβικά και τους απαντούσα μόνο στα μακεδονικά.

Αν οι δικαστές στα Σκόπια, όπως εσύ, μου μιλούν στα σερβικά, τότε θα θεωρήσω ότι οι Σέρβοι με κρίνουν, όχι οι Μακεδόνες.

Πώς ξέρεις ότι είμαι Μακεδόνας; Ίσως είμαι Σέρβος, με ρώτησε ο Ιλιέβσκι.

Στο διαμέρισμα του Γκιόργκι μιλούσες μακεδονικά, αλλά και στην Ιταλία όταν έδωσες στους άντρες σου την εντολή να με ρίξουν στο πρώτο χαντάκι αν έκανα φασαρία.

Ο Ιλιέβσκι χαμογέλασε και είπε: «Άρα ήσουν ξύπνιος, αλλά προσποιήθηκες ότι είσαι αναίσθητος!».

Έχεις μια εντελώς λανθασμένη εικόνα για τη Γιουγκοσλαβία» - μου είπε ένας από τους ομοσπονδιακούς ούντμπασοι, ο οποίος στη συνέχεια μου συστήθηκε ως υπεύθυνος της Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας της Κροατίας για την καταπολέμηση της εχθρικής μετανάστευσης, δηλαδή επικεφαλής του Δεύτερου Τμήματος της SDB για την Κροατία. Δεν έδωσε το όνομα και το επώνυμό του. Αν διαπιστωθεί ότι τα χέρια σας δεν είναι

βουτηγμένα στο αίμα ενός Γιουγκοσλάβου πολίτη, τότε να είστε σίγουρος ότι δεν υπάρχει λόγος να φοβάστε για τη ζωή σας.

Δεν φοβάμαι για τη ζωή μου και από τη στιγμή που έπεσα στα χέρια σας θεωρώ τον εαυτό μου νεκρό – απάντησα.

Μόνο αν είσαι έξυπνος θα ζήσεις και πολύ καλά μάλιστα – απάντησε ο άνθρωπος που μου συστήθηκε ως επικεφαλής του Δεύτερου Τμήματος στην SDB για την Κροατία. Μπορείς ακόμα να είσαι χρήσιμος στο μακεδονικό λαό σου, απλώς πρέπει να καταλάβεις ότι πολέμησες στη λάθος πλευρά.

Αυτό σημαίνει ότι εγώ, όπως εσείς, πρέπει να γίνω ούντμπας; – ρώτησα.

Γιατί όχι, – απάντησε ούντμπας – οι εργαζόμενοι της *Ούντμπα* είναι οι καλύτεροι πατριώτες όλων των λαών και εθνότητων της Γιουγκοσλαβίας.

Και ο Νέρωνας, ο μεγαλύτερος δολοφόνος της εποχής του, θεωρούσε τον εαυτό του τον μεγαλύτερο πατριώτη, τον μεγαλύτερο ευεργέτη του λαού του, με του οποίου τα κρανία έχτιζε παλάτια. Όσο για μένα, δίνω το κεφάλι μου για να γίνει ένα κρανίο στον τοίχο του παλατιού σας της *Ούντμπα*, δεν θα γίνω ποτέ συνεργάτης σας.

Απασχολημένος με αυτή την προκλητική συζήτηση, δεν πρόσεξα πόσο γρήγορα πέρασε η ώρα, λιγότερο από μία ώρα με το αεριωθούμενο αεροπλάνο για τα Σκόπια. Το αεροπλάνο προσγειώθηκε στο αεροδρόμιο Πέτροβets των Σκοπίων και σταμάτησε σε έναν ανοιχτό διάδρομο, περίπου 200 με 300 μέτρα από το κτίριο του αεροδρομίου. Ήμουν στη σκάλα καθόδου όταν είδα πολλά τζιπ με αστυνομικούς και πολιτικούς πράκτορες να πλησιάζουν το αεροπλάνο. Στο έδαφος ήμουν περικυκλωμένος από περίπου 20 αστυνομικούς με στολή, μαζί τους ήταν και τρεις πολίτες, δύο από τους οποίους γνώριζα ήδη επειδή είχαν συμμετάσχει στην απαγωγή μου στο διαμέρισμα του Γκιόργκι Γιοβάνοβιτς, αυτοί ήταν οι Άντσε Γκόγκοβ και Ντίμιταρ Νικόλοβσκι, ο τρίτος, ένας ψηλός άνδρας γύρω στα 60 με μια ουλή στο πρόσωπό του. Αργότερα έμαθα ότι το όνομά του ήταν Αγκανιάν, Σκοπιανός αρμενικής καταγωγής, ο οποίος ήταν τότε Υφυπουργός Εσωτερικών της Μακεδονίας, Αρχηγός της Υπηρεσίας Δημόσιας Ασφάλειας, δηλαδή Διοικητής της μακεδονικής πολιτοφυλακής.

Στο έδαφος, οι πολιτικοί πράκτορες από τη Σλοβενία που με συνόδευαν, μου πήραν τις σλοβενικές χειροπέδες από τα χέρια και ο Αγκανιάν μου έβαλε αμέσως μακεδονικές χειροπέδες. Στη «Χώρα της Αδελφότητας και της Ενότητας» οι Σλοβένοι δεν ήθελαν να αφήσουν στους Μακεδόνες ούντμπασοι κάποιες χειροπέδες που ήταν σλοβενικής ιδιοκτησίας!

Με έβαλαν στο μεγαλύτερο τζιπ, ένα αγγλικό Land Rover. Μαζί μου στο πίσω κάθισμα, από τις δυο πλευρές, ήταν οι Γκόγκοβ και Αγκανιάν, οδηγούσε ένας αστυνομικός και δίπλα του στο μπροστινό κάθισμα ήταν ένας αστυνομικός με ένα πολυβόλο στα χέρια του. Όταν κάθισα στο τζιπ, μου έδεσαν τα μάτια με ένα μαύρο πανί για να μην μπορώ να δω, επειδή το Land Rover είχε καλοκαιρινό αμάξωμα από μουσαμά οπότε μπορούσε κάποιος να δει έξω, αλλά κανείς δεν μπορούσε να με δει μέσα από έξω.

Το τζιπ άρχισε να κινείται. Νόμιζα ότι με πήγαιναν σε μια φυλακή στα Σκόπια και ότι οι ούντμπασοι δεν ήθελαν να ξέρω σε ποια φυλακή θα ήμουν, οπότε μου έδεσαν τα μάτια. Ωστόσο, το τζιπ συνέχισε να κινείται και κρίνοντας από τον χρόνο και την απόσταση που είχε διανύσει, θα έπρεπε να είχαμε φτάσει σε μια φυλακή στα Σκόπια πολύ νωρίτερα. Ο θόρυβος της κυκλοφορίας της πόλης είχε πάψει να ακούγεται εδώ και πολύ ώρα και μου

έγινε σαφές ότι βρισκόμασταν κάπου σε έναν ανοιχτό δρόμο έξω από τα Σκόπια. Αναρωτήθηκα πού με πήγαιναν. Όταν, κατά τη δική μου εκτίμηση, είχαν περάσει σχεδόν δύο ώρες οδήγησης και όταν το τζίπ άφησε τον ομαλό ασφαλτόδρομο και άρχισε να σέρνεται σε έναν χωματόδρομο γεμάτο λακκούβες και πέτρες, συμπέρανα ότι με πήγαιναν σε κάποια «ερημιά», κάποια απομακρυσμένη λοφώδη ή ορεινή περιοχή. Τότε δεν μπόρεσα να συγκρατηθώ και ρώτησα: «Πού με πάτε, παιδιά, στη Βουλγαρία;» «Γιατί να σε πάμε στη Βουλγαρία;» - με ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ. - «Επειδή τόσο δύσβατος δρόμος υπάρχει μόνο στο όρος Πίριν», είπα. - Γαμώτο, συμπατριώτη μου, μας κοροϊδεύεις!» μου είπε σε καθαρή διάλεκτο του Κουμάνοβο ο Αγκανιάν. Αργότερα κατάλαβα ότι δεν ήταν κάποιος απο το Κουμάνοβο, αλλά για αρκετά χρόνια ήταν επικεφαλής του SDB στο Κουμάνοβο και εκεί έμαθε τη διάλεκτο του Κουμάνοβο.

Μου φάνηκε ότι με οδηγούσαν στον ανώμαλο δρόμο για έναν αιώνα. Το τράνταγμα με έκανε να νιώσω απαίσια, έκανα εμετό. Τελικά το τζίπ σταμάτησε και ο Άντσε Γκόγκοβ είπε ότι είχαμε φτάσει. Περίμενα ότι θα μου έλυναν τα μάτια. Ωστόσο, σαν έναν τυφλό με άρπαξαν και από τις δύο πλευρές κάτω από τις μασχάλες και με έβγαλαν από το τζίπ. Στη συνέχεια με οδήγησαν να ανέβω μερικές σκάλες. Μέσα στο χολ ενός σπιτιού μου έλυσαν τα μάτια και μου έβγαλαν τις χειροπέδες από τα χέρια. Μαύρες κουρτίνες ήταν τραβηγμένες σε όλα τα παράθυρα του σπιτιού, έτσι ώστε να μην μπορώ να δω τίποτα έξω. Ήταν ένα απόλυτο μυστήριο για μένα πού βρισκόμουν. Με κατέβασαν από μια εσωτερική ξύλινη σκάλα στο υπόγειο ή κελάρι του σπιτιού. Το υπόγειο ήταν φτιαγμένο από σκυρόδεμα και από τον διάδρομο μπορούσα να δω τις τέσσερις σιδερένιες πόρτες, με σιδερένια κιγκλιδώματα για κλείσιμο και κατασκοπευτικό μάτι. Αμέσως συμπέρανα ότι βρισκόμουν σε κάποια μυστική μικρή φυλακή της SDB. Το κελί είχε ίσως μήκος τέσσερα μέτρα και πλάτος δύο μέτρα. Ένα μέρος του κελιού είχε διαχωριστεί για να χρησιμοποιηθεί ως τουαλέτα, υπήρχε μια λεκανη τουαλετας και ένα ντους για μπάνιο. Η τουαλέτα δεν είχε πόρτα. Παρέμεινα σε αυτό το υπόγειο καταφύγιο για 18 μήνες. Το άφηνα μόνο όταν με πήγαιναν στον επάνω όροφο της βίλας για ανάκριση ή όταν με πήγαιναν για ανάκριση στα Σκόπια, με ελικόπτερο.

Τα μόνα έπιπλα στο κελί μπουόνκερ ήταν ένα κρεβάτι και ένα στρώμα.

Ο Αγκανιάν μπήκε στο κελί, κάθισε στο κρεβάτι δίπλα μου και είπε: «Ας κάνουμε μια συμφωνία οι δυο μας! Είμαι υπεύθυνος για την ασφάλειά σου. Θα σου πω ποιος είμαι, είμαι ο διοικητής της μακεδονικής αστυνομίας, το όνομά μου είναι Αγκανιάν. Πρέπει να αποδεχτείς την πειθαρχία που σου επιβάλλεται. Αυτή η πειθαρχία δεν επινοήθηκε από εμάς τις μακεδονικές αστυνομικές υπηρεσίες, αλλά από τις ομοσπονδιακές αρχές. Όταν κοιμάσε το βράδυ, το δεξί σου χέρι και το δεξί σου πόδι θα είναι αλυσοδεμένα στον στύλο του κρεβατιού. Όταν ξυπνήσεις το πρωί, θα σε λύσουν. Μέρα νύχτα, μια ηλεκτρική λάμπα θα ανάβει στο κελί σου και τρεις αστυνομικοί θα κάθονται δίπλα στο κρεβάτι σου μέρα νύχτα, αλλάζοντας κάθε τρεις ώρες. Δεν επιτρέπεται να μιλάς στους αστυνομικούς, εκτός από όταν θέλεις να πείς κάτι στους ανακριτές ή να ζητήσεις κάτι. Θα ήταν καλύτερα για εσένα να αποδεχτείς αυτή τη πειθαρχία αμέσως.» – «Είμαι στα χέρια σας, κάντε ό,τι θέλετε μαζί μου» ήταν η απάντησή μου.

Ο Αγκανιάν βγήκε και τρεις αστυνομικοί κάθισαν σε καρέκλες. Άρχισα να γδύνομαι για να κοιμηθώ, μου έδεσαν με αλυσίδες το δεξί χέρι και το δεξί πόδι. Ήμουν τόσο κουρασμένος που το πρώτο βράδυ δεν ένιωθα ότι κοιμώμουν αλυσοδεμένος.

Το επόμενο πρωί, στις επτά η ώρα, ο φρουρός με ξύπνησε, έλυσε τις αλυσίδες από το χέρι και το πόδι μου και μου έδωσε εξοπλισμό ξυρίσματος - κρέμα ξυρίσματος, μια βούρτσα, έναν καθρέφτη και ξυράφια "BIC" με πλαστικές λαβές κατασκευασμένα για μία χρήση. Αμέσως σκέφτηκα ότι οι ούντμπασοι μου είχαν δώσει αυτά τα ξυράφια για να

ξυρίζομαι, όχι ξυράφι Gillette ή λεπίδα για να μην προσπαθήσω να κόψω τις φλέβες μου, να αυτοκτονήσω. Ενώ ξυριζόμουν στην τουαλέτα, ένας αστυνομικός στεκόταν συνεχώς δίπλα μου και με παρακολουθούσε.

Όταν ξυρίστηκα, οι αστυνομικοί μου έδωσαν καινούρια εσώρουχα και ένα πουκάμισο για να αλλάξω και μου είπαν ότι μία φορά την εβδομάδα θα άλλαζα τα βρώμικα ρούχα μου και θα τα πήγαιναν στην πόλη για πλύσιμο.

- Σε ποια πόλη; - ρώτησα - στα Σκόπια, στη Μπίτολα ή στο Βελιγράδι.

- Τι σημασία έχει αυτό, σημασία έχει να έχεις καθαρά ρούχα - απάντησε ένας από τους αστυνομικούς - Μην είσαι τόσο περίεργος.

Αφού άλλαξα, κοίταξα έξω για πρώτη φορά από το μοναδικό παράθυρο του κελιού μου. Το παράθυρο ήταν ψηλό σαν μια μικρή τρύπα στον τοίχο, αλλά χάρη στο ύψος μου των 190 εκ. μπορούσα να δω τον περιβάλλοντα χώρο στη μία πλευρά της μυστικής μου φυλακής. Στο παράθυρο υπήρχαν χοντρές σιδερένιες ράβδοι, με το πάχος ενός ανθρώπινου χεριού στον αστράγαλο. Επιπλέον, στο εσωτερικό των κάγκελων υπήρχε ένα λεπτό συρματόπλεγμα σαν κόσκινο αλευριού. Αργότερα συνειδητοποίησα ότι η σήτα είχε τοποθετηθεί για να κρατάει έξω τις μύγες από τις οποίες αφθονεί η φύση σε αυτό το μέρος της Μακεδονίας.

Ακριβώς έξω από το παράθυρο εκτεινόταν μια μικρή καταπράσινη πεδιάδα, όχι μεγαλύτερη από ένα στρέμμα, η οποία αυτή την εποχή του χρόνου ήταν κατάφυτη με πυκνό γρασίδι, διάσπαρτη με τα πιο ποικίλα και πολύχρωμα λουλούδια του βουνού. Η πεδιάδα έμοιαζε με ένα μικρό ορεινό ή βουνίσιο λιβάδι. Το δάσος με εμπόδιζε να δω τι υπήρχε πιο πέρα στον ορίζοντα. Αργότερα κατάλαβα ότι το παράθυρο έβλεπε στη δυτική πλευρά της βίλας-φυλακής επειδή ο ήλιος έδυε από εκείνη την πλευρά.

Οι αστυνομικοί μου έφεραν πρωινό σε ένα χάλκινο δίσκο. Εφόσον δεν είχα ακόμα τραπέζι στο δωμάτιο, έφαγα πρωινό στο κρεβάτι: τσάι, ψωμί, τυρί και μελιτζάνες. Για έναν κρατούμενο ήταν ένα πρωινό ακόμα καλύτερο από τα πρωινά που σερβίρονται στα δυτικά ξενοδοχεία.

Γύρω στις δέκα η ώρα ακούστηκε το βουητό μιας μηχανής. Κοίταξα έξω από το παράθυρο και είδα ένα ελικόπτερο να κατεβαίνει στην καταπράσινη πεδιάδα μπροστά από το παράθυρο, στην άτρακτο του οποίου μπορούσα να διαβάσω «Αστυνομία». Από το ελικόπτερο, δίπλα στον πιλότο που φορούσε στολή αξιωματικού, κατέβηκαν δύο πολίτες με χαρτοφύλακες στα χέρια τους, ένας ηλικιωμένος άνδρας με ασημένια μαλλιά περίπου 60 ετών, κατά την εκτίμησή μου, και ένας νεότερος άνδρας, περίπου 40 ετών, με σκούρα επιδερμίδα. Οι αστυνομικοί τους χαιρέτησαν με στρατιωτικό τρόπο, μένοντας ακίνητοι. Από τον τρόπο που τους χαιρέτησαν, συμπεράνα ότι πρόκειται για κάποια υψηλόβαθμα στελέχη της αστυνομίας. Και αργότερα έμαθα ότι ο ηλικιωμένος άνδρας ήταν ο Τόσο Σκάτροβ, και ο νεότερος ο Μίρκο Μπούνεβσκι, Γραμματέας (Υπουργός) Εσωτερικών της Μακεδονίας, γεννημένος στο χωριό Γκιάβατο στην περιοχή Μπίτολα. Κάθισαν στις καρέκλες όπου κάθονταν τότε οι φρουροί μου. Ο Τόσο Σκάτροφ μίλησε πρώτος:

- Αντε να δούμε αν θα θυμηθείς; - με ρώτησε Θυμάσαι πού γνωριστήκαμε οι δύο μας;

- Τα μάτια μου δεν σας έχουν δει ποτέ – απάντησα.

- Με είδαν, με είδαν, απλώς έχει περάσει πολύς καιρός, ήμουν νέος τότε, έχω αλλάξει πολύ. Το όνομα Τόσο Σκάτροφ δεν σου λέει κάτι;

- Όχι, δεν μου λέει τίποτα.

- Θυμάσαι ότι τον χειμώνα του 1948/49 τις βραδινές ώρες εργαζόσουν ως διορθωτής στην εφημερίδα "Νόβα Μακεντόνια";

- Θυμάμαι.

- Εκείνη την εποχή ήμουν ο διευθυντής της «Νόβα Μακεντόνια», είναι περίεργο που δεν θυμάσαι το όνομα και το επώνυμό μου!

- Από τότε πολύ νερό κύλησε στον μύλο της ζωής μου, αλλά τώρα που μου το υπενθυμίσατε, το θυμάμαι. Μόνο που τότε ήσασταν νέος, ψηλός γεροδεμένος άντρας, με πλούσια σγουρά μαύρα μαλλιά.

- Τα μαλλιά μου άσπρισαν από εχθρούς του λαού σαν εσένα. Ξέρεις τι μου είπε ο παππούς σου ο Μπόγκνταν όταν δραπέτευσες μέσω των συνόρων το 1951; Δούλεα ήδη για την *Ούντμπα* εκείνη την εποχή και πήγα στο χωριό σου Κλέτσοβτσε για να ρωτήσω την οικογένειά σου αν ήξεραν κάτι για εσένα και πού βρισκόσουν.

- Με ενδιαφέρει πολύ, τι είπε ο παππούς μου;

«Αυτός ο εγγονός μου ήταν ο μεγαλύτερος αϊντούκος στο χωριό ως παιδί, αϊντούκος με την έννοια του κόμιτα. Τον φώναζα «κόμιτα», όχι με το όνομά του Ντράγκαν. Το χωριό ακόμα μιλάει για το πώς το 1944, όταν οι Γερμανοί είχαν γεμίσει ένα φορτηγό με ζωντανά κοτόπουλα, σύρθηκε σκύβοντας δίπλα στο φορτηγό και άφησε τα αιχμαλωτισμένα κοτόπουλα να ξεφύγουν. Τότε είπα στον εαυτό μου: «Να ζήσει αυτός ο εγγονός, θα γίνει ένας σπουδαίος κόμιτας». Και να που ξεκίνησε στο μονοπάτι του κόμιτα. Έτσι ήμουν κι εγώ στην ηλικία του, αργότερα έγινα διοικητής μιας τσέτας Κομιτών. Θα σκίσετε πολλά παπούτσια μέχρι να τον πιάσετε». «Και σκίσαμε πολλά παπούτσια, σε κυνηγήσαμε σε όλη την Ευρώπη και τώρα σε πιάσαμε. Κανείς δεν μπορεί να μας ξεφύγει!»

- Καταλαβαίνεις τώρα ότι σπατάλησες όλη σου τη ζωή σπρώχνοντας ανεμόμυλους σαν κάποιος Δον Κιχώτης;» μου είπε ο Σκάτροβ.

- Δεν θα αντάλλαζα την προηγούμενη ζωή μου με τη ζωή σου ως κακός δημοσιογράφος και ίσως ακόμη χειρότερος αστυνομικός», ήταν η απάντησή μου.

Το πρόσωπο του Σκάτροβ άναψε από θυμό και είπε: «Αν ήμουν κακός αστυνομικός θα περιπλανιόσουν ακόμα στην Ευρώπη, δεν θα ήσουν εδώ. Σύντομα θα δείς μόνος σου ότι δεν είμαι κακός αστυνομικός, ότι σε έχω ακολουθήσει παντού και ότι ξέρω περισσότερα για σένα από ό,τι ξέρεις εσύ για τον εαυτό σου. Σε ακολουθώ από την ημέρα που δραπέτευσες μέσω των συνόρων. Ούτε εγώ ο ίδιος δεν ξέρω πόσες από τις επιστολές σου έχω διαβάσει κατά τη διάρκεια αυτών των 26 ετών της μετανάστευσης σου. Γνωρίζω το γραφικό σου χαρακτήρα τόσο καλά όσο και το δικό μου.

- Δεν ήξερα ότι είχα τόσο ένθερμο αναγνώστη», απάντησα σαρκαστικά.

Ήρθαμε σε εσένα σήμερα για να σου δώσουμε την ευκαιρία να βελτιώσεις την κατάσταση στην οποία βρισकेσε-, μου είπε ο υπουργός Μπούνεβски και χωρίς να περιμένει απάντηση από εμένα συνέχισε: Θα διευκολύνεις πολύ την κατάσταση αν

καθίσεις και γράψεις μια δήλωση μετάνοιας ότι επέστρεψες στη Γιουγκοσλαβία μόνο σου και με τη προσωπική θέλησή σου επειδή συνειδητοποίησες ότι η πολιτική δραστηριότητα που ανάπτυξες στη μετανάστευση ήταν επιζήμια για τα εθνικά συμφέροντα της Μακεδονίας. Είσαι μάστορας στο να διατυπώνεις αυτό ο ίδιος. Μια τέτοια δήλωση θα σε διευκολύνει πολύ στο δικαστήριο, επειδή οι δικαστές θα νομίζουν ότι πραγματικά επέστρεψες μόνος σου.

- Δεν σκοπεύω να παραπλανήσω τους δικαστές μου και, επιπλέον, δεν θα είναι τόσο ηλίθιοι ώστε να πιστέψουν ένα τέτοιο ψέμα - απάντησα. Δεν μετανιώνω για την πολιτική μου δραστηριότητα και θα υπερασπιστώ αυτή την πολιτική δραστηριότητα ενώπιον του δικαστηρίου ως μια γνήσια εθνική μακεδονική πολιτική. Δεν φοβάμαι την ποινή που θα μου απαγγείλει το δικαστήριο.

- Μπορούμε να σε κρίνουμε χωρίς δικαστήριο, ποιος θα μας δει όταν σε θάψουμε σε αυτό το βουνό; Κανείς! - είπε ο Σκάτροβ.

- Αν δεν γράψεις την δήλωση που σου ζητάμε, θα βάλεις τη θηλιά γύρω από το λαιμό σου - είπε ο υπουργός Μπούνεβσκι. Αλλά σκέψου καλά, τώρα έχεις όλο τον χρόνο να σκεφτείς. Θα διατάξω τους αστυνομικούς να σου φέρουν χαρτί γραφής και στυλό διαρκείας.

- Τζάμπα θα μου στέλνετε χαρτί και στυλό διαρκείας, δεν γράφω τέτοια αηδία, ακόμα κι αν μου κόψετε και τα δύο χέρια - απάντησα.

- Θα χρειαστείς το χαρτί και τα στυλό διαρκείας γιατί θα έχεις πολλά να γράψεις, - είπε ο Σκάτροβ. - Τώρα θα γράφεις για εμάς. Θα μας γράφεις για τη ζωή σου από την ημέρα που γεννηθήκες μέχρι σήμερα. Θα γράφεις για τους φίλους και τους συνεργάτες σου, για τις διασυνδέσεις σου με ξένες αστυνομικές και μυστικές υπηρεσίες και άλλα. Σου ζητάμε μια πλήρη και λεπτομερή γραπτή δήλωση. Από αύριο θα ξεκινήσουμε και με τις ακροάσεις. Είσαι έτοιμος να απαντήσεις στις ερωτήσεις μας;

- Πρέπει να είναι έτοιμος, άλλωστε ποιος τον ρωτάει - είπε ο Μπούνεβσκι. Στην Ούντμπα, ακόμα και η πέτρα μιλάει! Εμείς έχουμε αποδεδειγμένες μεθόδους για να αποσπούμε ομολογίες ακόμη και από τους πιο σκληρούς εχθρούς.

Βγήκαν από το κελί όπως είχαν έρθει: με στρατιωτικό χαιρετισμό από τους αστυνομικούς.

Κάθισα στο κρεβάτι και αναρωτήθηκα γιατί ήταν εδώ οι δύο κορυφαίοι άνδρες της Υπηρεσίας Κρατικής Ασφάλειας της Μακεδονίας. Ήρθαν για τη γραπτή δήλωση που μου απαίτησαν ή για να με εκφοβίσουν με τις μεθόδους τους που κάνουν ακόμη και μια πέτρα να μιλάει! Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι είχαν έρθει και για τα δύο.

Πριν από το μεσημεριανό γεύμα, ένας αστυνομικός που δεν ήταν από τους φρουρούς ήρθε και με ρώτησε τι ήθελα να πω με το μεσημεριανό γεύμα, κρασί ή μπύρα; Έμεινα έκπληκτος, δεν περίμενα τέτοια «φιλοξενία» από την Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας. «Από πότε δίνετε κρασί και μπύρα σε κρατούμενους στη Μακεδονία;» ρώτησα έκπληκτος. «Δεν είσαι ένας οποιοσδήποτε κρατούμενος, είσαι ένας ξεχωριστός κρατούμενος», απάντησε ο αστυνομικός. Θα φας το ίδιο φαγητό που ετοιμάζεται για εμάς, τους φρουρούς σου και τους ανακριτές σου. Δεν θα ετοιμάζουμε τώρα φαγητό φυλακής μόνο για σένα. Άλλωστε, με το φαγητό που μας περισσέует, ταΐζουμε 6 σκυλιά, τώρα θα ταΐσουμε άλλο ένα. Πες μου, τι θα πεις;

- Μπύρα.

- Δική μας ή ξένη;

- Έχετε ξένη μπύρα σε αυτή την ερημιά;

- Έχουμε ό,τι υπάρχει στη Δύση. Πώς φανταζόσουν τη Μακεδονία; Αυτή που άφησες πίσω όταν έφυγες από αυτήν.

Αργότερα κατάλαβα ότι ο αστυνομικός με τον οποίο μιλούσα δεν ήταν ένας συνηθισμένος αστυνομικός αλλά μάλλον ο διοικητής ενός αστυνομικού τμήματος στα Σκόπια, και τώρα ο διοικητής των περίπου 20 αστυνομικών που έφεραν στο βουνό για να με προστατεύσουν. Το όνομά του ήταν Μίλαν και οι αστυνομικοί τον αποκαλούσαν "Διοικητή Μίλαν". Δεν έμαθα ποτέ το επώνυμό του.

Με το γεύμα μου έφεραν και ένα μπουκάλι δανέζικη μπύρα "Tuborg". Το γεύμα ήταν πραγματικά πλούσιο, οπότε σκέφτηκα ότι η Γιουγκοσλαβία, ως αστυνομικό κράτος θρέφει πολύ καλά την αστυνομία της. Μόνο αργότερα κατάλαβα γιατί το φαγητό ήταν τόσο νόστιμο. Η απαγωγή μου μέχρι την καταδίκη μου ήταν μια ενέργεια της ομοσπονδιακής *Ούντμπα*, η οποία πλήρωνε όλα τα έξοδα που σχετίζονταν με τη φρούρησή μου στο βουνό, επομένως οι Μακεδονες ούντμπασοι και οι πολιτοφύλακες προσπαθούσαν να πάρουν όσο το δυνατόν περισσότερα από το κόκκαλο της ομοσπονδιακής SDB, δηλαδή από τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό.

Το απόγευμα, ο διοικητής της πολιτοφυλακής ήρθε στο κελί μου και έφερε μαζί του έναν αστυνομικό σκύλο ράτσας γερμανικού ποιμενικού. Με διέταξε να στέκομαι ακίνητος επειδή ο σκύλος έπρεπε να με μυρίσει. Με εντολή του διοικητή, ο σκύλος με μύρισε πραγματικά, και μάλιστα με κοίταζε απειλητικά. Συμπεραίνω ότι η πρόθεση αυτού του μυρίσματος ήταν μην τυχόν δραπετεύσω, ώστε ο σκύλος να αναγνωρίσει τη μυρωδιά μου και να με βρει από αυτήν. «Είπα στον εαυτό μου: οι ούντμπασοι δεν θα με αφήσουν να βγω από τα νύχια τους, όταν κάνουν τόσα πολλά για να με κρατήσουν αιχμάλωτο και σκλάβο τους».

Την επόμενη μέρα όταν με πήγαν επάνω στο δωμάτιο ανακρίσεων, μπορούσα να δω από το παράθυρο τον σκύλο αλυσοδεμένο μπροστά από το σπίτι και δίπλα του έναν φρουρό με πολυβόλο. Αν και τρεις αστυνομικοί με φρουρούσαν στο κελί μου, ένας φρουρός με πολυβόλο στεκόταν έξω από το σπίτι όλο το εικοσιτετράωρο. Ο αστυνομικός σκύλος ήταν επίσης σε επιφυλακή όλο το εικοσιτετράωρο. Οι αστυνομικοί στο κελί μου δεν ήταν οπλισμένοι. Σε κάθε περίπτωση, δεν είδα κανένα όπλο.

Για όλους αυτούς τους 18 μήνες που πέρασα στη φυλακή-μπούνκερ, τόσο οι ούντμπασοι όσο και οι πολιτοφύλακες έκαναν ό,τι μπορούσαν για να με παραπλανήσουν σχετικά με τη γεωγραφική θέση του τόπου, δηλαδή το βουνό στο οποίο βρισκόταν η μυστική φυλακή της *Ούντμπα*. Μου είπαν ότι βρισκόμουν κάτω από την κορυφή του Πέλιστερ και μου μιλούσαν επίτηδες μπροστά μου όταν έπρεπε να προμηθευτούν κάτι από την πόλη, ότι το αγόραζαν από τη Μπίτολα. Ωστόσο, ήξερα ότι μου έλεγαν ψέματα. Οι Σέρβοι έχουν μια λαϊκή παροιμία που λέει: «Η γη ορκίστηκε στον ουρανό, ότι όλα τα μυστικά θα αποκαλυφθούν».

Το ίδιο έκανα κι εγώ όταν καταδικάστηκα και μεταφέρθηκα στη φυλακή Ιντρίζοβο, μίλησα στους κρατούμενους για τη μυστική φυλακή στην οποία πέρασα 18 μήνες. Στο Ιντρίζοβο υπήρχε ένας αστυνομικός που καταδικάστηκε σε 12 χρόνια φυλάκιση για διάρρηξη. Ήταν από το Μπέροβο και ονομαζόταν Γκιόργκι. Ήταν ο πρώτος που μου

αποκάλυψε την τοποθεσία της φυλακής, επειδή ως αστυνομικός φύλαγε κάποιους Αλβανούς κατασκόπους στην ίδια φυλακή, οι οποίοι μετά από ανάκριση πυροβολήθηκαν χωρίς δίκη και θάφτηκαν εκεί στο βουνό. Εξεπλάγη που εγώ είχα βγει ζωντανός από εκείνη τη φυλακή, επειδή αυτή η φυλακή προοριζόταν μόνο για κρατούμενους που είχαν καταδικαστεί εκ των προτέρων από την ίδια την SDB σε θάνατο με πυροβολισμό, μετά από ανάκριση. Συνήθως φυλακίζονταν εκεί μόνο κατάσκοποι από ανατολικές χώρες. Η φυλακή βρισκόταν στην κορυφή του βουνού "Σολούνσκα Γκλάβα" στην Καρατζίτσα, ακριβώς στο σημείο όπου οριοθετούνται τα σύνορα του δήμου των Σκοπίων και του δήμου Μακεντόνσκι Μπροντ. Η πλησιέστερη πόλη στο χώρο της φυλακής είναι η Μακεντόνσκι Μπροντ, 20 χιλιόμετρα μακριά. Ωστόσο, ο πλησιέστερος οικισμός στο χώρο είναι το χωριό Πούστα Μπρέζνιτσα, το οποίο εμπίπτει στον δήμο ή την περιφέρεια των Σκοπίων. Το ίδιο το χωριό Πούστα Μπρέζνιτσα βρίσκεται σε μια δύσβατη ορεινή περιοχή. Το χώρο της φυλακής βρίσκεται περίπου δέκα χιλιόμετρα μακριά, σε μια ακόμη πιο δύσβατη ορεινή περιοχή, ψηλά στο βουνό. Από τη δεκαετία του 1950 ολόκληρος ο ορεινός και δασώδης, αδιάβατος ορεινός όγκος του όρους Καρατζίτσα έχει κηρυχθεί στρατιωτική ζώνη, αυστηρά απαγορευμένη για τους πολίτες. Περιβαλλόταν από όλες τις πλευρές με ψηλό συρματόπλεγμα. Όλες οι προσβάσεις προς τη ζώνη φρουρούνταν από στρατιωτικούς φρουρούς. Μέσα σε αυτή την απαγορευμένη ζώνη βρισκόταν οι αποθηκες του γιουγκοσλαβικού στρατού και ένα μυστικό υπόγειο αεροδρόμιο. Δεδομένου ότι η ατομική ζώνη πρόσβασης στους πολίτες σε αυτή την πυκνά δασωμένη περιοχή ήταν αδύνατη, το θήραμα αφθονούσε, γεμάτο αγριογούρουνα, αγριόχοιρους, ελάφια, αρκούδες και λύκους. Μόνο αξιωματικοί του γιουγκοσλαβικού στρατού και υψηλόβαθμοι αρχηγοί της *Ούντμπα* μπορούσαν να κυνηγήσουν θηράματα. Για αυτούς, η απαγορευμένη ζώνη ήταν ένας πλούσιος παράδεισος κυνηγιού. Από τον ασφαλοστρωμένο δρόμο που οδηγεί από τα Σκόπια προς το Μακεντόνσκι Μπροντ κατά μήκος του ποταμού Τρέσκα, για να φτάσει κανείς στο χώρο της φυλακής ένας απότομος, στενός και ανώμαλος ορεινός δρόμος χωρίζεται, τον οποίο μπορεί να ανέβει κάποιος μόνο με τζιπ τους ξηρούς καλοκαιρινούς μήνες. Μόλις χιονίσει ή βρέξει έντονα, ο ορεινός δρόμος γίνεται αδιάβατος για μηχανοκίνητα οχήματα και η μόνη σύνδεση μεταξύ της φυλακής και των Σκοπίων είναι με στρατιωτικό ή αστυνομικό ελικόπτερο.

Πληροφορίες για την τοποθεσία της μυστικής φυλακής της *Ούντμπα* μου έδωσε επίσης ένας κρατούμενος από το χωριό Πούστα Μπρέζνιτσα, ο οποίος ως αρχιμάστορας χτίστης εργάστηκε στο χτίσιμο ενός από τα τρία σπίτια που αποτελούσαν αυτό το λημέρι της *Ούντμπα* στη στρατιωτική ζώνη στο όρος Καρατζίτσα. Εκτός από το σπίτι στο υπόγειο ή κελάρι του οποίου βρισκόταν η φυλακή, υπήρχαν δύο ακόμη κτίρια. Τα άλλα δύο κτίρια χρησιμοποιούνταν από τους πολιτοφύλακες που μεταφέρθηκαν στο βουνό για να με φυλάνε. Τα άλλα δύο κτίρια είναι μονώροφα και εξωτερικά μοιάζουν με κάποιο μεγάλο (μακρύ) στρατώνα. Ξεχωριστά από τα τρία κτίρια που αναφέρθηκαν, υπάρχει ένα στέγαστρο στο οποίο βρίσκεται η γεννήτρια πετρελαίου που παρέχει ηλεκτρικό ρεύμα για το συγκρότημα των τριών κτιρίων. Διακόσια μέτρα από τα κτίρια βρίσκεται μια φυσική ορεινή πηγή από την οποία παρέχεται τρεχούμενο νερό στα κτίρια.

Δίπλα στην πηγή υπάρχει μια μικρή πετρόχτιστη κυνηγετική καλύβα.

Σύμφωνα με τον πρώην αστυνομικό Γκιόργκι και τον χτίστη από το χωριό Πούστα Μπρέζνιτσα, ο δρόμος από τα Σκόπια προς τη μυστική φυλακή στην Καρατζίτσα μπορεί να διανυθεί με τζιπ σε μιάμιση ώρα. Ωστόσο, όταν με οδήγησαν εκεί οι ούντμπασοι, η διαδρομή διήρκεσε τουλάχιστον τρεις ώρες. Δεδομένου ότι μου έδεναν τα μάτια με ένα πανί κάθε φορά πριν με οδηγήσουν κάπου, συμπεραίνω ότι οι ούντμπασοι με οδηγούσαν τουλάχιστον δύο ώρες περισσότερο στους δρόμους της Μακεδονίας από ό,τι ήταν απαραίτητο, απλώς για να με παραπλανήσουν σχετικά με την τοποθεσία της μυστικής φυλακής τους. Έκαναν το ίδιο όταν με μετέφεραν με ελικόπτερο, η διαδρομή πιθανότατα

διαρκούσε τουλάχιστον μία ώρα, αν και αυτή η απόσταση σε ευθεία γραμμή δεν απαιτεί περισσότερα από είκοσι λεπτά πτήσης.

Για δεκαοκτώ ολόκληρους μήνες, όσο ήμουν στη φυλακή-μπούνκερ στο όρος Καρατζίτσα, αναρωτιόμουν γιατί η Γιουγκοσλαβική Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας έδινε τόσο μεγάλη σημασία στην πολιτική μου προσωπικότητα, γιατί με αντιμετώπιζε ως το νούμερο ένα εχθρό του κράτους και του καθεστώτος, γιατί ξόδευε τόσα χρήματα για την ασφάλειά μου, πόσα χρήματα κόστισε μόνο η υπηρεσία για την απαγωγή και η μεταφορά από τη Γαλλία, πόσο κόστισαν στο κρατικό ταμείο της Γιουγκοσλαβίας οι είκοσι αστυνομικοί που με φρουρούσαν στη φυλακή στο βουνό, και οι οποίοι, σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, επειδή μετά από μερικούς μήνες άρχισαν να μου μιλάνε και μου καυχιόντουσαν ότι χάρη σε μένα ο μισθός τους είχε αυξηθεί σημαντικά, έπαιρναν επίδομα για να ζουν μακριά από τις οικογένειές τους, έτσι με τα χρήματα που έπαιρναν για αυτούς τους 18 μήνες αγόρασαν ένα αυτοκίνητο, ένα διαμέρισμα ή κάτι άλλο, το οποίο δεν μπορούσαν να αγοράσουν με τον κανονικό μισθό ενός αστυνομικού. Έμαθα από τους ανακριτές μου ότι προσπάθησαν να με απαγάγουν από τη Σκανδιναβία και να με φέρουν σε ένα πλοίο, το πλοίο με όλο το πλήρωμα περίμενε τρεις μήνες σε δανέζικα και σουηδικά λιμάνια, το σχέδιο ήταν να με πιάσουν, να με ναρκοσουν και να με σύρουν στο γιουγκοσλαβικό πλοίο ως μεθυσμένο Γιουγκοσλάβο ναύτη. Αλλά αυτή η επιχείρηση απέτυχε γιατί μπορούσαν να με εντοπίσουν στη Σουηδία και στη Δανία, δηλαδή αυτο σημαίνει ότι δεν υπήρξε ευκαιρία για την απαγωγή μου.

Για τρεις μήνες, ένα πλοίο με ολόκληρο το πλήρωμά του να ακινητοποιείται και να πληρώνει τέλη ελλιμενισμού σε δανέζικα και σουηδικά λιμάνια κόστιζε ένα τεράστιο χρηματικό ποσό σε δολάρια. Όταν εξέτιζα την ποινή μου στο Ιντρίζοβο, είδα μια ταινία στην τηλεόραση που έδειχνε τη σύλληψη και την κράτηση στις φυλακές της *Ούντμπα* του ηγέτη του σερβικού κινήματος των Τσέντικ, στρατηγού Ντράζα Μιχαήλοβιτς. Στο κελί του Ντράζα Μιχαήλοβιτς δύο αστυνομικοί φρουρούσαν δίπλα στο κρεβάτι του μέρα νύχτα. Στο κελί μου, υπήρχαν τρεις φρουροί μέρα νύχτα. Ο Ντράζα Μιχαήλοβιτς, κατά τη διάρκεια του πολέμου, ήταν ηγέτης ενός ένοπλου αντικομμουνιστικού κινήματος, ήταν επικεφαλής του σερβικού εθνικισμού και εγώ ήμουν απλώς ένας Μακεδόνας μετανάστης που είχε το θράσος να λέει ότι ο μακεδονικός λαός δεν ήταν ελεύθερος, καθώς οι εγχώριοι Μακεδόνες κομμουνιστές σερβομάνοι του έλεγαν ψέματα, ότι ήταν υποδουλωμένοι και ότι δεν είχαν εγκαταλείψει τον αγώνα τους για εθνική απελευθέρωση και ενοποίηση.

Θα μπορούσαν οι αστυνομικοί και οι πολιτικοί ηγέτες της Γιουγκοσλαβίας να είναι τόσο ηλίθιοι ώστε να εξισώνουν τη μετριοπαθή πολιτική μου προσωπικότητα με την προσωπικότητα κάποιου Ντράζα Μιχαήλοβιτς, να με αντιμετωπίζουν ως ιδεολόγο του μακεδονικού εθνικισμού και ως καταστροφέα της κρατικής ενότητας της Γιουγκοσλαβίας; Φυσικά, έδωσαν στην προσωπικότητά μου υπερβολική σημασία. Εγώ, από την άλλη πλευρά, είμαι από τη φύση μου πολύ μετριοπαθής, ποτέ δεν ήμουν πεπεισμένος ότι αντιπροσωπεύω κάποιο είδος μεγαλείου, οπότε τώρα στη νέα κατάσταση αναρωτήθηκα αν είχα υποτιμήσει τον εαυτό μου, αν από μετριοφροσύνη δεν είχα δει το μεγαλείο μου που ο εχθρός έβλεπε καλύτερα από εμένα. Αν και ο τρόπος με τον οποίο ο εχθρός αναγνώρισε την προσωπικότητά μου ήταν μοιραίος για μένα, συνειδητοποίησα ότι με τον αγώνα μου και το μαρτύριό μου είχα μπει στην ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της Μακεδονίας. Ο ίδιος ο εχθρός μου το αναγνώρισε. Ήμουν περήφανος για τον εαυτό μου και αυτή η υπερηφάνεια μου έδωσε την ηθική δύναμη να υπομείνω και να αψηφήσω και να ξεγελάσω τον εχθρό.

Τη δεύτερη μέρα της παραμονής μου στη μυστική φυλακή-μπούνκερ της Καρατζίτσα, αμέσως μετά το πρωινό, οι αστυνομικοί που ήταν σε εμένα ως φρουρά μου είπαν να ντυθώ γιατί θα με πήγαιναν «πάνω» για ανάκριση από τους επιθεωρητές. Φόρεσα το

παλτό μου και κατευθύνθηκα «πάνω». Ο δρόμος για εκείνο το «πάνω» ήταν περίπου 15 μέτρα προς στις σκάλες και τις σκάλες που οδηγούσαν στον πρώτο όροφο της βίλας. Βρέθηκα σε ένα μεγάλο δωμάτιο, πλούσια επιπλωμένο με πολυτελή έπιπλα. Κατά μήκος του τοίχου και μπροστά από την τηλεόραση που ήταν τοποθετημένη στη μέση του δωματίου, υπήρχε ένας καναπές ή τριθέσιος καναπές από μαλακό επεξεργασμένο δέρμα και δύο πολυθρόνες. Κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του τοίχου υπήρχε ένα μακρύ τραπέζι από μασίφ δρυ. Γύρω από το τραπέζι ήταν τοποθετημένες περίπου δώδεκα καρέκλες από το ίδιο υλικό, φτιαγμένες από δρυ. Το πάτωμα του δωματίου ήταν στρωμένο με ένα όμορφο ανατολίτικο χαλί και οι τοίχοι του δωματίου ήταν διακοσμημένοι με κυνηγετικά τρόπαια: βαλσαμωμένα κεφάλια αγριογούρουνων, αρκούδων, ελαφιών, αγριόγιδων και ολόκληρα βαλσαμωμένα πουλιά. Στην ανατολική και δυτική πλευρά του δωματίου υπήρχαν δύο μεγάλα παράθυρα, από τα οποία, όταν δεν ήταν καλυμμένα με κουρτίνες, μπορούσε κανείς να δει τη μαγευτική ομορφιά των μακεδονικών βουνών: πυκνά δάση οξιάς, χορταριασμένες χαράδρες κατά τόπους και ψηλούς ορεινούς λόφους με αιχμηρά βράχια. Στην ανατολική πλευρά, μέσα από το παράθυρο, μπορούσε κανείς να δει τη δεύτερη ή τρίτη μεγαλύτερη κορυφή στη Μακεδονία του Βαρδάρη, την κορυφή Σολούνσκα Γκλάβα, η οποία υψωνόταν περήφανα στον ουρανό και οι απότομες πλαγιές της ήταν καλυμμένες με χιόνι παρόλο που ήταν μέσα Ιουνίου. Αυτή η κορυφή πήρε το όνομά της από το λαό επειδή τις ημέρες με διαύγεια ήταν δυνατό να δει κανείς, από την κορυφή, την πόλη της Θεσσαλονίκης στη θάλασσα του Αιγαίου. Σε ευθεία οριζόντια γραμμή, η φυλακή βρισκόταν δύο με τρία χιλιόμετρα μακριά από την κορυφή της Σολούνσκα Γκλάβα. Τουλάχιστον έτσι μου φάνηκε.

Αργότερα έμαθα ότι το σπίτι είχε δύο υπνοδωμάτια στον πρώτο όροφο, μια κουζίνα και μια τουαλέτα με μπάνιο. Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης μου, οι αρχηγοί της *Ούντμπα* που ήταν οι ανακριτές μου, κοιμόντουσαν και στα δύο δωμάτια. Και αυτοί, όπως και οι αστυνομικοί, πήγαιναν με τη σειρά τους στα Σκόπια στις οικογένειές τους κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο.

Δεδομένου ότι οι αρχηγοί της *Ούντμπα* ονόμαζαν το σαλόνι ή το καθιστικό του επάνω ορόφου δωμάτιο «κυνηγίου», έτσι θα ονομάσω αυτό το δωμάτιο στο οποίο έλαβε χώρα το μεγαλύτερο μέρος της αστυνομικής μου ανάκρισης, στο οποίο βασανίστηκα και προσβλήθηκα πολλές φορές. Στην πρώτη ανάκριση στο δωμάτιο κυνηγιού με περίμεναν τρεις αρχηγοί της SDB, δύο από την παλιά φρουρά του Αλεξάνταρ Ράνκοβιτς Σκάτροβ και Γκόγκοβ, και ένας νεότερος από τη νέα γενιά των τιτοϊκών διανοουμένων, ο Νίκολα Ιλιέβσκι. Κάθονταν σε ένα μεγάλο τραπέζι, μπροστά τους υπήρχαν δέσμες με κάποια έγγραφα και καθαρό χαρτί γραφής.

Όταν οι αστυνομικοί με έφεραν στο δωμάτιο κυνηγιού οι αρχηγοί των ούντμπασοι έπιναν ακόμα καφέ. Με διέταξαν να καθίσω σε μια καρέκλα απέναντί τους, στην άλλη πλευρά.

- Θα πιεις ενα καφέ; - με ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Ευχαριστώ, τώρα έτρωγα πρωινό – απάντησα.

- Λοιπόν, κι εμείς τρώγαμε πρωινό, ας πιούμε καφέ.

- Είστε πολύ γενναϊόδωροι ή φιλόξενοι, η ανθρωπιά σας με τρομάζει - απάντησα. - Αυτό δεν θα είναι για καλό, γιατί μια παλιά λαϊκή παροιμία λέει: "Να προσέχετε τους Αχαιούς, ακόμα κι όταν σας δίνουν δώρα".

- Μην φοβάστε, δεν θα βάλουμε δηλητήριο στον καφέ - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - Δεν έχουμε φτάσει ακόμα στο δηλητήριο. - Τότε διέταξε έναν από τους αστυνομικούς να πει στην κουζίνα να μου φτιάξει καφέ.

Λίγα λεπτά αργότερα, ο καφές της *Ούντμπα* ήταν μπροστά μου, όταν ο Σκάτροβ είπε:

- Πρώτα απ' όλα, θέλουμε να ακούσουμε από εσένα γιατί δραπέτευες εκτος συνόρων το 1951.

- Ήμουν νέος τότε, δεν ήμουν ακόμα 22 ετών, και για λόγους που σας είναι γνωστοί αποκλείστηκα από όλα τα πανεπιστήμια και τα κολέγια της Γιουγκοσλαβίας. Είχα μια παθιασμένη επιθυμία να συνεχίσω την εκπαίδευσή μου για την οποία στερήθηκα όλες τις προϋποθέσεις στη Γιουγκοσλαβία. Αλλά για να σας πω την αλήθεια, έφυγα κι από το κομμουνιστικό σας καθεστώς, το οποίο κατά την προσωπική μου άποψη είναι ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, το οποίο δεν σέβεται καμία ανθρώπινη ελευθερία και είναι βαθιά αντιδημοκρατικό.

Ως φοιτητής στη Σχολή Γεωπονίας στο Ζέμουν του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, καταδικάστηκες για κλοπή γραφομηχανής από τη σχολή και ως εγκληματίας αποβλήθηκες από το Πανεπιστήμιο.

- Τουλάχιστον εσείς οι Μακεδόνες ούντμπασοι θα έπρεπε να γνωρίζετε την αλήθεια και να μην πιστεύετε αυτό το ψέμα. Το ακαδημαϊκό έτος 1949/1950 πέρασα έξι μήνες στη φυλακή υπό έρευνα στο κτίριο της *Ούντμπα* της Σερβίας, στην Ομπέλικιεβ Βένετς στο Βελιγράδι, και γνωρίζετε πολύ καλά ότι η προδικαστική φυλακή της *Ούντμπα* δεν φυλακίζει εγκληματίες αλλά άτομα ύποπτα για κάποια πολιτική, αντικρατική ή αντικαθεστωτική δραστηριότητα. Μετά την εξάμηνη προδικαστική φυλακή στην *Ούντμπα* της Σερβίας, μου επιδόθηκε μια «δικαστική» απόφαση ή ετυμηγορία ότι καταδικάστηκα σε έξι μήνες φυλάκιση, δηλαδή για τον χρόνο που είχα περάσει στη φυλακή χωρίς να δικαστώ, χωρίς να έχω καμία υπεράσπιση. Έτσι, η ετυμηγορία εκδόθηκε ερήμην μου, μόνο και μόνο για να με εκθέσουν ως εγκληματία. Στην ίδια ετυμηγορία ελήφθη απόφαση ότι θα έχανα το δικαίωμα σπουδών σε όλα τα πανεπιστήμια και τα κολέγια της Γιουγκοσλαβίας. Η γραφομηχανή από τη σχολή κλάπηκε από έναν άλλο Μακεδόνα φοιτητή, ο οποίος αργότερα έγινε κατάσκοπος της *Ούντμπα*. Ήταν ο Νίκολα Ντράμσκι από τη Στρούμιτσα και την έκλεψε δήθεν για να γράψει φυλλάδια με την ευκαιρία του Ίλιντεν το 1949. Τα φυλλάδια δεν εμφανίστηκαν ποτέ και η γραφομηχανή επιστράφηκε στη σχολή. Αυτό δείχνει ότι ο Ντράμσκι ήταν προβοκάτορας της *Ούντμπα* από τότε. Ήμουν απλώς θύμα του καθεστώτος, δηλαδή της *Ούντμπα* της Σερβίας.

Έπρεπε να διαφύγεις πέρα από τα σύνορα εξαιτίας αυτού; – είπε ο Σκάτροβ – Τότε η εποχή ήταν τέτοια, λένε η χώρα μας βρισκόταν κάτω από τα χτυπήματα του Ινφομπουρό. Εκείνη την εποχή εκτός από τα ξερά, καιγόταν και χλωρά. Πολλοί αθώοι πολίτες πέρασαν χρόνια, όχι μόνο έξι μήνες όπως εσύ, στο Γκόλι Ότοκ, αλλά όταν αποφυλακίστηκαν έγιναν πιστοί και έντιμοι πολίτες της χώρας τους. Μερικοί από αυτούς έκαναν ακόμη και σπουδαίες καριέρες.

– Θυμάσε από ποιο δικαστήριο του Βελιγραδίου σου παραδόθηκε η ετυμηγορία για την κλεμμένη γραφομηχανή; – με ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. – Ψάξαμε στα αρχεία των δικαστηρίων του Βελιγραδίου αλλά δεν βρήκαμε τέτοια ετυμηγορία.

- Πιθανότατα δεν ήταν καταχωρημένη πουθενά – απάντησα, επειδή, όπως είπα, δεν οδηγήθηκα ενώπιον δικαστηρίου. Ίσως καταδικάστηκα διοικητικά από την *Ούντμπα*

απλώς για να δωθεί κάποια νομιμότητα στους έξι μήνες φυλάκισης που εξέτισα ως αθώος στην *Ούντμπα* της Σερβίας.

- Αυτό το θέμα δεν είναι τόσο σημαντικό τώρα – είπε ο Άντσε Γκόγκοβ – γιατί ο δαρμένος παραμένει δαρμένος, και ο γαμημένος παραμένει γαμημένος. Ό,τι και να έγινε, τελείωσε! Είσαι τώρα υπό έρευνα και θα λογοδοτήσεις για αποδεδειγμένες πράξεις πολιτικού εγκλήματος.

- Μόνο στο διοικητικό λεξικό της Γιουγκοσλαβίας υπάρχει η έκφραση «πολιτικό έγκλημα» – απάντησα. Στα νομικά συστήματα των δημοκρατικών χωρών οι πράξεις εγκληματικής φύσης είναι εντελώς διαχωρισμένες από τις πράξεις πολιτικής φύσης. Άλλωστε, στα κράτη κανείς δεν κατηγορείται και δεν καταδικάζεται για πράξεις πολιτικής φύσης, επειδή η ελευθερία του λόγου, της πολιτικής πειθούς και της οργάνωσης προστατεύεται από το ίδιο το νομικό σύστημα.

- Εννοείς ότι η Γιουγκοσλαβία είναι αστυνομικό κράτος και όχι κράτος δικαίου – είπε θυμωμένα ο Σκάτροβ – Πρόσεχε τι λες γιατί θα σηκωθώ και θα σε ποδοπατήσω σαν κάποια πατσαβούρα!

- Με οδηγήτε σε αυτή τη συζήτηση και σας είπα μόνο τι σκέφτομαι γι' αυτό το νομικό πρόβλημα – απάντησα.

- Είναι σαν να μην ξέρεις ακόμα πού και ενώπιον ποιου βρίσκεσαι! - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. Εμείς, οι άνθρωποι της *Ούντμπα* της Μακεδονίας, είμαστε τώρα οι ανακριτές και οι δικαστές σου, η ζωή σου είναι στα χέρια μας. Από εσένα μόνο εξαρτάται αν θα σώσεις το κεφάλι σου ή αν θα θαφτείς αθόρυβα και άγνωστα σε κάποια κοιλάδα σε αυτό το βουνό.

- Αν με θάψουν σε αυτό το βουνό όπως με απειλείτε, δεν θα είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της Μακεδονίας - είπα. Μεταξύ των δύο πολέμων οι Βαντσομιχαϊλοβιστές στη Σόφια απήγαγαν τον Συμεών Καβρακίροβ, μέλος της Περιφερειακής Επιτροπής του ΒΜΡΟ (Ενωμένο), μέρα μεσημέρι και τον μετέφεραν με αυτοκίνητο στο όρος Πίριν, όπου τον βασάνισαν και τον κακομεταχειρίστηκαν σαδιστικά για δύο χρόνια και στη συνέχεια τον σκότωσαν και τον έθαψαν σε έναν άγνωστο τάφο στις πλαγιές του όρους Πίριν. Με εμένα, η ιστορία της Μακεδονίας θα επαναληφθεί.

- Και με κόστος τη ζωή σου θέλεις να μπείς στην ιστορία της Μακεδονίας - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Δεν θέλω να μπω στην ιστορία της Μακεδονίας με αυτόν τον τρόπο, αλλά αν θέλετε να παραμείνετε στην ιστορία ως αδελφοκτόνοι τότε σκοτώστε με, ας γίνει η ευχή σας πραγματικότητα!

- Είναι σαφές ότι γνωρίζεις καλά την ιστορία της Μακεδονίας, αλλά είναι ατυχές που την ερμηνεύεις πάντα άσχημα - είπε ο Σκάτροβ.

- Κάποιος την ερμηνεύει άσχημα, αλλά το ερώτημα είναι ποιος την ερμηνεύει άσχημα - απάντησα. Χθες μου είπατε ότι το επώνυμό σας είναι Σκάτροβ, αυτό το επώνυμο μου είναι γνωστό από τη μακεδονική ιστορία. Επιτρέψτε μου να σας κάνω μια ερώτηση!

- Μη διστάσετε να ρωτήσετε, είπε ο Σκάτροβ, αλλά τον ένιωσα να ξαφνιάζεται.

- Ο Μίσο Σκάτροφ, τι σας είναι;

- Θεός, αδερφός του πατέρα μου.

- Είναι περίεργο που ένας τόσο γεμάτος ζήλο ούντμπας, ένας μυστικός προστάτης της Γιουγκοσλαβίας, να προέρχεται από εκείνη την περίφημη βουλγαρική οικογένεια από το Καβάνταρσι – είπα.

- Μην τρως σκατά, ο θεός μου ξυλοκοπήθηκε από τους Βούλγαρους στη Διεύθυνση της Περιφερειακής Αστυνομίας στη Σόφια.

- Είναι αλήθεια ότι οι Βούλγαροι τον ξυλοκόπησαν ως διπλό πράκτορα, αλλά είναι γνωστό ότι ο θεός σας ο Μίσο παρέδωσε στη βουλγαρική αστυνομία την Περιφερειακή Επιτροπή του ΒΜΡΟ (Ενωμένου), η οποία καταδικάστηκε στη μεγάλη δίκη στη Σόφια το 1936.

- Αν ο θεός μου ο Μίσο είχε κάνει αυτή τη χάρη στη βουλγαρική αστυνομία, δεν θα τον σκότωναν; - απάντησε ο Τόσο Σκάτροβ.

- Ο θεός σας ήταν διεφθαρμένος άνθρωπος, πουλήθηκε για τα χρήματα, έγινε πράκτορας του Σέρβου ακόλουθου στη Σόφια. Γι' αυτό τον ξυλοκόπησαν οι Βούλγαροι.

Δεν τον είδα να τινάζει το φλιτζάνι που ήταν μπροστά του, απλώς ένωσα το χτύπημα επώδυνα στο κεφάλι μου, ακριβώς πίσω από το αυτί μου.

Ενώ εγώ σπασμωδικά ανοιγόκλεινα τα μάτια μου από τον πόνο, ο Σκάτροβ είχε σηκωθεί όρθιος και κατσάδιαζε τη μητέρα μου τη «φασίστρια». Κατευθύνθηκε προς τα έξω και ετοιμαζόταν να με πατήσει κάτω, αλλά οι άλλοι δύο ούντμπασοι, ο Ιλιέβσκι και ο Γκόγκοβ, τον κράτησαν πίσω.

Η στιγμή ήταν βασανιστική και θλιβερή.

- Ηρεμήστε και οι δύο! - έλεγε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Μην ανακατεύετε οικογενειακά ζητήματα με την ανάκριση.

- Ήθελα απλώς να σας πω ότι το αχλάδι δεν πέφτει μακριά από το μίσχο του - είπα.- Ήθελα να πω απλά ότι δεν λυπάμαι να πεθάνω από το χέρι ενός άντρα της οικογένειας Σκάτροβοι.

- Προσβάλλεις ξανά, πρόσεχε γιατί και οι τρεις μας θα σηκωθούμε και θα σε πατήσουμε κάτω! - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

Σώπασα. Οι τρεις ούντμπασοι σώπασαν για μια στιγμή, μετά μίλησε ο Ιλιέβσκι.

- Χθες πήρες χαρτί και στυλό. Τώρα θα σε επιστρέψουμε στο κελί σου για να γράψεις. Μέχρι το βράδυ σου ζητάμε να περιγράψεις την εξάμηνη παραμονή σου στην Ελλάδα. Έχουμε κάποιες πληροφορίες ότι όσο ήσουν ακόμα στο στρατόπεδο του Λαυρίου ήσουν πολύ ενεργός πολιτικά, γνώρισες και συνεργάστηκες με πολλούς ανθρώπους από τη Μακεδονία του Βαρδάρη και του Πιρίν. Γνωρίζουμε ότι στο στρατόπεδο έκανες παρέα με τους υποστηρικτές του Βάντσο Μιχαήλοφ, με τους οποίους αργότερα χωρίσατε πολιτικά τους δρόμους σας. Οι Βαντσομιχαήλοφικοί καυχούνται ότι σε βοήθησαν να φύγεις από την Ελλάδα, αν δεν ήταν εκεί θα είχες σαπίσει στα ελληνικά νησιά. Γράψε ό,τι υπάρχει αλήθεια σε αυτόν τον ισχυρισμό τους. Γράψε εκτενώς και λεπτομερώς. Μην λυπάσε το χαρτί. Δώσε το γραπτό υλικό στους αστυνομικούς που σου

φέρνουν τον δείπνο, μετά τον δείπνο θα το δούμε και αύριο μετά το πρωινό θα συναντηθούμε ξανά και αν υπάρχει κάτι που έχεις ξεχάσει να γράψεις, θα στο υπενθυμίσουμε.

- Όταν τα ξέρετε όλα, γιατί με αναγκάζετε να γράψω; - ρώτησα τους ούντμπασοι.

- Θέλουμε να έχουμε τις προσωπικές σου δηλώσεις για αυτά τα θέματα στο αρχείο μας - απάντησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

Με επέστρεψαν στο κελί μου, κάθισα στο κρεβάτι και άρχισα να γράφω γονατιστός. Δεν είχα κανένα λόγο να μην γράψω, αφού είχα αποφασίσει να γράψω την αλήθεια, ας μείνει κάποιο ίχνος της τουλάχιστον στα αστυνομικά αρχεία - είπα στον εαυτό μου. Το γράψιμο προχωρούσε βασανιστικά στο γόνατο και κάποιος από τους ανακριτές της Ούντμπα, περίεργος να δει αν θα άρχιζα να γράφω, το είδε αυτο έξω από το παράθυρο, έτσι ένας αστυνομικός έφερε ένα μικρό τραπέζι στο κελί, το οποίο από εκείνη την ημέρα μου χρησίμευε τόσο για το γράψιμο όσο και για το φαγητό.

Έγραφα 10 ή 12 σελίδες σε μορφή A-4. Για τους αναγνώστες μου, θα προσπαθήσω να δώσω μια συνοπτική περίληψη αυτού του κειμένου εδώ.

Η μοίρα της Μακεδονίας και ο μακεδονικός εθνικός επαναστατικός σκοπός με ενδιέφεραν από τα φοιτητικά μου χρόνια. Οι Μακεδόνες επαναστάτες, με τα αθάνατα κατορθώματά τους και τις πράξεις τους, με ενέπνευσαν πάρα πολύ στη ζωή και η ιστορία του μακεδονικού επαναστατικού κινήματος ήταν το αγαπημένο μου ανάγνωσμα. Πριν τη διαφυγή μου πέρα από τα σύνορα, είχα αναπτύξει τη δική μου άποψη για το μακεδονικό εθνικό ζήτημα και ιδιαίτερα για τον μακεδονικό απελευθερωτικό αγώνα. Θεωρούσα ως ψέμα τον ισχυρισμό των αρχών της Μακεδονικής Δημοκρατίας ότι ο μακεδονικός λαός στο τμήμα της Μακεδονίας του Βαρδάρη απελευθερώθηκε στο πλαίσιο της δεύτερης Τιτοϊκής Γιουγκοσλαβίας. Η εθνική αναγνώριση ενός λαού δεν σημαίνει την εθνική του απελευθέρωση.

Έφτασα στην Ελλάδα ως πλήρως ανεπτυγμένο πολιτικό πρόσωπο. Καταφεύγοντας στην Ελλάδα, ήξερα τι με περίμενε εκεί ως Μακεδόνας αν εξέφραζα ανοιχτά στους Έλληνες τι σκεφτόμουν για το μακεδονικό ζήτημα. Γι' αυτό είχα αποφασίσει να μην εκτεθώ, να προσπαθήσω να φύγω από αυτή τη χώρα, εχθρική για τους Μακεδόνες, το συντομότερο δυνατό. Η Ελλάδα υποτίθεται ότι θα χρησίμευε μόνο ως εφευρέσιο για μένα σε κάποια υπερπόντια ή δυτικοευρωπαϊκή χώρα όπου, μεταξύ άλλων, θα χρησιμοποιούσα τις δημοκρατικές ελευθερίες για εργασία και για τον μακεδονικό εθνικό και επαναστατικό σκοπό. Αλλά, ως μετανάστης στην Ελλάδα, το μακεδονικό εθνικό μου συναίσθημα και η αξιοπρέπείά μου είχαν προσβληθεί σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορούσα πλέον να απέχω, η εξέγερση που προήλθε από την καταπατημένη εθνική τιμή μετατράπηκε σε ισχυρή εθνική ενέργεια και σε παθιασμένη θέληση για επαναστατική μακεδονική εθνική δράση. Στο στρατόπεδο του Λαυρίου αν κάποιος Μακεδόνας είχε το θάρρος να αποκαλείται Μακεδόνας, οι Έλληνες αστυνομικοί του έλεγαν «Μακεδόνας», τι σκατά είναι αυτός!» και τον έδερναν, τον οδηγούσαν στη φυλακή της ελληνικής αστυνομίας της Ασφαλείας όπου εκεί τον βασάνιζαν άγρια και στη συνέχεια τον έστελναν εξόριστο σε κάποιο έρημο νησί. Στο στρατόπεδο υπήρχε επίσης μια μεγάλη σερβική μοναρχική οργάνωση των Τσέτνικ η οποία, όπως και οι Έλληνες, είχε αντιμακεδονική διάθεση, συκοφαντούσε τους Μακεδόνες στην ελληνική αστυνομία ως κομμουνιστές κατάσκοπους. Πολλοί Μακεδόνες αγρότες, οι οποίοι αριθμούσαν αρκετές εκατοντάδες στο στρατόπεδο εκείνη την εποχή επειδή είχαν δραπετεύσει μαζικά από τη βίαιη κολεκτιβοποίηση στη Γιουγκοσλαβία, αναγκάστηκαν από τους Τσέτνικ να γίνουν μέλη της οργάνωσης τους. Μια τρίτη αντιμακεδονική πολιτική δύναμη στο στρατόπεδο ήταν οι

υποστηρικτές του δεξιού ΒΜΡΟ του Βάντσο Μιχαήλοφ. Η ομάδα του Βάντσο Μιχαήλοφ αριθμούσε περίπου είκοσι καλά οργανωμένα μέλη από τη Μακεδονία του Πίριν και του Βαρδάρη, της οποίας ο ιδεολογικός πυρήνας αποτελούνταν από αρκετούς διανοούμενους από τη Μακεδονία του Πίριν, μεταξύ των οποίων οι πιο εξέχοντες ήταν ο Μπόρισλαβ Ιβάνοφ, ο οποίος αργότερα μετανάστευσε στις ΗΠΑ και έγινε αρχισυντάκτης της εφημερίδας «Μακεδονική Τριμπούνα» και ο Χρήστο Λαγκαντίνοφ, λοχαγός στο πρώην τσαρικό βουλγαρικό στρατό. Η ομάδα Βαντσομιχαϊλοβιστών εργαζόταν για Αμερικανικές στρατιωτικές μυστικές υπηρεσίες.

Οπλισμένη από τους Αμερικανούς, η ομάδα στάλθηκε παράνομα μέσα από τα σύνορα της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας, για να συλλέξει στρατιωτικές και πολιτικές πληροφορίες. Αυτοί οι αμειβόμενοι από Αμερικανούς κατάσκοποι μέσα στο έδαφος της Μακεδονίας του Πίριν και του Βαρδάρη ανέπτυξαν, επίσης, τη προπαγάνδα των Βαντσοβιστών για την «Αυτόνομη Μακεδονία», αλλά δεν γνωρίζω για ποίους λόγους η ομάδα είχε ακυρώσει πλέον την είσοδο της στο έδαφος της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας, οπότε μεταφέρθηκε στο στρατόπεδο των μεταναστών. Ωστόσο, η ομάδα συνέχισε να έχει προστασία από τους Αμερικανούς. Αν και ο όρος «Αυτόνομη Μακεδονία» οδήγησε τους Έλληνες σε μια φρενίτιδα κακίας, ανέχτηκαν αυτήν την ομάδα σύμφωνα με τον παλιό κανόνα ότι ένας φίλος του φίλου μου είναι και φίλος μου. Οι Αμερικανοί Βαντσοβιστές φίλοι έγιναν ανεκτοί ως φίλοι των Ελλίνων. Μου φαινόταν πολύ περίεργο πώς οι Έλληνες επέτρεψαν στην ομάδα του Βαντσοβιστή να διαδώσει ελεύθερα την αυτονομιστική της προπαγάνδα στο στρατόπεδο. Εκείνη την εποχή, δεν μπορούσα να καταλάβω αυτό το παράδοξο. Αλλά αργότερα κατάλαβα σε τι συνίστατο η ελληνική ανοχή προς τους Βαντσομιχαϊλοβιστές. Οι Βαντσομιχαϊλοβιστές αρνήθηκαν την ύπαρξη του μακεδονικού έθνους, κάτι που συνέπεσε πλήρως με την ελληνική άρνηση της ύπαρξης του μακεδονικού έθνους. Για τους Έλληνες, η μακεδονική εθνική ιδέα είναι πολύ πιο επικίνδυνη από το εκλεπτυσμένο δημαγωγικό σύνθημα μιας αυτόνομης Μακεδονίας στην οποία δεν θα υπάρχει μακεδονικό έθνος, αλλά θα υπάρχουν «Μακεδόνες Βούλγαροι» και μέλη άλλων εθνικοτήτων. Είτε ήθελαν οι Βαντσοβιστές να το παραδεχτούν είτε όχι, είτε το έβλεπαν είτε όχι, ήταν σύμμαχοι των Ελλήνων μεγαλομανών ενάντια στα ζωτικά εθνικά συμφέροντα του μακεδονικού λαού. Οι Βαντσομιχαϊλοβιστές μέσω ταχυδρομείου της αμερικανικής στρατιωτικής υπηρεσίας πληροφοριών λάμβαναν τακτικά την εφημερίδα του Βάντσο Μιχαήλοφ «Μακεδονική Τριμπούνα» από τις ΗΠΑ. Είχαν λάβει και μοίραζαν τα βιβλία του Βάντσο Μιχαήλοφ για διάβασμα: «Μακεδονία Ελβετία των Βαλκανίων», «Ο Στάλιν και το Μακεδονικό Ζήτημα», «Στον αγκαθωτό δρόμο του μακεδονικού επαναστατικού έργου», «Τί έγραφαν οι αναβιωτές και επαναστάτες μας» και άλλα.

Η ανάγνωση της «Μακεδονική Τριμπούνα» και των βιβλίων του Βάντσο Μιχαήλοφ, τα οποία αρνούνται οποιαδήποτε ύπαρξη του μακεδονικού έθνους και υποστηρίζουν τη θέση ότι οι Μακεδόνες είναι Βούλγαροι, έφερε τους Μακεδόνες μετανάστες από την περιοχή του Βαρδάρη της Μακεδονίας σε ένα πλήρες αδιέξοδο, μερικοί από τους οποίους είχαν περάσει αρκετά χρόνια στη φυλακή ως «Βαντσομιχαϊλοβιστές» χωρίς να γνωρίζουν ότι ο ίδιος ο Βάντσο Μιχαήλοφ θεωρούνταν Βούλγαρος και όχι Μακεδόνας. Μερικοί από αυτούς τους νεαρούς Μακεδόνες απογοητεύτηκαν από το είδωλό τους, τον Βάντσο Μιχαήλοφ, ενώ ήταν ακόμα στο στρατόπεδο, ενώ άλλοι άρχισαν να αποδέχονται τη θέση του ως την ιστορική και εθνική αλήθεια. Σε αυτή τη συγκεκριμένη κατάσταση η γνώση μου για τη μακεδονική ιστορία και ιδιαίτερα για την εθνογένεση του μακεδονικού έθνους, την οποία είχα μελετήσει με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ήρθε σε βοήθεια. Άρχισα να αμφισβητώ με επιχειρήματα και να εκθέτω τους ισχυρισμούς του Βάντσο Μιχαήλοφ ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι, ως ένα παλιό βουλγαρικό ψέμα και πλαστογραφία και εξήγησα τον ρόλο του Βάντσο Μιχαήλοφ στο μακεδονικό επαναστατικό έργο ως τον ρόλο ενός σύγχρονου Βουλγαρορομάνου βερχοβιστή, ως μισθοφόρου του βουλγαρικού εθνικού σκοπού και της ιδέας του μεγάλου κράτους του Αγίου Στεφάνου. Με αυτό το είδος εθνικής «αποστολικής»

μου δραστηριότητας, γρήγορα απέκτησα κύρος μεταξύ των Μακεδόνων στο στρατόπεδο ως μορφωμένος και έντιμος Μακεδόνας. Οι νέοι τόσο από τη Μακεδονία του Βαρδάρη όσο και από τη Μακεδονία του Πιρίν συναναστράφηκαν με χαρά μαζί μου. Η επιρροή μου μεταξύ των Μακεδόνων στο στρατόπεδο έγινε επίσης αντιληπτή από τους ανθρώπους της ομάδας Βαντσοβιστών, οπότε προσπάθησαν να με αποτρέψουν από τη θέση μου στο μακεδονικό ζήτημα και να με κερδίσουν με τη δική τους. Μονο ο Μπόρισλαβ Ιβάνοφ και ο Χρήστο Λαγκαντίνοφ μου μίλησαν, αλλά αυτό κατέληξε σε αδιέξοδο. Ούτε με έπεισαν ότι δεν ήμουν Μακεδόνας, ούτε εγώ τους έπεισα ότι δεν ήταν «Μακεδόνες Βούλγαροι». Αλλά αποδείχθηκαν ανεκτικοί, δεν ανέλαβαν καμία εκστρατεία εναντίον μου, έλεγαν μόνο ότι παρέμενα ακόμα στην αυταπάτη σχετικά με το εθνικό ζήτημα που δημιουργήσαν οι Σκοπιανοί «Σερβοκομμουνιστές» και ήταν σχεδόν πεπεισμένοι ότι όταν αφεθώ ελεύθερος σε κάποια δυτική χώρα και όταν μελετούσα την αληθινή ιστορία της Μακεδονίας, θα άλλαζα ο ίδιος τη θέση μου στο εθνικό ζήτημα, θα συνειδητοποιούσα ότι το μακεδονικό έθνος επινοήθηκε από τους Σέρβους.

Οι πράξεις μου ως εθνικού αγωνιστή της Μακεδονίας δεν μπορούσαν να μην γίνουν αντιληπτές από τα μέλη της σερβικής οργάνωσης των Τσέτνικ, οι οποίοι έσπευσαν να με καταγγείλουν στην ελληνική αστυνομία ως επικίνδυνο Μακεδόνα υποκινητή. Μια μέρα με πήρε από το στρατόπεδο και το Τμήμα της Ασφαλείας, από την αστυνομία του στρατοπέδου. Με ανέκρινε ένας ηλικιωμένος Έλληνας αστυνομικός της Ασφάλειας, περίπου 60 ετών, που μιλούσε λογοτεχνικά βουλγαρικά. Απαίτησε να παραδεχτώ ότι είχα υποκινήσει εκστρατεία μεταξύ των μεταναστών από τη Μακεδονία του Βαρδάρη και του Πιρίν για κάποια ιδιαίτερη μακεδονική εθνικότητα και ότι τα κατακερματισμένα μέρη της Μακεδονίας έπρεπε να απελευθερωθούν και να ενωθούν σε ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος. Ήξερα ότι στα μάτια της ελληνικής αστυνομίας οποιαδήποτε παραδοχή ήταν σαν σφαίρα στο κεφάλι, γι' αυτό αρνήθηκα κατηγορηματικά τις κατηγορίες. Για να πω κάτι στην αστυνομία, είπα ότι για το μακεδονικό ζήτημα είχα συζητήσει μόνο το θέμα του αν οι Μακεδόνες στη Μακεδονία του Βαρδάρη ήταν Βούλγαροι. Τους αποδείκνυα ότι δεν ήμασταν Βούλγαροι αλλά Νότιοι Σλάβοι, «Νότιοι Σέρβοι». Ο Έλληνας αστυνομικός φάνηκε να με διαβάσει και μου είπε: «Είσαι σαν αλεπού, αλλά εμείς οι Έλληνες είμαστε ακόμα πιο έξυπνοι από μια αλεπού». Πρόσχε τι κάνεις γιατί θα σαπίσεις στην εξορία σε κάποιο ερημικό νησί. Πέρασα μια νύχτα σε ένα κελί, το επόμενο πρωί με άφησαν να φύγω. Οι σύντροφοί μου με υποδέχτηκαν με χαρά και άκουγαν με ανησυχία τι μου είχε συμβεί.

Τον Σεπτέμβριο του 1951 σε μια απομονωμένη παραλία συγκεντρώσαμε περίπου είκοσι φοιτητές και μαθητές από τη Μακεδονία του Βαρδάρη και του Πιρίν, για ένα μυστικό συνέδριο. Το κύριο σημείο ή θέμα του συνεδρίου ήταν το μακεδονικό ζήτημα ενώπιον του παγκόσμιου κοινού και εν μέσω της μακεδονικής μετανάστευσης, η ίδρυση μιας μακεδονικής εθνικής βάσης. Εδώ, ελήφθη η απόφαση και αναλήφθηκε η υποχρέωση οι συμμετέχοντες σε αυτό το συνέδριο, όταν εγκαταλείψουν την Ελλάδα, να συνδεθούν μεταξύ τους ώστε να δημιουργήσουν μια οργάνωση που θα αγωνιζόταν για τη διεθνή αναγνώριση του μακεδονικού έθνους και για την ένωση των κατακερματισμένων τμημάτων του σε ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος. Στο ελληνικό στρατόπεδο του Λαυρίου γεννήθηκε η πρώτη ιδέα για τη δημιουργία μιας μακεδονικής εθνικής οργάνωσης που θα έπαιρνε το μακεδονικό ζήτημα από τα χέρια των ψευτομακεδόνων βαντσομιχαλοφικών. Επίσης, στο συνέδριο δίπλα στη θάλασσα του Λαυρίου, τέθηκε η πρώτη ιδέα για την έκδοση εφημερίδας στη μακεδονική γλώσσα, η οποία θα διέδιδε την αλήθεια για την εθνική ιδιαιτερότητα του μακεδονικού λαού. Από τους φοιτητές και τους μαθητές που συμμετείχαν σε εκείνο το συνέδριο ανέφερα τους Νίκολα Φιντάντσεβ, Κίτζεβ από περιοχή της Στρώμνιτσα, Κόστα Βρτέβ από περιοχή της Στρώμνιτσα, Νίκολα Μιχαήλοβ από το χωριό Μποσίλοβο της Στρώμνιτσας, Μάνε από την πόλη της Στρώμνιτσας, Αλεξάνταρ Μπάτσεβ από το Βέλες, Τόντορ Κερεμέστεβσκι από το Ρέσεν,

Σλάβε Τσβετάνοβσκι από το χωριό Ντράτσεβο των Σκοπίων, Κόστα Ποπόβ από το Σβέτι Βράχ, Μακεδονία του Πιρίν και άλλοι. Δεδομένου ότι στο τέλος του ίδιου έτους σχεδόν όλοι μας μεταναστεύσαμε στη Δύση, τα επόμενα δύο ή τρία χρόνια δημιουργήσαμε δεσμούς και συμφωνήσαμε για το πώς να εφαρμόσουμε στην πράξη την απόφαση που ελήφθη στο συνέδριο στην παραλία κοντά στο Λαύριο.

Τον Οκτώβριο έπρεπε να φύγω για τη Νέα Ζηλανδία. Με δέχτηκε η Επιτροπή Μετανάστευσης της Νέας Ζηλανδίας, είχα περάσει όλες τις εξετάσεις και τις συνεντεύξεις και είχα λάβει επίσημη ειδοποίηση ότι θα έφευγα την τάδε ημερομηνία. Ωστόσο, το πρωί όταν έφτασε το λεωφορείο στο στρατόπεδο για να παραλάβει την ομάδα για να τους μεταφέρει στο λιμάνι του Πειραιά, δεν διάβασαν το όνομά μου. Η ομάδα έφυγε και εγώ παρέμεινα λυπημένος στο στρατόπεδο. Την επόμενη μέρα πήγα στην Αθήνα στο IRO (Διεθνής Οργανισμός Προσφύγων) και μίλησα με την επικεφαλής του Οργανισμού Προσφύγων των Ηνωμένων Εθνών για τον ελληνικό τομέα, την κα. Ρουθ. Μου είπε ότι γνώριζε προσωπικά την υπόθεσή μου και ότι λυπόταν πολύ που δεν είχα φύγει για τη Νέα Ζηλανδία. Η ελληνική αστυνομία αρνήθηκε να μου δώσει διαβατήριο μετανάστη επειδή ήμουν Μακεδόνας υποκινητής. Η κα. Ρουθ υπέβαλε επίσημη διαμαρτυρία στην ελληνική κυβέρνηση, απαιτώντας να μου δοθεί διαβατήριο. Μου είπε ότι ήλπιζε και περίμενε ειλικρινά από την ελληνική αστυνομία να μου εκδώσει διαβατήριο ώστε να μπορέσω να μεταναστεύσω σε κάποια άλλη χώρα. Για τη Νέα Ζηλανδία η τελευταία ομάδα μεταναστών είχε φύγει και έπρεπε να αποχαιρετήσω αυτή τη χώρα. Μου είπε ότι σύντομα θα έφευγαν αρκετές μεγαλύτερες ομάδες μεταναστών για την Βραζιλία και αν συμφωνούσα να μεταναστεύσω σε αυτή τη χώρα, θα με συνέδεε σε μία από αυτές τις ομάδες. Απάντησα: «Μονο να βγω από αυτή την καταραμένη Ελλάδα, οπότε όχι στη Βραζιλία αλλά ας είναι και στη Παταγονία». Η κυρία Ρουθ γέλασε και με ρώτησε αν ήξερα πού ήταν η Παταγονία. Απάντησα ότι δεν ήξερα. «Δεν θα είστε μακριά από την Παταγονία, επειδή η Παταγονία είναι επαρχία της Αργεντινής», είπε η κυρία Ρουθ.

Όταν επέστρεψα στο στρατόπεδο μίλησα στον Μπόρισλαβ Ιβάνοφ για τη συζήτηση με την κυρία Ρουθ. Μου υποσχέθηκε ότι θα έφευγε για την Αθήνα την επόμενη μέρα και ότι θα αναλάμβανε δράση προς τους Αμερικανούς φίλους του για να μου εξασφαλίσει διαβατήριο από τους Έλληνες. Ο Μπόρισλαβ Ιβάνοφ όντως έφυγε για την Αθήνα την επόμενη μέρα και όταν επέστρεψε μου είπε ότι οι Αμερικανοί του είχαν υποσχεθεί ότι θα αναλάμβαναν δράση προς τους Έλληνες για να μου εκδώσουν διαβατήριο. Προς τα τέλη Νοεμβρίου 1951 έφυγα για την Βραζιλία με μια μεγάλη ομάδα 600 μεταναστών, αλλά ποτέ δεν κατάλαβα ποιανού η παρέμβαση είχε οδηγήσει στην έκδοση του ελληνικού διαβατηρίου μετανάστη: η παρέμβαση της εκπροσώπου του ΟΗΕ κυρίας Ρουθ ή της αμερικανικής υπηρεσίας πληροφοριών. Αργότερα, κατά τη μετανάστευση στη Δύση, άκουσα τους υποστηρικτές των Βαντσομιχαϊλοβιστών να καυχούνται για το πώς με είχαν σώσει, ότι αν δεν ήταν αυτοί, δεν θα μπορούσα ποτέ να φύγω από την Ελλάδα. Υπάρχει πιθανότητα να υπήρξε παρέμβαση και από τις δύο πλευρές.

Με την αναταραχή γύρω από το ελληνικό διαβατήριό μου του μετανάστη, τελείωσα την πρώτη μου γραπτή σύνθεση για την SDB και την παρέδωσα με τον δείπνο.

Την επόμενη μέρα, μετά το πρωινό, η αστυνομία με πήγε πίσω στο «δωμάτιο κυνηγιού» για ανάκριση. Οι τρεις αρχηγοί των ούντμπασοι κάθονταν στο τραπέζι στις ίδιες θέσεις όπως χθες. Αυτό το πρωί καφέ δεν μου προσέφεραν. Το χειρόγραφο μου που έγραφα την προηγούμενη μέρα στεκόταν μπροστά στον Τόσο Σκάτροβ.

- Εξετάσαμε το υλικό που έγραψες χθες και από αυτό μπορέσαμε να συμπεράνουμε ότι η μακεδονική εθνικο-αυτονομιστική ιδέα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο μυαλό των Μακεδόνων μεταναστών στο ελληνικό στρατόπεδο του Λαυρίου και ότι αυτή η ιδέα

αργότερα διαμορφώθηκε και ωρίμασε μόνο μέσω διαφόρων εθνικιστικών οργανώσεων των Μακεδόνων μεταναστών, όπως η Μακεδονική Εθνική Επιτροπή, η Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας και το Κίνημα για την Απελευθέρωση και Ενοποίηση της Μακεδονίας. Από το υλικό που λάβαμε από σένα μπορέσαμε επίσης να συμπεράνουμε ότι από την ίδια την ανάδυση της εθνικο-αυτονομιστικής ιδεολογίας της μακεδονικής μετανάστευσης, ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι ήταν ο άνθρωπος που διαμόρφωσε αυτήν την ιδεολογία, ήταν η κινητήρια δύναμη και ο ηγέτης του μακεδονικού εθνικού αυτονομισμού.

- Δεν είναι αλήθεια ότι ο μακεδονικός εθνικός και κρατικός αυτονομισμός ως ιδεολογία διαμορφώθηκε μόλις το 1951 στο στρατόπεδο του Λαυρίου - απάντησα - Φαίνεται να μην έχετε καμία γνώση της μακεδονικής ιστορίας. Ακόμα και ο Μισίρκοβ στο βιβλίο του για τα "Μακεδονικά Θέματα" παρείχε μια θεωρητική βάση για τον μακεδονικό εθνικό αυτονομισμό και ο μακεδονικός πολιτικός ή κρατικός αυτονομισμός ξεκίνησε το 1893 με τη δημιουργία της ΤΜΟΡΟ. Μιλάμε την ίδια μακεδονική γλώσσα αλλά δεν καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλον. Στο γιουγκοσλαβικό πολιτικό σας λεξικό η λέξη «εθνικισμός» έχει αρνητική σημασία, είναι συνώνυμο του ηγεμονισμού και του ιμπεριαλισμού. Στο δικό μου πολιτικό λεξικό η λέξη εθνικισμός έχει θετική σημασία, είναι συνώνυμο της εθνικής αναγέννησης ενός υποδουλωμένου ή αποξενωμένου λαού, είναι συνώνυμο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ενός υποδουλωμένου λαού. Κατά τη βαθιά μου πεποίθηση η ερμηνεία σας για τη λέξη «εθνικισμός» δεν αντιστοιχεί στη σημερινή μακεδονική πραγματικότητα, επειδή οι Μακεδόνες είναι ένα υποδουλωμένο έθνος και όχι ένα έθνος που υποδουλώνει ή προσπαθεί να υποδουλώσει άλλα έθνη. Συνεπώς, δεν υπάρχει μακεδονικός εθνικισμός, δεν υπάρχουν Μακεδόνες εθνικιστές, υπάρχουν μόνο αγωνιστές για τα δικαιώματα και την ελευθερία του μακεδονικού έθνους. Ο μακεδονικός εθνικισμός επινοήθηκε από τους Γιουγκοσλάβους ούντμπασοι για να αποτρέψει την αληθινή πηγαία εκδήλωση του μακεδονικού έθνους - να εμποδίσει και να αποτρέψει τον αγώνα του μακεδονικού λαού για την απελευθέρωση και την ενοποίησή του.

- Ο μακεδονικός εθνικισμός είναι ενάντια στην αδελφότητα και την ενότητα των λαών και των εθνοτήτων της Γιουγκοσλαβίας, επομένως οι δραστηριότητες των Μακεδόνων εθνικιστών τιμωρούνται σύμφωνα με τον Νόμο - είπε ο Άντσο Γκόγκοβ.

- Ο μακεδονικός λαός κατά τη διάρκεια του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, με τα όπλα στο χέρι, μόνος του αποφάσισε να ζήσει σε μια αδελφική κοινότητα με τους 82 άλλους λαούς και εθνικότητες της Γιουγκοσλαβίας - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι, - Κάθε Μακεδόνας που προσπαθεί να διαχωρίσει τον μακεδονικό λαό από τους άλλους λαούς της Γιουγκοσλαβίας θα καταστραφεί ανελέητα από τον μακεδονικό λαό. Γιατί αν ο μακεδονικός λαός έχει πετύχει κάτι στην πορεία της ιστορίας του, το έχει πετύχει σε αυτή την Τίτοϊκή Γιουγκοσλαβία μας. Οι αυτονομιστικές και εθνικιστικές θεωρίες σου, Ντραγκάνε, μπορούν να απευθύνονται μόνο σε ψυχικά ασθενείς μετανάστες, αλλά όχι στους ανθρώπους της Δημοκρατίας μας.

- Τότε δεν ξέρω γιατί φοβάσαι τόσο πολύ τον λεγόμενο μακεδονικό εθνικισμό και την απόσχιση; - είπα. Αν αυτή η ιδέα είναι νεκρή, γιατί μας φοβάστε; Ή μήπως είστε σαν κάποιοι ήρωες από ένα λαϊκό παραμύθι που πήραν ένα μαχαίρι από ένα νεκρό σκυλί, για να το σφάξουν;

Αν και μίλησα προσβλητικά για τους ούντμπασοι, με άφησαν να μιλήσω, δεν με διέκοψαν.

- Ο ίδιος ο μακεδονισμός είναι όρος ή συνώνυμο του αποσχισμού - συνέχισα, - Αποσχισμός εθνικός και πολιτικός (κρατικός). Νομίζω ότι γνωρίζετε ότι η λέξη

«αποσχισμός» σημαίνει χωρισμός ή διαχωρισμός. Ο μακεδονικός λαός για να αναδείξει την εθνική του ατομικότητα έπρεπε να αποχωριστεί, να διαχωριστεί από τους γειτονικούς λαούς. Αυτός είναι ο εθνικός του αποσχισμός και αυτός ο εθνικός αποσχισμός συνεχίζεται και σήμερα επειδή οι Μακεδόνες αναγκάζονται να αποδείξουν ότι δεν είναι Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι ή Αλβανοί. Η επιστημονική και θεωρητική βάση του μακεδονικού εθνικισμού δόθηκε από τον Κρστε Μισίρκοβ το 1903 στο βιβλίο του για τα «Μακεδονικά Θέματα». Για μένα, ο Κρστε Μισίρκοβ είναι ο μεγαλύτερος ερμηνευτής της μακεδονικής εθνικής σκέψης, τον οποίο, σύμφωνα με τη λογική σας της *Ούντμπα*, θα έπρεπε να αποκαλείτε Μακεδόνα εθνικιστή. Αν σήμερα ο Κρστε Μισίρκοβ ήταν ζωντανός, ίσως να καθόταν σήμερα μπροστά σας στο ανακριτικό μου εδώλιο ως ο μεγαλύτερος Μακεδόνας εθνικιστής.

- Ας είναι αυτή η τελευταία φορά που λέτε τη φράση «λογική της *Ούντμπα*»! - μου φώναξε θυμωμένα ο Σκάτροφ. - Τι είμαστε εμείς, οι ούντμπασοι, ηλίθιοι και βαρετοί αστυνομικοί, αυτό εννοείτε; Είμαστε η συνείδηση αυτού του έθνους και του κράτους, είμαστε το μυαλό του, αν θέλετε να μάθετε.

- Δεν ήθελα να αμφισβητήσω τις προσωπικές σας ικανότητες, απλώς ήθελα να επισημάνω τον τρόπο σκέψης σας - απάντησα. Σίγουρα έχετε σπουδάσει λογική στο λύκειο, οπότε γνωρίζετε ότι μπορεί κανείς να σκεφτεί το ίδιο ζήτημα με διάφορους τρόπους. Ήθελα να πω ότι η γνώμη μου για το μακεδονικό ζήτημα δεν συμφωνεί με τη δική σας.

- Σ' ευχαριστούμε για όσα μας είπες – είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. Έπρεπε να μας το πεις αυτό; Αν δεν είχες αυτή την εσφαλμένη γνώμη σου, δεν θα βρισκόσουν εδώ σήμερα.

- Cogito ergo sum! Σκέφτομαι, άρα υπάρχω! – λέει ο Γάλλος ορθολογιστής φιλόσοφος Ντεκάρτ. Σκέφτομαι με τον δικό μου τρόπο, άρα υπάρχω στην πολιτική ως ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι. Και ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι θέλω να μείνω, δεν θέλω να αντικατασταθώ από κανέναν από εσάς ή από κανέναν άλλον.

- Γαμώ τη φιλοσοφία, δεν βρισκεσε στη Σορβόνη! – είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. Θα εξηγήσεις την κατανόησή σου για τις έννοιες του εθνικισμού και του αποσχισμού στο δικαστήριο, αν εμείς, όπως σου έχουμε ήδη πει, σου δώσουμε την ευκαιρία να εμφανιστείς στο δικαστήριο. Η μοίρα σου είναι στα χέρια μας, εμείς αποφασίζουμε για τη ζωή και τον θάνατό σου. Γι' αυτό, να είσαι πιο σοβαρός μαζί μας. Έχουμε απομακρυνθεί, δηλαδή μας έχεις αποσπάσει την προσοχή από το θέμα της συζήτησης με τη φιλοσοφία σου. Η ιδέα που γεννήθηκε στα κεφάλια σας στο στρατόπεδο του Λαυρίου να δημιουργηθεί μια εθνική μακεδονική οργάνωση στην εξορία, πότε αρχίσατε να την υλοποιείτε, και σε ποιο μέρος, εννοώ σε ποια χώρα;

- Αρχίσαμε πρακτικά να υλοποιούμε την ιδέα το 1956 στη Γαλλία, πιο συγκεκριμένα στο Παρίσι. - απάντησα.

- Πώς αρχίσατε να την υλοποιείτε; - ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Στο Παρίσι εκείνη την εποχή υπήρχαν περίπου τριάντα Μακεδόνες φοιτητές, μετανάστες από τα τρία μέρη της Μακεδονίας. Από τη Μακεδονία του Βαρδάρη πιο δραστήριοι ήμασταν εγώ, ο Στέβαν Γκιαβοτσάνοβ από το Μπόγκνταντσι, ο Τόμε Νάστεβ από τη Στρούμιτσα, ο Σρέμπρε Νταβίντοβσκι από το Μαύροβο, από τη Μακεδονία του Πιρίν ο Ιβάν Γιάνεβ, Μπόγκκομιλ Σόποβ, Βλαντιμίρ Ντιμιτρόβ και Πάντε Μίλεβ, από τη Μακεδονία του Αιγαίου ήταν πολύ δραστήριοι ο αδελφός και η αδελφή Ποπτριφούνοβ από το χωριό Βίσενι, περιοχή Καστοριάς. Αυτή η μακεδονική νεολαία ανησυχούσε ότι η

μακεδονική μετανάστευση δεν είχε ακόμη οργανωθεί υπό τη δική της μακεδονική σημαία, ότι είχε αφεθεί ελεύθερος χώρος για τους Βούλγαρους Βαντομιχαΐλοβιστές να κερδοσκοπούν στο μακεδονικό ζήτημα υπέρ του βουλγαρικού εθνικισμού. Στις συνελεύσεις και τις συναντήσεις των συντρόφων που είχαμε, επισημάνθηκε η ανάγκη δημιουργίας μιας μακεδονικής εθνικής οργάνωσης, έγιναν προτάσεις για το όνομά της, ποιο θα έπρεπε να είναι το καταστατικό της και η πολιτική της πλατφόρμα. Τον Μάρτιο του 1956 στο εστιατόριο του Νίκολα Ποπτριφούνοβ, κοντά στο ξενοδοχείο City, πραγματοποιήθηκε το ιδρυτικό συνέδριο της νέας μακεδονικής οργάνωσης η οποία ονομαζόταν Μακεδονικό Εθνικό Μέτωπο. Σύμφωνα με τον γαλλικό νόμο περί αλλοδαπών ήμασταν υποχρεωμένοι να καταχωρήσουμε την οργάνωση στις γαλλικές αρχές και να λάβουμε την έγκριση από αυτές για να εργαστούμε. Χωρίς την έγκριση της αστυνομίας, η οργάνωση θεωρείται παράνομη και τα μέλη της διώκονται ποινικά. Για την καταχώριση της οργάνωσης έπρεπε να συμπληρωθεί ειδική φόρμα που λάβαμε από την αστυνομία και να επισυναφθεί σε αυτήν το καταστατικό και το πρόγραμμα της οργάνωσης. Για τον σκοπό αυτό, μια πενταμελής επιτροπή συνέταξε καταστατικό και πολιτική πλατφόρμα που υιοθετήθηκε από τα μέλη της οργάνωσης και οι οποίες επισυνάπτονταν στην αίτηση προς την αστυνομία. Ταυτόχρονα, σε ένα τυπογραφείο που τύπωνε επίσης με κυριλλικά γράμματα, δώσαμε το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Μακεδονική Σκέψη» για να τυπωθεί ως όργανο του Μακεδονικού Εθνικού Μετώπου. Ωστόσο, η γαλλική αστυνομία πιστή στην παλιά γαλλική πολιτική, δεν έδειξε καμία κατανόηση για την εθνική υπόθεση της Μακεδονίας, αλλά απείλησε τους Μακεδόνες φοιτητές στο Παρίσι ότι «αν δεν ενδιαφέρονταν αποκλειστικά για τις σπουδές τους» θα τους αφαιρούσαν η γαλλική κρατική υποτροφία που είχαν ως μετανάστες. Δεδομένου ότι η οργάνωση Μακεδονικό Εθνικό Μέτωπο δεν έλαβε έγκριση από τη γαλλική αστυνομία, το περιοδικό «Μακεδονική Σκέψη» παρέμεινε ατύπωτο από το τυπογραφείο. Πήρα περίπου είκοσι αντίτυπα αυτού του περιοδικού από το τυπογραφείο και τα μοίρασα σε φίλους. Αλλά, την ιδέα που η γαλλική αστυνομία κατέστειλε στο Παρίσι, την πετύχαμε δύο χρόνια αργότερα με σχεδόν τους ίδιους ανθρώπους σε άλλο μέρος της Ευρώπης, στη Σκανδιναβία. Τότε δημιουργήσαμε την οργάνωση Μακεδονική Εθνική Επιτροπή.

- Ποια αρμοδιότητα είχες στο Μακεδονικό Εθνικό Μέτωπο; - με ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Ήμουν ο γραμματέας της οργάνωσης – απάντησα.

- Και ποιος ήταν ο πρόεδρος; - ρώτησε ξανά ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Ο Ιβάν Γιάνεβ, από τη Μακεδονία του Πιρίν, τώρα γιατρός στην Ελβετία, απάντησα.

- Και ποια αρμοδιότητα είχες στη Μακεδονική Εθνική Επιτροπή - ρώτησε ξανά ο Γκόγκοβ.

- Το ίδιο, γραμματέα της Οργάνωσης, απάντησα.

- Πρέπει να πάμε με χρονολογική σειρά - είπε ο Νίκολα Ιλιέβски – Εσύ, Ντραγκάνε, παρέλειψες μεγάλες περιόδους της μεταναστευτικής σου ζωής και θέλουμε να έχουμε αυτή τη ζωή σε χάρτη μπροστά μας, με λεπτομέρειες. Από την Ελλάδα έφυγες για την Βραζιλία. Απέφυγες να μας πεις σε τι εργάστηκες στην Βραζιλία. Πόσο καιρό ήσουν εκεί;

- Τρία χρόνια.

- Κοίτα, για αυτά τα τρία χρόνια θα περιγράψεις τη ζωή σου στη Βραζιλία σήμερα, με τόσες λεπτομέρειες όσο περιέγραψες τη ζωή σου στην Ελλάδα.

- Έχεις το προνόμιο να γράψεις κάτι και για μια σημαντική λεπτομέρεια της πολιτικής σου δράσης το 1951 - μου είπε ο Τόσο Σκάτροφ. Έχουμε ακούσει από άλλους για τη συνάντησή σου με τον Ασέν Αβράμοφ, γραμματέα του Βάντσο Μιχαήλοφ. Πώς προέκυψε αυτή η συνάντηση και περί τίνος επρόκειτο;

Από την Ελλάδα στην Βραζιλία ταξιδέψαμε με πλοίο σε δύο στάσεις. Πρώτα με ελληνικό πλοίο στη Γένοβα της Ιταλίας και στη συνέχεια με το ιταλικό υπερωκεάνιο "Campana". Στη Γένοβα περιμέναμε τρεις μέρες για το υπερωκεάνιο. Μας έδωσαν κατάλυμα σε ένα ξενοδοχείο-πανσιόν. Μαζί με την ομάδα μας ήταν αρκετά μέλη της ομάδας Βάντσο Μιχαήλοφ από το στρατόπεδο του Λαυρίου, τα οποία εργάζονταν για την αμερικανική στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών και με την άφιξη του πλοίου στη Γένοβα τηλεφώνησαν αμέσως στον Ασέν Αβράμοφ και ίσως και στον Βάντσο Μιχαήλοφ. Ο Ασέν Αβράμοφ ήρθε αμέσως στη Γένοβα για να συναντηθεί με τους συνεργάτες του. Οργάνωσε δείπνο προς τιμήν τους σε ένα ξενοδοχείο στο οποίο, εκτός από τους συνεργάτες, ήταν προσκεκλημένοι περίπου είκοσι άλλοι εξέχοντες Μακεδόνες από την ομάδα. Ήμουν μεταξύ των προσκεκλημένων. Υπήρχε μια ειδική αίθουσα που κρατήθηκε για εμάς στο ξενοδοχείο οπότε, πριν από τον δείπνο, ο Ασέν Αβράμοφ μας εκφώνισε μια ομιλία. Μίλησε για το πώς ο Βάντσο Μιχαήλοφ ηγήθηκε του πραγματικού αγώνα απελευθέρωσης της Μακεδονίας, για μια ελεύθερη και ενωμένη Μακεδονία, πώς ήταν άξιος συνεχιστής του έργου των Γκότσε Ντέλτσεβ και Τόντορ Αλεξάντροβ, ο ιστορικός του ρόλος αποκτά πλέον σημασία επειδή αποτελεί την αυθεντία ενός αγωνιστή για τη μακεδονική ελευθερία και αποκάλυψε τα ψέματα των Σερβοκομμουνιστών από τα Σκόπια σχετικά με την ύπαρξη κάποιου είδους ξεχωριστού μακεδονικού έθνους. Ο Βάντσο Μιχαήλοφ έγραψε πολλά βιβλία στα οποία απέδειξε ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι εδώ και αιώνες. Το βιβλίο του «Στάλιν και το Μακεδονικό Ζήτημα» ήταν ιδιαίτερα έγκυρο από αυτή την άποψη. Το ομώνυμο φυλλάδιο και μερικά άλλα βιβλία του Βάντσο Μιχαήλοφ διανεμήθηκαν από τον Ασέν Αβράμοφ στους παρευρισκόμενους στον δείπνο. Όταν ο Ασέν Αβράμοφ τελείωσε την ομιλία του, ζήτησα τον λόγο και είπα κάτι σαν αυτό: «Όλη η τιμή στον Βάντσο Μιχαήλοφ που αγωνίστηκε για την ενοποίηση της Μακεδονίας, για τη δημιουργία ενός μακεδονικού κράτους, αλλά ως Μακεδόνας δεν μπορώ ποτέ να συμφωνήσω με τη βουλγαρομανιακή του θέση ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι. Δεν ήταν ποτέ Βούλγαροι και ούτε θα γίνουν ποτέ. Η μπροσούρα του «Στάλιν και το Μακεδονικό Ζήτημα» είναι γραμμένη με προσχήματα, απεικονίζει ψευδώς την ιστορία και την εθνογραφία της Μακεδονίας και η αντικομμουνιστική υστερία που υπάρχει σήμερα στη Δύση χρησιμοποιείται σκόπιμα κατά της μακεδονικής εθνικής ύπαρξης. Ο Βάντσο Μιχαήλοφ, με τη βουλγαρομανιακή εθνική του ιδεολογία έχει διακόψει την τελευταία σύνδεση που υπήρχε μεταξύ αυτού και του μακεδονικού λαού του. Αν εμφανιζόταν σήμερα στη Μακεδονία με τη βουλγαρομανιακή εθνική του ιδεολογία, ακόμη και μικρά παιδιά θα του πετούσαν πετρες. Ο χρόνος έχει περάσει πάνω από τον Βάντσο Μιχαήλοφ, ο τροχός της μακεδονικής ιστορίας προχωρήσε μπροστά, ο Βάντσο δεν μπορεί να γυρίσει αυτόν τον τροχό πίσω».

Σιωπή έπεσε στην αίθουσα. Από τα ενθαρρυντικά βλέμματα που μου έριξαν πολλοί από τους παρόντες η καρδιά μου άρχισε να χτυπάει ανήσυχα στο στήθος μου. Ο Ασέν Αβράμοφ αναγκάστηκε να μου απαντήσει. - «Παιδί μου, είσαι θύμα της προπαγάνδας του προδότη Λάζαρ Κολισέβски. Έχεις διαβάσει πολλή από την παραπλανητική λογοτεχνία αυτής της σερβικής κομμουνιστικής συμμορίας, αλλά τώρα βρίσκεσαι σε έναν ελεύθερο κόσμο οπότε έχεις την ευκαιρία να μελετήσεις την αλήθεια για την εθνική σου καταγωγή, για το βουλγαρικό σου έθνος. Διαβάστε προσεκτικά τα βιβλία του Βάντσο Μιχαήλοφ, σε αυτά θα βρεις την αλήθεια για τη Μακεδονία και τους Μακεδόνες».

«Η μακεδονικότητά μου είναι έμφυτη, είναι κληρονομιά αίματος από τον πατέρα και τη μητέρα μου, δεν έχω ανάγκη από λογοτεχνική αναζήτηση για την εθνική μου καταγωγή» - απάντησα.

Όταν χωρίσαμε στο πεζοδρόμιο μπροστά από το ξενοδοχείο ο Ασέν Αβράμοφ με πλησίασε και με ρώτησε πόσο χρονών ήμουν; Απάντησα ότι ήμουν 22 ετών. «Με εκπλήσσεις - είπε ο Ασέν Αβράμοφ - πώς στα 22 σου χρόνια έχεις τέτοια επιστημονική και θεωρητική γνώση για το έθνος. Πρέπει να υπήρξε κάποιος ιδιαίτερος παράγοντας που σε ώθησε προς την υπάρχουσα βιβλιογραφία για το έθνος;» «Αυτός ο παράγοντας ήταν μόνο η αγάπη μου για το μακεδονικό έθνος, το οποίο εξακολουθεί να είναι στερημένο και υποδουλωμένο», ήταν η απάντησή μου. Αλλά ο Ασέν Αβράμοφ δεν πίστεψε την απάντησή μου και, μόλις έφτασα στην Βραζιλία, έφτασε απ' αυτόν μια επιστολή 16 δακτυλογραφημένων σελίδων απευθυνόμενη στους υποστηρικτές Βαντσοβιστές Κώστα Χατζή Μίσεφ, Μετόντια Καλκασλίεφ και Τόπτσεφ, στην οποία προσπαθεί να τους αποδείξει ότι το μακεδονικό έθνος δεν υπάρχει, ότι επινοήθηκε από τους Σερβοκομμουνιστές. Σε αυτή την επιστολή του ο Ασέν Αβράμοφ μιλάει για το πόσο αηδιασμένος ήταν από τη συνάντηση που είχε μαζί μου στη Γένοβα και συνιστά να μην με δεχτούν στην οργάνωση των Βαντσοβιστών, την ΜΠΟ (*Μακεδονική Πατριωτική Οργάνωση*), επειδή πιθανότατα είμαι πράκτορας της *Ούντμπα*, ειδικά εκπαιδευμένος για τον σκοπό αυτό, γιατί πως θα μπορούσα εγώ στην ηλικία των 22 ετών να γνωρίζω πράγματα από τη θεωρία του έθνους που είναι γνωστά μόνο σε μορφωμένους κοινωνιολόγους και πολιτικούς επιστήμονες; Η επιστολή του Ασέν Αβράμοφ έφτασε στα χέρια του φίλου μου Νίκολα Φιντάντσεβ και μου την έδωσε να την διαβάσω. Χάρη σε αυτήν την επιστολή ήξερα ήδη τι σκέφτονταν οι Βαντσομιχαΐλοβιστές για μένα, οπότε απέφευγα κάθε επαφή μαζί τους, αλλά πάντα εργαζόμουν ενάντια στην προδοτική εθνική τους πολιτική.

- Αυτό που μας είπες τώρα για τον Ασέν Αβράμοφ θα ήταν καλό να μας το γράφεις με περισσότερες λεπτομέρειες - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Γράψε το πριν αρχίσεις να γράφεις για την παραμονή σου στην Βραζιλία!

- Νομίζω ότι δεν υπάρχει τίποτα να γράψω γι' αυτό - είπα ότι θα ήταν περιττό να γράψω γιατί δεν θα σας πω τίποτα καινούργιο.

- Γράψε ό,τι μας είπες - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ - Θέλουμε να έχουμε στα αρχεία μας κάτι γραμμένο από το χέρι σου. Ποιος ξέρει, μήπως κάποια μέρα κάποιος Μακεδόνας ιστορικός, δικηγόρος ή πολιτικός επιστήμονας κάνει διδακτορικό πάνω στα χειρόγραφα σου, όπως ακριβώς κάνουν τώρα διδακτορικό στα χειρόγραφα του Μισίρκοβ, του Ντίμιταρ Τσουπόβσκι ή του Γκιόργκι Πούλεβσκι.

- Αυτός ο μελλοντικός διδάκτορας σίγουρα θα είναι κάποιος ούντμπας, γιατί εκτός από τους ούντμπασοι ποιος άλλος μπορεί να έχει πρόσβαση στο αρχείο της *Ούντμπα*; είπα.

- Γιατί όχι έναν ούντμπας; - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Τώρα έχουμε μια σχολή για την κρατική ασφάλεια στα Σκόπια, μερικοί απόφοιτοι αυτής της σχολής έχουν ήδη αποκτήσει διδακτορικά.

- Ευλογημένη να είσαι Γιουγκοσλαβία με τους ούντμπασοι σου με διδακτορικό! - είπα σαρκαστικά.

- Κατεβάστε τον στο κελί! - φώναξε δυνατά ο Σκάτροφ και οι αστυνομικοί που κάθονταν κάπου τον άκουσαν και μπήκαν στο "δωμάτιο κυνηγιού".

- Μην ξεχάσεις, λοιπόν, απόψε να γράψεις το υλικό για τη συνάντηση με τον Ασέν Αβράμοφ και για την παραμονή στην Βραζιλία.

Οι αστυνομικοί με πήγαν στο κελί μου.

Μετά το γεύμα άρχισα να γράφω. Για τη συνάντηση με τον Ασέν Αβράμοφ έγραψα δύο ή τρεις σελίδες. Για την τριετή παραμονή μου στην Βραζιλία έγραψα 5 ή 6 σελίδες. Οι πληροφορίες αφορούσαν την προσωπική μου ζωή, τις εργασίες στις οποίες εργαστικά στην Βραζιλία και τους ανθρώπους που ήταν κοντά μου. Εφόσον σε αυτά τα τρία χρόνια, εκτός από τον πόλεμο μου με την Βαντσομιχαλοϊβική βουλγαρομανιακή προπαγάνδα, δεν ασχολήθηκα σε καμία άλλη μακεδονική πολιτική, δεν υπήρχε τίποτα να γράψω τώρα στους ούντμπασοι.

Την επόμενη μέρα στο «δωμάτιο κυνηγιού» στον επάνω όροφο βρήκα μόνο τους δύο ανακριτές: τον Γκόγκοβ και τον Ιλιέβσκι, ο Σκάτροβ είχε φύγει για τα Σκόπια.

- Από το γράψιμό σου για την παραμονή σου στη Βραζιλία - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ- κάποιος έχει την εντύπωση ότι πέρασες αυτά τα τρία χρόνια σε πολιτική αδράνεια, κάτι που δεν είναι τυπικό για έναν Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, το νερό κοιμάται αλλά ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι δεν κοιμάται.

- Σε αυτά τα τρία χρόνια δεν είχα καμία υλική βάση για καμία οργανωμένη πολιτική δραστηριότητα - απάντησα. - Κάθε νέα πολιτική δουλειά ξεκινά με έντυπη προπαγάνδα που κοστίζει πολλά χρήματα και στη Βραζιλία, ως χειρώνακτας, πάλεψα με την πείνα και άλλες δυστυχίες. Μόνο κατά το δεύτερο και τρίτο έτος τα πράγματα βελτιώθηκαν οικονομικά για μένα και μπόρεσα να αποταμιεύσω για την επιστροφή μου στην Ευρώπη. Αλλά, ακόμη και στα τρία χρόνια στη Βραζιλία δεν ήμουν εθνικά αδιάφορος, δημιούργησα δεσμούς και αλληλογραφούσα με πολλούς φίλους από την Αυστραλία, την Αμερική, τον Καναδά και τη Δυτική Ευρώπη.

- Δεν περιέγραψες την άφιξή σου από την Βραζιλία στη Γαλλία - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - Ποια ήταν τα κίνητρά σου για να έρθεις στη Γαλλία. Γνωρίζουμε ότι ήρθες παράνομα από την Βραζιλία στη Γαλλία ως λαθρεπιβάτης με πλοίο. Το να ταξιδεύεις ως λαθρεπιβάτης στον ωκεανό είναι μια μεγάλη περιπέτεια, έτσι δεν είναι;

- Για μένα δεν ήταν περιπέτεια, αλλά μια αναγκαιότητα ζωής - απάντησα. Έπρεπε να ταξιδέψω ως λαθρεπιβάτης επειδή δεν είχα διαβατήριο. Όταν έφυγα για την Βραζιλία είχα κάνει συμφωνία με την βραζιλιάνικη κυβέρνηση ότι θα έμενα στην Βραζιλία για τουλάχιστον πέντε χρόνια. Το ελληνικό διαβατήριο μετανάστη με το οποίο ήρθα στη Βραζιλία ίσχυε μόνο για ένα χρόνο και οι Βραζιλιάνοι δεν θα μου έδιναν το διαβατήριό τους μέχρι να λήξει το πενταετές συμβόλαιο. Γι' αυτό έπρεπε να ταξιδέψω ως λαθρεπιβάτης.

- Πώς μπήκες στο πλοίο - με ρώτησε ο Ιλιέβσκι.

- Πολύ εύκολα. Στο λιμάνι του Ρίο ντε Τζανέιρο τα μεγάλα υπερωκεάνια τα επισκέπτεται από περιέργεια κάποιο κοινό από την πόλη. Νομίζω ότι χρέωναν 20 κρουζέιρο για την επίσκεψη, που αντιστοιχεί σε ένα αμερικανικό δολάριο. Έτσι, πλήρωσα 20 κρουζέιρο για να επισκεφτώ το πλοίο αλλά όταν κάλεσαν τους επισκέπτες να φύγουν από το πλοίο μέσω του μικροφώνου επειδή το πλοίο θα έφευγε σε μία ώρα, δεν έφυγα από το πλοίο, έμεινα με τους επιβάτες. Με ανακάλυψαν μετά από 8 ημέρες όταν το πλοίο πλησίαζε το ισπανικό νησί των Καναρίων Νήσων, όχι μακριά από τις ακτές του Μαρόκου.

- Πώς σε ανακάλυψαν; - ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Στο μεσημεριανό γεύμα. Στο πλοίο το φαγητό σερβιριζόταν στο εστιατόριο πέντε

φορές. Το πρωί στις 6 π.μ., μετά στις 9 π.μ., στις 12 μ.μ. (μεσημεριανό), στις 4 μ.μ. το σνακ και δείπνο στις 7 μ.μ. Στις 6 π.μ. οι περισσότεροι επιβάτες κοιμούνται, δεν σηκώνονται για πρωινό, μετά στην αίθουσα όλοι κάθονται όπου θέλουν, κανείς δεν νοιάζεται για κανέναν. Το ίδιο συνέβη και με το σνακ στις 4 μ.μ. Εκμεταλλεύτηκα την ευκαιρία και έτρωγα στο εστιατόριο όπως κάθε άλλος επιβάτης, ξέγνοιαστος. Αλλά μόλις αποφάσισα να φάω μεσημεριανό στις 12 μ.μ. και δεν ήξερα ότι κάθε επιβάτης είχε στο εισιτήριό του τον αριθμό της καρέκλας στην οποία έπρεπε να καθίσει στο εστιατόριο. Κάθισα σε μια καρέκλα αλλά ο σερβιτόρος παρατήρησε ότι δεν ήταν η θέση μου και ζήτησε το εισιτήριό μου. Επειδή αυτό τους είχε ξανασυμβεί, δεν μπορούσα να του πω ψέματα ότι το εισιτήριό μου είχε μείνει στην καμπίνα. Με κατήγγειλαν στην αστυνομία του πλοίου και με πήγαν για ανάκριση στον επιθεωρητή του πλοίου. Του εξήγησα γιατί δεν είχα διαβατήριο, και επειδή είχα χρήματα προσφέρθηκα να πληρώσω για το ταξίδι μου. «Είναι πολύ αργά τώρα», μου είπε ο επιθεωρητής, «όταν φτάσουμε στη Γαλλία θα δικαστείς για παράνομη είσοδο στη Γαλλία». Όταν φτάσαμε στο Μπορντό, η γαλλική αστυνομία με περίμενε και με οδήγησε στη φυλακή. Την επόμενη μέρα, σε μια σύντομη δίκη, καταδικάστηκα σε ένα μήνα φυλάκιση για παράνομη είσοδο στη Γαλλία και επειδή δεν πλήρωσα το εισιτήριο του πλοίου. Αφού βγήκα από τη φυλακή και επειδή είχα αρκετά χρήματα- έφερα μαζί μου 20.000 αμερικανικά δολάρια από την Βραζιλία-, κατευθύνθηκα αμέσως στο Παρίσι όπου ζήτησα πολιτικό άσυλο στη Γαλλία και το έλαβα σε μόλις δύο εβδομάδες».

- Μέχρι το βράδυ, περιέγραψε το κίνητρό σου για να έρθεις στη Γαλλία, την περιπέτειά σου ως λαθρεπιβάτης. Και μετά να γράψεις για τη ζωή σου και τις δραστηριότητές σου στη Γαλλία – είπε ο Ιλιέβски – Ξέρουμε ότι έχεις ολοκληρωα μυθιστορήματα να γράψεις για τη γαλλική σου περίοδο.

- Όστε βρήκατε έναν γελωτοποιό, έναν αυλικό μπουνταλά και έναν ηλίθιο Αύγουστο που θα διασκεδάσει εσάς τους ούντμπασοι; – ρώτησα. Ενδιαφέρεστε περισσότερο για τις περιπέτειές μου παρά για την αλήθεια για τις πολιτικές μου δραστηριότητες;

- Ποιος μπορεί να διαχωρίσει την πολιτική σου από την περιπέτειά σου; – είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. Όλες οι πολιτικές σου είναι περιπετειώδεις πολιτικές, πολύ επικίνδυνες για αυτόν τον λαό και αυτή τη χώρα, γι' αυτό δίνουμε σημασία στις περιπέτειές σου ακόμα και όταν με την πρώτη ματιά δεν έχουν τίποτα κοινό με την πολιτική.

Μετά το γεύμα στο κελί μου άρχισα ξανά να γράφω. Το γράψιμο είχε πλέον γίνει συνήθεια για μένα, είχα την αίσθηση ότι έκανα κάποια υποχρεωτική δουλειά αλλά αυτή η δουλειά απορροφούσε τις σκέψεις μου, έτρωγε τον χρόνο μου. Σαν μαθητής που παίρνει εργασία από τον δάσκαλό του, τώρα παίρνω μια εργασία από τους ανακριτές μου της *Ούντμπα* κάθε μέρα και περνάω τέσσερις ή πέντε ώρες από τον χρόνο μου στη φυλακή ολοκληρώνοντας αυτήν την εργασία. Γέμισα δύο φύλλα με κείμενα για την υπερπόντια περιπέτειά μου ως λαθρεπιβάτης στο γαλλικό πλοίο «Claude Berard» της εταιρείας «Passage Maritime». Έγραψα στους ανακριτές της *Ούντμπα* και εξήγησα τα κίνητρα για τον ερχομό μου στη Γαλλία. Ήταν δύο: πρώτον, να σπουδάσω στη Γαλλία και δεύτερον, να βρεθώ πιο κοντά στην πατρίδα μου και να κάνω κάτι για την διοργάνωση μιας νέας μακεδονικής εθνικής επαναστατικής οργάνωσης ή κινήματος, με βάση το ιδανικό του Ίλιντεν του μακεδονικού λαού και υπό τη σημαία της μακεδονικής εθνικής ατομικότητας. Σχετικά με την πολιτική μου δραστηριότητα στο γραπτό κείμενο επανέλαβα όσα είπα

στους ανακριτές πριν το μεσημέρι. Αλλά, την επόμενη μέρα πριν το μεσημέρι, όταν βρέθηκα ξανά ενώπιόν τους για ανάκριση στο «δωμάτιο κυνηγιού», οι δύο αρχηγοί των ούντμπασοι δεν ήταν ικανοποιημένοι με όσα είχα γράψει για την πολιτική μου δραστηριότητα στη Γαλλία. Διαπίστωσαν ότι ήμουν επιφανειακός και ότι απέφευγα απρόσεκτα να γράψω για πολλά πράγματα.

- Τι είναι αυτά τα πράγματα; - ρώτησα.

- Ως φοιτητής στο Παρίσι ζούσες μια πλούσια ζωή σαν να ήσουν γιος ενός μεγιστάνα πετρελαίου από το Ιράν ή τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Αυτό μας είπαν οι άνθρωποι μας που διέμεναν στο Παρίσι εκείνη την εποχή με κρατική υποτροφία, όπως ιστορικοί από το Ινστιτούτο Εθνικής Ιστορίας και άλλοι επιστήμονες. Μας είπαν ότι είχες χρήματα, δεν σκεφτόσουν όταν τα ξόδευες. Από πού πήρες αυτά τα χρήματα, ποια υπηρεσία σου τα έδωσε, η γαλλική υπηρεσία πληροφοριών ή η CIA.

- Με τις υποτροφίες που δώσατε σε επιστήμονες από τη Μακεδονία δεν με εκπλήσσει που φαινόμουν τόσο πλούσιος όσο ο γιος κάποιου μεγιστάνα του πετρελαίου - απάντησα. - Αλλά ήρθα στη Γαλλία από την Βραζιλία με 20.000 δολάρια ΗΠΑ και, εκτός από αυτό, ως μετανάστης έλαβα μια γαλλική υποτροφία για μετανάστες και μια υποτροφία από το αμερικανικό ίδρυμα Κολλέγιο Ελεύθερης Ευρώπης.

- Εδώ σε περιμέναμε, αυτό να μας πεις - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ - Κανείς δεν δίνει υποτροφία για τα μαύρα μάτια κάποιου, έτσι οι Γάλλοι και οι Αμερικανοί δεν σου έδωσαν υποτροφία χωρίς να προσληφθείς, να εργαστείς για μια από τις υπηρεσίες τους. Έγινες Γάλλος και Αμερικανός κατάσκοπος, γι' αυτό σου έδωσαν την υποτροφία τους.

- Μου φαίνεται ότι στη Γιουγκοσλαβία το ανθρώπινο χαρακτηριστικό, ο ανθρωπισμός ή η ανθρωπιά, δεν είναι καθόλου γνωστά, είπα – Γι' αυτό έτσι συλλογίζεστε με το αστυνομικό μυαλό σας. Αλλά στη Δύση υπάρχει ανθρωπισμός ή ουμανισμός, υπάρχουν πολλές ανθρωπιστικές οργανώσεις που βοηθούν κοινωνικά τους ανθρώπους που το χρειάζονται χωρίς να τους ρωτούν για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Την εποχή που σπούδαζα η Δύση έδινε, για ανθρωπιστικούς λόγους, υποτροφίες σε φοιτητές που είχαν εγκαταλείψει κομμουνιστικές χώρες. Ούτε οι Αμερικανοί ούτε οι Γάλλοι, που μου έδιναν υποτροφία από καθαρή φιλανθρωπία, από ευγενή κίνητρα, μου ζήτησαν να γίνω κατάσκοπός τους.

- Γνωρίζουμε αυτό το γαλλικό και αμερικανικό έλεος, γνωρίζουμε την ευγένειά τους, την παλιά τους τακτική να στρατολογούν χαφιέδες μέσω του ελέους και της ευγένειας - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

Το μουνί της μάνας σου της σπιούνας! –με κατσάδιασε ο Άντσε Γκόγκοβ – τι νομίζεις ότι ακόμα ρουφάμε πιπίλα, ξέρουμε το Αμερικανικό Κολλέγιο Ελεύθερης Ευρώπης σε ποιον έδωσε υποτροφία; Δεν μπορούσε κάθε μετανάστης φοιτητής να πάρει υποτροφία από αυτό το Κολλέγιο, έπρεπε να είναι φανατικός αντικομμουνιστής και να έχει εργαστεί για τη CIA κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Ποιος ήταν ο εκπρόσωπος για την Ευρώπη σε αυτό το κολέγιο, ο αξιωματικός της CIA Μετς, σωστά; Τον έχεις συναντήσει;

- Αρκετές φορές – απάντησα. – Ενέκρινε την υποτροφία μου, με βοήθησε να βρω μια θέση στην φοιτητική πόλη στο Παρίσι, αλλά ποτέ δεν με προσέλαβε για να εργαστώ για τη CIA ή οποιαδήποτε άλλη αμερικανική υπηρεσία πληροφοριών.

- Σταμάτα να λες ψέματα, της μάνας σου το μουνί! φώναξε ο Γκόγκοβ. Ήρθε η ώρα

να μιλήσεις, αρκετά παίξαμε κρυφτό μαζί σου! Είναι καλύτερα να τα παραδεχτείς όλαωραία, αλλιώς θα αναγκαστούμε να χρησιμοποιήσουμε βία.

- Δεν έχω τίποτα να παραδεχτώ, δεν ήμουν ούτε Γάλλος ούτε Αμερικανός κατάσκοπος, μπορείτε να με σφάξετε αν θέλετε, αλλά δεν μπορώ να παραδεχτώ τι δεν ήμουν.

- Δεν ήσουν μόνο Γάλλος και Αμερικανός, αλλά ήσουν και Σοβιετικός κατάσκοπος, αλλά θα μιλήσουμε για το έργο σου για τους Σοβιετικούς αργότερα, σε εύθετο χρόνο - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

Όταν ανέφερε ότι ήμουν και Σοβιετικός κατάσκοπος, απλώς γέλασα ειρωνικά.

- Τι γελάς, ρε μαλάκα; - είπε ο Γκόγκοβ και σηκώθηκε από την καρέκλα του και άρχισε νευρικά να κάνει κύκλους γύρω μου. Μετά φώναξε ξανά: «Θα μιλήσεις ή όχι;»

- Δεν μπορώ να σου πω ότι είμαι κατάσκοπος κάποιων, αφού δεν ήμουν – απάντησα.

- Αστυνομικοί, πηγαίνετε τον στο κελί νούμερο 2 – φώναξε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Οι αστυνομικοί μπήκαν στο «δωμάτιο κυνηγιού», με πήραν από το μπράτσο και με κατέβασαν από τις σκάλες στο υπόγειο. Άνοιξαν την πόρτα ενός άλλου κελιού, όχι του δικού μου. Οι ανακριτές Γκόγκοβ και Ιλιέβσκι κατέβηκαν μαζί μου.

Οι αστυνομικοί με έσπρωξαν στο κελί νούμερο 2. Τότε, κρίνοντας από τον εξοπλισμό του κελιού, είδα ότι ήταν κελί βασανιστηρίων για βασανιστήρια κρατουμένων. Στον τοίχο στη μία πλευρά του κελιού από το δάπεδο μέχρι το ταβάνι στεκόταν ένα πρόχειρα λαξευμένο κουφάρι από ξύλο οξιάς. Σιδερένιοι κρίκοι ήταν καρφωμένοι στην κορυφή του κουφαριού από τους οποίους κρέμονταν αλυσίδες. Οι αλυσίδες και το κουφάρι ήταν κόκκινα από το πηγμένο και ξεραμένο ανθρώπινο αίμα. Υπήρχαν επίσης ίχνη αίματος στους τοίχους και στο τσιμεντένιο πάτωμα. Στο κελί είδα ένα τρίποδο σκαμπό, επίσης κόκκινο από το αίμα.

- Βγάλε το παλτό, το παντελόνι και βγάλε τα παπούτσια σου! με διέταξε ο Άντσε Γκόγκοβ.

Όταν ήμουν μόνο με τα εσώρουχά μου και το φανελάκι μου, με διέταξαν να ξαπλώσω μπρούμυτα.

- Γιατί δεν έβγαλες τις κάλτσες σου; Περιμένεις να σου τις βγάλουμε; - είπε ο Ιλιέβσκι.

- Δεν μου είπες να βγάλω και τις κάλτσες μου.

- Βγάλ' τες, θα πιάσεις ψάρια στο Βαρδάρη! - είπε ο Ιλιέβσκι.

Έβγαλα τις κάλτσες μου και οι αστυνομικοί με έβαλαν να ξαπλώσω μπρούμυτα. Τότε και οι δύο από αυτούς κάθισαν στη πλάτη μου. Ο τρίτος από αυτούς λύγισε τις γαμπες μου στα γόνατα και τοποθέτησε το τρίποδο σκαμπό από κάτω τους, έτσι ώστε τα πόδια στέκονταν σε οριζόντια θέση πάνω στο σκαμπό. Από τα πρώτα χτυπήματα με το λαστιχένιο γκλομπ στα πόδια μου, σπίθες άστραψαν στο μυαλό μου. Οι πόνοι ήταν τόσο βαθιοί και οξείς που μου φάνηκε ότι με έκοβαν σε κομμάτια με μαχαίρια. Ξέρω ότι στα πρώτα χτυπήματα φώναξα όσο πιο δυνατά μπορούσα: «Δολοφόνοι! Φασίστες, Σέρβοι

μπάτσοι!», αλλά στη συνέχεια από εμένα ακουγόταν ένα αχνό βογκητό και το γουργούρισμα ενός άντρα σε αγωνία. Ο αρχηγός της Ούντμπα Ιλιέβσκι κραδαίνει το γκλομπ του στα πόδια μου και κατά καιρούς επαναλαμβάνει: «Θα το παραδεχτείς, να σταματήσω να κραδαίνω;» Δεν απάντησα στις ερωτήσεις του. Ένιωσα ζεστό αίμα να τρέχει από τα πόδια μου. Το χτύπημα συνεχίστηκε και έπεσα αναίσθητος.

Ξύπνησα από το κρύο νερό που έριξαν πάνω στο κεφάλι μου. Είδα τα βάνουσα πρόσωπα των αρχηγών της Ούντμπα να με κοιτάζουν με εχθρότητα. Οι αστυνομικοί έδεσαν αλυσίδες γύρω από τους καρπούς των χεριών, μετά με σήκωσαν στα χέρια τους, με έφεραν στον ξύλινο στύλο, γύρισαν τη λαβή του μηχανισμού και κρεμόμουν στον αέρα από τους κρίκους του στύλου βασανιστηρίων. Τεντωμένος στην αλυσίδα με όλο μου το βάρος και με τον πόνο από τα χτυπήματα στα πόδια μου, μου φαινόταν ότι το σώμα μου έσπαγε σε χίλια κομμάτια.

- Θα μιλήσεις τώρα ή δεν θα μιλήσεις; - με ρώτησε ο Ιλιέβσκι

- Μιλάμε με ανθρώπους, όχι με σκυλιά, είστε σκύλοι, όχι άνθρωποι, - απάντησα.

- Θα μιλήσεις, θα μιλήσεις, φασίστα μαλάκα! - είπε ο Ιλιέβσκι και τράβηξε τα εσώρουχά μου και τα πέταξε στο πάτωμα του κελιού. Έπειτα άρπαξε τους όρχεις μου και με τα δύο χέρια τους έσφιξε όσο πιο σφιχτά μπορούσε και κρεμάστηκε πάνω τους με όλο του το βάρος. Ούρλιαξα από τον πόνο και έπεσα σε ένα τρομώδες παραλήρημα. Το μόνο που άκουσα ήταν: «Θα ομολογήσεις; Ομολόγησε, αηδιαστικό καθίκι!» Το τράβηγμα των όρχεων μου επαναλήφθηκε αρκετές φορές, αλλά όταν είδαν ότι ήμουν εξαντλημένος μέχρι θανάτου και δεν ομολόγησα, οι αρχηγοί των ούντμπασοι διέταξαν τους αστυνομικούς να με κατεβάσουν από το στύλο των βασανιστηρίων, να με πάνε στο κελί μου και πριν με ξαπλώσουν στο κρεβάτι, να με κάνουν μπάνιο στο ντους του κελιού μου.

Θυμάμαι ότι το ζεστό νερό είχε μια ευχάριστη επίδραση στα πόδια μου, τα οποία ήταν τραυματισμένα από το ξύλο, αλλά αμέσως με πήρε ο ύπνος στο κρεβάτι επειδή ήμουν σωματικά εξαντλημένος. Κοιμήθηκα βαθιά αλλά σε μια ζάλη, από καιρό σε καιρό ο πόνος στα πόδια μου με ξυπνούσε και μου θύμιζε τι μου είχε συμβεί. Την επόμενη μέρα, όταν με ξύπνησαν οι αστυνομικοί για πρωινό, το στόμα είχε σκάσει για νερό, ήπια μόνο τσάι, δεν άγγιξα καν το φαγητό. Ξάπλωσα ανάσκελα στο κρεβάτι και σπαρταρούσα από τον πόνο στα πόδια και τους όρχεις μου. Τα πόδια μου ήταν πρησμένα μέχρι τα γόνατα και οι όρχεις μου είχαν πρηστεί σαν μπαλόνια, τα εσώρουχά μου ήταν σφιχτά και μου προκαλούσαν πολύ πόνο. Επιπλέον, αν και ήμουν σωματικά ανίκανος να κινηθώ, ήμουν, σύμφωνα με το σύνηθες, ακόμα αλυσοδεμένος από το χέρι και το πόδι μου. Δεν ξέρω τι πονούσε περισσότερο: ο σωματικός πόνος από το εξασθενημένο σώμα μου ή ο ψυχολογικός πόνος στην ψυχή μου που προερχόταν από τη συνειδητοποίηση ότι με χτυπούσαν οι Μακεδόνες αδελφοί μου, κι ας είναι αδέρφια μου που γεννήθηκαν από το μακεδονικό μου έθνος. Δύσκολα άντεχα το γεγονός ότι βασανιζόμουν εγκληματικά από Μακεδόνες σε μια Δημοκρατία που κάποιιοι τολμούν να αποκαλέσουν μακεδονικό έθνος-κράτος. Έχουμε φτάσει στο σημείο η Μακεδονία να τρώει τους ίδιους της τους γιους που αγωνίζονται για την ελευθερία της;! – αναρωτήθηκα. Αλλά ξεπέρασα την απελπισία μου τη στιγμή που κοίταξα πίσω στην τραγική μακεδονική ιστορία – οι αληθινοί αγωνιστές για την ελευθερία της Μακεδονίας ήταν μάρτυρες και ήρωες που υπέστησαν παρόμοια βασανιστήρια ή πέθαναν κάτω από αυτά χωρίς να ανοίξουν το στόμα τους στον εχθρό. Είπα στον εαυτό μου: «Ντράγκαν, η τραγική μακεδονική ιστορία σου έχει αναθέσει τώρα να κουβαλήσεις τον σταυρό του μακεδονικού Γολγοθά, να τον κουβαλήσεις μαρτυρικά και να πεθάνεις γενναία για τη Μακεδονία!...» Με αυτή τη σκέψη ξεπέρασα τους τρομερούς σωματικούς και ψυχικούς πόνους, είδα τον εαυτό μου σπουδαίο στο Πάνθεον των Μακεδόνων αθανάτων. Οι εγκληματίες ούντμπασοι, οι βασανιστές μου, μου φάνηκαν

αηδιαστικά φρικιά, ηθικοί πυγμαίοι, ξένοι μισθοφόροι ίσοι με τους Σέρβους μπάτσους, τους Βούλγαρους αστυνομικούς και τους Έλληνες αντάρτες που έπιναν αίμα από τους γιους της Μακεδονίας. Ήμουν έτοιμος να φτύσω στο πρόσωπο τους ούντμπασοι, με την πρώτη ευκαιρία που θα βρίσκονταν μπροστά μου.

Αυτή η ευκαιρία παρουσιάστηκε γύρω στις δέκα. Οι αστυνομικοί με έλυσαν από τις αλυσίδες και μου είπαν να σηκωθώ και να ανέβω πάνω στους ανακριτές. Αλλά μόλις σηκώθηκα και έκανα το πρώτο βήμα σκόνταψα, έπεσα. Πόνεσαν τα πόδια μου σαν να πατούσα σε λεπίδες τσεκουριού. Οι δύο αστυνομικοί με άρπαξαν από τις μασχάλες και σχεδόν με μετέφεραν πάνω στο δωμάτιο κυνηγιού. Με κάθισαν σε μια καρέκλα απέναντι από τους δύο δήμευτές μου.

- Αν ήσουν έξυπνος χθες, αυτό που σου συνέβη δεν θα είχε συμβεί - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Έτσι έπρεπε να γίνει, για το μυαλό σου. Ελπίζουμε ότι δεν θα επαναλάβεις το χθεσινό λάθος, τώρα θα μιλήσεις. - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. - Τζάμπα παριστάνεις τον ήρωα ενώ εμείς ξέρουμε ότι ήσουν κατάσκοπος. Θα σου φέρουμε έναν ζωντανό μάρτυρα για να το επιβεβαιώσει αυτό, αν χρειαστεί.

- Μπορείτε να φέρετε μια ντουζίνα μάρτυρες, αλλά αυτό δεν είναι αλήθεια - απάντησα. - Είμαι αηδιασμένος από εσάς και λυπάμαι που σας γέννησαν Μακεδόνισες μητέρες.

- Λέμε το ίδιο πράγμα για σένα - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - Λυπούμαστε που η μητέρα Μακεδονία γέννησε έναν τέτοιο εχθρό της.

- Η ιστορία θα μιλήσει για μένα και για εσάς - είπα.

- Το λαϊκό δικαστήριο θα μιλήσει πρώτα για σένα, και η ιστορία θα κρίνει σύμφωνα με την ετυμηγορία που θα λάβεις από το λαϊκό δικαστήριο - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Έχουμε συγκεκριμένα στοιχεία και ζωντανούς μάρτυρες που μπορούν να καταθέσουν στο δικαστήριο ότι εργαζόσασταν για τη γαλλική αστυνομία, είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - θυμάσε τον φίλο σου τον Ντζελάλ από το Κρούσεβο, εξαιτίας σας καταδικάστηκε σε έξι χρόνια φυλάκισης, τα οποία εξέτισε στο Ιντρίζοβο. Είναι ζωντανός, ζει στο Κρούσεβο. Θυμάσε τον Γιουγκοσλάβο Γενικό Πρόξενο Μιλούνοβιτς, τον οποίο παρέδωσες στη γαλλική αστυνομία στο Παρίσι το 1958 και οι Γάλλοι τον κήρυξαν ανεπιθύμητο πρόσωπο, δίνοντάς του 48 ώρες για να εγκαταλείψει τη Γαλλία; Ο Μιλούνοβιτς ήταν δικός μας άνθρωπος, κατάστρεψες την καριέρα του.

- Τους θυμάμαι και τους δύο, πως να μην τους θυμάμαι, αλλά αυτό δεν αποτελεί απόδειξη ότι δούλεα για τη γαλλική αστυνομία, - απάντησα. Εσείς, οι ούντμπασοι από τα Σκόπια μου στείλατε τον Τζελάλ στο Παρίσι το 1958 για να με κατασκοπεύσει, επειδή ξέρατε ότι κάποτε ήταν φίλος μου στη Μακεδονία. Στο Παρίσι ήρθε υποτίθεται για να σπουδάσει γαλλικά στο σχολείο Alliance France, αλλά στην πραγματικότητα τον στείλατε εσείς για να με κατασκοπεύσει. Αλλά αποδείχθηκε έντιμος άνθρωπος, λόγω της φιλικής μου στάσης απέναντί του ένα βράδυ ήπια λίγο παραπάνω και άρχισε να κλαίει και μέσα στο κλάμα του μου είπε ότι ντρεπόταν για τον εαυτό του επειδή είδε τι είδους φίλος ήμουν και ότι τον στείλατε εσείς για να γίνει φίλος μου και να δίνει αναφορές στον Γιουγκοσλάβο πρόξενο στο Παρίσι, Μιλούνοβιτς, με τον οποίο συναντιόταν κρυφά πάντα σε διαφορετικό μέρος στο Παρίσι. Μου είπε ότι ο Μιλούνοβιτς του είχε δώσει επίσης μια ειδική φωτογραφική μηχανή με μια ειδική ηλεκτρική λάμπα για να φωτογραφίζει τις επιστολές

που λάμβανα. Όταν μου το είπε αυτό, τον ρώτησα αν ήθελε να πάμε μαζί στην αστυνομία την επόμενη μέρα και να πούμε στη γαλλική αστυνομία τι μου είχε πει. Δίστασε, αλλά όταν του είπα ότι μπορούσε να πάρει πολιτικό άσυλο στη Γαλλία, συμφώνησε. Την επόμενη μέρα πήγαμε στο αστυνομικό τμήμα, καλέσαμε το γραφείο πληροφοριών. Η υπάλληλος που μας άκουσε τηλεφώνησε κάπου, μετά από περίπου δέκα λεπτά ήρθαν δύο μυστικοί πράκτορες και μας πήγαν στον πέμπτο ή έκτο όροφο της έδρας. Εκεί, σε ένα γραφείο, ο Τζελάλ τους είπε για την αποστολή για την οποία είχε έρθει στη Γαλλία. Οι πράκτορες με ευχαρίστησαν που έφερα τον Τζελάλ και μου είπαν να ασχοληθώ με τις δικές μου δουλειές. Κατάλαβα τι αστυνομική παγίδα είχαν στήσει στον πρόξενο-κατάσκοπο δύο ή τρεις μήνες αργότερα, όταν ο πρόξενος απελάθηκε από τη Γαλλία. Με τη βοήθεια ενός Βούλγαρου μετανάστη, η γαλλική αστυνομία κατασκεύασε μια επιστολή από τον «Βάντσο Μιχαήλοφ» προς εμένα, την φωτοτύπησε και την έδωσε στον Τούρκο Τζελάλ για να την πάει στη συνάντηση με τον Γιουγκοσλάβο πρόξενο. Έτσι, κάποτε στην πλατεία Τροκαντερό, όταν ο Τζελάλ παρέδιδε μια επιστολή με τις πλαστές επιστολές του «Βάντσο Μιχαήλοφ» στον πρόξενο, μυστικοί πράκτορες περικύκλωσαν τους δύο και απαίτησαν τα προσωπικά τους έγγραφα. Ο πρόξενος συνελήφθη επ' αυτοφώρω να παραδίδει έναν φάκελο με χρήματα στον Τζελάλ και κατασχέθηκε επίσης το υλικό από τον «Βάντσο Μιχαήλοφ», το οποίο ήταν επαρκές στοιχείο για να κηρυχθεί ο πρόξενος ανεπιθύμητο πρόσωπο και να απελαθεί από τη Γαλλία. Μετά από αυτή την υπόθεση, ο Τζελάλ έλαβε πολιτικό άσυλο στη Γαλλία, δεν γνωρίζω πώς ήρθε στη Γιουγκοσλαβία και πώς τον πιάσατε.

- Τον πιάσαμε στη Λιουμπλιάνα, είχε έρθει με πλαστό ιταλικό διαβατήριο. – είπε ο Ιλιέβσκι. – Αλλά μας λέει κάτι άλλο. Σε είδε πολλές φορές παρέα με μυστικούς αστυνομικούς της «Γενικής Υπηρεσίας Πληροφοριών» (*Renseignements généraux-Γενικές πληροφορίες, της Γαλλίας*), σε είδε επίσης να παίρνεις χρήματα από τους αστυνομικούς και ότι έμπαινες ελεύθερα στη Νομαρχία σαν να ήσουν όργανο της αστυνομίας.

- Τίποτα από αυτά δεν είναι αλήθεια. Ίσως είπε ψέματα για να διευκολύνει την κατάστασή σου – είπα.

- Έχουμε πληροφορίες από άλλες πηγές, δεν μπορείς να αρνηθείς ότι εργαζόσουν για τη γαλλική αστυνομία. Απλώς μίλα, άδειασε την ψυχή σου, για να γίνει πιο εύκολο – είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

Ο δυνατός θόρυβος από το αστυνομικό ελικόπτερο που προσγειωνόταν στο λόφο μπροστά από το σπίτι διέκοψε τη συζήτησή μας. Από το παράθυρο είδα τον Τόσο Σκάτροβ με έναν άγνωστο σε μένα πολίτη που κρατούσε μια μεγάλη δερμάτινη τσάντα στα χέρια του και τον πιλότο να κατεβαίνουν από το ελικόπτερο. Λίγα λεπτά αργότερα, ο Τόσο Σκάτροβ μπήκε στο «δωμάτιο κυνηγιού» και μαζί του ένας άγνωστος σε εμένα άντρας, ο οποίος αργότερα αποδείχθηκε γιατρός στη Γραμματεία Εσωτερικών Υποθέσεων της Μακεδονίας και συνεργός στα βασανιστήρια που έκαναν οι ούντμπασοι, επειδή έλεγε στους βασανιστές της Ούντμπα τα όρια μέχρι που μπορούσαν να τα ωθήσουν, δηλαδή πόσα βασανιστήρια μπορούσε να αντέξει το θύμα. Αυτός ο γιατρός σίγουρα ντρέπεται για το ιατρικό του επάγγελμα επειδή ο ίδιος συμμετέχει στα βασανιστήρια των θυμάτων, τους κάνει ενδοφλέβιες ενέσεις με το παρασκεύασμα «ορός αλήθειας» που μειώνει την αντίσταση του θύματος, του προκαλεί απερίγραπτο πόνο και τον αναγκάζει να ομολογήσει πράγματα που δεν έκανε ποτέ. Δεν έμαθα ποτέ το όνομα αυτού του γιατρού και τώρα έχω ξεχάσει το όνομα του παρασκευάσματος «ορός αλήθειας», αλλά θυμάμαι ότι ήταν ένα κοκκινωπό υγρό.

Όπως περίμενα, ο Σκάτροβ και ο άγνωστος άντρας μπήκαν στο «δωμάτιο κυνηγιού». Οι ούντμπασοι χαιρετήθηκαν με χειραψία και μετά ο Σκάτροβ γύρισε προκλητικά προς το μέρος μου και είπε:

- Τι είναι αυτά με σένα, είσαι αξύριστος, θα σου βρούμε έναν κουρέα που να ξέρει να ξυρίζει στεγνά.

- Όλα είναι δυνατά με εσάς, είστε μάστορες ακόμη και των πιο ειδικών εγκλημάτων – απάντησα.

- Οι παλιοί λένε ότι το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο, ότι ήταν κι αυτό μια επινόηση του Θεού, είπε ο Σκάτροβ. Εμείς απλώς ανταποδίδουμε τη χάρη, ήθελες να καταστρέψεις το κράτος μας και αν το δικό σου πετύχαινε, θα μας είχατε ψήσει ζωντανούς, έτσι δεν είναι; Επειδή το δικό σου δεν πέτυχε και πέτυχε το δικό μας να σε έχουμε στα χέρια μας, τώρα εσύ θα φας το ξύλο. Ο νόμος των νικητών ήταν πάντα σκληρός για τους ηττημένους. Το ίδιο θα ισχύει και για σενα. Ο μόνος τρόπος να σωθείς από το ξύλο είναι να ομολογήσεις τα πάντα.

- Είμαι στη διάθεσή σας, σκοτώστε με, αλλά δεν θα ομολογήσω αυτό που δεν υπήρξα ποτέ.

- Θα ομολογήσεις, θα ομολογήσεις και χορό θα χορέψεις! - είπε ο Σκάτροβ. Ο άγνωστος άντρας που ήρθε με τον Σκάτροβ και τον Νίκολα Ιλιέβσκι ψιθύριζαν κάτι και τότε ο Νίκολα μου είπε: «Βγάλε τα ρούχα σου και ξάπλωσε στον καναπέ, ο φίλος μου είναι γιατρός θέλει να σε εξετάσει!» Προσπάθησα, αλλά τα πόδια μου άρχισαν να πονάνε και έπεσα πάνω στις καρέκλες. Οι αρχηγοί της *Ούντμπα* φώναξαν τους αστυνομικούς απ' έξω να μπουν και να με πάνε στον καναπέ. Οι αστυνομικοί με έγδυσαν γυμνό όπως με γέννησε η μάνα μου. Ο γιατρός της *Ούντμπα* κοίταξε πρώτα τις πληγές στα πόδια μου, μετά τους όρχεις μου. Μπορούσα να δω ότι το πρόσωπό του ήταν τόσο αναίσθητο όσο μια πέτρα. Ήταν το θανατηφόρο βλέμμα ενός μισάνθρωπου. Έμεινε λίγο ακόμα, ακούγοντας τον χτύπο της καρδιάς μου και μετρώντας τον σφυγμό μου. Τελικά, τον άκουσα να λέει στους αστυνομικούς: «Είναι καλά, ντύστε τον!» Οι αστυνομικοί με έντυσαν, μετά με άρπαξαν από τις μασχάλες και με κατέβασαν στο υπόγειο, στο κελί μου.

Όπως σύρθηκα στο κρεβάτι έτσι αποκοιμήθηκα, η εξάντληση του σώματός μου λειτουργούσε σαν όπιο για τον ύπνο. Ούτε οι αστυνομικοί δεν μπορούσαν να με ξυπνήσουν όταν με ταρακούνησαν να σηκωθώ για το γεύμα. Ξύπνησα από το τσίμπημα μιας βελόνας στη φλέβα του χεριού μου, ο γιατρός της *Ούντμπα* ήταν σκυμμένος πάνω μου και δίπλα του στεκόταν ο ανακριτής Ιλιέβσκι.

- Πηγαίνετε τον πάνω - διέταξε ο Ιλιέβσκι τους αστυνομικούς.

Οι αστυνομικοί με σήκωσαν από το κρεβάτι και ίσιωσαν τα πόδια μου, αλλά πονούσαν τόσο πολύ που γονάτισα και άρχισα να περπατάω στα γόνατά μου. Οι αστυνομικοί με σήκωσαν ξανά από τις μασχάλες μου και με πήγαν στο "δωμάτιο κυνηγιού". Δεν είχαν περάσει ούτε πέντε λεπτά αφότου ο γιατρός της *Ούντμπα* μου έκανε την ένεση και άρχισα να νιώθω δυνατούς πόνους στο κεφάλι. Πρώτα άρχισε να με σφίγγει και να με πονάει ο σβέρκος μου, η περιοχή ακριβώς πίσω από τα αυτιά μου, ένιωθα την αρτηριακή πίεση να χτυπάει δυνατά στις φλέβες πίσω από τα αυτιά μου και έπειτα οι πόνοι ακολουθούμενοι από ναυτία, με κάποια τερατώδη και προηγούμενως άγνωστη για μένα απάθεια, εξαπλώθηκαν στην περιοχή του μετώπου μου και με έσφιξαν δυνατά. Νόμιζα ότι κάποιος έσφιγγε το μέτωπό μου με μια μέγγενη ή ένα ασάλινο στεφάνι, σταγόνες ιδρώτα άρχισαν να στάζουν από το μέτωπό μου, ίδρωσα στην πλάτη

μου και ακόμη και στο στήθος μου, είχα την αίσθηση ότι το σώμα μου, ολόκληρος ο οργανισμός μου, πιέζεται από κάποιον τεράστιο βράχο του βουνού ή ότι κάποια μηχανή σύνθλιψης συνθλίβει τον οργανισμό μου σε χιλιάδες μικροσκοπικά κομμάτια.

Σαν να βρέθηκα σε κάποιο παραλήρημα ή αγωνία, άκουγα τις φωνές των τριών ανακριτών να επαναλαμβάνουν ποιος ξέρει πόσες φορές: «Παραδέξου ότι εργάστηκες για τη γαλλική Γενική Υπηρεσία Πληροφοριών *Renseignements généraux*, παραδέξου ότι έδωσες πληροφορίες στους αξιωματικούς των μυστικών υπηρεσιών πληροφοριών Robert και Armand, παραδέξου ότι έλαβες χρήματα από αυτούς!· παραδέξου ότι εργάστηκες για τη CIA, ότι πήρες χρήματα από τον Μετς και τον Συνταγματάρχη Γκαλαγκάνοφ!». Ακόμα κι αν ήμουν σε βασανιστήρια που δεν είχε ούτε ο Ιησούς Χριστός όταν σταυρώθηκε στον σταυρό του Γολγοθά, ενώ είχα τις αισθήσεις μου απάντησα: «Δεν ήμουν πράκτορας καμίας υπηρεσίας πληροφοριών, δεν έχω τίποτα να παραδεχτώ», μετά απο αυτο ήμουν τόσο εξαντλημένος που δεν μπορούσα ούτε να ανοίξω το στόμα μου να μιλήσω. Πόσες ώρες με κράτησαν σε αυτή την κατάσταση δεν ξέρω ούτε εγώ ο ίδιος, θυμάμαι μόνο οτι οι αστυνομικοί με πήγαν πίσω στο κελί μου.

Οι βασανιστές μου με άφησαν την επόμενη μέρα να κοιμηθώ μέχρι το γεύμα και μετά το γεύμα, το οποίο δεν κοίταξα καν επειδή είχα μεγάλη ενόχληση από ναυτία στο στομάχι μου, με έσυραν πίσω στο «δωμάτιο κυνηγιού». Πονούσε το κεφάλι μου, αλλά οι αισθήσεις μου είχαν επανέλθει.

- Έλα, υπέγραψε τώρα ό,τι μας ομολόγησες χθες - είπε ο Τόσο Σκάτροβ.

- Δεν σας έχω ομολογήσει τίποτα και δεν θα υπογράψω τίποτα – απάντησα.

- Που σημαίνει ότι μας θεωρείς όλους μπουνταλάδες τώρα, αλλά εμείς ηχογραφήσαμε την ομολογία σου σε μαγνητόφωνο. Οι δικαστές θα ακούσουν τη φωνή σου, θα μας πιστέψουν.

- Είμαι σίγουρος για τον εαυτό μου ότι δεν ομολόγησα τίποτα ενώ ήμουν συνειδητός και αν σου ομολόγησα κάτι υπό την επήρεια της ένεσης, ήταν μια κατευθυνόμενη, αναγκαστική ομολογία που δεν έχει καμία σχέση με την πραγματική αλήθεια και θα αρνηθώ αυτή την «ομολογία» ως ομολογία που μου την αποσπάσατε υπό την επήρεια ναρκωτικών.

- Πώς θα αποδείξεις ότι σε ναρκώσαμε;

- Θα πω την αλήθεια στο δικαστήριο και αυτό θέλει την πιστεύει, θέλει δεν τη πιστεύει. Αλλά η αλήθεια θα αποκαλυφθεί κάποτε, όπως ακριβώς αποκαλύφθηκαν τα εγκλήματα που διέπραξαν η Γκεστάπο και η NKVD όταν χρησιμοποίησαν τις μεθόδους τους για να αποσπάσουν ομολογίες από αθώους ανθρώπους.

- Εδώ, διάβασε τα πρακτικά της ανάκρισής σου χθες και υπόγραψε τα - μου είπε ο Ιλιέβσκι και μου έδωσε αρκετά φύλλα που είχαν ήδη πληκτρολογηθεί σε γραφομηχανή.

Τα πρακτικά ανέφεραν ότι ήμουν πράκτορας της γαλλικής υπηρεσίας πληροφοριών *Renseignements généraux* και της αμερικανικής CIA, ότι έλαβα χρήματα από τους Γάλλους αξιωματικούς πληροφοριών Ρομπέρτ και Αρμαντ και από τους Αμερικανούς Μετζ και Γκαλαγκάνοφ. Άκουσα για πρώτη φορά για τα ονόματα των Γάλλων αξιωματικών πληροφοριών, γνώριζα τον Αμερικανό Μετζ ως εκπρόσωπο του Αμερικανικού Κολλεγίου της Ελεύθερης Ευρώπης, από το οποίο έλαβα για ένα διάστημα υποτροφία για σπουδές στη Σχολή Πολιτικών Επιστημών στο Παρίσι και έχω συναντήσει τον Συνταγματάρχη

Γκαλαγκάνοφ μόνο μία φορά στη ζωή μου, εντελώς τυχαία. Αυτός ο πρώην συνταγματάρχης του Βουλγαρικού Τσαρικού Στρατού, με καταγωγή από τη Μακεδονία του Πιρίν, όταν ήμουν μετανάστης στην Ελλάδα στρατολόγησε Βουλγάρους και Μακεδόνες για κατασκοπεία για την Αμερικανική Στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών, στέλνοντάς τους παράνομα πέρα από τα σύνορα στη Βουλγαρία και στη Γιουγκοσλαβία για να συλλέξουν και να φέρουν πίσω πληροφορίες στρατιωτικής φύσης. Αργότερα, έκανε αυτή τη δουλειά στο Παρίσι, πάλι για τους αφέντες του τους Αμερικανούς. Μια μέρα τον βρήκα στο διαμέρισμα του φίλου μου Βούλγαρο μετανάστη αναρχικό Ιβάν Ράτσεφ Ιβάνοφ. Ο Ιβάνοφ με σύστησε ως Μακεδόνα μετανάστη, φοιτητή στο Παρίσι. Η μακεδονική μου καταγωγή χρησίμευσε ως δικαιολογία για να ξεκινήσει ο Γκαλαγκάνοφ την παλιά βουλγαρική ιστορία ότι οι Μακεδόνες ήταν Μακεδόνες Βούλγαροι, ότι το μακεδονικό έθνος δεν υπήρχε, ότι το εφηύραν οι Σέρβοι, δηλαδή οι Σέρβοι κομμουνιστές. Τσακωθήκαμε με τον Γκαλαγκάνοφ και σε ένδειξη διαμαρτυρίας έφυγα από το δωμάτιο του ξενοδοχείου του φίλου μου Ιβάνοφ. Το είπα αυτό στους ούντμπασοι και τους είπα ότι ήταν πολύ ατυχές που η φιλία μου με τον Ιβάνοφ χρησιμοποιούνταν για να με κάνουν συνεργάτη στην κατασκοπευτική δουλειά του Γκαλαγκάνοφ.

- Θα μου ομολογήσεις τα πάντα - είπε ο Τόσο Σκάτροβ, αλλά υπογράψε τα πρακτικά αν δεν θέλεις να σε βρεί κάτι ακόμα χειρότερο.

- Είμαι έτοιμος να πεθάνω και περιμένω ήρεμα τον θάνατο, μην απαιτείτε ομολογία από μένα! - είπα.

- Πήγαινε, Νικόλα, γέμισε την μπανιέρα με νερό! - είπε ο Σκάτροβ.

Ο Νικόλα Ιλιέβσκι πήγε σε ένα άλλο δωμάτιο, ακουγόταν το γουργούρισμα του νερού.

Μετά από λίγο ο Νικόλα επέστρεψε και είπε: "Φέρτε τον μέσα να πνίξουμε της μανας του τον χαφιέ!"

Το μπάνιο ήταν ασφυκτικό από τους ατμούς. Μέσα μαζί μου ήταν οι τρεις ανακριτές και ο γιατρός της *Ούντμπα*. Με κάθισαν στην άκρη της μπανιέρας επειδή δεν μπορούσα να σταθώ στα πονεμένα μου πόδια και άρχισαν να με γδύνουν. Ένας από αυτούς ξεκούμπωνε το πουκάμισό μου, κάποιος άλλος τραβούσε το παντελόνι μου. Ατμός ανέβαινε από το νερό στην μπανιέρα. Όταν ήμουν εντελώς γυμνός, με σήκωσαν ο ένας από τα χέρια και ο άλλος από τα πόδια και με πέταξαν στην μπανιέρα. Το νερό ήταν πολύ ζεστό, ούρλιαξα από τον δυνατό πόνο, αλλά ο Νικόλα Ιλιέβσκι άρπαξε τα μαλλιά μου και βύθισε το κεφάλι μου κάτω από το νερό. Το ζεστό νερό μπήκε στο λαιμό μου, άρχισα να ασφυκτιώ. Σε αυτή τη στιγμή μεταξύ ζωής και θανάτου, πάλευα στο νερό μόνο με τα πόδια μου, σαν ένα μικρό ζώο που παλεύει όταν το σφάζουν. Μετά από λίγο έβγαλαν το κεφάλι μου από το νερό και ενώ το σώμα μου έβηχε δυνατά και προσπαθούσε να διώξει το νερό από μέσα μου, οι ανακριτές με ρώτησαν: «Θα υπογράψεις ή θα σε πνίξουμε!» Αλλά επειδή δεν απάντησα τίποτα, βύθισαν ξανά το κεφάλι μου κάτω από το νερό. Δεν θυμόμουν ακριβώς πόσες φορές συνέβη αυτό, αλλά συνέβη τουλάχιστον τέσσερις ή πέντε φορές. Όταν με έβγαλαν από την μπανιέρα μόνο η βαθιά αναπνοή, που έβγαινε από το στήθος μου, ήταν σημάδι ότι ήμουν ακόμα ζωντανός. Δεν θυμάμαι πότε με έντυσαν, ούτε πότε με πήγαν στο κελί μου. Την επόμενη μέρα, όταν ανέκτησα τις αισθήσεις μου, το δέρμα μου πονούσε παντού, ήταν κόκκινο και ερεθισμένο και είχε μετατραπεί σε μια ζωντανή πληγή. Δεν μπορούσα να ξαπλώσω, να καθίσω ή να περπατήσω. Οι αστυνομικοί που με φρουρούσαν, βλέποντάς με στην αξιοθρήνητη κατάστασή μου, ήταν θλιμμένοι και κάπως παράξενα σκεπτικοί, μερικοί από αυτούς προσπαθούσαν να δείξουν την ανθρωπιά τους, τουλάχιστον εντός εκείνων των ορίων που δεν θα είχε καμία συνέπεια γι' αυτούς. Με ρώτησαν αν ήθελα νερό ή κάτι άλλο, αν

ήθελα να πάω στην τουαλέτα και τα συναφή. Ένας από αυτούς μου είπε: «Ντράγκανε, αυτό το δικό σου ούτε τρώγεται, ούτε πίνεται, ούτε είναι ανεκτό! Ο Θεός να σε βοηθήσει!». «Να ζήσετε και να πείτε στα παιδιά σας πώς πεθαίνουν οι αγωνιστές για μια ελεύθερη και ενωμένη Μακεδονία!» - απάντησα.

Μετά το πνίξιμο στο ζεστό νερό για τρεις μέρες οι ανακριτές δεν με κάλεσαν για ανάκριση. Την τέταρτη μέρα βρέθηκα ξανά μπροστά τους. Ήδη μπορούσα να πατήσω τα πόδια μου, αν και εξακολουθούσαν να μου προκαλούν πόνο. Πριν με βγάλουν για το δωμάτιο κυνηγιού, ένας αστυνομικός με ξύρισε στο κελί και μου έδωσε επίσης καθαρά εσώρουχα και ένα πουκάμισο για να αλλάξω.

- Αυτό που σου συνέβη τις τελευταίες δύο μέρες θα το ξεχάσεις προς το παρόν - μου είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Νομίζω ότι μπορείς να καθίσεις τώρα, θα συνεχίσεις να γράφεις την ιστορία της ζωής σου. Με τη συγγραφή έφτασες, δηλαδή τελείωσες τη γαλλική σου περίοδο μέχρι το 1958. Το 1958 μετακόμισες στη Νορβηγία και μετά την άφιξή σου στη Νορβηγία η πολιτική σου δραστηριότητα αυξήθηκε σημαντικά. Δημιούργησες την Εθνική Επιτροπή της Μακεδονίας στο Όσλο και άρχισες να εκδίδεις το περιοδικό "Μακεδονική Άμπελο" και την εφημερίδα "Slobodna Makedonija" (*Ελεύθερη Μακεδονία*). Περιέγραψε σε τι οφείλεται η εντατικοποιημένη πολιτική σου δραστηριότητα και με ποιους πραγματοποιήσες αυτή τη δραστηριότητα. Ανάφερε πού βρήκες ξαφνικά τα χρήματα για να εκδώσεις τις δύο έντυπες εκδόσεις.

Με το γεύμα, μου έφεραν ένα μπουκάλι δανέζικη μπύρα «Tuborg», σκέφτηκα ότι οι ούντμπασοι εφαρμόζουν σ' εμένα την τακτική που οι Γάλλοι αποκαλούν «τακτική του καρότου και του μαστιγίου», που σε ενα παραμυθι ένας πνευματώδης Γάλλος χωρικός εφάρμοσε στην κατσίκά του. Όταν ήθελε να της φερθεί καλά την δελέαζε με ένα καρότο, και όταν ήταν κακή, την χτυπούσε με ραβδί. Μετά τα βάνουσα βασανιστήρια με τα οποία οι ούντμπασοι μου έβγαζαν την ψυχή τις τελευταίες δύο μέρες, τώρα παίζουν τον ρόλο γενναιόδωρων κύριων, δίνοντάς μου να πιω δανέζικη μπύρα. Ήπια την μπύρα μονομιάς επειδή το σώμα μου καιγόταν για νερό, οπότε ζήτησα νερό και έσβησα τη δίψα μου με αυτό. Προσπάθησα να φάω, αλλά ένιωθα ακόμα ενόχληση στο στομάχι μου, το σώμα μου αρνιόταν να φάει.

Μετά το γεύμα και μέχρι το βράδυ έγραψα με το ζόρι μερικές σελίδες για τις δραστηριότητές μου στη Νορβηγία. Εδώ, για τους αναγνώστες μου, δίνω μια σύντομη περίληψη όσων έγραψα.

Το 1957 στο Παρίσι γνώρισα μια Νορβηγίδα φοιτήτρια με την οποία είχα μια ερωτική σχέση και το 1958 την παντρεύτηκα. Με την επιμονή των γονιών της, πήγα να ζήσω μαζί τους στο Όσλο. Βρήκα δουλειά στην εταιρεία του παππού μου η οποία απασχολούσε περισσότερους από διακόσιους εργάτες. Εφόσον εργαζόμουν σε έναν τέτοιο χώρο από τον οποίο έρεαν τεράστια χρηματικά ποσά, αποφάσισα χωρίς, φυσικά, να το γνωρίζει ο παππούς μου, να χρησιμοποιήσω ένα μικρό μέρος αυτών των χρημάτων για τον σκοπό της Μακεδονίας. Η εταιρεία ήταν πολύ πλούσια και δεν θα κατέρρεε απ' αυτό. Αυτά τα χρήματα δεν θα αποκαλυπτόντουσαν καν, επειδή επρόκειτο για υπεξαίρεση εις βάρος του κράτους, αδήλωτος φόρος και όχι κλοπή ή υπεξαίρεση εις βάρος της εταιρείας.

Για δύο χρόνια έπαιρνα κεφάλαια από αυτήν την πηγή για να εκδίδω τα περιοδικά «Μακεδονική Άμπελο» και «Ελεύθερη Μακεδονία», αλλά τυχαία αποκαλύφθηκε η μηχανορραφία μου και αυτό οδήγησε στη διάλυση του γάμου μου. Όσο για την Μακεδονική Εθνική Επιτροπή, ήταν μια οργανική συνέχεια του Μακεδονικού Εθνικού Μετώπου, καθώς μετά τη διακοπή του έργου της Μακεδονικής Εθνικής Επιτροπής της Μακεδονίας μετονομάστηκε σε Κίνημα για την Ενοποίηση της Μακεδονίας. Ήμουν

γραμματέας της Μακεδονικής Εθνικής Επιτροπής και συντάκτης του περιοδικού «Μακεδονική Άμπελο». Την «Ελεύθερη Μακεδονία» επιμελήθηκε ο Στράχιλ Πέεβ, ο οποίος ήταν τότε λέκτορας πανεπιστημίου στο Πανεπιστήμιο του Λουντ στην Ελβετία.

Κάθομαι ξανά πρόσωπο με πρόσωπο με τους ανακριτές-δήμιους μου. Μετά από κάθε «γραπτή εργασία» μου για αυτούς, αναπτύσσεται μια συζήτηση μεταξύ εμού και των βασανιστών μου, παρόμοια με τις συζητήσεις που συμβαίνουν όταν κάποιος υποβάλλει μια έκθεση μπροστά σε ένα αμφιθέατρο. Σε αυτήν την περίπτωση, παίζω τον ρόλο του παρουσιαστή της έκθεσης και οι ούντμπασοι παίζουν τον ρόλο των ακροατών.

- Είσαι μεγάλος μπουνταλάς - μου λέει ο Άντσε Γκόγκοβ - σπατάλησες τη μεγαλύτερη ευκαιρία της ζωής σου! Παντρεύτηκες μια πλούσια γυναίκα, όπως λέει ο λαός μας «σου έπεσε το τσεκούρι στο μέλι», αλλά δεν ήξερες πώς να διατηρήσεις αυτόν τον πλούτο που έπεσε ξαφνικά πάνω σου σαν μια απροσδόκητη βροχή από τον ουρανό. Αν δεν είχες χωρίσει με τη γυναίκα σου, τώρα θα ήσουν ένας από τους πλουσιότερους Μακεδόνες στον κόσμο και ακόμη πιο σημαντικό από τον πλούτο αυτό είναι η ελευθερία, δεν θα ήσουν εδώ σήμερα.

- Θα μετανιώσει μόνο για τον χαμένο πλούτο, αλλά δεν θα την ξεπεράσει ποτέ την όμορφη και καλή γυναίκα που έχασε - μια γυναίκα που σίγουρα δεν του άξιζε. - είπε ο Ιλιέβσκι.

- Απο που ξέρετε ότι η γυναίκα μου ήταν όμορφη και καλή; - ρώτησα τον Ιλιέβσκι - Ποτέ δεν ήμουν πεπεισμένος ότι η γυναίκα μου ήταν όμορφη, τουλάχιστον όχι στα μάτια μου, όσον αφορά την καλοσύνη της ας φυλάει ο Θεός κάθε άντρα από μια τέτοια γυναίκα! Από άποψη καλοσύνης ήταν σκύλα ή γυναίκα-φίδι. Αν ήταν καλή, θα είχα μείνει μαζί της.

- Θα είχες μείνει, αν μπορούσες - είπε ο Ιλιέβσκι. - Σε πέταξε έξω από το σπίτι.

- Γι' αυτό με έψαχνε σε όλη την Ευρώπη και με καταριόταν να επιστρέψω σ' αυτήν – απάντησα.

- Ήμουν στο Όσλο με τη γυναίκα σου, αφού τη χώρισες - είπε ο Ιλιέβσκι. - Πρέπει να ξέρεις ότι κάθε αστυνομική δύναμη ενδιαφέρεται και για την προσωπική ζωή του εχθρού που καταδιώκει. Έχουμε φωτογραφίσει όλη τη συναισθηματική σου ζωή, γνωρίζουμε επίσης τις άλλες γυναίκες σου που είχες για μεγάλο χρονικό διάστημα, παρόλο που δεν ήσουν παντρεμένος. Μέσα από αυτά αποκτούμε μια εικόνα για σένα, για τις αδυναμίες και τα ελαττώματά σου, για τον χαρακτήρα και την ηθική σου, για τις ικανότητές σου. Ξέρεις ποιος με οδήγησε από το Γκέτεμποργκ στο σπίτι της γυναίκας σας στο Όσλο;

- Πώς να ξέρω; - είπα.

- Ο φίλος σου ο Πέτρε Μουλαζίμοβσκι.

- Δεν ήταν ποτέ φίλος μου – απάντησα.

- Πώς δεν ήταν, όταν ήταν στη Διοίκηση της Επιτροπής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας μαζί σου;

- Όλοι οι άνθρωποι που ήταν μέλη της Οργάνωσης δεν σημαίνει ότι ήταν φίλοι μου - απάντησα. Ανάμεσά τους υπήρχαν φίλοι της Ούντμπα όπως αυτός ο Μουλαζίμοβσκι.

- Η γυναίκα σου μας υποδέχτηκε ευγενικά - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - Μια έξυπνη γυναίκα, κανένα πρόβλημα, μαζί της μπορεί κανείς να μιλήσει για πολιτική και πολιτισμό, για το παρελθόν και το παρόν. Μια προηγμένη και σύγχρονη γυναίκα, τίποτα κακό!

- Η γυναίκα μου είναι ένα συνηθισμένο νορβηγικό κουτορνίθι, που άρεσε σ' εσάς τους Γιουγκοσλάβους κομμουνιστές λόγω της κομμουνιστικής της ηλιθιότητας. Επειδή αυτή η πλούσια κόρη, τόσο αυτή όσο και ο πατέρας της, αποτελούν ένα παράδοξο για τη νορβηγική κοινωνία, ζουν σαν τους μεγαλύτερους καπιταλιστές και επαινούν τον κομμουνισμό. Η γυναίκα μου καταλαβαίνει τον κομμουνισμό όπως η αγελάδα καταλαβαίνει τη λατινική γλώσσα.

- Το λες αυτό τώρα μόνο από κακία, επειδή τη μισείς - είπε η Άντσε Γκόγκοβ.

- Η γυναίκα σου είναι μια έξυπνη γυναίκα. - Ο σκοπός που πήγα στη γυναίκα σου ήταν να βρω κάτι από το αρχείο σου - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - αλλά έφτασα αργά. Η γυναίκα σου μου είπε ότι μετά το διαζύγιο, ο Στράχιλ Πέεβ ήρθε από τη Σουηδία και συνέλεξε το αρχείο. Έμαθα από τη γυναίκα σου ότι λήστεψες την εταιρεία του παππού σου για το ποσό των 60.000 νορβηγικές κορώνες. Η γυναίκα σου νομίζει ότι ξόδεψες τα χρήματα που υπεξαίρεσες με άλλες γυναίκες, τις εξέφρασε ως πόρνες. Και όχι όπως μας γράφεις εδώ ότι τα ξόδεψες για την εκτύπωση των εφημερίδων "Μακεντόνσκα Λόζα" και "Σλόμποντνα Μακεντόνια". Άρα, είχες κάποια άλλη πηγή; Ποια ήταν αυτή η πηγή;

- Σας είπα ότι η γυναίκα μου είναι νορβηγικό κουτορνίθι, αυτό επιβεβαιώθηκε όταν συμφώνησε να σας μιλήσει - είπα. Αλλά, αν η γυναίκα μου ήταν κουτορνίθι, εγώ δεν ήμουν γάιδαρος ώστε να πω πόσα χρήματα παράνομα υπεξαίρεσα από την εταιρεία του παππού μου. Τώρα μπορώ να σας πω ελεύθερα ότι είναι ένα ποσό διπλάσιο από αυτό που σας είπε η γυναίκα μου.

- Δυσκολευόμαστε να καταλάβουμε, αλλά ποτέ δεν μας πέρασε από το μυαλό πώς εσύ, ως αντικομμουνιστής μετανάστης, καταφέρεις να μπείς σε μια τόσο κομμουνιστική νορβηγική οικογένεια - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ - Γιατί ο παππούς σου δεν ήταν μόνο μέλος του νορβηγικού κόμματος αλλά και μέλος της Κεντρικής του Επιτροπής και δήμαρχος μιας κομούνας στο Όσλο. Τι θα μας πείς γι' αυτό, κάτι;

- Θα σας πω ότι ο παππούς μου ήταν κομμουνιστής δυτικού τύπου, όχι σαν εσάς τους ανατολίτες κομμουνιστές. Ο παππούς μου ήταν πολύ διαφορετικός από εσάς επειδή ήταν άνθρωπος ανεκτικός, επειδή ήταν καλλιεργημένος και πολιτισμένος και επειδή είχε αποδεχτεί τα αξιώματα του δημοκρατικού κοινοβουλευτισμού. Ήξερε πώς να σέβεται τις πεποιθήσεις ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, ενώ εσείς οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές είστε ανατολίτικοι δεσπότες, νομίζετε ότι μόνο εσείς έχετε το δικαίωμα και όποιος δεν σκέφτεται όπως εσείς τον διώκετε και τον φυλακίζετε. Είστε πρωτόγονοι δογματικοί, αυτή είναι η διαφορά μεταξύ εσάς και του Νορβηγού κομμουνιστή παππού μου πατέρα της πρώην συζύγου μου. Ο παππούς μου ήξερε πόσο μεγάλη είναι η διαφορά στις ιδεολογικές αντιλήψεις μεταξύ αυτού και εμού, γι' αυτό απέφευγε να ξεκινά συζητήσεις για ένα τέτοιο θέμα.

- Υπάρχει μια άλλη παραλλαγή στην οποία θα επανέλθουμε κάποια άλλη φορά - είπε ο Ιλιέβσκι. - Υπάρχει η παραλλαγή ότι είστε Σοβιετικός, δηλαδή Σοβιετικός κατάσκοπος, και γι' αυτό ακριβώς σας δέχτηκαν ως γαμπρό σε εκείνη τη σοβιετόφιλη νορβηγική οικογένεια. Αλλά σου είπα, θα μιλήσουμε για αυτήν την εκδοχή κάποια άλλη φορά.

- Αν πραγματικά σκέφτεστε την πιθανότητα μιας τέτοιας εκδοχής - απάντησα - τότε οι

αστυνομικοί εγκέφαλοι σας πραγματικά φαντασιώνονται. Δεν έχω τίποτα άλλο να πω τώρα.

- Έχεις ελάχιστο δικαίωμα να μας κάνεις φαντασιόπληκτους και ανόητους επειδή σε φέραμε εδώ σαν λιοντάρι πιασμένο σε παγίδα. Τελικά, δεν είναι αυτό απόδειξη ότι εμείς δεν είμαστε ανόητοι, αλλά ότι ο Ντράγκαν είναι ο ανόητος; - είπε ο Γκόγκοβ.

- Φαντάζεστε κι εσείς ότι έχετε πιάσει ένα λιοντάρι, αλλά πιάσατε ένα κοινό ποντίκι του αγρού ή ένα ποντικάκι - είπα. - Μου δίνετε τη αξία ενός λιονταριού για να λάβετε υψηλότερο παράσημο για ανταμοιβή. Όσο πιο πολύ με κάνετε σπουδαίο προς στο Βελιγράδι, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το βραβείο σας.

- Είναι καλό που ανέφερες το Βελιγράδι - είπε ο Ιλιέβσκι. - Αύριο θα έχεις επίσκεψη από το Βελιγράδι, οπότε άσε μας να σου πούμε εγκαίρως να μην κάνεις κάποιες ανοησίες όπως κάνεις κάθε μέρα μαζί μας.

- Τι ανοησίες σας κάνω; - ρώτησα.

- Είσαι πολύ αγενής, μας προσβάλλεις - είπε ο Ιλιέβσκι. - Αύριο τουλάχιστον να είσαι σωστός στη γλώσσα σου αν όχι ευγενικός. Θα είναι για το καλό σου. Έρχεται ο Ομοσπονδιακός Γραμματέας Εσωτερικών της Γιουγκοσλαβίας. Ίσως θέλει να σε δει, να σου μιλήσει. Αύριο, να είσαι ξυρισμένος. Θα πω στην αστυνομία να σου δώσουν καθαρά εσώρουχα και ένα πουκάμισο για να αλλάξεις. Τώρα γύρνα πίσω στο κελί σου, δεν θα σου δώσουμε γραπτή εργασία για αύριο. Ξεκουράσου και σκέψου!

Τα πόδια μου πονούσαν ακόμα από τον ξυλοδαρμό, οπότε δεν μπορούσα να περπατήσω τα τέσσερα μέτρα πέρα δώθε που ήταν δυνατό να περπατηθούν στο κελί. Γι' αυτό ήμουν ξαπλωμένος στο κρεβάτι μέρα νύχτα. Μετά το γεύμα εκείνη την ημέρα, όταν μου είπαν ότι ο Υπουργός Εσωτερικών της Γιουγκοσλαβίας, Φράνιο Χέρλιεβιτς, θα ερχόταν την επόμενη μέρα, σκέφτηκα πολύ τους λόγους της άφιξής του. Ήξερα ήδη ότι η απαγωγή μου από το Παρίσι πραγματοποιήθηκε ως «συμμαχική ενέργεια», ως ενέργεια της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Κρατικής Ασφάλειας και η SDB της Μακεδονίας στα Σκόπια μόνο βοήθησε σε αυτή την ενέργεια. Η απόφαση για την απαγωγή μου ελήφθη στο Βελιγράδι, το πόση βαρύτητα έχουν τα Σκόπια για τη λήψη αυτής της απόφασης προς το παρόν θα παραμείνει μυστικό. «Εφόσον η απαγωγή μου είναι ενέργεια της ομοσπονδιακής SDB, ο ανώτατος επικεφαλής αυτής της υπηρεσίας, Φράνιο Χέρλιεβιτς, θα έρθει τώρα να δει πόσο μακριά έχει φτάσει η έρευνα, ποια αποτελέσματα έχει αποφέρει μέχρι στιγμής η ανάκριση. Ο αρχηγός της αστυνομίας της Γιουγκοσλαβίας θα είναι πολύ απογοητευμένος...» σκέφτηκα.

Την επόμενη μέρα γύρω στις δέκα, το ελικόπτερο της αστυνομίας προσγειώθηκε στο ξέφωτο μπροστά από τη βίλα-φυλακή. Τρεις επιβάτες κατέβηκαν από το ελικόπτερο, δύο από τους οποίους γνώριζα ήδη: ο ένας ήταν ο Υπουργός Εσωτερικών της Μακεδονίας, Μίρκο Μπούνεβσκι και ο δεύτερος ο αρχηγός της *Ούντμπα*, Τόσο Σκάτροφ. Ο τρίτος, ένας αδέξιος άντρας περίπου εξήντα ετών, ήταν ντυμένος με ένα λευκό καλοκαιρινό κοστούμι, το κεφάλι του ήταν ασυνήθιστα μεγάλο για το κοντό του σώμα και ήταν περισσότερο από το μισό φαλακρό. Θυμάμαι ότι όταν ήμουν στην ελευθερία η φάτσα του Χέρλιεβιτς μου έμοιαζε πολύ με του Μπέρια, με τη διαφορά ότι ο Μπέρια φαινόταν πολύ πιο έξυπνος από τον Χέρλιεβιτς. Από τις φωτογραφίες στις εφημερίδες που είχα δει, αναγνώρισα εύκολα τη φυσιογνωμία του Γιουγκοσλάβου αστυνομικού νούμερο 1.

Λίγο μετά την άφιξη του Χέρλιεβιτς, οι αστυνομικοί άναψαν φωτιά στο χορταριασμένο

χώρο μπροστά από το κελί μου, έπειτα έμπηξαν και στις δύο πλευρές της φωτιάς ειδικά κατασκευασμένους σιδερένιους πασσάλους με πιρούνες στο έδαφος, μετά έδεσαν ανάμεσα στις πιρούνες ένα ολόκληρο ζαρκάδι σε ένα σιδερένιο κοντάρι σούβλας και το τοποθέτησαν πάνω από τη φωτιά για να ψηθεί. Ένας αστυνομικός καθόταν στη μία πλευρά και γύριζε τη λαβή της σούβλας για να περιστρέψει το ζαρκάδι πάνω από τη φωτιά. Κατά καιρούς έτριβαν το ζαρκάδι με μια σάλτσα απο κάποια μπαχαρικά. Το ζαρκάδι ψηνόταν για τουλάχιστον τρεις ώρες. Εκείνη την ημέρα, για γεύμα μου έφεραν και ένα κομμάτι ψητό κρέας ζαρκαδιού. Έχω ήδη πει ότι η περιοχή γύρω από την Καράτζιτσα, ως απαγορευμένη ζώνη κυνηγιού, έσφυζε από θηράματα, οπότε οι αστυνομικοί δεν δυσκολεύτηκαν να σκοτώσουν ζαρκάδι για τον ομοσπονδιακό υπουργό.

Στο «δωμάτιο κυνηγιού» με πήγαν μόνο γύρω στις τέσσερις το απόγευμα. Το μακρύ τραπέζι δεν είχε ακόμη αδειάσει από το γεύμα που είχαν ετοιμάσει οι Μακεδόνες ούντμπασοι για τον ομοσπονδιακό υπουργό Εσωτερικών. Μόνο τα πιάτα είχαν αφαιρεθεί, τα μπουκάλια και τα ποτήρια κρασιού και μπύρας στέκονταν ακόμα, μερικά ημιτελή, μπροστά στους συμμετέχοντες στο γεύμα. Στάθηκα και κοίταξα τα γυμνά μου πόδια, επειδή δεν μπορούσα ακόμα να φορέσω παπούτσια λόγω των τραυμάτων μου.

- Γιατί δεν λες καλημέρα; - είπε ο Τόσο Σκάτροφ.

- Αν η μέρα είναι καλή για σας, δεν είναι για μένα – απάντησα.

- Κάθισε, κάθισε εδώ απέναντι από τον σύντροφο Ομοσπονδιακό Υπουργό Χέρλιεβιτς! - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Κάθισε, Μπογκντάνοβσκι, για όνομα του Θεού, δεν τρώω ανθρώπους, αν ήταν έτσι το σκοτάδι θα σε είχε φάει έξω στην μετανάστευση, μου είπε ο Χέρλιεβιτς στα σερβικά.

Κοίταξα κατευθείαν στο πλατύ Κιρκάσιο μέτωπό του, στα δικά του απλά μάτια του κλέφτη, στην αηδιαστική και άδεια σαν ψημένη κολοκύθα φαλάκρα του.

- Είναι αυτός το λιοντάρι Μπογκντάνοβσκι; - ο υπουργός στράφηκε στον Μακεδόνα ούντμπαας.

- Ναι, αυτό είναι το λιοντάρι, είπε ο Ιλιέβσκι. Μόνο που ο σύντροφος Γραμματέας δεν παραδέχεται ότι είναι λιοντάρι, μας λέει εσείς οι μπουνταλάδες ούντμπασοι φαντάζεστε ότι είμαι λιοντάρι αλλά στην πραγματικότητα είμαι μόνο ένα ποντίκι. Φέρατε ένα ποντίκι από το Παρίσι, όχι λιοντάρι.

- Ακόμα κι αν είναι ποντίκι, δεν κάναμε λάθος που το φέραμε - απάντησε ο Χέρλιεβιτς - ο σύντροφος Τίτο μας διδάσκει πάντα ότι είναι καλύτερο να υπερεκτιμούμε τον εχθρό παρά να τον υποτιμούμε. Αλλά εσύ, Μπογκντάνοβσκι, γιατί δεν αδειάζεις την ψυχή σου, γιατί δεν το παραδέχεσαι;

- Κάτι που δεν έκανα, δεν θα το παραδεχτώ καν – απάντησα.

- Από τις δηλώσεις σου μέχρι τώρα είδα ότι μας λες μόνο αυτά που ήδη γνωρίζουμε, είπε ο Χέρλιεβιτς. - Θέλουμε επίσης να μάθουμε αυτά που νομίζεις ότι δεν ξέρουμε. Λοιπόν, ξέρουμε και έχουμε στοιχεία ότι εργάστηκες για ξένες υπηρεσίες και ακόμα δεν θέλεις να το παραδεχτείς.

- Δεν μπορείτε να ξέρετε κάτι τέτοιο γιατί δεν είναι αλήθεια ότι εργάστηκα για κάποια

ξένη υπηρεσία πληροφοριών – είπα.

- Θα βάλουμε τα στοιχεία κάτω από τη μύτη σου, θα πρέπει να τα παραδεχτείς, είπε ο ομοσπονδιακός υπουργός. Εντάξει, τώρα πηγαίνετε τον στο κελί του - διέταξε τους Μακεδόνες ούντμπασοι, και αυτοί μετέφεραν την εντολή στους πολιτοφύλακες και με πήγαν στο κελί.

Το βράδυ το ελικόπτερο άρχισε να βουίζει, μέσα από το παράθυρο του κελιού μου είδα τους ίδιους ανθρώπους που είχαν έρθει το πρωί να μπαίνουν στο ελικόπτερο και μαζί με το ελικόπτερο εξαφανίστηκαν στον ορίζοντα, πιθανώς πίσω στα Σκόπια. Αφού ο Υπουργός Χέρλιεβιτς έφυγε αεροπορικώς, σκέφτηκα για πολλή ώρα τον λόγο της άφιξης του στο ορος Καράτζιτσα. Πρέπει να είχε τα αποτελέσματα των ανακρίσεων μου, ειδικά εκείνα τα μηδενικά αποτελέσματα μετά τα βασανιστήρια. Σκέφτηκα: «Άλλωστε, δεν ήρθε τζάμπα. Ήρθε για να δώσει οδηγίες στους ανακριτές της Ούντμπα για το πώς να διεξαγάγουν περαιτέρω την έρευνα. Είναι γνωστό από την ιστορία της εγκληματολογίας πώς κάθε εγκληματίας έλκεται σαν από κάποια ανώτερη δύναμη να δει το θύμα του, νεκρό ή ακόμα ζωντανό δεν έχει σημασία. Αφού έδωσε την εντολή για την απαγωγή μου, με νιώθει στην εγκληματική ψυχή του ως θύμα του. Γι' αυτό ήρθε να με δει στο λημέρι της Ούντμπα στο βουνό Καράτζιτσα!!!...»

Την επόμενη μέρα μετά το πρωινό, αντί να με πάνε επάνω στο δωμάτιο κυνηγιού, ο Νίκολα Ιλιέβσκι ήρθε στο κελί μου και μου έδωσε μια νέα γραπτή εργασία. «Συνέχισε να περιγράφεις χρονολογικά τις μεταναστευτικές σου δραστηριότητες μετά την αναχώρησή σου από τη Νορβηγία το 1962. Γράψτε γιατί διαλύθηκε η Εθνική Επιτροπή της Μακεδονίας και πώς προέκυψε, αμέσως μετά τη διάλυσή της, η δημιουργία της Επιτροπής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας; Το βράδυ όταν σας φέρνουν το δείπνο, δώστε το γραπτό κείμενο στους αστυνομικούς να μας το φέρουν».

Εδώ, για τους αναγνώστες μου, δίνω επίσης μια περίληψη του μεγαλύτερου κειμένου που έγραψα εκείνη την ημέρα. Έγραψα ίσως 15 ή 16 σελίδες. Στις δεκαετίες του '50 και του '60 υπήρχαν μόνο δύο χώρες στη Δυτική Ευρώπη που παρείχαν μια πραγματική βάση για Μακεδονική οργανωμένη δραστηριότητα, επειδή μόνο σε αυτές υπήρχε μεγάλη μακεδονική μετανάστευση. Αυτές ήταν το Βέλγιο και η Σουηδία. Το 1958, από το στρατόπεδο του Λαυρίου στην Ελλάδα ήρθαν περίπου 400 Μακεδόνες πρόσφυγες από τη Μακεδονία του Βαρδάρη και του Πιρίν και στη Σουηδία την ίδια χρονιά ήρθαν 500 Μακεδόνες μετανάστες, παλι από το στρατόπεδο στην Ελλάδα. Λόγω του μεγάλου αριθμού Μακεδόνων μεταναστών αυτές οι δύο χώρες έγιναν κέντρα μακεδονικής πολιτικής δραστηριότητας. Στα τέλη της δεκαετίας του '60, και ιδιαίτερα στη δεκαετία του '70, η κατάσταση άρχισε να αλλάζει με την άφιξη χιλιάδων σοσιαλιστών εργατών μεταναστών από τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Εκείνη την εποχή δημιουργήθηκαν βάσεις για οργανωμένη μακεδονική δραστηριότητα και στη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Δανία, την Ελβετία και άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Από τότε που ζούσα στη Νορβηγία, τα έτη 1958-1961, μέσω των εφημερίδων «Makedonska Loza» και «Slobodna Makedonija» που εξέδιδα, είχα δημιουργήσει στο Βέλγιο έναν μεγάλο κύκλο πολιτικών ομοϊδεατών και συμπαθούντων, τους είχα επισκεφτεί αρκετές φορές, είχα πραγματοποιήσει συνέδρια στις Βρυξέλλες και τη Λιέγη, οπότε όταν έφυγα από τη Νορβηγία ήξερα πού να πάω, πού θα ήμουν ανάμεσα στους δικούς μου, πού θα ήμουν πιο χρήσιμος.

Από το 1958 υπήρχε στο Βέλγιο η Εταιρεία Βαντσομιχαίλοβιστών Τόντορ Αλεξαντρόφ, που ιδρύθηκε από τον Ασέν Αβράμοφ. Όταν σχηματίστηκε αυτή η εταιρεία σχεδόν όλοι οι Μακεδόνες ήταν μέλη της, αλλά όταν κατάλαβαν τη βουλγαρομανική πολιτική εκείνης της εταιρείας και υπό την επιρροή των εφημερίδων της Μακεδονικής

Εθνικής Επιτροπής «Μακεδονική Λόζα» και «Σλόμποντνα Μακεντόνια», η πλειοψηφία των μελών εγκατέλειψε την εταιρεία και εδραιώθηκε στην πολιτική της Μακεδονικής Εθνικής Επιτροπής. Με την άφιξή μου στις Βρυξέλλες το 1962, οι συνθήκες ήταν ώριμες για τη δημιουργία μιας μακεδονικής εθνικής οργάνωσης στο Βέλγιο. Έπαιξα τον ρόλο του οργανωτή, συγκεντρώνοντας τα μέλη και τους υποστηρικτές της Μακεδονικής Εθνικής Επιτροπής. Έτσι, το 1962, δημιουργήθηκε στις Βρυξέλλες η Μακεδονική Εθνική Εταιρεία «Γιάνε Σαντάνσκι». Η εταιρεία εμπνεόταν από την εθνική ιδεολογία των Μακεδόνων και το πολιτικό της πρόγραμμα ήταν η ένωση της Μακεδονίας σε ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος.

Πρόεδρος της εταιρείας «Γιάνε Σαντάνσκι» ήταν ο Γκιόργκι Μάλεβ από τη Γευγελή, γραμματέας ο Κρστε Στογιάνοβσκι από το Γκιόργκε Πέτροβ, ταμίας ο Σεραφίμ Πέτροβ από το Πέτριτς, συντάκτης του περιοδικού «Μακεδονική Σκέψη», το οποίο άρχισε να εκδίδεται ως όργανο της εταιρείας, ήταν ο Γιόβαν Πάβλοβσκι από το Ζλατάρι των Πρεσπών. Η εταιρεία είχε νοικιάσει ένα ολόκληρο σπίτι, το οποίο στέγαζε τις αίθουσες της λέσχης, τη βιβλιοθήκη, και μερικά μέλη της εταιρείας έμεναν στον επάνω όροφο.

Η εταιρεία «Γιάνε Σαντάνσκι» ανέπτυξε μια ευρεία και καρποφόρα εθνική δράση στη διάρκεια των αρκετών ετών ύπαρξής της. Ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη μέσω του περιοδικού «Μακεδονική Σκέψη» στο εξώφυλλο του οποίου ήταν γραμμένο το σύνθημα του Μακεδόνα αναβιωτή Παρτενία Ζόγρασκι: «Πρώτα μάθε ένα βιβλίο στη γλώσσα σου και μετά, αν έχεις χρόνο, μάθε και σε άλλες γλώσσες!». Η εταιρεία «Γιάνε Σαντάνσκι» αποδείχθηκε μοιραία για τη βουλγαρομανική εταιρεία βερχοβιστών «Τόντορ Αλεξαντρόφ», οι παραπλανημένοι από τη βουλγαρομανική προπαγάνδα Μακεδόνες επέστρεψαν στην αγκαλιά του μακεδονικού έθνους τους. Δεν ήμουν επίσημα μέλος του διοικητικού συμβουλίου της «Γιάνε Σαντάνσκι» αλλά ήμουν το *spiritus movens* (κινητήριο πνεύμα) για την εθνική της δράση.

Με την αναχώρησή μου από τη Νορβηγία προέκυψε κρίση στην ηγεσία της Μακεδονικής Εθνικής Επιτροπής. Η κρίση ήταν υλικής φύσης, επειδή δεν υπήρχαν χρήματα για την έκδοση των «Μακεδονική Άμπελος» και «Ελεύθερη Μακεδονία» και, επιπλέον, δεν υπήρχε κανείς να γράψει γι' αυτά επειδή μετά την αναχώρησή μου από τη Νορβηγία, ο Στράχιλ Πέεβ παντρεύτηκε και αποσύρθηκε σε μια ήσυχη ζωή του «εργαζόμενου μετανάστη», έτσι η «Ελεύθερη Μακεδονία» έμεινε χωρίς τον συντάκτη της. Αλλά η βάση της οργάνωσης στη Σουηδία δεν ήθελε να αποδεχτεί την παθητικότητα που είχε προκύψει και γι' αυτό το λόγο το 1962 συγκάλεσε συνέδριο μελών, στο οποίο συμμετείχαν και μέλη από τη Δανία, και εξέλεξαν νέα ηγεσία της Οργάνωσης. Με τη νέα ηγεσία της Οργάνωσης η Εθνική Μακεδονική Επιτροπή έγινε έτσι η Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας. Αργότερα, όπως είναι γνωστό, η Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας μετατράπηκε στο Κίνημα για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας. Το MNK, το OKM και το DOOM είναι η ίδια οργάνωση που λειτουργούσε με τρία διαφορετικά ονόματα.

Για την επανενεργοποίηση της Οργάνωσης με την επωνυμία OKM οι πιο άξιοι υπήρξαν οι παλιοί ακτιβιστές της MNK Πέρο Σπάσοσκι από τη Βέρνη της Ελβετίας, Μίλε Ιλιέβσκι από το Γκέτεμποργκ της Σουηδίας, Ρίστε Νεντάνοβσκι από το Τρέλεμποργκ της Σουηδίας καθώς και ο Ντίμκο Νέτσεβσκι από την Κοπεγχάγη της Δανίας. Ο Ντίμκο Νέτσεβσκι, ως νεοφερμένος μετανάστης στη Δανία ήταν ακτιβιστής της MNK.

Η Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας στο Γκέτεμποργκ άρχισε να εκδίδει το όργανό της, την εφημερίδα «Μακεδονία». Την εφημερίδα επιμελούνταν και εκδιδόταν από τον Μίλε Ιλιέβσκι. Εκτός από το ότι ήμουν τακτικός αναγνώστης αυτής της εφημερίδας,

δεν είχα καμία συμμετοχή στην Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας τα δύο πρώτα χρόνια λειτουργίας της με την επωνυμία αυτή.

Η πολιτική μου δραστηριότητα σε αυτά τα δύο χρόνια αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της εταιρείας «Γιάνε Σαντάνσκι». Το 1964 μια σοβαρή ιδεολογική κρίση εκδηλώθηκε στην ηγεσία της ΟΚΜ. Η οργάνωση απειλήθηκε να αλλάξει την πολιτική της φυσιογνωμία, μετατρέποντάς την σε μια φιλοτιτοϊκή και φιλογιουγκοσλαβική οργάνωση. Ο νεοαφιχθέντας μετανάστης Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι, καθηγητής λυκείου από τη Μπίτολα, είχε διεισδύσει σε αυτήν και στην ηγεσία της. Ως άνθρωπος με ανώτερη μόρφωση, ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι κατάφερε να επηρεάσει ορισμένα μέλη της ηγεσίας του ΟΚΜ όπως τον Πρόεδρο Ντίμκο Νέτσεβσκι, τον Μπλάζεβσκι και μερικούς άλλους, να κάνουν το ΟΚΜ να σταματήσει να πολεμά κατά της Γιουγκοσλαβίας αλλά να οδηγήσει τον αγώνα του κατά της Βουλγαρίας και της Ελλάδας, επειδή η Γιουγκοσλαβία είχε δώσει ελευθερία στον μακεδονικό λαό. Σε αυτή την πολιτική βάση, ο Μπλάγκοϊ άρχισε να γράφει άρθρα για τη «Μακεδονία» στα οποία ανέπτυσσε τη θεωρία του της *Ούντμπα* ότι το ΟΚΜ έπρεπε να γίνει μέλος του Μητρώου Μεταναστών από τη Μακεδονία. Ο αρχισυντάκτης της «Μακεδονίας» Μίλε Ιλιέβσκι αντέδρασε σε αυτή τη φιλογιουγκοσλαβική πολιτική γραμμή, η οποία οδήγησε σε ανοιχτή διαμάχη πρώτα μεταξύ αυτού και του Μιλένκοβσκι και στη συνέχεια οι οπαδοί του Μιλένκοβσκι παρασύρθηκαν στη διαμάχη: ο Ντίμκο Νέτσεβσκι και ο Μπλάζεβσκι. Αρχικά, οι άνθρωποι του Μιλένκοβσκι προσπάθησαν να απομονώσουν τον Ιλιέβσκι και στη συνέχεια να του αφαιρέσουν την εκτύπωση της εφημερίδας, αλλά η νέα πολιτική της *Ούντμπα* βρήκε μεγάλο αριθμό αντιπάλων οι οποίοι έδωσαν ηθική και υλική υποστήριξη στον αρχισυντάκτη Ιλιέβσκι. Βλέποντας ότι δεν μπορούσαν να πάρουν την εφημερίδα στα χέρια τους, ο Μιλένκοβσκι και η υπόλοιπη παρεα των ούντμπασοι άρχισαν να εκδίδουν μια άλλη εφημερίδα, την εφημερίδα «Μακεντόνιετς» η οποία νομίζω ότι κυκλοφόρησε μόνο για 5 ή 6 τεύχη και μετά σταμάτησε να εκδίδεται, επειδή δεν έβρισκε αναγνώστες λόγω της προδοτικής εθνικής πολιτικής που ακολουθούσε. Μαθαίνοντας για την δολοπλοκία του πράκτορα της *Ούντμπα* Μιλένκόβσκι να στρέψει την μακεδονική πολιτική στο μύλο της γιουγκοσλαβικής πολιτικής του Τίτο, έδωσα ηθική, υλική και πάνω απ' όλα πνευματική βοήθεια του ασυμβίβαστου Μακεδόνα μαχητή Μίλε Ιλιέβσκι. Από τότε και στο εξής, άρχισα να γράφω συνεχώς άρθρα στη «Μακεδονία».

Αφού απέτυχε να στρέψει την Οργάνωση στη γιουγκοσλαβική θέση, ο Μιλένκοβσκι εγκατέλειψε κάθε πολιτική δραστηριότητα και αφοσιώθηκε στους εργαζόμενους μετανάστες. Αργότερα, όταν έφτασαν οι εργάτες με διαβατήρια από τη ΣΔΜ, εργάστηκε ανοιχτά για το γιουγκοσλαβικό προξενείο, ήταν προσωπικός φίλος του γιουγκοσλάβου προξένου Ζλάτε Μάτεβσκι και έγινε ο οργανωτής της γιουγκοσλαβικής εταιρείας στο Γκέτεμποργκ «Γκότσε Ντέλτσεβ».

Ακόμα και σε αυτούς τους λίγους μήνες που εκδιδόταν η εφημερίδα «Μακεντόνιετς», σημειώθηκε μια διαφοροποίηση μεταξύ των μελών του ΟΚΜ: από τη μία πλευρά ήταν η πλειοψηφία των μελών που υποστήριζαν μια ασυμβίβαστη μακεδονική εθνική πολιτική και σε σχέση με τη Γιουγκοσλαβία, από την άλλη πλευρά ήταν οι δημόσιοι και μυστικοί φιλογιουγκοσλάβοι Σερβομάνοι. Τα μέλη που υποστήριζαν μια ασυμβίβαστη μακεδονική εθνική πολιτική συγκεντρώθηκαν σε ένα συνέδριο στο Γκέτεμποργκ και εξέλεξαν μια νέα ηγεσία της Οργάνωσης, μια νέα Κεντρική Επιτροπή. Με εξέλεξαν πρόεδρο της Κεντρικής Επιτροπής και η σύνταξη της εφημερίδας ανατέθηκε στον Μίλε Ιλιέβσκι. Παρέμεινα Πρόεδρος της Επιτροπής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας μέχρι το Συνέδριο της Βρέμης τον Απρίλιο του 1974, όταν παραιτήθηκα και όταν η Οργάνωση, με πρότασή μου, μετονομάστηκε σε Κίνημα για την Ενοποίηση της Μακεδονίας (*DOM -Движение за Обединување на македонија*).

Αφού παρέδωσα τη σημερινή γραπτή εργασία, σκεφτόμουν εδώ και πολύ καιρό πού θα με οδηγήσει η απόλυτη ειλικρίνειά μου στην περιγραφή της πολιτικής μου δραστηριότητας στη μετανάστευση. Όσο για μένα προσωπικά, δεν προσπάθησα να κρύψω τίποτα ή να προσπαθήσω να υποβαθμίσω τη δραστηριότητά μου, να μεταθέσω την ευθύνη σε κάποιον άλλο, να αναζητήσω ανακούφιση για τον εαυτό μου. Περιέγραψα στους ανακριτές το μίσος μου για τη Γιουγκοσλαβία, για τον Τιτοϊσμό, για τους εγχώριους Μακεδόνες προδότες, τη Σερβομανική κυριαρχία, τους περιέγραψα ότι αυτό το μίσος ήταν η δύναμη με την οποία αγωνίστηκα ενάντια στους πράκτορες της Ούντμπα στη μετανάστευση, ενάντια στη γιουγκοσλαβική προπαγάνδα που έκαναν οι Γιουγκοσλάβοι πρόξενοι και πρέσβεις και άλλοι πληρωμένοι πράκτορες. Είχα χάσει κάθε ελπίδα ότι οι ούντμπασοι θα με άφηναν ζωντανό, οπότε η ειλικρίνειά μου ήταν η ανυπακοή μου, η αλαζονεία μου ενώπιόν τους.

Την επόμενη μέρα στο δωμάτιο κυνηγιού βρέθηκα ενώπιον των ανακριτών Ιλιέβσκι και Γκόγκοβ. Δεν έμεινα σαστισμένος όταν οι ανακριτές μου είπαν τι σκεφτόμουν για την ειλικρίνειά μου χθες το βράδυ.

- Θα ήθελα να είμαι τουλάχιστον κατά το ήμισυ τόσο ειλικρινής σχετικά με την εργασία σου για τις ξένες υπηρεσίες πληροφοριών όσο είσαι για την αντί-γιουγκοσλαβική σου δράση, για τον μακροχρόνιο πόλεμό σου εναντίον μας, της Υπηρεσίας Κρατικής Ασφάλειας. Δεν προσπαθείς να κρύψεις το μίσος σου για τη Γιουγκοσλαβία και υπερηφανεύεσαι για τον αγώνα σου με την Υπηρεσία μας - μου είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Δεν υπάρχει τίποτα γι 'αυτόν που να μην έχει προβλεφθεί ή αξιολογηθεί εκ των προτέρων - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ - Μου φαίνεται ότι έχει την τάση να επιβαρύνεται σκόπιμα, να αναλαμβάνει τις πράξεις άλλων ανθρώπων μόνο και μόνο για να επιτύχει κάποιο στόχο. Είτε θέλει να μείνει στην ιστορία ως ανώτερος από τον πραγματικό Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι ή μήπως θέλει να το ρίξει πάνω σε εμάς τους ούντμπασοι, όντας εξαιρετικά ειλικρινής για τις πράξεις που είναι δημόσια γνωστές και αποδεδειγμένες και με αυτόν τον τρόπο θέλει να μας εξαπατήσει ότι είναι εξαιρετικά ειλικρινής σε όλα. Για πράξεις όπως η συνεργασία με ξένες αστυνομικές δυνάμεις είναι εξαιρετικά ανέντιμος, δεν παραδέχεται τίποτα, προσπαθώντας να μας πείσει ή να μας εξαπατήσει ότι πραγματικά δεν συνεργάστηκε με ξένες αστυνομικές δυνάμεις. Αλλά ξέρει ότι εμείς στην SDB έχουμε επίσης μορφωμένους ψυχολόγους και εγκληματολόγους, οι οποίοι θα αναλύσουν τη συμπεριφορά του από όλες τις πλευρές προς την έρευνα.

- Δώστε στους μορφωμένους ψυχολόγους και εγκληματολόγους σας ένα ραβδί για να βοσκήσουν πρόβατα! - είπα. Δεν έχουν τίποτα να αποκαλύψουν για μένα, επειδή έχω αποκαλυφθεί, έχω εκτεθεί σε εσάς.

- Είμαστε μια σύγχρονη αστυνομική δύναμη, στο έργο μας αναζητούμε βοήθεια από την επιστήμη και, φυσικά, από την τεχνολογία. Σου λέμε ακόμα και τώρα ότι θα σε βάλαμε σε ανιχνευτή ψεύδους. Η συσκευή θα πει αν λές ψέματα ή όχι. Δεν κάνει λάθος», είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Γιατί είσαι τόσο ανένδοτος όταν λές ότι ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι είναι πράκτοράς μας; - ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. Γνωρίζεις την ιστορία του, γιατί διέφυγε πέρα από τα σύνορα στην Ελλάδα;

- Όχι, είπα δεν τη ξέρω.

- Περίμενε δίκη για τον βιασμό μιας από τις ανήλικες μαθήτρές του στη Μπίτολα - απάντησε ο Ιλιέβσκι. - Εξάλλου, όταν διέφυγε πέρα από τα σύνορα, έφυγε με τα χρήματα

που είχαν πληρώσει οι μαθητές του για μια εκδρομή εντός της Γιουγκοσλαβίας στο τέλος του έτους.

- Έχω ακούσει κάτι γι' αυτό στη μετανάστευση, αλλά στη μετανάστευση λέγονται πολλά πράγματα που δεν είναι αλήθεια - οπότε δεν μπορούσα να το πιστέψω με σιγουριά - είπα. Αλλά ήμουν ακράδαντα πεπεισμένος ότι ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι είχε ενεργήσει ως πράκτοράς σας από την αρχή της πολιτικής του δράσης.

- Ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι δεν ήταν ο απεσταλμένος πράκτοράς μας στη Σουηδία - είπε ο Ιλιέβσκι - αλλά αυτός, ως έξυπνος άνθρωπος, δεν μπορείς να αρνηθείς ότι είναι έξυπνος, είδε την επιβλαβή πολιτική σας για τη Μακεδονία και τον μακεδονικό λαό και ο άνθρωπος ήθελε να σας ανοίξει τα μάτια ότι η σωτηρία της Μακεδονίας βρίσκεται μόνο στη Γιουγκοσλαβία. Για τον λόγο αυτό άρχισε να συνεργάζεται με το γιουγκοσλαβικό προξενείο στο Γκέτεμποργκ.

- Είναι λοιπόν ένας από εκείνους τους φτηνούς χαφιέδες που μόνοι τους προσφέρονται σε κάποιον να δουλέψουν για λογαριασμό του - είπα. - Δυστυχώς, υπάρχουν πολλοί τέτοιοι άνθρωποι στη μακεδονική μετανάστευση που έχουν προσφερθεί σε εσάς τους ούνταμπασοι να δουλέψουν για εσάς, μόνο και μόνο για να κερδίσουν το δικαίωμα να επισκέπτονται τη Μακεδονία και άλλα μικρά προνόμια.

- Ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι δεν επέστρεψε ποτέ στη Μπίτολα - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. - Έτσι δεν επιδίωξε να κερδίσει κανένα προνόμιο όταν αποφάσισε να υποστηρίξει την πολιτική της Γιουγκοσλαβίας.

- Ο Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι - είπα, πλήρωσε ακριβά την δέσμευση του για την πολιτική της Γιουγκοσλαβίας, δηλαδή για την εργασία του για την *Ούντμπα*. Έχει το δικό του ιδιωτικό μεταφραστικό γραφείο στο Γκέτεμποργκ. Το γιουγκοσλαβικό προξενείο του στέλνει κάθε μέρα πελάτες που χρειάζονται κάποιο επίσημο έγγραφο μεταφρασμένο στα σουηδικά ή από τα σουηδικά. Ο Μιλένκοβσκι αρμέγει ανελέητα τους μετανάστες εργάτες από τη Γιουγκοσλαβία και έχει γίνει πλούσιος. Τώρα αηδιάζουν απο τον Μπλάγκοϊ Μιλένκοβσκι και εκείνοι οι μετανάστες τυφλοί και βόδια όπως ο Ντίμκο Νέτσεβσκι και η παρέα του, που τον εμπιστεύονταν τόσο τυφλά πριν από λίγα χρόνια.

- Λές βοοειδή, ίσως έχεις δίκιο - είπε ο Ιλιέβσκι - η μετανάστευση είναι γεμάτη βοοειδή!

- Πολύ εύκολα δένετε αυτά τα βοοειδή στον ζυγό σας των ούντμπασοι να οργώνουν για τη Γιουγκοσλαβία - είπα - Και σε μερικά από αυτά τους γδέρνετε το δέρμα.

- Τι εννοείς ότι τους γδέρνουμε το δέρμα; ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Αποσπώντας χρήματα από αυτά, κοιμάστε και τρώτε στα σπίτια τους όταν ταξιδεύεται σε ολό τον κόσμο σαν να είστε τα ίδια τους τα αδέρφια που έχουν έρθει να τα επισκεφτούν - είπα.

- Κοιμόμασταν στα ίδια κρεβάτια που κοιμόσουν εσύ - είπε ο Ιλιέβσκι. Σου είπα ήδη για το Μόναχο ότι κοιμήθηκα στο κρεβάτι που κοιμόσουν κι εσύ το προηγούμενο βράδυ.

- Μισείς τον Μιλένκοβσκι επειδή εμφανίζεται ως ένας επικίνδυνος αντίπαλος που θα μπορούσε να απειλήσει τη θέση σου στη μακεδονική μετανάστευση - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. - Κατά τα άλλα, εσύ και ο Μιλένκοβσκι έχετε πολλά κοινά, σαν να ήσασταν δίδυμα αδέρφια. Έχει επίσης τις λογοτεχνικές σου ικανότητες και, όπως εσύ, δεν σέβεται

κανέναν νόμο ή ηθικό κανόνα και, όπως εσύ, είναι τυχοδιώκτης και απατεώνας. Εσείς οι δύο μοιάζετε σαν δύο αυγά που μοιάζουν μεταξύ τους.

- Υπάρχει μια τεράστια διαφορά μεταξύ εμού και του Μιλένκοβσκι, που σύμφωνα με τις ομοιότητες που αναφέρατε είναι απλώς μπαγκατέλες – είπα.

- Ποια είναι αυτή η διαφορά; - ρώτησε ο Γκόγκοβ.

- Ο Μιλένκοβσκι είναι εθνικός προδότης, εργάζεται για τη Γιουγκοσλαβία για τα χρήματα, - είπα - Να μου δίνετε εμένα όλο τον πλούτο της Γιουγκοσλαβίας, δεν πρόκειται να εργαστώ ποτέ για τη Γιουγκοσλαβία.

- Αλλά εσύ δουλεύεις για κάποιον, είμαστε πεπεισμένοι γι' αυτό - είπε ο Γκόγκοβ.

- Αλλά πες εσυ για ποιον δούλεψες, για να μην χάνουμε τον χρόνο μας, και να μην βασανίζεις την ψυχή σου.

- Εγώ δούλεψα μόνο για μια ενωμένη και ανεξάρτητη Μακεδονία – είπα.

- Μόνο οι πραγματικοί εχθροί του μακεδονικού λαού εργάστηκαν και εργάζονται με το σύνθημα μιας ενωμένης και ανεξάρτητης Μακεδονίας - είπε ο Ιλιέβσκι. Αφού ο μακεδονικός λαός κατά τη διάρκεια του NOB, με τα όπλα στο χέρι, μονος του αποφάσισε να ζήσει σε μια αδελφική κοινότητα με τους άλλους λαούς της Γιουγκοσλαβίας, το σύνθημα μιας ενωμένης και ανεξάρτητης Μακεδονίας έχασε κάθε νόημα.

- Η αυτοδιάθεση για την οποία μιλάτε είναι η μεγαλύτερη απάτη που έχουν διαπράξει η Γιουγκοσλαβία και οι εγχώριοι Μακεδόνες προδότες στο μακεδονικό λαό - είπα. Αλλά η νηφαλιότητα έχει ήδη ξεκινήσει και είμαι περήφανος που είμαι ένας από τους αφυπνιστές αυτής της νηφαλιότητας.

- Είσαι ένα κατασκοπευτικό σκατό, αυτό είσαι! - είπε ενοχλημένος ο Γκόγκοβ.

- Στο τελευταίο σου κείμενο έφτασες μέχρι το Συνέδριο της Βρέμης το 1972. Εκεί γράφεις ότι με πρότασή σου η Οργάνωση άλλαξε το όνομά της σε Κίνημα για την Ενοποίηση της Μακεδονίας. Γνωρίζουμε ότι λίγο μετά το συνέδριο, σε αυτή την «ενοποίηση» προστέθηκε το «για την απελευθέρωση» της Μακεδονίας. Εξήγησε γραπτώς το γιατί η Οργάνωση άλλαξε το όνομά της από Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας πρώτα, σε Κίνημα για την Ενοποίηση της Μακεδονίας και στη συνέχεια σε Απελευθέρωση της Μακεδονίας. Νόμιζες ότι αυτή η Μακεδονία μας, η ΣΔΜ, δεν είναι ελεύθερη; Επιπλέον, εξήγησε γραπτώς γιατί πραγματοποιήσες πραξικόπημα στο DOM, δηλαδή στο DOOM, απομακρύνοντας την ηγεσία που είχε εκλεγεί νόμιμα στο Συνέδριο της Βρέμης. Γιατί, αργότερα, αυτοδιορίστηκες αυθαίρετα πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής του DOOM και γιατί έδιωξες τους νόμιμα εκλεγμένους πρόεδρο και γραμματέα του Συνεδρίου της Βρέμης, Ντίμκο Νέτσεβσκι και Γιόβαν Γκαρβάνσκι, από τις θέσεις του προέδρου και γραμματέα αντίστοιχα και έγινες εσύ πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής.

Με επέστρεψαν στο κελί μου και άρχισα να γράφω. Έγραψα τα παρακάτω σχετικά με τα θέματα που μου ανέθεσαν. Παραθέτω αυτά που έγραψα σε μορφή περίληψης.

Η ίδια η λέξη «επιτροπή» (*κομιτάτο*) στην ετυμολογία της σημαίνει ένα συμβούλιο ή επιλογή ενός μικρού αριθμού ατόμων που έχουν καθήκον διαχείρισης κάποιου τμήματος ή έργου. Η επιτροπή, ακόμη και όταν είναι Κεντρική, μπορεί να αποτελείται μόνο από τρία ή τέσσερα άτομα, ανεξάρτητα από το εύρος και το βάθος της δράσης που έχει αναλάβει

να το εφαρμόσει στην πράξη. Η Επιτροπή Απελευθέρωσης της Μακεδονίας έδωσε την εικόνα ενός πλατιού, μαζικού μακεδονικού κινήματος. Το κίνημα για την ενοποίηση της Μακεδονίας υποτίθεται ότι θα έδειχνε το εύρος του μακεδονικού εθνικού κινήματος από όλα τα κατακερματισμένα μέρη της Μακεδονίας και από τη μετανάστευση στη διασπορά σε δράση, για την ενοποίηση της Μακεδονίας και για ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος.

Ωστόσο, αμέσως μετά την ανακήρυξη του νέου ονόματος της Οργάνωσης ορισμένοι Μακεδόνες πατριώτες με καταγωγή από τη Μακεδονία του Βαρδάρη έκαναν μια παρατήρηση ότι το όνομα της οργάνωσης δεν περιελάμβανε τη λέξη «απελευθέρωση» της Μακεδονίας, επειδή η Μακεδονία μπορεί να είναι ενωμένη και όμως να μην είναι ελεύθερη. Η Μακεδονία του Βαρδάρη είναι σήμερα ενωμένη με τους άλλους λαούς της Γιουγκοσλαβίας και όμως δεν είναι ελεύθερη. Προσωπικά θεώρησα ότι αυτή η παρατήρηση ήταν σωστή και γι' αυτό προσθέσαμε τη λέξη «απελευθέρωση». Έτσι, η DOM έγινε DOOM.

Στο Συνέδριο της Βρέμης η Οργάνωση όχι μόνο άλλαξε το όνομά της, αλλά υιοθέτησε και ένα νέο καταστατικό και πολιτική πλατφόρμα. Η νέα ηγεσία είχε αναλάβει την ευθύνη να εργαστεί σύμφωνα με το νέο καταστατικό και την πολιτική πλατφόρμα. Ωστόσο, μετά το συνέδριο ο Ντίμκο Νέτσεβски δεν χρησιμοποίησε το νέο όνομα της Οργάνωσης και στο έργο του καθοδηγήθηκε από το προηγούμενο καταστατικό της Επιτροπής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας, που είχε γραφτεί από τον προδότη Μπλάγκοϊ Μιλένκοβски. Με μια τέτοια ενέργεια ο Νέτσεβски δεν σεβάστηκε τις αποφάσεις του Συνεδρίου της Βρέμης - του συνεδρίου στο οποίο εξελέγη πρόεδρος. Επειδή δεν ήθελε να αναφερθεί στους κανόνες της Οργάνωσης, απομακρύνθηκε από την προεδρία. Δεν απομακρύνθηκε από εμένα, αλλά από τις υγιείς πατριωτικές δυνάμεις στις οποίες η πολιτική του έμοιαζε με του Μιλένκοβски, μια πολιτική συμφιλίωσης απέναντι στη Γιουγκοσλαβία.

Η υπόθεση με τον Γκαρβάνσκι είναι καθαρά ποινική. Όταν έγινε γραμματέας του DOOM ζήτησε από τον πρώην πρόεδρο, δηλαδή από εμένα, το «ταμείο» της Οργάνωσης, νομίζοντας σαν ηλίθιος ότι η Οργάνωση είχε κάποιο είδος προϋπολογισμού για την υποστήριξή της και από τον οποίο μπορούσε να κλέψει για τον εαυτό του. Όταν του είπαν ότι η Οργάνωση δεν είχε ταμείο, δηλαδή ότι το ταμείο ήταν άδειο, δεν ήθελε να το πιστέψει. Ήθελε να μάθει από πού βρήκε η Οργάνωση τα χρήματα για να τυπώσει το «Μακεδονικό Έθνος» και άλλα έντυπα υλικά και όταν του είπαμε ότι είχαμε δώσει από την τσέπη μας και από τη βοήθεια που μας έδωσαν οι φίλοι μας, νόμιζε ότι λέγαμε ψέματα και κρύβαμε την πηγή της χρηματοδότησης της Οργάνωσης. Επειδή γνώριζε τη διαφωνία μας με τον Ντίμκο Νέτσεβски για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, άρχισε να συνωμοτεί μαζί του εναντίον μας. Ο Γκαρβάνσκι, αφού συνειδητοποίησε ότι η Οργάνωση δεν μπορούσε να είναι μια αγελάδα για άρμεγμα, είχε επίσης χάσει τη θέληση να κάνει πραγματική δουλειά. Γι' αυτό η Οργάνωση, λίγους μήνες μετά το Συνέδριο της Βρέμης, όχι μόνο τον αντικατέστησε από τη θέση του γραμματέα αλλά τον απέβαλε και από τα μέλη της.

Όταν βρέθηκα ξανά ενώπιον των ανακριτών την επόμενη μέρα, ο Άντσε Γκόγκοβ μου είπε: «Έτσι εισάγατε το δεύτερο «Ο» στη συντομογραφία «DOOM» για να επιβεβαιώσετε τη θέση σας ότι η Μακεδονία του Βαρδάρη δεν είναι απελευθερωμένη και επομένως πρέπει να διεξαχθεί αγώνας για την απελευθέρωσή της.

- Και για την δική της απελευθέρωση - είπα - για την απελευθέρωση ολόκληρης της Μακεδονίας.

- Αλλά στη Μακεδονία του Βαρδάρη, ακόμη και οι πέτρες γνωρίζουν ότι σε αυτήν ο

μακεδονικός λαός είναι εθνικά ελεύθερος - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Αυτή η αντίληψη σας για την εθνική ελευθερία είναι των ούνταμπασοι, αλλά στην ουσία με αυτή την αντίληψη απλώς χειραγωγείτε τον λαό, λέγοντάς του ένα απολαυστικό παραμύθι για να τον κάνετε να νομίζει ότι είναι πραγματικά ελεύθερος, παρόλο που είναι δεμένος με αλυσίδες και δεσμά.

- Αν δεν ήμασταν κράτος δικαίου, ξέρεις τι σου αξίζει να σου κάνουμε; - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Ένα κράτος δικαίου δεν απαγάγει ανθρώπους με καθαρά μαφιόζικο τρόπο από το έδαφος ενός άλλου κράτους - είπα. Εσείς οι ούνταμπασοι σέβεστε τη δικαιοσύνη όσο σέβεστε την ελευθερία.

- Σκάσε!, κόψε τις μαλακίες! - φώναξε ο Ιλιέβσκι, μην σε ξαναδέσω στο στύλο - είπε θυμωμένα ο Ιλιέβσκι. - Ήθελα να σου πω, αλλά με διέκοψες, ότι σου αξίζει να σε πάρουν και να σε πάνε στους εργάτες κάποιου μακεδονικού εργοστασίου, ή στους μαθητές κάποιου μακεδονικού σχολείου, ή στους μαθητές κάποιου λυκείου και να τους πουν: "Ορίστε, σύντροφοι, αυτός είναι ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι! που έγραψε στη μετανάστευση ότι η Μακεδονία δεν είναι απελευθερωμένη, ότι είναι σερβική αποικία, ότι ο μακεδονικός λαός δεν είναι ίσος στη Γιουγκοσλαβία, γι' αυτό, σύντροφοι, σας τον παραδίδουμε, δικάστε τον, κάντε του ό,τι θέλετε!" Και τι νομίζεις ότι θα σου έκανε ο λαός; Θα σε χτυπούσε στο κεφάλι με πέτρες, θα στο έκοβε σαν σε δηλητηριώδες φίδι.

- Μόνο οι πράκτορές σας και άλλοι Σέρβοι φρικιά στη Μακεδονία θα μου το έκαναν αυτό - είπα. - Ένας έντιμος Μακεδόνας δεν σκοτώνει Μακεδόνα. Πριν με λιθοβολήσουν οι πράκτορές σας, να μου επιτρέψτε να εκφωνήσω έναν λόγο ενώπιον τους, να τους πω γιατί αγωνίστηκα, να τους πω τις αλήθειες μου και όχι μόνο τις δικές σας, και μετά θα δούμε πώς θα αντιδράσουν οι μακεδονικές μάζες. Αλλά φοβάστε την ελευθερία του λόγου, καταπνίγετε την ελευθερία του λόγου ή δεν την αφήνετε να ειπωθεί. Ο Τσέντο ήταν ο πιο έντιμος και ένδοξος Μακεδόνας που έβγαλε ο Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας, οπότε όταν τον δικάσατε γεμίσατε την αίθουσα του δικαστηρίου με αποβράσματα για να τον χλευάσουν και να φωνάζουν: «θάνατος στον Τσέντο!».

-Με εσενα επρεπε να σου μιλούν διαφορετικά, όχι έτσι. Έπρεπε να σου μιλούν με σφυρί ή τσεκούρι στο κεφάλι όπως μιλήσαν στον Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι.

- Ποιος σε εμποδίζει να μου μιλάς εδώ με τη γλώσσα σου του σφυριού και του τσεκουριού; - είπα.

- Τώρα έχεις δικιο, ποιος μας εμποδίζει να σου κόψουμε το κεφάλι; Κανείς. Θα γίνεις λίγη κοπριά σε κάποια οξιά σε αυτό το μακεδονικό βουνό - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Το τέλος κοσμεί την πράξη, θα έρθει το τέλος και αυτής της έρευνας, οπότε θα δεις τι σε περιμένει.

- Όταν εκλέξατε τον Γκαρβάνσκι ως γραμματέα, εμείς στην Υπηρεσία νομίζαμε ότι του είχε πέσει μεγάλη τύχη, λέγαμε στους εαυτούς μας ότι αυτός ο απατεώνας θα χειραγωγούσε τους πάντες και θα πλούτιζε εις βάρος της Οργάνωσης, αλλά εσύ αποδείχτηκες μεγαλύτερος χειριστής από αυτόν, δεν του έδωσες το ταμείο και τον έδιωξες από την Οργάνωση. Ο μάστορας βρήκε τον μάστορα του!

- Εσεις τον χτυπήσατε τον Γκαρβάνσκι στο Μόναχο, και ο ξυλοδαρμός του είναι

απόδειξη ότι ξέρεις πώς να χρησιμοποιείς βία, τρόμο - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Εσύ τους έδωσες την εντολή να τον ξυλοκοπήσουν.

- Οι δικοί μου χτύπησαν τον Γκαρβάνσκι, άνθρωποι που ήταν πολύ κοντά μου, τον χτύπησαν με δική τους πρωτοβουλία επειδή μίλησε εναντίον μου. Έμαθα για τον καβγά μόνο δύο εβδομάδες αργότερα – είπα.

- Ποιος του έσπασε το σαγόνι - ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Ο Αλεξάνταρ Κότσεντσοβ – είπα.

- Είχες πολλούς ανθρώπους γύρω σου που θα μπορούσες να χρησιμοποιήσεις για να σπείρεις φόβο και τρόμο στους αντιπάλους σου - είπε ο Γκόγκοβ. Αλλά δεν το χρησιμοποίησες αυτό.

- Χτύπησα τους εχθρούς μου με λόγια, με την αλήθεια - δεν ήμουν τρομοκράτης – είπα.

- Πόσο προχώρησες με την αυτοβιογραφία σου; - με ρώτησε σαρκαστικά ο Ιλιέβσκι.

- Μέχρι τον ξυλοδαρμό του Γκαρβάνσκι το 1973 ή τη δολοφονία του Σαμπέβσκι το 1974.

- Θα μιλήσουμε για τη δολοφονία του Σαμπέβσκι μια άλλη φορά, τώρα θέλω να μας περιγράψεις αύριο την περίοδο 1973-1974, τα τελευταία τρία χρόνια των εχθρικών σου δραστηριοτήτων. Μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα η υπόθεση του Βανέτα Πέτρεσκι.

- Για τον Βανέτα Πέτρεσκι τι μπορεί να σας ενδιαφέρει, όταν αυτός είναι πράκτοράς σας, έχετε διαβάσει τις αναφορές του για τις δραστηριότητες ως ούντμπαρ στη μετανάστευση – είπα.

- Κι αν τις έχουμε διαβάσει, θέλουμε να ακούσουμε τη δική σου εκδοχή για τις επιτυχίες του - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Μπράβο! - είπα - Για μια φορά κι εσείς παραδέχεστε κάτι.

- Τι ρώτησες - έμεινε έκπληκτος ο Ιλιέβσκι.

- Ότι ο Ιβάν Πέτρεσκι ή ο Βάνε Σαμοϊλοβ Πέτροβσκι όπως μας παρουσιάστηκε στην μετανάστευση, ήταν πράκτορας της Ούντμπα – απάντησα.

- Έχει νόημα εδώ, σε αυτές τις συνθήκες, σε αυτό το βουνό, Ντράγκανε, να λέμε ψέματα ο ένας στον άλλον - απάντησε ο Ιλιέβσκι - Γιατί να σου λέμε ψέματα για οτιδήποτε όταν ξέρουμε ότι ξέρεις την πραγματική μας αλήθεια; Τα προβλήματα που σου προκάλεσε ο Βάνε στην μετανάστευση προκλήθηκαν από την Ούντμπα. Βγήκες πραγματικά νικητής στο παιχνίδι που σου στήσαμε, γάμισες τον Βανέτα, τον έβαλες ακόμη και στη φυλακή στη Γερμανία και μετά στο Βέλγιο, αλλά στο τέλος η Ούντμπα κέρδισε ξανά. Σε πιάσαμε και σε φέραμε εδώ.

- Παραδέχεστε ότι η δολοφονία του Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι ήταν επίσης δικό σας έργο; - ρώτησα.

- Σου είπα ότι θα μιλήσουμε για τη δολοφονία του Σαμπέβσκι κάποια άλλη στιγμή και σε σχέση με ένα άλλο θέμα - απάντησε ο Ιλιέβσκι - αλλά ακριβώς όταν ετοιμάζεσαι, τότε ξέρεις: εμείς ήμασταν αυτοί που του κάναμε τα κόλλυβα. Έτσι έπρεπε να γίνει, δεν υπήρχε άλλη λύση.

- Ορίστε μια σύντομη περίληψη της «γραπτής εργασίας» που έγραψα στο κελί μου εκείνο το απόγευμα.

Μέχρι τη δολοφονία του Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι στις 2 Αυγούστου 1974 δεν είχα δει τον Βανέτα Πέτροβσκι ούτε είχα αλληλογραφήσει μαζί του. Άκουσα για πρώτη φορά για τον Βανέτα λίγους μήνες πριν από τη δολοφονία του Σαμπέβσκι, από τον ίδιο τον Σαμπέβσκι. Ο Σαμπέβσκι μου τον σύστησε ως έναν «δυνατό Μακεδόνα», που ήταν έτοιμος να πραγματοποιήσει τρομοκρατικές ενέργειες για την Οργάνωση. Είπα στον Σαμπέβσκι να είναι προσεκτικός με έναν τέτοιο άνθρωπο, επειδή η Ούντμπα είχε ήδη προσπαθήσει στη Σουηδία, μέσω ενός από τους πράκτορές της, να πραγματοποιήσει μια δολοφονία στο όνομα της Οργάνωσής μας προκειμένου να την εκθέσει ενώπιον των σουηδικών αρχών ως τρομοκρατική οργάνωση και να την απαγορεύσει. Ο Σαμπέβσκι δεν με άκουσε, έγινε φίλος με τον Βανέτα και δέχτηκε τον Βανέτα στην Επιτροπή Γης του DOOM της Γερμανίας. Μετά τη δολοφονία του Σαμπέβσκι, η Κεντρική Επιτροπή του DOOM συνεδρίασε στο Στρασβούργο της Γαλλίας και πολύ βιαστικά εξέλεξε τον Βανέτα στην κενή θέση του Σαμπέβσκι. Αυτό συνέβη κυρίως επειδή δεν υπήρχε κανείς για να κάνει την τεχνική εργασία για την έκδοση και την αποστολή του «Μακεδονικού Έθνους» που τυπωνόταν στο Μόναχο. Το μεγαλύτερο λάθος μου στη μετανάστευση ίσως είναι αυτή που εμπιστεύτηκα την τεχνική εργασία του περιοδικού στον Βανέτα. Τα χρήματα που του άφησα να πληρώσει το τυπογραφείο για το περιοδικό τα ξόδεψε μόνος του, οπότε το τυπογραφείο μου παραπονέθηκε γιατί δεν πληρώναμε τους λογαριασμούς εκτύπωσης εγκαίρως. Τους είπα ότι γνωρίζαμε ότι οι λογαριασμοί είχαν πληρωθεί, επειδή τα χρήματα είχαν σταλεί στον Βανέτα πριν από πολύ καιρό. Πιάστηκε για υπεξαίρεση και κλήθηκε να δώσει εξηγήσεις ενώπιον της Κεντρικής Επιτροπής για τις απάνθρωπες πράξεις του ο Βάνε, γνωρίζοντας ότι θα τιμωρούνταν με αποκλεισμό από την Οργάνωση, πιθανώς κατόπιν συμβουλής των ούντμπασοι αφεντικών του από τα Σκόπια, δημοσίευσε ένα ψεύτικο τεύχος του «Μακεδονικού Έθνους» για να προκαλέσει σύγχυση μεταξύ των μελών της Οργάνωσης και της ευρύτερης μακεδονικής κοινωνίας. Στο ψεύτικο τεύχος του «Μακεδονικού Έθνους», μεταξύ άλλων ψεμάτων, έγραφε ότι η Κεντρική Επιτροπή με απέβαλε εμένα από την Οργάνωση λόγω της υπεξαίρεσης υλικών περιουσιακών στοιχείων. Έτσι, ο κλέφτης φώναζε: «Συλλάβετε τον κλέφτη!» Αλλά το ψέμα που είπε ο Βάνε κράτησε λιγότερο από σαπουνόπερα. Ο κόσμος με γνώριζε και με πίστεψε. Στο πραγματικό «Μακεδονικό Έθνος» ο Βάνε αποκαλύφθηκε ως πράκτορας της Ούντμπα που κατάφερε να διεισδύσει στην Οργάνωση για να την διαλύσει εκ των έσω. Αυτός ο ούντμπας, κατά τα άλλα ένας πληρωμένος δολοφόνος, θα συζητηθεί αργότερα σε αυτό το βιβλίο.

Εκείνη την ημέρα που οι αστυνομικοί με πήγαν στο δωμάτιο κυνηγιού, οι ανακριτές μου ήταν στο πλήρες σχήμα τους – εκτός από τους Ιλιέβσκι και Γκόγκοβ, είχαν έρθει και οι Σκάτροβ και Νικόλοβσκι.

- Διαβάσαμε το γραπτό σου για τον Βανέτα Πέτροβσκι – είπε ο Τόσο Σκάτροβ – και σε αυτό ανακαλύψαμε μια σημαντική αντίφασή σου. Δεν θέλεις να παραδεχτείς ούτε στο ελάχιστο ότι εργαζόσουν για ξένες αστυνομικές δυνάμεις και εδώ γράφεις πώς φυλάκισες τον Βανέτα στη Γερμανία και στο Βέλγιο. Πρέπει να είχες κάποια σχέση με εκείνες τις αστυνομικές δυνάμεις που σε άκουσαν και τον φυλάκισαν.

- Ο Βάνε περιφερόταν ανάμεσα σε Μακεδόνες στη Γερμανία και στο Βέλγιο και τους

έδειχνε το όπλο του, καυχιόταν ότι θα με σκότωνε με αυτό. Οι φίλοι μου με ενημέρωσαν αμέσως για την καυχισιολογία του Βάνε. Αλλά δεν πήγα στην αστυνομία να τον καταγγείλω παρά κάθισα και έγραψα ανώνυμες επιστολές στη γερμανική και στη συνέχεια στη βελγική αστυνομία ότι ένας επικίνδυνος εγκληματίας οπλισμένος με όπλο κυκλοφορούσε στις χώρες τους. Υπαινίχθηκα ότι υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να ήταν πράκτορας της Ούντμπα και ότι είχε σταλεί στη Δύση για να σκοτώσει Μακεδόνες πατριώτες που ήταν εχθροί του γιουγκοσλαβικού τιτοϊκού καθεστώτος. Δεδομένου ότι η εποχή συνέπεσε με τη δολοφονία ορισμένων ηγετών μεταναστών σερβικής και κροατικής καταγωγής στη Γερμανία και στο Βέλγιο, η αστυνομία αντέδρασε αμέσως και τον συνέλαβε. Η ανώνυμη επιστολή μου, γραμμένη στα γαλλικά με τυπωμένη γραφή, δημοσιεύτηκε ακόμη και στη μεγαλύτερη εφημερίδα, τη «Le Soir». Η επιστολή δημοσιεύτηκε σε φαξ. Υπάρχει καλύτερη απόδειξη ότι εγώ και οι δικοί μου δεν έχουμε παραδώσει εχθρούς στην αστυνομία, ως συνεργάτες τους; Θεώρησα την ανώνυμη αναφορά ως προσωπική μου αυτοάμυνα για να αποπλίσω έναν εχθρό και να τον καταστήσω ακίνδυνο.

- Αλλά ο Βάνε, πλούσιος τώρα, σε εκδικείται για αυτό που του έκανες - είπε ο Τόσο Σκάτροβ - Ξέρεις ότι τώρα αυτός γαμάει τη μάνα στη μετανάστευση, εν απουσία σου κάνει τους φίλους σου να τσακώνονται μεταξύ τους, δίνει τα τελευταία χτυπήματα στο DOOM.

- Όχι μόνο ο Βάνε, αλλά ολόκληρη η Ούντμπα της Γιουγκοσλαβίας δεν θα σπάσει το DOOM - είπα - Όση ζημιά κι αν κάνει η Ούντμπα στο DOOM αυτό δεν θα πεθάνει, γιατί η ιδέα του είναι αθάνατη. Το DOOM είναι το ιδανικό του Ίλιντεν του μακεδονικού λαού, είναι οι αιώνιες φιλοδοξίες του μακεδονικού λαού για ένα ελεύθερο μακεδονικό κράτος, για εθνική ενοποίηση. Το έργο που κάνει ο Βάνε είναι έργο ενός πληρωμένου πράκτορα, ενός μισθωμένου δολοφόνου, γιατί είμαι πεπεισμένος ότι ο Βάνε Πέτροβσκι είναι ο δολοφόνος του Σαμπέβσκι.

- Ακόμα κι έτσι, μπορείς θα του κλάσεις τ' αρχίδια - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Ξέρεις γιατί δολοφονήθηκε ο Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι; - ρώτησε ο Μίτκο Νικόλοβσκι.

- Επειδή ήταν Μακεδόνας πατριώτης – απάντησα.

- Είσαι ηλίθιος αν νομίζεις ότι γι' αυτό τον σκότωσαν – είπε ο Νικόλοβσκι – δολοφονήθηκε λόγω της σύνδεσής του με τον Βένκο Μάρκοβσκι, δηλαδή με τη Βουλγαρία.

- Δεν πιστεύω σε τέτοια σύνδεση – είπα – γιατί δεν έχω δει κανένα φιλοβουλγαρικό αίσθημα στον Μπλάγκοϊ Σαμπέβσκι.

- Υπερασπίζεσαι τον Σαμπέβσκι επειδή με αυτόν τον τρόπο θέλεις να κρύψεις τη σύνδεσή σου με τον Βένκο Μάρκοβσκι, αλλά δεν μπορείς να μας πεις ψέματα, θα πρέπει να παραδεχτείς την αλήθεια.

- Ποια αλήθεια – ρώτησα.

- Ότι είχες σύνδεση και συνεργάστηκες με τον Βένκο Μάρκοβσκι και για εμάς όποιος συνεργάστηκε με τον Βένκο Μάρκοβσκι, εργάστηκε για τη Βουλγαρία - είπε ο Τόσο Σκάτροβ.

- Εσείς θα πρέπει να το αποδείξετε αυτό, όχι εγώ – είπα.

- Θα το αποδείξουμε εμείς, θα το αποδείξουμε – είπε ο Σκάτροβ

- Εσύ ήσουν πάντα ο πραγματικός εκδότης του «Μακεδονικό Έθνος», χωρίς την έγκρισή σου τίποτα δεν μπορούσε να δημοσιευτεί στο περιοδικό. Εσύ ενέκρινες την εκτύπωση στο «Μακεδονικό Έθνος». Δεν μπορεί να μην γνωρίζεις ότι ο συγγραφέας ή ο συντάκτης της «Μακεδονική Τραγωδία» ήταν ο Βένκο Μάρκοβσκι. Πες πώς λάμβανες το υλικό από τον Βένκο Μάρκοβσκι, μέσω ποιού ατόμου;

- Είναι αλήθεια, και δεν το κρύβω, ότι ενέκρινα την έκδοση της «Μακεδονική Τραγωδία» εντός του «Μακεδονικό Έθνος». Το έκανα επειδή τα κείμενα της «Μακεδονική Τραγωδία» περιείχαν πολλές αλήθειες για την εγκληματική πολιτική του καθεστώτος Τίτο απέναντι στο μακεδονικό έθνος προς το ενωτικό του ιδανικό του Ίλιντεν. Η «Μακεδονική Τραγωδία» αποκάλυψε τον προδοτικό χαρακτήρα των σημερινών νέων Σέρβων της Μακεδονίας ηγεμόνων στη ΣΔΜ, με ιδιαίτερα σαφή και πειστικό τρόπο. Γι' αυτό αποφάσισα να της δώσω μια θέση εντός του «Μακεδονικό Έθνος». Αλλά, ακόμη και κατά την έκδοση του πρώτου τεύχους της «Μακεδονική Τραγωδία», αποστασιοποιήθηκα από την ιδεολογία του Ινφορμπιρό. Δεδομένου ότι σε ορισμένα τεύχη της «Μακεδονική Τραγωδία» υπήρχε μια κρυφή βουλγαροφιλία, δεν παρέλειψα να καταδικάσω αυτή τη βουλγαροφιλία σε ένα ειδικό σχόλιο για το «Μακεδονικό Έθνος». Και όταν αυτή η βουλγαροφιλία αποκάλυψε τα κέρατά της, προτείνοντας ότι στο «Μακεδονικό Έθνος» δεν πρέπει να γράφουμε για τον μακεδονικό λαό και το μακεδονικό έθνος αλλά μάλλον πρέπει να γράφουμε μόνο για τις μακεδονικές μάζες, αρνήθηκα δημόσια τη φιλοξενία της «Μακεδονική Τραγωδία» και την κατηγορήσα ότι γράφτηκε από την Βουλγαρική Κρατική Ασφάλεια. Όλοι οι Μακεδόνες που διαβάζουν το «Μακεδονικό Έθνος» το γνωρίζουν αυτό. Από το περιεχόμενο των κειμένων στο «Μακεδονική Τραγωδία» ήξερα ότι γράφτηκαν από κάποιον ή κάποιους Μακεδόνες πληροφοριοδότες, αλλά ποτέ δεν σκέφτηκα ότι θα μπορούσε να είναι ο Βένκο Μάρκοβσκι.

- Ήξερες πολύ καλά ότι ήταν έργο του Βένκο Μάρκοβσκι – είπε ο Μίτκο Νικόλοβσκι – Αλλά πες μας ποιός ήταν η σύνδεσμος μεταξύ εσένα και του Βένκο Μάρκοβσκι.

- Κανείς – απάντησα.

- Πώς βρήκες το υλικό της «Μακεδονική Τραγωδία».

- Ο Σαμπέβσκι μου το έδωσε, πώς το βρήκε, αυτή είναι δική του δουλειά αλλά ο Σαμπέβσκι είναι νεκρός, πήρε το μυστικό μαζί του στον τάφο – είπα.

- Αυτό το μυστικό δεν είναι μυστικό ούτε για σένα ούτε για εμάς, είπε ο Νικόλα Ιλιέβσκι – αλλά χρειαζόμαστε την ομολογία σου. Θα ομολογήσεις ή την ψυχή σου από τον κώλο θα σου τη βγάλαμε.

- Σας είπα την αλήθεια, δεν υπάρχει τίποτα άλλο να ομολογήσω – είπα.

- Κρατάτε τον βρε, της μάνας του το μουνί, να του χύσω τα έντερά του από τη μύτη – είπε ο Ιλιέβσκι και πετάχτηκε όρθιος. Πετάχτηκαν πάνω και οι άλλοι ούντμπάσοι.

Ο Μίτκο Νικόλοβσκι και ο Άντσε Γκόγκοβ ήρθαν από πίσω μου, ο ένας με άρπαξε από τη μία πλευρά κάτω από τη μασχάλη, ο άλλος από την άλλη και με σήκωσαν από την καρέκλα. Ο Νικόλα Ιλιέβσκι άρχισε να με χτυπάει στην κοιλιά με τις γροθιές του. Σαν μποξέρ με χτυπούσε στην κοιλιά, με τις πρώτες γροθιές εξαέρωσε τον αέρα που είχα μέσα μου, κάθε γροθιά του έμοιαζε να μου κόβει το στομάχι και τα έντερα, οι άγριοι πόνοι αναμειγνύονταν με μια έντονη επιθυμία για εμετό. Όταν κουράστηκε να χτυπάει, ο

Σκάτρωβ τον αντικατέστησε. Αν δεν με κρατούσαν οι δυο, θα είχα καταρρεύσει στο πάτωμα πριν από πολύ ώρα. Άρχισαν να βγαίνουν αφροί από το στόμα μου, μετά έχασα τις αισθήσεις μου. Όταν ανέκτησα τις αισθήσεις μου, είδα αστυνομικούς να πλένουν το πάτωμα με ένα πανί από τον εμετό μου. Καθόμουν σε μια καρέκλα, σκυμμένος με τα χέρια μου στην κοιλιά μου, νιώθοντας ναυτία και εξακολουθώντας να κάνω εμετό.

- Παραδέξου το, παραδέξου το! Για να μην σε βασανίσουμε άλλο!... επανέλαβαν οι ανακριτές.

- Δεν έχω τίποτα να παραδεχτώ, σας είπα την αλήθεια! - ήταν η απάντησή μου.

- Δεν θα μπορέσεις ποτέ να μας πείσεις ότι ένας Ντράγκαν Μπογκντάνοβски δεν ενδιαφερόταν για το ποιος ήταν ο συγγραφέας της «Μακεδονική Τραγωδία» - είπε ένας από τους τέσσερις ανακριτές. - Δεν μπορούμε να φανταστούμε ότι δεν ρώτησες τον Σαμπέβски πώς απέκτησε το υλικό για τη «Μακεδονική Τραγωδία».

- Φυσικά, τον ρώτησα - απάντησα - αλλά μου είπε ότι το έλαβε από την Ιταλία ως ταχυδρομικό αντικείμενο, αλλά δεν υπήρχαν στοιχεία αποστολέα στο αντικείμενο.

- Και θα ήταν δυνατόν να πιστέψεις το ρηχό ψέμα του Σαμπέβски;! Όχι, δεν πιστεύουμε αυτή την εκδοχή σου, ήξερες ακριβώς μέσω ποιου ατόμου ο Σαμπέβски έπαιρνε το υλικό. Γι' αυτό κι εσύ υποψιάζεσαι, επίσης, ότι είχε σχέση με τον Βένκο Μάρκοβски και αφού είχες σχέση μαζί του, είχες σχέση και με την Κρατική Ασφάλεια της Βουλγαρίας.

- Αυτά είναι απλώς τα παραληρήματα του αστυνομικού σας μυαλού - απάντησα - Είναι μανία κάθε αστυνομικού να μην πιστεύει το θύμα του, αλλά σε αυτή την περίπτωση με εσάς, θέλετε να μου αποσπάσετε με τη βία μια ομολογία για κάτι με το οποίο δεν είχα απολύτως καμία σχέση. Είπα ήδη ότι για μένα δεν ήταν σημαντικό ποιος έγραφε αυτό το υλικό, αλλά τι γράφτηκε. Αφού στη συγγραφή της «Μακεδονική Τραγωδία» το μεγαλύτερο μέρος της ήταν η ζωντανή αλήθεια, γι' αυτό δημοσίευσα αυτό το υλικό.

Είχε περάσει πολύ ώρα από το μεσημέρι και οι τρεις ανακριτές πήγαν σε ένα από τα άλλα δύο κτίρια στο συγκρότημα της Ούντμπα για να γευματίσουν, ο Άντσε Γκόγκοβ έμεινε μαζί μου.

- Γιατί βάζεις τον εαυτό σου σε αυτή την κατάσταση; - Ο Άντσε Γκόγκοβ μου είπε - Πού θα σε οδηγήσει το πείσμα σου; Μόνο στον τάφο. Γίνε λίγο πιο έξυπνος, σώσε το κεφάλι σου. Οι νεκροί δεν μιλάνε, αλλά ούτε βλέπουν, όταν είσαι ξαπλωμένος δύο μέτρα κάτω από τη γη δεν θα ξέρεις τι θα συμβεί στη Μακεδονία ή την DOOM σου. Η επιβίωση είναι σπουδαία τέχνη, αλλά είσαι κακός μάστορας σε αυτήν.

- Δεν περιμένω να επιβιώσω, περιμένω μόνο το τέλος των βασάνων μου - είπα. Αλλά αν συνεχίσετε έτσι - αυτό το τέλος θα έρθει σύντομα.

Ο Γκόγκοβ συνέχισε επίμονα για να με πείσει να ομολογήσω, επειδή αυτός ήταν ο μόνος τρόπος να παραμείνω ζωντανός.

Σταμάτησα να απαντώ στις ερωτήσεις του.

- Μίλα, γιατί σωπαίνεις; - με ρώτησε ο Γκόγκοβ.

- Το στομάχι μου είναι τόσο βαρύ και το κεφάλι μου πονάει, δεν καταλαβαίνω πια καν το νόημα των λέξεων σας, απλώς βουίζουν στο κεφάλι μου σαν το βουητό μιας μέλισσας – είπα.

- 'Η θα μιλήσεις ή θα πεθάνεις - είπε ο Γκόγκοβ. - Θα δεις τι θα σε βρει όταν οι συνάδελφοι επιστρέψουν από το γεύμα.

Δεν απάντησα σε αυτή την απειλή. Ο ούντμπαρ Γκόγκοβ συνέχισε να ψέλνει τη Λειτουργία των ούντμπαρ για να ομολογήσω.

Μετά από λίγο, οι τρεις ούντμπαρ επέστρεψαν από το γεύμα και αντικατέστησαν τον Γκόγκοβ, που είχε πάει να γευματίσει. Μαζί με τους τρεις ούντμπαρ, μπήκε στο δωμάτιο και ο ούντμπαρ γιατρός. Ήξερα ότι αυτός ο γιατρός-δήμιος δεν είχε έρθει για να ασκήσει το ευγενές του επάγγελμα αλλά, μάλλον σαν νέος Μένγκελε, είχε έρθει να με βασανίσει. Και δεν διαψεύστηκα, ο γιατρός ανάγκασε τους επιθεωρητές ούντμπαρ να με γδύσουν γυμνό από τη μέση και πάνω και όταν το έκαναν αυτό, έβαλε ένα στηθοσκόπιο στο στήθος μου και άκουσε τον χτύπο της καρδιάς μου. Έπειτα είπε στους ούντμπαρ: «Μπορεί να λάβει την ένεση».

Από το χρώμα του υγρού στην ένεση, κατάλαβα ότι μου έκανε ένεση με «ορό αλήθειας».

Ξανά το κεφάλι μου πιέστηκε από μια χημική μέγγενη, ξανά κρύος ιδρώτας έτρεχε στο μέτωπό μου, στο στήθος μου, στην πλάτη μου...

«Παραδέξου το, παραδέξου το!» επανέλαβαν οι βασανιστές μου.

Κάποια στιγμή, όταν ο πόνος και η αγωνία ήταν τόσο έντονες, έπεσα από την καρέκλα στο πάτωμα, σκεπτόμενος ότι το να ξαπλώσω στο πάτωμα θα μου ήταν πιο εύκολο αλλά τότε ένας από τους ανακριτές φώναξε: «Γρήγορα, δώστε μου ένα σχοινί για να τον δέσουμε στην καρέκλα». Με σήκωσαν από το πάτωμα και με έδεσαν στην καρέκλα, από το στήθος μου. Τα χέρια μου ήταν επίσης δεμένα με το σχοινί και τα πόδια μου ήταν δεμένα πάνω από τους αστραγάλους μου με ένα άλλο σχοινί. Τώρα ήμουν κι εγώ καρφωμένος στην καρέκλα. Επειδή ο πόνος ήταν τόσο δυνατός στο κεφάλι μου, άκουγα σαν ζαλισμένος τα λόγια των δέμιων μου της Ούντμπα: «Ομολόγησε, ομολόγησε!...» Δεν ξέρω για πόση ώρα επαναλάμβαναν συνεχώς το «Παραδέξου το!», αλλά πρέπει να χρειάστηκαν αρκετές ώρες, επειδή ο πόνος άρχισε να υποχωρεί άρχισα να καταλαβαίνω την έννοια των λέξεων των ούντμπαρ.

- Παραδέξου ότι ο Σαμπέβσκι έλαβε το υλικό της «Μακεδονική Τραγωδία» από τον Κόσοβσκι και το γνώριζες, επειδή ήσασταν φίλοι με τον Κόσοβσκι, - είπε ένας από τους ανακριτές.

Το κουρασμένο μου μυαλό ακόμα καταλάβαινε την έννοια της αναφοράς του ονόματος Κόσοβσκι. Έτσι μάζεψα τα τελευταία κύτταρα της νοητικής μου δύναμης και είπα: «Γνωρίζω τον Κόσοβσκι ως πολιτικό μετανάστη από τη Βουλγαρία, αλλιώς ως διδάκτορα πυρηνικής φυσικής». Είναι γιος Μακεδόνων μεταναστών στη Βουλγαρία, οι γονείς του από την πρώην Γιουγκοσλαβία μετανάστευσαν στη Βουλγαρία. Ο ίδιος θεωρεί τον εαυτό του Μακεδόνα και ως τέτοιο τον δεχθήκαμε στο DOOM. Ο άνθρωπος είναι αντίκομμουνιστής, μεγάλος εχθρός του βουλγαρικού κομμουνιστικού καθεστώτος, επομένως δεν πιστεύω ότι ήταν πράκτορας της βουλγαρικής κρατικής ασφάλειας. Δεν του έχω μιλήσει ποτέ για τον Βένκο Μάρκοβσκι. Σε κάθε περίπτωση, αυτή είναι η πρώτη φορά που ακούω από εσάς ότι έδωσε το υλικό στον Σαμπέβσκι.

- Ψεύδεσαι ξανά, παλιόσκυλο! - μου είπε ένας από τους ανακριτές. Ήξερες ότι ο Κόσοβσκι εργαζόταν για τη Βουλγαρία.

- Αν ήξερα ότι δούλευε, θα ήμουν ο πρώτος που θα τον αποκάλυπτε ως Βούλγαρο πράκτορα – απάντησα.

Είχε ήδη πέσει η νύχτα και η συζήτησή μας ήταν αυτή ενός μουγκού και τεσσάρων τυφλών. Ή τουλάχιστον προσποιούνταν ότι ήταν τυφλοί.

Ενώ εγώ πάλευα, δεμένος και χτυπημένος σε μια καρέκλα, οι ανακριτές μου δειπνούσαν στο τραπέζι μπροστά μου και έπιναν κρασί.

- Παραδέξου το, θα σε λύσουμε και θα σε αφήσουμε να δειπνήσεις εδώ μαζί μας - είπε ένας από τους ανακριτές.

- Ευχαριστώ για την προσφορά! - είπα, αλλά δεν θα πήγαινα ούτε για χέσιμο μαζί σας, πόσο μέλλον για δείπνο.

- Ήταν δική μας δουλειά να σε προσκαλέσουμε, αν εσύ αρνηθείς αυτή είναι δική σου δουλειά - είπε ο ούντμπας. Μην πεις αργότερα ότι δεν ήμασταν φιλόξενοι. Δεν έφαγες ούτε μεσημεριανό σήμερα, σίγουρα πεινάς;

- Δεν φέρονταν έτσι στα θύματά τους ούτε οι Ναζί – είπα.

Μετά το δείπνο, ο γιατρός ούντμπας μπήκε ξανά στο δωμάτιο. Με έλυσαν για να μου κάνουν άλλη μια ένεση με τον «ορό της αλήθειας» και μετά με έδεσαν ξανά. Η μονότονη ανάκριση συνεχίστηκε: «Ομολόγησε! Ομολόγησε!...» Αυτή τη φορά ήμουν πεπεισμένος ότι ο άντρας είχε σκληρή ψυχή. Στις στιγμές των βασανιστηρίων κανείς άνθρωπος στη γη δεν θα ήταν πιο ευτυχισμένος από μένα αν η ψυχή, ή αυτό που ονομάζεται ζωή, έβγαινε από μέσα μου και σταματούσε το βάσανό μου. Αλλά η ψυχή ήταν πεισματάρικη και δεν έφευγε από το σώμα μου. Τα βασανιστήρια συνεχίστηκαν όλη νύχτα. Η εξάντληση και η ψυχική κόπωση με είχαν μετατρέψει σε ένα ζωντανό πτώμα, που δεν καταλάβαινε πια τα λόγια των ανακριτών μου. Δεν θυμάμαι πότε με έλυσαν από την καρέκλα, ούτε πότε με πήγαν στο κελί μου.

Κοιμήθηκα σαν ναρκωμένος. Ξύπνησα μόνο για να ζητήσω νερό από τους αστυνομικούς που με φρουρούσαν και αμέσως ξανακοιμήθηκα. Αρκετές φορές οι αστυνομικοί με σήκωσαν από το κρεβάτι με τα χέρια και προσπάθησαν να με ταΐσουν. Μου έβαλαν το κουτάλι στο στόμα, αλλά το εξαντλημένο σώμα μου χρειαζόταν ξεκούραση περισσότερο από τροφή. Όταν ξύπνησα από τον ύπνο μου, δεν ήξερα πόσες μέρες και νύχτες είχαν περάσει από την τελευταία σκληρή βασανιστηρίων που μου είχαν επιβάλει οι ούντμπασοι.

Το σώμα μου άρχισε να δείχνει σημάδια ότι είχε ξεπεράσει την αγωνία των βασανιστηρίων. Η πείνα ήταν το καλύτερο σύμπτωμα αυτού. Προσπάθησα να μάθω από τους αστυνομικούς πόσες μέρες δεν είχα φάει, αλλά απλώς κούνησαν το κεφάλι τους, δεν ήθελαν να μου πουν. Το εξαντλημένο μου σώμα απαιτούσε αποζημίωση σε τροφή, δεν άφησα τίποτα να γυρίσει πίσω από αυτό που μου έφεραν να φάω. Προς έκπληξή μου, μαζί με το φαγητό, μου έφεραν και ένα μπουκάλι μπύρα και οι αστυνομικοί με ρώτησαν αν θέλω κρασί – κόκκινο ή λευκό, θα πρέπει να τους το πω –, να μου το φέρουν.

Πέρασαν αρκετές μέρες από τότε που βγήκα από την αγωνία, και οι ανακριτές μου

δεν με είχαν καλέσει για ανάκριση. «Τι είναι αυτό; αναρωτήθηκα – περιμένουν να συνέλθω λίγο για να με βασανίσουν ξανά». Αλλά, ένα πρωί στις αρχές Αυγούστου το ελικόπτερο βούιξε και προσγειώθηκε στο λιβάδι μπροστά στη φυλακή μου. Οι ανακριτές Νίκολα Ιλιέβσκι και Άντσε Γκόγκοβ βγήκαν από το ελικόπτερο και ήρθαν αμέσως στο κελί μου.

- Ντύσου! με διέταξαν – θα σε πάμε με ελικόπτερο στα Σκόπια.

Ντύθηκα και ακολούθησα τους ανακριτές, αλλά πριν φύγω από το κτίριο μου έδεσαν τα μάτια με ένα μαύρο μαντήλι για να μην βλέπω τα άλλα κτίρια γύρω μου. Με οδήγησαν στο ελικόπτερο όπως θα οδηγούσαν έναν τυφλό. Για να μην προσπαθήσω να πηδήξω από το ελικόπτερο, τα χέρια μου ήταν δεμένα με αλυσίδες στους αστραγάλους μου και μετά η αλυσίδα ήταν δεμένη σε ένα σίδερο κάτω από το κάθισμα. Κάθισα σκυφτός και άκουγα τον κινητήρα του ελικοπτερού εν πτήση. Μετά από λίγο, ο Ιλιέβσκι μου έλυσε τα μάτια και είπε: «Είμαστε πάνω από τα Σκόπια, σου δίνουμε την ευκαιρία να δεις τα Σκόπια από ψηλά». Ο Ιλιέβσκι μου είπε τα ονόματα των επιμέρους σκοπιανών συνοικιών, σκορπισμένες σαν μανιτάρια στη Σκοπιανή Κοιλάδα. Τελικά, το ελικόπτερο προσγειώθηκε σε μια ασφαλοστρωμένη επιφάνεια μπροστά από ένα σπίτι που είχε την όψη κάποιου είδους υπόστεγου αεροσκαφών (χάνγκαρ). Αργότερα, κατάλαβα ότι στην πραγματικότητα ήταν ένα υπόστεγο για δύο αστυνομικά ελικόπτερα το οποίο βρισκόταν κατά μήκος του ποταμού Βαρδάρη στο Ιντρίζοβο, στον κύκλο της Σχολής Κρατικής Ασφάλειας, μόλις διακόσια μέτρα από τις φυλακές του Ιντρίζοβο.

Τρεις λιμουζίνες περίμεναν μπροστά από το υπόστεγο, και στις δύο είδα αστυνομικούς οπλισμένους με πολυβόλα. Ο διοικητής της μακεδονικής αστυνομίας, Αγκανιάν, ήταν με τους αστυνομικούς. Με έβαλαν στο αυτοκίνητο που είχε έναν οδηγό με πολιτικά, και ανέβηκαν σε αυτο μαζί μου οι Αγκανιάν, Γκόγκοβ και Ιλιέβσκι.

Ένα αυτοκίνητο με ένοπλους αστυνομικούς πέρασε μπροστά από το αυτοκίνητό μας και ένα άλλο αυτοκίνητο με ένοπλους αστυνομικούς μας ακλούθησε. Με πήγαν στη Γραμματεία Εσωτερικών Υποθέσεων της Μακεδονίας στον οικισμό Τσρνίσε. Βγήκαμε από την αριστερή πλευρά κατά μήκος της αποβάθρας του Βαρδάρη, στη συνέχεια περάσαμε μπροστά από το δικαστήριο και τη βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου. Ο Ιλιέβσκι δεν παρέλειψε να μου δείξει το δικαστήριο, στη συνέχεια περάσαμε τη γέφυρα του Βαρδάρη στο Grand Hotel και περάσαμε μπροστά από το μακεδονικό Κοινοβούλιο και το μακεδονικό Εκτελεστικό Συμβούλιο. Ο Ιλιέβσκι συνέχισε να παίζει τον ρόλο του ξεναγού, ήταν περήφανος όταν μου έδειξε τα κτίρια από τα οποία κυβερνάται η Μακεδονία από τους νέους σερβομάνους βερχοβιστές. Περάσαμε από τον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό, ο οποίος στέκει ως μουσείο από τον σεισμό των Σκοπίων, στρίψαμε δεξιά και ξανά δεξιά κάτω από την πρώτη υπόγεια διάβαση. Στην είσοδο της γραμματείας υπήρχε μια σιδερένια ράμπα, την σήκωσαν οι αστυνομικοί και χαιρέτησαν τους ούντμπασοι ανακριτές μου. Η αυλή της Γραμματείας Εσωτερικών Υποθέσεων έμοιαζε με ένα πολυτελές πάρκο, με πολλά πολύχρωμα λουλούδια και πευκάκια στο ύψος ανθρώπου. Αν και ήταν γύρω στις 11 η ώρα, δεν είδα ούτε ένα άτομο στην αυλή. Αργότερα κατάλαβα ότι ήταν Σάββατο και ότι οι αξιωματούχοι ήταν ελεύθεροι εκείνη την ημέρα, δεν εργάζονταν.

Με οδήγησαν σε μια μπαράκα, αλλά μια μπαράκα που έμοιαζε περισσότερο με σκανδιναβικό ξύλινο σπίτι παρά με μια παραδοσιακή βαλκανική ημιτελή μπαράκα. Με πήγαν σε ένα γραφείο, στο γραφείο του τότε αρχηγού της Ούντμπα για τη Μακεδονία Τόσο Σκάτροβ. Ο παλιός αρχηγός των ούντμπασοι καθόταν σε μια πολυθρόνα πίσω από το γραφείο του. Πίσω του βρισκόταν ένα τεράστιο χρηματοκιβώτιο στο οποίο πιθανότατα

ήταν κλειδωμένα πολλά από τα μυστικά της μακεδονικής Ούντμπα. Μου πρόσφεραν και κάθισα σε μια πολυθρόνα.

- Τι θα πεις; - ρώτησε ο Σκάτροβ – Ούισκι, κονιάκ, μπύρα ή το σπιτικό μας ρακί;

\- Πιείτε ό, τι θέλετε, για μένα ένα κρύο νερό αν μπορώ να το έχω; - απάντησα.

- Νερό, δεν γίνεται - είπε ο Σκάτροβ γελώντας. Είσαι φιλοξενούμενος της Ούντμπα σήμερα και μέσω αυτής φιλοξενούμενος της Μακεδονίας, - είπε ο Σκάτροβ. - Ως οικοδεσπότες, θέλουμε να σου δείξουμε ότι δεν είμαστε αυτοί οι λαίμαργοι όπως μας παρουσίασες στις εφημερίδες σου. Στη Μακεδονία πίνεται γνήσιο ούισκι και βότκα, όπως ακριβώς σε κάθε δυτική χώρα.

- Κάποιος πίνει - είπα - αλλά ποιος; Και μην προσβάλλεις την πατρίδα μου όταν τη ντροπιάζεις με την Ούντμπα.

- Σήμερα είσαι φιλοξενούμενος μας και θα μιλάμε μόνο ως Μακεδόνας προς Μακεδόνα και όχι σαν κρατούμενος προς τους ανακριτές σου - είπε ο Σκάτροβ. Από ένα συρτάρι του γραφείου του ο Σκάτροβ έβγαλε ένα μπουκάλι βότκα, ένα μπουκάλι ούισκι και ένα μπουκάλι σπιτική μακεδονική μαστίχα.

Ο Ντίμιταρ (Μίτκο) Νικολόβσκι έφερε από ένα άλλο γραφείο, σε ένα δίσκο, μερικά ποτήρια και μια κανάτα πάγο.

- Θα σε σερβίρω λίγο ούισκι - είπε ο Σκάτροβ – γιατί ξέρω ότι σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα δεν έχασες τις δυτικές σου συνήθειες να πίνεις ούισκι.

Τα γεμάτα ποτήρια ούισκι ήταν στα χέρια όλων, τότε ο Σκάτροβ ρώτησε: "Σε ποιον θα κάνουμε πρόποση;" κοιτάζοντάς με ευθεία στα μάτια.

- Αν είστε Μακεδόνες, θα κάνετε πρόποση για μια ενωμένη Μακεδονία! – είπα.

- Α, για μια Ενωμένη Μακεδονία, αλλά εντός της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο! – είπε ο Σκάτροβ.

- Άντε, για μια Ενωμένη Μακεδονία για τον εαυτό μου! - έκανα πρόποση.

Οι ούντμπασοι κοιτάχτηκαν, προφανώς δεν απολάμβαναν την πρόποσή μου. Οι ούντμπασοι άδειασαν ξαφνικά τα ποτήρια τους μέχρι τον πάτο και με ανάγκασαν να αδειάσω και το δικό μου για να μπορέσουν να σερβίρουν έναν δεύτερο γύρο. Όταν βρισκόμασταν ήδη στον τρίτο ή τέταρτο γύρο, ο Σκάτροβ έθεσε το θέμα για το οποίο με είχαν φέρει στη Γραμματεία Εσωτερικών στα Σκόπια.

- Απομένουν μόνο δύο μέρες μέχρι το Τέταρτο Συνέδριο του DOOM, - είπε - Οι εκπρόσωποι έχουν συγκεντρωθεί στη Γερμανία. Οι εκπρόσωποι από την Αυστραλία, Μιχαήλ Σαρίνοβσκι, Ρίστε Ρίστεβσκι και Ντόνε Ντίμοβ βρίσκονται αυτή τη στιγμή στο εστιατόριο του Γιόβαν Γκάρβανσκι στη Βρέμη. Αναμέναμε ότι με την άφιξή σου σε εμάς, το συνέδριο δεν θα πραγματοποιηθεί, ότι θα προκύψει πανικός και σύγχυση και ότι η Οργάνωση σύντομα θα διαλυθεί. Ωστόσο, φαίνεται ότι έχουμε υποτιμήσει τη δύναμη των φίλων σου. Θα πραγματοποιήσουν το συνέδριο χωρίς εσένα.

Η είδηση ότι το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί με γέμισε με απεριγράπτη χαρά, μια χαρά που δεν μπορούσα να κρύψω από τους ούντμπασοι. Η διεξαγωγή του συνεδρίου

ήταν μια ηθική νίκη για μένα έναντι των ούντμπασοι και ήμουν περήφανος για τους συντρόφους που θα πραγματοποιήσουν το συνέδριο και με αυτόν τον τρόπο θα διατηρήσουν τη συνοχή του Κινήματός μας.

- Ποιον νομίζεις ότι μπορούν να εκλέξουν στη θέση σου ως πρόεδρο του DOOM; - με ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Μιχαήλ Σαρίνοβσκι – απάντησα.

- Γιατί ακριβώς αυτόν; - ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Επειδή ήταν ο υποψήφιος μου για την προεδρική θέση. Τρεις μήνες πριν από το συνέδριο συνέταξα μια έκθεση για την πολιτική δραστηριότητα του DOOM και την έστειλα στις υποεπιτροπές και στα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής για να τη μελετήσουν και να εκφράσουν τη γνώμη τους. Ταυτόχρονα, πρότεινα τον Σαρίνοβσκι για πρόεδρο της Κεντρικής Επιτροπής του DOOM.

- Και ποια θέση πρότεινες για τον εαυτό σου; - ρώτησε ο Σκάτροβ.

- Για πολιτικό γραμματέα και συντάκτη της "Μακεντόνσκα Νάτσια".

- Άρα θα έπρεπε να ασχοληθείς ξανά με την πολιτική; - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. Αλλά ξέρεις ποιος είναι ο Σαρίνοβσκι;

- Ξέρω - είπα, ένας αγωνιστής που έχυσε το αίμα του για τη μακεδονική ελευθερία και έμεινε ανάπηρος για όλη του τη ζωή. Ένας έντιμος και ασυμβίβαστος Μακεδόνας αγωνιστής.

- Είναι Ρώσος πράκτορας, παντρεμένος με την κόρη ενός Σοβιετικού συνταγματάρχη, η σύζυγός του ταξιδεύει από την Αυστραλία στη Σοβιετική Ένωση σχεδόν κάθε χρόνο.

- Γιατί να μην ταξιδεύει, η Σοβιετική Ένωση είναι η πατρίδα της, η οικογένειά της είναι εκεί – είπα.

- Ταξιδεύει και για άλλα θέματα - είπε ο Σκάτροβ - φέρνει οδηγίες από την NKVD στον Σαρίνοβσκι για το τι πρέπει να κάνει. Άλλωστε, γνωρίζεις ότι ο Σαρίνοβσκι με μια αντιπροσωπεία από την αυστραλιανή πτέρυγα του DOOM επισκέφθηκε την σοβιετική πρεσβεία στην Καμπέρα και ζήτησε βοήθεια από τους Σοβιετικούς για τη δημιουργία μιας ενωμένης Σοβιετικής Μακεδονίας.

- Δεν γνωρίζω τέτοια επίσκεψη, και δεν πιστεύω ότι έγινε ποτέ - είπα - γιατί αν είχε γίνει θα με είχε ενημερώσει ο ίδιος ο Σαρίνοβσκι. Είναι ειλικρινής φίλος και σύμμαχος μου.

- Είμαστε πεπεισμένοι ότι γνώριζες για αυτήν την επίσκεψη, και μάλιστα ότι την ενέκρινες ή την εμπνεύστηκες - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ. - Γι' αυτό σε υποψιαζόμαστε ότι είσαι σοβιετικός κατάσκοπος.

- Με ξυλοκοπήσατε για να παραδεχτώ ότι είμαι Αμερικανός και Γάλλος κατάσκοπος, τώρα με κάνετε Σοβιετικό κατάσκοπο! – είπα. – Δεν υπάρχει πράγματι καμία λογική στις κατηγορίες σας.

- Για πόσο καιρό ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι θα αποτελεί αίνιγμα για ολόκληρη την

γιουγκοσλαβική αστυνομία; - ρώτησε ο Τόσο Σκάτροβ.

- Μέχρι αυτή να σταματήσει να κυνηγά μάγισσες – είπα.

- Ο ξυλοδαρμός ήταν σαν άθλημα για σένα, σαν γυμναστική - είπε ο Μίτκο Νικόλοβски.- Ήταν και πέρασε!

- Και δεν θα ξανασυμβεί! - είπε ο Σκάτροβ - Να είσαι βέβαιος γι' αυτό! Αλλά εσύ ο ίδιος πρέπει να γνωρίζεις ότι δεν σε φέραμε στη χώρα για το τίποτα, θα πρέπει να μας απαντήσεις με ακρίβεια στις ερωτήσεις που πρέπει ακόμα να σου θέσουμε.

- Δεν προσπάθησα καν στην ανάκριση να κρύψω τι έκανα - είπα. - Επειδή είμαι εντελώς αδιάφορος για την ποινή που θα μου επιβάλει το δικαστήριο.

- Όσο για την προσωπική σου μοίρα, το πιστεύουμε κι εμείς ότι αδιαφορείς για την τιμωρία, αλλά δεν είσαι αδιάφορος όταν πρόκειται για άλλους ανθρώπους, κρύβεις την αλήθεια για τις πράξεις τους.

- Είμαι υπεύθυνος μόνο για τις δικές μου πράξεις, για τις πράξεις των άλλων δεν απαντώ – είπα.

- Εσύ απαντάς για τις πράξεις όλων των νοικοκυραίων, επειδή ήσουν ο ιδεολόγος τους, εσύ τους οδήγησες σε αυτό το δρόμο – είπε ο Νίκολα Ιλιέβски. Αλλά τώρα ας αφήσουμε αυτό το θέμα για μια άλλη φορά, ας ακούσουμε όμως πώς εξελίσσονται τα πράγματα γύρω από το συνέδριο του DOOM.

Το ουίσκι που ήπια γρήγορα ξεπέρασε τον εξαντλημένο οργανισμό μου, δεν ήμουν μεθυσμένος, η γλώσσα μου δεν ήταν πολύ «λυμένη», εγώ ο ίδιος ένιωθα ότι είμαι μισομεθυσμένος.

Οι ανακριτές μου πιθανότατα είχαν ως στόχο να με μεθύσουν και όταν είδαν ότι τα είχαν καταφέρει, ο Σκάτροβ είπε: «Ξέρεις ότι οι σύντροφοί σου που έχουν συγκεντρωθεί για το συνέδριο, γνωρίζουν τώρα ότι βρίσκεσαι εγκλεισμένος στο νησί Σεντ-Ρε στη Νορμανδία της Γαλλίας; Τους οδήγησαμε σε αυτή την αυταπάτη, τους γράψαμε μια επιστολή στο όνομα σου και μιμηθήκαμε την υπογραφή σου. Τους γράψαμε ότι η γαλλική αστυνομία σε είχε εγκλείσει στο νησί επειδή δεν είχες διαβατήριο, δηλαδή για παράνομη διαμονή στη Γαλλία, και γι' αυτό δεν μπορούσες να έρθεις στο συνέδριο. Γνωρίζοντας ότι στην πραγματικότητα δεν είχες διαβατήριο, πίστεψαν πολύ εύκολα το κόλπο μας. Τώρα θα τηλεφωνήσουμε στον Ισάκοβски στη Βρέμη και θα ανταλλάξεις λίγα λόγια με τον Ισάκοβски και τους εκπροσώπους από την Αυστραλία. Πρώτα τους τι θα συμβεί στο συνέδριο και πες τους ότι δεν μπορείς να έρθεις στο συνέδριο, επειδή δεν μπορείς να ξεφύγεις από τον εγκλεισμό». - Εκείνη τη στιγμή ο Σκάτροβ έβγαλε ένα περίστροφο από το συρτάρι στη κάννη του οποίου ήταν στερεωμένος ένας σιγαστήρας.

- Τι είναι αυτό, με ρώτησε ο Σκάτροβ.

- Και τι είναι αυτό στην κάννη του όπλου; ρώτησα

- Ένας σιγαστήρας.

- Θα καλέσουμε τον αριθμό του Ισάκοβски και θα μιλήσεις όπως σου είπαμε, αλλά αν προσπαθήσεις μόνο να πεις ότι είσαι στα χέρια της Ούντμπα, θα σε πυροβολήσω και τίποτα δεν θα ακουστεί στη Βρέμη.

Το τηλέφωνο τοποθετήθηκε στο τραπέζι μπροστά μου. Ο Σκάτροβ έβαλε την κάννη του όπλου στο μέτωπό μου και ο Ιλιέβσκι γύρισε το καντράν στο τηλέφωνο. Η σύνδεση με τη Βρέμη δημιουργήθηκε αυτόματα και το ακουστικό τοποθετήθηκε στο αυτί μου.

Από την άλλη άκρη της γραμμής ακούστηκε η γνώριμη φωνή του Ισάκοβσκι. Περισσότερο από περιέργεια παρά από φόβο και ίσως απλώς λόγω της επίδρασης του αλκοόλ, είπα: «Γεια σου Γιόβανε, τι κάνεις; Είμαι ο Ντράγκαν».

Ο διάλογος συνεχίστηκε ως εξής:

Ισάκοβσκι: Από πού τηλεφωνείς;

Εγώ: από τη Νορμανδία, στη Γαλλία.

Ισάκοβσκι: Θα έρθεις για το Συνέδριο;

Εγώ: Λυπάμαι πολύ, αλλά δεν μπορώ να έρθω. Σας εύχομαι καλή επιτυχία στο έργο σας και να πετύχετε ό, τι είχα σχεδιάσει στα έγγραφα του συνεδρίου.

Ισάκοβσκι: Είσαι άρρωστος; Η φωνή σου έχει αλλάξει πολύ, μου φαίνεται ότι δεν είναι η δική σου φωνή;

Εγώ: Έχω κρυολόγημα.

Ισάκοβσκι: Τώρα, στα μέσα του καλοκαιριού;

Εγώ: Δώσε μου τον Σαρίνοβσκι και τους φίλους από την Αυστραλία για να μπορέσω να μιλήσω μαζί τους.

Ισάκοβσκι: Ορίστε ο Σαρίνοβσκι.

Σαρίνοβσκι: Γεια σου, πώς είσαι;

Εγώ: Πώς μπορώ να είμαι καλά, όταν δεν είμαι σε θέση να έρθω στο συνέδριο. Η επιθυμία μου να σας γνωρίσω προσωπικά εσένα, τον Ρίστετα και τον Ντόνετα Ντίμοβ, έχει πέσει στο κενό.

Σαρίνοβσκι: Πρέπει να συναντηθούμε, έστω και μετά το συνέδριο.

Εγώ: Αυτό θα είναι πολύ δύσκολο, αλλά σου παραδίδω την DOOM στα χέρια σου και νομίζω ότι δεν κάνω λάθος. Χαιρέτησε όλους τους συντρόφους στο συνέδριο.

Υπό αυτή την έννοια, αντάλλαξα μερικές κουβέντες με τον Ρίστέβσκι και τον Ντίμοβ. Ο Ρίστέβσκι μου παραπονέθηκε ότι η αεροπορική εταιρεία είχε χάσει τις βαλίτσες τους στο δρόμο από το Περθ στο Παρίσι. Τis είχαν στείλει κατά λάθος σε κάποιο διαφορετικό αεροπλάνο και προς διαφορετική κατεύθυνση.

Ξαφνικά ο Ιλιέβσκι διέκοψε τη συζήτησή μου, φοβούμενος ότι θα έλεγα κάτι που θα αποκαλύπτε τη φυλάκιση μου στην Ούντμπα της Μακεδονίας. Ο Σκάτροβ έβαλε στην άκρη το όπλο του.

Όσο κι αν ντρεπόμεν για τη συμμετοχή μου σε αυτή τη νέα μηχανορραφία της

Ούντμπα, τόσο χαρούμενος ήμουν που θα γινόταν το συνέδριο του DOOM.

Από τα πρόσωπα των μελών της Ούντμπα ήταν ξεκάθαρο ότι ήταν ικανοποιημένοι με τον τρόπο και το αποτέλεσμα της συζήτησης με τη Βρέμη.

- Τώρα σου αξίζει ένα καλό γεύμα στο καλύτερο εστιατόριο των Σκοπίων, αλλά φοβόμαστε ότι κάποιος θα σε αναγνωρίσει - είπε ο Σκάτροβ. Λοιπόν, Μίτκο, πετάξου σ' ένα κεμπαπτζίδικο να φέρεις 20 κεμπάπια για τον καλεσμένο μας. Επίσης, αγόρασε λίγο ψωμί, πιπεριές και μελιτζάνες, ποτά έχουμε εδώ. Άφησέ τον να γευματίσει εδώ στο γραφείο και μετά μπορείς να τον πας στο ελικόπτερο για το Ιντρίζοβο.

Μισή ώρα αργότερα, ο Νικόλοβσκι έφερε το παραγγελθέν φαγητό και έφαγα μόνος μου στο γραφείο. Οι ούντμπασοι συνέχισαν να πίνουν ουίσκι. Μετά το γεύμα καθόμουν ξανά στη λιμουζίνα της αστυνομίας, συνοδευόμενος από δύο άλλα αυτοκίνητα με ένοπλους αστυνομικούς. Επιστρέψαμε στη Σχολή Κρατικής Ασφάλειας στο Ιντρίζοβο από την ίδια διαδρομή. Αλλά αυτή τη φορά, μόλις μπήκα στο ελικόπτερο, μου έδεσαν αμέσως τα μάτια για να μην δω προς τα πού θα στρίψει το ελικόπτερο. Μόνο ο ανακριτής Νίκολα Ιλιέβσκι επέστρεψε μαζί μου στην Καρατζίτσα.

Κατά τη διάρκεια της πτήσης, ο Νίκολα Ιλιέβσκι μου είπε: «Ντραγκάνε, άκουσες τι έκανε η Ούντμπα στους εκπροσώπους του συνεδρίου από την Αυστραλία;»

- Όχι - είπα - τι τους έκανε;

- Λοιπόν, άκουσες για τις βαλίτσες, έτσι δεν είναι;

- Τι σχέση έχει η Ούντμπα με τις βαλίτσες τους;

- Στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ζήτησε από τη γαλλική αστυνομία να κρατήσει τις βαλίτσες τους στο αεροδρόμιο του Παρισιού, να ψάξει τις τσέπες τους και να αντιγράψει όλο το γραπτό υλικό που μετέφεραν. Συνεργαζόμαστε καλά με τη γαλλική αστυνομία και, εάν βρεθεί οποιοδήποτε ανατρεπτικό υλικό στις αποσκευές τους, οι Γάλλοι θα μας το παραδώσουν.

- Δηλαδή, εσείς έχετε καταχραστεί τη διεθνή συνεργασία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας με έναν άθλιο ψέμα για την απόκτηση πληροφοριών καθαρά πολιτικής φύσης, που δεν έχουν καμία σχέση με την τρομοκρατία - είπα.

- Πώς γίνεται να μην έχετε καμία σχέση με την τρομοκρατία, και εσείς ο ίδιος γνωρίζεις ότι συμφωνήσατε να εκλέξετε στο συνέδριο μια Στρατιωτική Επιτροπή που θα είχε ως αποστολή να ασχολείται αποκλειστικά με τρομοκρατικές ενέργειες. Η υπηρεσία μας δεν κοιμόταν, Ντράγκανε, γνώριζε για την πρόθεσή σας. Γνώριζε μάλιστα ότι είχατε διορίσει τον αδίστακτο Ρίστε Ρίστεβσκι, από το Γουόλονγκονγκ της Αυστραλίας, ως επικεφαλής της Στρατιωτικής Επιτροπής. Η υπηρεσία μας έχει ήδη ενημερώσει την αστυνομία της Δυτικής Ευρώπης για την πρόθεση του DOOM να δημιουργήσει το δικό της τρομοκρατικό τμήμα και ότι η δημιουργία αυτού του τμήματος θα πραγματοποιηθεί στο συνέδριο στη Γερμανία. Οι εκπρόσωποι από την Αυστραλία θα παρακολουθούνται τώρα και ίσως ακόμη και να ανακρίνονται από τις κρατικές υπηρεσίες ασφαλείας εκεί, σε όποια δυτικοευρωπαϊκή χώρα κι αν εμφανιστούν. Η λειτουργία της Στρατιωτικής Επιτροπής που σκοπεύαμε να δημιουργήσουμε δεν ήταν να οργανώνει τρομοκρατικές ενέργειες στον δυτικό κόσμο, αλλά να οργανώνει ένοπλες ενέργειες μέσα σε μια διαιρεμένη και υποδουλωμένη Μακεδονία. Έπρεπε να είναι ένας θεσμός οργανωμένου επαναστατικού αγώνα του μακεδονικού λαού - είπα.

- Η διεθνής συνεργασία στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας υποχρεώνει τα μεμονωμένα κράτη να εμποδίζουν την οργάνωση τρομοκρατικών δράσεων στα εδάφη τους που στρέφονταν εναντίον άλλων χωρών. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απαγόρευσε τις κροατικές οργανώσεις μετανάστευσης που υπήρχαν στη Γερμανία επειδή αυτές οι οργανώσεις οργάνωναν τρομοκρατικές ενέργειες σε γιουγκοσλαβικό έδαφος, από γερμανικό έδαφος. Θα κάνουμε τα πάντα για να απαγορευτεί η DOOM ως τρομοκρατική οργάνωση.

- Προσπαθήσατε ήδη να το κάνετε αυτό στη Σουηδία, αλλά η σουηδική αστυνομία δεν ήταν τόσο αφελής ώστε να μην περιφρονήσει την μηχανορραφία σας – είπα. Δώσατε ένα όπλο σε έναν υποτίθεται από τους δικούς μας ανθρώπους στο Γκέτεμποργκ για να πυροβολήσει στη Γιουγκοσλαβική Λέσχη στο Γκέτεμποργκ, μόνο και μόνο για να εκθέσετε την οργάνωσή μας ενώπιον των σουηδικών αρχών ως τρομοκρατική. Αλλά η σουηδική αστυνομία δεν δέχτηκε το δόλωμά σας, εκτίμησε ότι ο σειριακός αριθμός του όπλου θα μπορούσε να είχε σβηστεί μόνο από έναν αστυνομικό και ότι η αστυνομία θα μπορούσε να ήταν μόνο η Γιουγκοσλαβική Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας. Για την πράξη του υπό την επήρεια αλκοόλ, ο "δολοφόνος" έλαβε μια άξια τιμωρία από το σουηδικό δικαστήριο, αλλά αυτή η ενέργεια που προετοιμάστηκε και εκτελέστηκε από εσάς, δεν είχε συνέπειες για την Οργάνωσή μας. Μια ακόμη προσπάθεια να εκθέσετε την Οργάνωσή μας ως τρομοκρατική απέτυχε. Ένας από τους άντρες σας, που εσείς διεισδύσατε στις τάξεις μας, πρότεινε στην Οργάνωση στη Σουηδία να γυρίσουμε μια ταινία για την επαναστατική δραστηριότητα η οποία στη συνέχεια θα αποστέλλονταν, ως βιντεοκασέτες, στις οργανώσεις μας σε άλλες χώρες. Σύμφωνα με τη σκηνοθεσία ή το σενάριο εκείνης της ταινίας, μια ομάδα μελών του DOOM έπρεπε να εξασκηθεί στα όπλα στα δάση γύρω από το Γκέτεμποργκ και αυτή η έξοδος των «κομητών» έπρεπε να καταγραφεί σε ταινία, την οποία θα παρουσιάζατε στη συνέχεια στους Σουηδούς ότι το DOOM στη Σουηδία προετοιμαζόταν για τρομοκρατικές ενέργειες. Οι ηγέτες της οργάνωσής μας είδαν την πρόθεση και τον σκοπό σας και δεν έγιναν θύματα της χειραγώγησής σας.

- Άρα ξέρατε κι εσείς για αυτή τη δουλειά; - είπε ο Νικόλα Ιλιέβσκι.- Ποιος ήταν αυτός ο έξυπνος που την ματαίωσε;

- Έπρεπε να είναι πολύ έξυπνος κάποιος για αυτή τη δουλειά, ώστε να δει ότι η ενέργεια ήταν στημένη από την Ούντμπα; - είπα. - Αλλά αν θέλετε να μάθετε, ο Μίλε Ιλιέβσκι απέτρεψε την εκτέλεση της ενέργειας.

- Αχ, αυτός ο τύπος με το επώνυμο μου δεν ήταν τόσο ηλίθιος όσο νομίζαμε - είπε ο Νικόλα Ιλιέβσκι.

Την επόμενη μέρα, αμέσως μετά το πρωινό, με πήγαν στο «δωμάτιο κυνηγιού». Έμεινα έκπληκτος όταν, δίπλα στον Νικόλα Ιλιέβσκι, είδα τον Άντσε Γκόγκοβ, ο οποίος δεν ταξίδευε μαζί μας στο ελικόπτερο. Πιθανότατα έφτασε τη νύχτα με τζιπ.

Αφού ήπιαμε έναν καφέ και μπράντι, ο Άντσε Γκόγκοβ άνοιξε τον χαρτοφύλακά του και έβγαλε μερικές δακτυλογραφημένες σελίδες.

- Αυτή είναι η λίστα των διανοουμένων της ρεπούμπλικα μας που διέμεναν στο Παρίσι και σε άλλες πόλεις της Δυτικής Ευρώπης για να σπουδάσουν γλώσσες προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως καθηγητές, μετά την εκπαίδευσή τους, ή για επιστημονική ερευνητική εργασία, είπε ο Γκόγκοβ. Γνωρίζουμε ότι συναντήθηκες με πολλούς από αυτούς και ότι μερικοί από αυτούς μάλιστα έγιναν ομοϊδεάτες σου, σε ενθάρρυναν στο αντί-γιουγκοσλαβικό σου έργο, συνεργάστηκαν στις εφημερίδες και στα

περιοδικά σου. Οι περισσότεροι από αυτούς, όταν επέστρεψαν στη χώρα, ήρθαν οι ίδιοι στην Υπηρεσία και μας μίλησαν για τις συναντήσεις που είχαν μαζί σου. Τώρα θα σου διαβάσω από αυτήν τη λίστα τα ονόματα όλων των διανοομένων που έμειναν για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα στη Δύση, και μας λες να σημειώσουμε στη λίστα ποιους συναντήσεις.

Η λίστα περιείχε τα ονόματα περισσότερων από εκατό Μακεδόνων διανοομένων, νομίζω 120, και η ανάγνωση διήρκεσε μέχρι τη 1 η ώρα το μεσημέρι. Κάθε φορά που επιβεβαίωνα ότι είχα συναντήσει κάποιον, γινόταν μια σύντομη συζήτηση για το πότε είχα συναντηθεί, πόσο διήρκεσε η συνάντησή μας κ.λπ. Ομολόγησα ότι είχα συναντηθεί με περισσότερους από είκοσι Μακεδόνες διανοούμενους, κυρίως στο Παρίσι, με συγγραφείς, ιστορικούς από το Ινστιτούτο Εθνικής Ιστορίας, δημοσιογράφους, γιατρούς και άλλα επαγγελματικά προφίλ. Όταν ρωτήθηκα γιατί είχα συναντηθεί με αυτούς τους ανθρώπους, είπα ότι οι συναντήσεις είχαν γίνει αποκλειστικά με δική μου πρωτοβουλία, ότι τους είχα αναζητήσει και βρει, προκειμένου να προωθήσω την υπόθεση της Μακεδονίας, να τους εισαγάγω στην ιδεολογία και το έργο του DOOM, για να τους δώσω προπαγανδιστικό υλικό. Όταν με ρώτησαν τι απάντησαν, απάντησα ότι ουσιαστικά έβλεπαν το έργο του DOOM με συμπάθεια, με συμβούλευσαν μόνο να μην επιτεθώ τόσο πολύ στη Γιουγκοσλαβία επειδή, παρόλα αυτά, είχε δώσει ελευθερία στο μακεδονικό λαό.

- Λες ψέματα ότι όλοι αυτοί σε συμβούλευσαν - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - ξέρουμε ότι μερικοί από αυτούς ήταν οι πραγματικοί σύμβουλοί σου για το πώς να σκληρύνεις την πολιτική σου απέναντι στη Γιουγκοσλαβία.

- Λες ότι σε συμβούλευσαν να μην επιτεθείς στη Γιουγκοσλαβία - είπε ο Γκόγκοβ - με τόσες συμβουλές πώς και δεν άκουσες καμία από αυτές;

- Στόχος μου ήταν να ασκήσω πολιτική επιρροή σε αυτούς, όχι αυτοί σε εμένα - απάντησα.

- Άρα προσποιήθηκες ότι ήσουν πιο έξυπνος από καθηγητές πανεπιστημίου και άλλους κορυφαίους διανοούμενους μας - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Δεν πρόκειται για νοημοσύνη, για ακαδημαϊκά πτυχία - είπα - αλλά για αφοσίωση στην υπόθεση της απελευθέρωσης της Μακεδονίας.

- Σήμερα το απόγευμα και τις επόμενες μέρες θα γράψεις για κάθε έναν από τους ανθρώπους που έχεις συναντήσει και που παραδέχεσαι ότι έχεις συναντήσει. Για εκείνους για τους οποίους δεν παραδέχεσαι ότι συναντηθήκατε, θα μιλήσουμε αργότερα.

Η συγγραφή του κειμένου για τις συναντήσεις μου με τους διανοούμενους από τη ΣΔΜ διήρκεσε περίπου δέκα ημέρες, αν όχι δύο ολόκληρες εβδομάδες. Με την καθιερωμένη σειρά, τα απογεύματα έγραφα και τα πρωινά με πήγαιναν στο «δωμάτιο κυνηγιού» για να δώσω πρόσθετες πληροφορίες στους ανακριτές μου της Ούντμπα. Ωστόσο, τόσο στην περιγραφή όσο και στις πρόσθετες ανακρίσεις ήμουν αυστηρά προσεκτικός να μην βλάψω ή προσβάλω με τις δηλώσεις μου κανέναν από αυτούς τους Μακεδόνες διανοούμενους. Είπα για όλους τους ότι είχαν δείξει ότι ήταν πιστοί πολίτες απέναντι στη Γιουγκοσλαβία, ότι με είχαν συμβουλευτεί να μην επιτεθώ στη Γιουγκοσλαβία και ιδιαίτερα στον Τίτο. Το ότι αυτό που ισχυρίζομαι τώρα είναι η ζωντανή αλήθεια, αποδεικνύεται από το ίδιο το γεγονός ότι κανένας από αυτούς τους Μακεδόνες διανοούμενους δεν υπέφερε εξαιτίας μου. Και όταν, μετά από δέκα χρόνια και επτά μήνες, βγήκα από τη φυλακή, γνώρισα πολλούς από αυτούς τους Μακεδόνες διανοούμενους. Η συνάντηση μαζί τους ήταν πολύ εγκάρδια, όλοι μου εξέφρασαν την ευγνωμοσύνη τους για

τη σιωπή μου κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, που δεν τους κατέδωσα. Κατά τα άλλα, φοβήθηκαν πολύ για τους ίδιους όταν τον Φεβρουάριο του 1979 έμαθαν από τα μέσα ενημέρωσης ότι είχα φυλακιστεί και καταδικαστεί στα Σκόπια. Και μερικοί από αυτούς τους ανθρώπους είχαν λόγο να με φοβούνται επειδή είχα δημοσιεύσει το υλικό τους στο «Μακεδονικό Έθνος», με διάφορα ψευδώνυμα. Αν το είχα παραδεχτεί αυτό, θα είχαν θεωρηθεί υπεύθυνοι όχι μόνο για εχθρική προπαγάνδα αλλά και για αντί-κρατική δραστηριότητα, κάτι που θα ήταν αρκετό για να τους καταδικάσει τουλάχιστον σε δέκα χρόνια φυλάκισης, για να μην αναφέρουμε ότι αυτό θα ήταν το τέλος της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Ήταν διαφορετική η περίπτωση με τους διανοούμενους που ήταν ήδη νεκροί, δεν υπήρχε λόγος να μην πω την αλήθεια γι' αυτούς ούτε στους ούντμπασοι. Το έκανα αυτό για να αποδείξω στους ούντμπασοι ότι στη ΣΔΜ υπάρχουν κορυφαίοι διανοούμενοι που αναλαμβάνουν υπεύθυνες πολιτικές και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίοι δεν είναι ικανοποιημένοι με την τιτοϊκή «λύση» στο μακεδονικό ζήτημα και ότι εγκρίνουν την πολιτική του DOOM. Τέτοια ήταν η περίπτωση του εκλιπόντος Κύριλ Μιλίοβσκι, πρύτανη του Πανεπιστημίου των Σκοπίων και του καθηγητή πανεπιστημίου Κίρο Κιαμίλοβ. Ο Κύριλ Μιλίοβσκι, εκτός από τη θέση του ως πρύτανη του Πανεπιστημίου των Σκοπίων, κατείχε επίσης τη θέση του πρώτου γραμματέα της ΟΖΝΑ στη Μακεδονία και του πρέσβη στη Βουλγαρία και στη Δανία, και ο Κίρο Κιαμίλοβ ήταν γνωστός για τη συμμετοχή του στις διεθνιστικές ταξιαρχίες στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο.

Και οι δύο αυτοί εκλιπόντες Μακεδόνες διανοούμενοι έμειναν στη μνήμη μου ως καλοί και ειλικρινείς Μακεδόνες πατριώτες. Θα μπορούσα να γράψω ένα ολόκληρο βιβλίο για τις συζητήσεις που είχα μαζί τους. Το 1944, ο Κύριλ Μιλίοβσκι ίδρυσε την μακεδονική ΟΖΝΑ «Όργανο για την Προστασία του Λαού» στην ελεύθερη περιοχή, αλλά όταν είδε ότι έπρεπε να εργαστεί αποκλειστικά με βάση τις οδηγίες του Αλεξάνταρ Ράνκοβ και του Βελιγραδίου, με μεγάλη δυσκολία και με το πρόσχημα ότι θέλει να σπουδάσει οικονομικά, κατάφερε να απαλλαγεί από τη θέση του στην ΟΖΝΑ, «Σε όλες τις αστυνομικές δυνάμεις του κόσμου, μόνο οι πιο ηλίθιοι άνθρωποι κάθονται» - μου έλεγε ο Κύριλ Μιλίοβσκι - γι' αυτό δεν ήθελα να μείνω σε αυτήν την υπηρεσία. Παρεμπιπτόντως, ο Κύριλ Μιλίοβσκι είχε αποφοιτήσει από την Κτηνιατρική Σχολή στο Ζάγκρεμπ πριν από τον πόλεμο και ήταν ένας από τους ιδρυτές του ΜΑΝΑΠΟ (Μακεδονική Εθνική Κίνηση) στο Ζάγκρεμπ. Σχετικά με τις προηγούμενες πολιτικές του δραστηριότητες, ο Μιλίοβσκι έλεγε ότι τέτοια ήταν η κατάσταση στη Μακεδονία και στα Βαλκάνια κι έτσι έπρεπε να αγωνιστεί. Αν ήμουν στη θέση σας τώρα, θα ήμουν μαζί σας στο DOOM. Αλλά, ως πρύτανη του Πανεπιστημίου των Σκοπίων δημιουργώ Μακεδόνες διανοούμενους και έτσι κάνω μια χρήσιμη δουλειά για τη Μακεδονία και τον σκοπό της.

Ο καθηγητής Κίρο Κιαμίλοβ είχε έρθει στο Παρίσι για να χειρουργηθεί στα μάτια του, ήταν σχεδόν μισότυφλος. Το ζήτησε ο ίδιος κατόπιν σύστασης ενός φίλου του, επίσης καθηγητή πανεπιστημίου από τα Σκόπια. Ήταν ένας άνθρωπος με μια ταραχώδη επαναστατική ζωή και εμπλεκόταν με ενθουσιασμό στην επίκληση των αναμνήσεών του. Συμμετείχε στην Ισπανική Επανάσταση όχι ως κομμουνιστής αλλά ως αναρχικός και είχε τη χειρότερη γνώμη που θα μπορούσε να έχει κανείς για τους κομμουνιστές. Το 1948, φυλακίστηκε και βασανίστηκε από την ΟΖΝΑ, υποτίθεται ότι στη διαμάχη μεταξύ Τίτο και Στάλιν τάχθηκε με το μέρος του τελευταίου, αν και μισούσε τον Στάλιν όσο μισούσε τον Τίτο. Τον έστειλαν στο Γκόλι Ότοκ και εκεί υπέμεινε τον Γολγοθά του που ο τιτοϊκός κομμουνισμός κανόνισε γι' αυτόν. Λυπόταν που ήταν τόσο γέρος και τόσο τυφλός που δεν μπορούσε να ενταχθεί στις τάξεις της DOOM.

Εδώ θα πρέπει επίσης να αναφέρω τα προβλήματα μου που είχα εξαιτίας ενός καθηγητή στο Πανεπιστήμιο των Σκοπίων και ενός ερευνητή στο Ινστιτούτο Εθνικής

Ιστορίας της Μακεδονίας. Δεν τον σημείωσα στη λίστα ως κάποιον που τον είχα συναντήσει. Οι ούντμπασοι δεν με πίστεψαν και μου είπαν ότι δεν έλεγα την αλήθεια και ότι είχα έναν ιδιαίτερο λόγο που δεν ήθελα να παραδεχτώ ότι είχα κάποια σχέση μαζί του. Οι ούντμπασοι με χτύπησαν για να γράψω και γι' αυτόν, αλλά αρνήθηκα και είπα ότι δεν είχα τίποτα να γράψω γι' αυτόν επειδή δεν τον είχα δει ούτε συναντήσει ποτέ. Πράγματι, δεν είχα συναντήσει ποτέ αυτόν τον Μακεδόνα ιστορικό, αλλά ενώ βρισκόταν σε επιστημονική ερευνητική εργασία για μια χώρα της Ανατολικής Ευρώπης, του έγραψα μια επιστολή. Ήξερα ότι αυτός ο Μακεδόνας ιστορικός είχε δεχτεί επίθεση στο καθεστωτικό τύπο ως Μακεδόνας εθνικιστής και εξακολουθούσε να αντιμετωπίζεται από το καθεστώς ως αναξιόπιστος. Και η επιστολή που του έστειλα στην ανατολικοευρωπαϊκή χώρα δεν την ανέφεραν. Ωστόσο, λίγους μήνες μετά τις ανακρίσεις σχετικά με τις συναντήσεις μου με Μακεδόνες διανοούμενους, οι ούντμπασοι απαίτησαν ξανά να παραδεχτώ ότι είχα συναντηθεί με τον ιστορικό, αλλά αρνήθηκα να το παραδεχτώ. Τότε ο Νίκολα Ιλιέβσκι έβγαλε από έναν φάκελο την επιστολή που είχα γράψει στον ιστορικό και μου είπε: «Ορίστε η απόδειξη ότι ψεύδεσαι. Κοίτα αυτή την επιστολή και πες μας αν είναι δική σου ή όχι!» Ξεδίπλωσα την επιστολή και την κοίταξα. Ήταν η δική μου επιστολή. Είπα: «Αλληλογραφούσα με εκατοντάδες ανθρώπους, τόσο πολύ που δεν θυμάμαι πια με ποιον αλληλογραφούσα. Αν δεν μου είχατε δείξει αυτό το γράμμα, θα μπορούσατε να με σκοτώσετε αλλά δεν θα είχα παραδεχτεί ότι το έγραψα εγώ».

- Θυμάσαι τώρα τι σου απάντησε ο ιστορικός; - ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβσκι.

- Δεν θυμάμαι καν αν μου απάντησε - είπα, αλλά ο ούντμπας συνέχισε να πιστεύει ότι δεν ήθελα να ομολογήσω.

Το γεγονός ότι η επιστολή μου προς τον ιστορικό βρισκόταν στα χέρια του ούντμπα με έκανε να υποψιαστώ ότι ο ιστορικός είχε γίνει άνθρωπος της SDB. Παραδίνοντας της την επιστολή μου ήθελε να επιβεβαιώσει την αφοσίωσή του στο γιουγκοσλαβικό καθεστώς. Ωστόσο, αυτό δεν ταίριαζε με τις επιθέσεις του καθεστωτικού τύπου, που κατηγορούσε τον Μακεδόνα ιστορικό ως Μακεδόνα εθνικιστή. Επομένως, σκέφτηκα ότι υπήρχε μια άλλη πιθανότητα, η επιστολή μου να είχε συλληφθεί από τη λογοκρισία μιας χώρας της Ανατολικής Ευρώπης και η αστυνομία αυτής της χώρας να είχε παραδώσει την επιστολή στη γιουγκοσλαβική αστυνομία. Σήμερα, κρίνοντας από τη στάση του Μακεδόνα ιστορικού στο μακεδονικό ζήτημα τείνω να πιστεύω στη δεύτερη εναλλακτική, δηλαδή ότι η επιστολή μου παραδόθηκε στην SDB από την αστυνομία της χώρας της Ανατολικής Ευρώπης.

Στα μέσα Ιουλίου, με μετέφεραν ξανά με ελικόπτερο στα Σκόπια. Στη τηλεφωνική σύνδεση στο όρος Καρατζιτσα, στο λημέρι των ούντμπασοι, υπήρχε δυσλειτουργία, οι τηλεφωνικές συνομιλίες με ξένες χώρες ήταν αδύνατες. Γι' αυτό βρέθηκα τώρα πάλι στο γραφείο του Τόσο Σκάτροβ στην SDB για τη Μακεδονία.

- Έχουμε πληροφορίες ότι το συνέδριο έλαβε χώρα, αλλά δεν γνωρίζουμε τη σύνθεση της νέας Κεντρικής Επιτροπής, γι' αυτό σε φέραμε εδώ αν θέλεις να καλέσεις στο τηλέφωνο τον Μιλέτα Ιλιέβσκι στο Γκέτεμποργκ, όπου βρίσκονται τώρα οι εκπρόσωποι από την Αυστραλία, ώστε να ακούσουμε ποιοι έχουν ενταχθεί στην επιτροπή - είπε ο Σκάτροβ.

Εκείνη τη στιγμή ένιωσα μια έντονη επιθυμία να ακούσω κάτι για τις εργασίες του συνεδρίου, δεν σκέφτηκα καν ότι έκανα χάρη στην SDB με αυτό το πράγμα. Αργότερα, όταν σκέφτηκα αυτό το θέμα, δεν το θεώρησα ως κάποια προδοσία προς την οργάνωση επειδή οι ούντμπασοι θα είχαν μάθει τη σύνθεση της νέας Κεντρικής Επιτροπής του DOOM από τον ίδιο τον τύπο του Κινήματος. Η συζήτηση με τους συντρόφους και τους

συμμάχους στο Γκέτεμποργκ διήρκεσε ίσως δεκαπέντε λεπτά. Ο Μιχαήλ Σαρίνοβσκι με ενημέρωσε για τις εργασίες του συνεδρίου και την εκλογή της Κεντρικής Επιτροπής. Το συνέδριο πήγε όπως είχε προγραμματιστεί. Το συνέδριο με εξέλεξε πολιτικό γραμματέα της Κεντρικής Επιτροπής. Ο Σαρίνοβσκι επέμεινε ξανά για μια συνάντηση μας, οπουδήποτε στην Ευρώπη, αλλά λυπήθηκα που αναγκάστηκα να του πω ψέματα ότι δεν θα μπορέσω να απελευθερωθώ από τον «εγκλεισμό στη Γαλλία» στον οποίο βρίσκομαι.

Όταν τελείωσα να γράφω για τους Μακεδόνες διανοούμενους που είχα συναντήσει στο εξωτερικό στη Δύση, οι ούντμπασοι μου άνοιξαν άλλη δουλειά. Μου έφεραν όλες τις εφημερίδες και τα περιοδικά που είχα επιμεληθεί και μου ζήτησαν να αποκαλύψω τα ψευδώνυμα των άρθρων που δεν ήταν υπογεγραμμένα με τα πραγματικά ονόματα και επώνυμα των τελευταίων. Μου έφεραν τις εφημερίδες και τα περιοδικά με τη χρονολογική σειρά της έκδοσής τους. Πρώτα ήταν το «Μακεδονική Άμπελο», μετά το «Ελεύθερη Μακεδονία», το «Μακεδονική Σκέψη», το «Καμπάνα», το «Μακεδονία» και τέλος το «Μακεδονικό Έθνος». Αυτό το έργο δεν μου προκάλεσε ιδιαίτερο πρόβλημα, γιατί για τους ανθρώπους που βρίσκονταν στο εξωτερικό και έγραφαν με ψευδώνυμα δεν ήταν αμαρτία να αποκαλύψω την αλήθεια ότι είχαν γράψει τα άρθρα, αλλά όταν επρόκειτο για ανθρώπους που τώρα ζουν εντός της ΣΔΜ, ειδικά για τους διανοούμενους για τους οποίους οι ούντμπασοι με άκουσαν με ιδιαίτερη προσοχή, έπρεπε να πω ψέματα. Θα έλεγα ότι ήμουν ο συγγραφέας των άρθρων τους, ή θα έλεγα ότι ήταν ο Στράχιλ Πέεβ από τη Σουηδία. Σε σχέση με αυτό το έργο, νομίζω ότι πρέπει επίσης να αναφέρω το επεισόδιο με ένα από τα χιουμοριστικά μου άρθρα που δημοσιεύτηκαν με ψευδώνυμο στο «Μακεδονικό Έθνος». Το χιουμοριστικό άρθρο προσέβαλε τον Πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας, Γιόσιπ Μπροζ Τίτο. Η προσβολή ήταν πραγματικά υπερβολική, ο Τίτο μετατράπηκε σε άγριο βαλκανικό σκυλί που έφερε στη Σουηδία ένας από τους δικούς μας μετανάστες, επομένως το γάβγισμά του ήταν πολύ διαφορετικό από αυτό των οικόσιτων σουηδικών σκυλιών και μια ολόκληρη συνοικία της πόλης δεν την άφηνε να κοιμηθεί, εξαιτίας του οποίου οι γείτονες του μετανάστη εργάτη μας καταθέτουν αγωγή στο δικαστήριο για τον σκύλο Τίτο, στον οποίο ο μετανάστης εργάτης του έδωσε το όνομά του πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας. Οι γείτονες απαιτούν να θανατωθεί ή να απελαθεί ο σκύλος Τίτο από τη Σουηδία επειδή γαβγίζει πολύ, όπως ο επιφανής συνονόματός του, και δεν τους αφήνει να κοιμηθούν.

Όταν έφτασα σε αυτό το άρθρο, ρίγη διαπέρασαν τη σπονδυλική μου στήλη. Πρέπει να παραδεχτώ ότι βεβήλωσα την εικόνα του θεού των Γιουγκοσλάβων κομμουνιστών, στο όνομα του οποίου ξαπλώνουν και σηκώνονται οι δικοί μας Μακεδόνες κομμουνιστές στη ΣΔΜ, στο όνομα αυτό κάνουν το σταυρό τους τόσο όταν κλέβουν όσο και όταν σκοτώνουν! Αποφάσισα να γράψω ότι ο συγγραφέας του χιουμοριστικού άρθρου είναι ο Πέεβ, ο οποίος τώρα ζει με ασφάλεια και ειρηνικά στην Ελβετία. Το έκανα, αλλά την επόμενη μέρα πριν το μεσημέρι, όταν οι ούντμπασοι με κάλεσαν στο «δωμάτιο κυνηγιού», μου είπαν αμέσως ότι έλεγα ψέματα ότι ο Πέεβ δεν είναι ο συγγραφέας του άρθρου αλλά ότι είμαι εγώ.

- Σε αυτό το χιούμορ που προσβάλλει τόσο πολύ τον άνθρωπο που έδωσε την ελευθερία στο μακεδονικό λαό, υπάρχουν Μακεδόνες που θα σε έγδερναν ζωντανό αν σε δίνανε σε αυτούς τώρα, θα σε λιντσάρανε χωρίς δίκη ή ετυμηγορία - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Θα σε έβγαζα στην πλατεία του Στρατάρχη Τίτο στα Σκόπια και θα σε έδειχνα στο λαό. «Λαέ - θα φώναζα - αυτό το μακεδονικό φρικιό έγραψε ότι ο σύντροφος Τίτο είναι ένα σκυλί που γαβγίζει μανιασμένα, σας τον παραδίδω, κάντε ό, τί θέλετε, - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. - Ο λαός θα σε φτύσει, θα σε πνίξει στο φτύσιμο!

- Είναι μανία κάθε ολοκληρωτισμού να ταυτίζεται με το λαό, να αποδίδει τις προσωπικές του επιθυμίες στο λαό – είπα.

- Ηρέμισε για να μην σηκωθώ και σε πατήσω κάτω! - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι - Σου δώσαμε τον λόγο μας ότι δεν θα σε ξανά δείρουμε, αλλά αν συνεχίσεις να συμπεριφέρεσαι με αυτόν τον προκλητικό τρόπο, δεν θα τηρήσουμε τον λόγο μας.

Το καλοκαίρι του 1979 πέρασε και δεν είδα τον ήλιο. Και τα δύο ταξίδια μου στα Σκόπια τα πέρασα με δεμένα μάτια. Από το καταφύγιο όπου ήμουν φυλακισμένος μπορούσα να δω τον ήλιο μόνο μέσα από τη σήτα και τα κάγκελα του παραθύρου του κελιού μου ή από τα παράθυρα του "δωματίου κυνηγιού" όταν με πήγαιναν εκεί για ανάκριση. Γι' αυτό εξεπλάγην τρομερά όταν τον Σεπτέμβριο ο ούντμπας ανακριτής μου, Νίκολα Ιλιέβσκι, μου είπε ότι θα με πήγαιναν στην Οχρίδα σε μια "Εκδρομή" για να μου δείξουν πόσο έντονα είχε αναπτυχθεί η Μακεδονία.

- Ωστόσο, δεν πρέπει να σε πάμε στην Οχρίδα χωρίς μασκάρωμα γιατί κάποιος μπορεί να σε αναγνωρίσει - είπε ο Ιλιέβσκι - Απ' όσο γνωρίζουμε, μέχρι στιγμής δεν έχεις αφήσει ποτέ μουστάκι, σου έφερα ένα τεχνητό μουστάκι. Το οποίο τώρα, όταν το κολλήσεις κάτω από τη μύτη σου, κανείς δεν θα σε αναγνωρίσει.

- Αυτός είναι ο ρόλος του κλόουν που με προετοιμάζετε να παίξω, του είπα.

- Θα δεις ότι δεν είναι παιχνίδι - είπε ο Ιλιέβσκι - Μας ήρθε η ιδέα να σε διασκεδάσουμε λίγο, να δούμε την πολιτιστική πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Έχεις γράψει τόσα πολλά γι' αυτή τη Μακεδονία και ακόμα δεν την ξέρεις. Θα σε πάμε με ελικόπτερο. Θα αναχωρήσουμε από εδώ γύρω στις εννέα η ώρα και σκοπεύουμε να επιστρέψουμε το βράδυ γύρω στις έξι ή επτά.

Θυμάμαι καλά ότι η «εκδρομή» μου στην Οχρίδα έγινε στις 20 Σεπτεμβρίου 1978. Όταν με έβαλαν στο ελικόπτερο μου έδεσαν τα μάτια με ένα μαύρο πανί και μου τα έλυσαν μετά από περίπου μία ώρα ταξιδιού. Μου έλυσαν τα μάτια πάνω από την τεχνητή λίμνη Μαύροβο και μου έδειξαν τις ομορφιές για τα μελή της νέας προνομιούχας τάξης.

- Εδώ ήταν ένα άγριο βουνό, και τώρα βλέπεις μια τεχνητή λίμνη μήκους ενός χιλιομέτρου και κάτι τέτοιο σπάνια βλέπεις στη Δύση - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι, που καθόταν στο μπροστινό μέρος του ελικοπτέρου.

- Θα ήταν πολύ πιο ωραίο αν το είχατε αφήσει όπως ήταν πριν.

- Πετάξαμε πάνω από το Ντέμπιτσο, μετά πετάξαμε κατά μήκος της κοιλάδας του ποταμού Ντρίμ, πετάξαμε πάνω από το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο Γκλαμπότσιτσα και μετά βγήκαμε πάνω από την πεδιάδα της Στρούγκα κοντά στο χωριό Βέλεστα, πετάξαμε πάνω και από τη Στρούγκα και μέρος της λίμνης Οχρίδας που ήταν μαύρη από ένα σμήνος μαύρων περιστεριών, και προσγειωθήκαμε στο αεροδρόμιο της Οχρίδας. Έμεινα έκπληκτος όταν, κατά την προσγείωση του ελικοπτέρου στο αεροδρόμιο, είδα σχεδόν και τους είκοσι φρουρούς μου πολιτοφύλακες στο όρος Καρατζίτσα, οι οποίοι είχαν μεταφερθεί στην Οχρίδα κατά τη διάρκεια της νύχτας για να εκτελέσουν το καθήκον τους της φρούρησης και σε αυτήν την πόλη. Μόνο που τώρα ήταν ντυμένοι με πολιτικά ρούχα και έμοιαζαν περισσότερο με τουρίστες παρά με αστυνομικούς.

Στην Οχρίδα μας υποδέχτηκε στο αεροδρόμιο ο Αγκανιάν, Διοικητής της μακεδονικής πολιτοφυλακής, με αρκετούς μυστικούς πράκτορες αγνώστους σε εμένα. Τρία επιβατικά αυτοκίνητα (λιμουζίνες) μας περίμεναν. Με έβαλαν στο μεσαίο και ο Ιλιέβσκι και ο

Αγκανιάν κάθισαν στο αυτοκίνητο μαζί μου. Αρχικά, επισκεφτήκαμε το ξενοδοχείο "Izgreve" κοντά στο χωριό Καλίστα, ακριβώς στα αλβανικά σύνορα. Το ξενοδοχείο βρίσκεται στην όχθη της λίμνης Οχρίδας, έχει μια μεγάλη βεράντα που βρέχεται από τη λίμνη, έχει όμορφη θέα στη λίμνη. Το ξενοδοχειακό συγκρότημα περιλαμβάνει επίσης μια φυσική σπηλιά η οποία κάποτε ήταν μια σπηλαιώδης εκκλησία τον Μεσαίωνα και τώρα έχει μετατραπεί σε εστιατόριο του ξενοδοχείου. Για τους τουρίστες που εξαφανίστηκαν από την Οχρίδα αυτές τις μέρες του Σεπτεμβρίου, αυτό το εστιατόριο-σπήλαιο είναι σίγουρα η πιο ρομαντική τουριστική εμπειρία της ζωής τους.

Καθίσαμε στη βεράντα μπροστά από το ξενοδοχείο. Στο τραπέζι ήμασταν εγώ, ο Νίκολα Ιλιέβσκι και ο Διοικητής Αγκανιάν. Οι αστυνομικοί παρήγγειλαν ουίσκι για τον εαυτό τους και παρήγγειλαν ουίσκι και για μένα. Καθίσαμε και μιλήσαμε για τη μικρή εκκλησία της πρώην Μονής Καλίσκι η οποία είχε καεί πριν από μερικά χρόνια, νομίζω από Αλβανούς εθνικιστές, και τώρα είχε ξαναχτιστεί και την έβαφαν εξωτερικά. Εκείνη τη στιγμή, ο οδηγός του τζίπ που οδηγούσαν οι ούντμπασοι του Καρατζίτσα εμφανίστηκε από κάπου με μια κάμερα φιλμ 16 χιλιοστών και άρχισε να μας βιντεοσκοπεί και τους τρεις μας στο τραπέζι μας. Τότε κατάλαβα γιατί οι ούντμπασοι με είχαν φέρει στην Οχρίδα, γιατί μου έκοψαν το τεχνητό μουστάκι για να φτιάξουν μια ταινία που θα μπορούσαν στην ανάγκη να προβάλουν στους μετανάστες μας ότι είχα έρθει στη Μακεδονία, ότι είχα κυκλοφορήσει ελεύθερα στην Οχρίδα και ότι η SDB με είχε πιάσει μέσα στη Μακεδονία.

Τα γυρίσματα επαναλήφθηκαν σε πολλά άλλα μέρη στην Οχρίδα και στη Στρούγκα - στο ξενοδοχείο «Metropol» στην Οχρίδα, στο ξενοδοχείο «Drim» στη Στρούγκα και σε κάποια άλλα μέρη.

Γύρω στις δύο το απόγευμα φτάσαμε στο ξενοδοχείο-θέρετρο της Υπηρεσίας Κρατικής Ασφάλειας στην περιοχή Γκόριτσα και γευματίσαμε εκεί. Μείναμε στο κρησφύγετο της Ούντμπα μέχρι τις τέσσερις η ώρα, όταν πια επιστρέψαμε στο αεροδρόμιο της Οχρίδας. Το ελικόπτερο πέταξε πάνω από το βουνό Γκαλίτσιτσα, έπειτα πάνω από τους λόφους Ντεμίρχισαρ που ήταν καλυμμένοι με πυκνό δάσος, πετάξαμε πάνω από το διάσημο μοναστήρι στο χωριό Σλέπτσε, πετάξαμε επίσης πάνω από το ιστορικό Σμίλεβο, πετάξαμε πάνω από την πεδιάδα της Πελαγονίας ανάμεσα στις πόλεις Μπίτολα και Πρίλεπ και βγήκαμε πάνω από τον ποταμό Βαρδάρη. όπου ο ούντμπα Ιλιέβσκι μου έδεσε τα μάτια με ένα μαύρο πανί για να μην δω πού ήταν η μυστική φυλακή της SDB. Ενώ ήμουν με δεμένα τα μάτια, το ελικόπτερο πιθανότατα πέταξε για άλλη μισή ώρα.

Ακόμα και σήμερα, αναρωτιέμαι αν οι ούντμπασοι χρησιμοποίησαν την ταινία που γύρισαν στην Οχρίδα, αλλά ξέρω μόνο ότι μέσα στη Μακεδονία, και ιδιαίτερα στην πατρίδα μου το Κουμάνοβο, διέδωσαν το ψέμα τους ότι με είχαν πιάσει στην Οχρίδα και για να είναι πειστικοί τους έδειξαν φωτογραφίες μου που είχαν τραβηχτεί σε εστιατόρια της Οχρίδας. Ένας συγχωριανός μου, πολύ γνωστός χαφιάς της αστυνομίας, ορκίστηκε στη μητέρα του και τα παιδιά του ότι με είχε δει στην Οχρίδα και μου είχε μιλήσει. Όταν βγήκα από τη φυλακή και επισκέφτηκα το χωριό μου, οι χωρικοί με ρώτησαν αν ήταν αλήθεια ότι ο άνθρωπος αυτός με είχε δει στην Οχρίδα. Απάντησα ότι έλεγε ψέματα, ότι διέδωσε αυτό το ψέμα κατόπιν εντολής των ούντμπασοι εντολοδόχων του.

Μια μέρα μετά το ταξίδι στην Οχρίδα, κατά τη διάρκεια της ανάκρισης στο «δωμάτιο κυνηγιού» ο ανακριτής Νίκολα Ιλιέβσκι μου είπε: «Η υπηρεσία μας γνωρίζει τα ονόματα και τα επώνυμα περισσότερων από 350 Μακεδόνων με τους οποίους επικοινωνήσες προσωπικά ή αλληλογράφησες στη μετανάστευση. Αυτοί οι άνθρωποι ήταν συνεργάτες σου γι' αυτό θέλουμε να γράψεις ένα είδος χαρακτηρισμού για τον καθένα από αυτούς.

Πρώτον, θέλουμε να μάθουμε πότε ξεκίνησε η γνωριμία σας. Θα αναφέρεις το έτος της γνωριμίας σας ή την έναρξη της αλληλογραφίας σας.

Δεύτερον, θα αναφέρεις πώς, με πρωτοβουλία τίνος, έγινε η προσωπική ή γραπτή επαφή μεταξύ σας και πόσο διήρκεσε αυτή η επαφή, δηλαδή η συνεργασία σας.

Εάν η συνεργασία σταμάτησε, ανάφερε τους λόγους γι' αυτό.

Ανάφερε τη γνώμη του ανθρώπου που έγραψε για το εθνικό ζήτημα της Μακεδονίας, τη στάση του απέναντι στη Γιουγκοσλαβία του Τίτο.

Ανάφερε πόσο παθιασμένος ή φανατικός είναι στις πεποιθήσεις του.

Πες μας τη γνώμη σου για τις πνευματικές και πολιτικές του ικανότητες.

Πες μας τι γνωρίζεις για τα ελαττώματά του και τις αρετές του, την ηθική του.

Πιστεύεις ότι αυτός ο άνθρωπος θα μπορούσε να εργαστεί για κάποια ξένη υπηρεσία πληροφοριών;

Εργάστηκα σε αυτή τη δουλειά, με κάποιες διακοπές, για έξι μήνες. Τους ανθρώπους για τους οποίους έγραφα τους παρουσίασα όλους ως υποστηρικτές της ιδέας μιας ενωμένης Μακεδονίας και, σε αυτό το πλαίσιο, τους παρουσίασα και ως εχθρούς της Γιουγκοσλαβίας. Προσπάθησα να παραπλανήσω την γιουγκοσλαβική πολιτική αστυνομία με ψευδείς πληροφορίες. Οι ούντμπασοι ανακριτές μου φάνηκαν να αντιλαμβάνονται την πρόθεσή μου, οπότε συζήτησαν μαζί μου συγκεκριμένα για ορισμένους από τους ανθρώπους θέλοντας να αμφισβητήσουν την αξιοπιστία αυτών που έγραφα. Αλλά, τους απάντησα, ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να πιστέψουν αυτά που έγραφα και, αν δεν τα πίστευαν, τότε γιατί με ανάγκαζαν να γράψω γι' αυτούς τους ανθρώπους, τους ρώτησα. Αυτό συνέβη με ορισμένους ανθρώπους που είχαν διεισδύσει στο κίνημά μας ως πράκτορες της SDB. Για αυτούς τους ανθρώπους επινόησα αντί-γιουγκοσλαβικές ενέργειες, τις οποίες στην πραγματικότητα δεν είχαν. Αυτό συνέβη με έναν παλιό Μακεδόνα ακτιβιστή από την Αυστραλία, ο οποίος για καριερίστικους λόγους έγινε καθηγητής της πολιτικής του Τίτο στο μακεδονικό ζήτημα στην Αυστραλία. Τον παρουσίασα ως έναν άνθρωπο με δύο πρόσωπα, ο οποίος αφενός εργάζεται με λόγια για τη Γιουγκοσλαβία ενώ κρυφά βοηθά τον αγώνα για μια ενωμένη Μακεδονία. Κατάφερα ακόμη και να πείσω τους ούντμπασοι ότι αυτό ήταν έτσι. Από εκείνη τη στιγμή και μετά, το πολιτικό αστέρι αυτού του παλιού Μακεδόνα ακτιβιστή από την Αυστραλία άρχισε να ξεθωριάζει. Άρχισαν να τον εκτοπίζουν από την ηγεσία οργανώσεων και φόρουμ που έτειναν προς τη Γιουγκοσλαβία.

Αφού τελείωσα να γράφω για τους ανθρώπους από τη μακεδονική μετανάστευση που ήταν με κάποιο τρόπο σε επαφή μαζί μου, σκέφτηκα ότι οι ανακριτές ούντμπασοι θα με αφήσουν ήσυχο αλλά σε αυτό διαψεύστηκα. Μια μέρα, οι ανακριτές Άντσε Γκόγκοβ, Νίκολα Ιλιέβσκι και Μίτκο Νικόλοβσκι με κάλεσαν στο «δωμάτιο κυνηγιού» και μου είπαν: «Τώρα είναι η σειρά σου να περιγράψεις τις διασυνδέσεις σου με τη σερβική, κροατική, βουλγαρική και αλβανική μετανάστευση. Γνωρίζουμε ότι είχες διασυνδέσεις και με αυτές τις μεταναστεύσεις, ξεκινώντας πρώτα με τη σερβική μετανάστευση. Περιέγραψε μας όχι μόνο τις διασυνδέσεις που είχες με τις σερβικές οργανώσεις και με μεμονωμένους Σέρβους μετανάστες, αλλά και τις συγκρούσεις σου μαζί τους τις οποίες γνωρίζουμε, επίσης.

- Η πρώτη μου επαφή με τη σερβική μετανάστευση αντιπροσώπευε ταυτόχρονα την πρώτη μου σύγκρουση με την πολιτική των Τσέτνικ της Μεγάλης Σερβίας - έγγραφα. Αυτή η σύγκρουση συνέβη το 1951 στο στρατόπεδο του Λαυρίου. Στην Ελλάδα εκείνη την εποχή υπήρχε μια σερβική βασιλική και τσετνική οργάνωση της οποίας κύριος εκφραστής ήταν ο παλιός βετεράνος πολέμου Μακεδόνας προδότης Μιάλτσε Καραματλιάτα από το Στιπ, ο οποίος ήταν επίσης μέλος της ελληνικής υπηρεσίας πληροφοριών. Μετά την άφιξή μου στο στρατόπεδο του Λαυρίου, μια μέρα με κάλεσαν στο γραφείο της ελληνικής ΔΕΑΚ (Διεύθυνση Ειδικής Ασφαλείας του Κράτους) στο Λαύριο και με οδήγησαν σε ένα γραφείο, όπου ένας κομψά ντυμένος κύριος, γύρω στα εξήντα, καθόταν σε ένα γραφείο. Μου συστήθηκε στα σερβικά ως Μιχαήλ Καραματίγεβιτς, πρώην βασιλικός γεροϋσιαστής από το Στιπ. Τώρα εκπρόσωπος του βασιλιά Πέτρου Β' για την Ελλάδα. Μου είπε ότι είχε δει τα έγγραφά μου στην Ελλάδα, ότι ήμουν από το Κουμάνοβο και επειδή ήταν πεπεισμένος ότι οι κάτοικοι του Κουμάνοβο είχαν παραδοσιακά σερβικό προσανατολισμό, ήρθε να με γνωρίσει και να μιλήσει ως «Σέρβος προς Σέρβο». Είχα μια έντονη επιθυμία να του πω την αλήθεια, ότι ο παππούς μου και ο πατέρας μου στη Μεγάλη Σερβική Γιουγκοσλαβία πριν από τον πόλεμο, διώχθηκαν και βασανίστηκαν ως «Βούλγαροι», ως αληθινοί Μακεδόνες πατριώτες και ότι η περιοχή του Κουμάνοβο έγινε νεκροταφείο για το σερβικό κίνημα των Τσέτνικ του Ντράζα Μιχαήλοβιτς κατά τη διάρκεια του πολέμου, ότι οι κάτοικοι του Κουμάνοβο, με τη μαζική συμμετοχή τους στους Μακεδόνες παρτιζάνους δημιούργησαν μακεδονική εθνική ιστορία, πέθαναν για τη μακεδονική εθνική ιστορία, πέθαναν για τη μακεδονική εθνική ελευθερία, αλλά ήξερα ότι είχα να κάνω με έναν παλιό Μακεδόνα προδότη και δεν ήθελα να τον αντικρούσω. Του είπα μόνο ότι όσο ήμουν στην Ελλάδα δεν θα αναμειγνυόμουν σε καμία πολιτική για να μην υποφέρει η οικογένειά μου στη Γιουγκοσλαβία. Ας με βοηθήσει να φύγω από την Ελλάδα το συντομότερο δυνατό, ώστε αργότερα να μπορέσω να ασχοληθώ πολιτικά με τον «σερβικό σκοπό». Από την Ελλάδα ο καλύτερος τρόπος για να εργαστείς για τον «σερβικό σκοπό» είναι να μείνεις, - είπε ο Καραματίγεβιτς, μείνε, θα σε βγάλω από το στρατόπεδο και θα σου εξασφαλίσω μια υποτροφία για σπουδές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ή στη Θεσσαλονίκη. Τον ευχαρίστησα, αλλά αρνήθηκα. Αλλά, φαίνεται ότι ο Καραματίγεβιτς με διάβασε, δεν προσπάθησε να με στρατολογήσει ξανά.

Υπήρχε επίσης μια σερβική βασιλική οργάνωση στο στρατόπεδο του Λαυρίου και, σαν αστείο, πρόεδρος της ήταν ο Μακεδόνας Γκλίγκορ Σρμπινόβσκι - Τζάϊκο από το χωριό Λιούμποϊνο, ο οποίος πριν από τον πόλεμο ήταν πρόεδρος του σερβικού δήμου στο Λιούμποϊνο. Μια φθινοπωρινή μέρα, επιστρέφοντας από την παραλία του στρατοπέδου, είδα τον Τζάϊκο και τους άντρες του να μοιράζουν σακιά με σταφύλια σε μερικούς κρατούμενους. Περνώντας δίπλα από το τραπέζι όπου ήταν τα σταφύλια, ο Τζάϊκο μου φώναξε: «Ντράγκαν, έλα να σου δώσω μερικά σταφύλια, σήμερα είναι γιορτή». Ποια γιορτή; - τον ρώτησα. Γενέθλια του βασιλιά Πέτρου, απάντησε ο Τζάϊκο. – Γιατί, πέθανε ο βασιλιάς Πέτρος; Θα φάω σταφύλια μόνο αν πεθάνει - είπα. - Θα δεις τι θα πάθεις, γι' αυτό που είπες - με απείλησε ο Τζάϊκο.

Μέχρι τη δεύτερη σύγκρουση με τη σερβική μετανάστευση κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο Παρίσι. Εξέχοντες εκπρόσωποι της σερβικής μετανάστευσης εκείνη την εποχή στο Παρίσι ήταν ο πρώην πρόεδρος της γιουγκοσλαβικής βασιλικής κυβέρνησης Ντράγκισα Τσβέτκοβιτς και ο πρόεδρος του Σερβικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ζίβκο Τοπάλοβιτς. Μια μέρα συνάντησα τον Κροάτη φίλο μου, Δρ. Άντε Τσίλιγκα, ο οποίος τότε ήταν στη Διοίκηση της Κροατικής Ένωσης Εργατών για τη Γαλλία και μου είπε ότι κάποια μέρα θα πραγματοποιηθεί στο Παρίσι ένα συνέδριο για τη μετανάστευση από τη Γιουγκοσλαβία, στο οποίο θα εκλεγεί μια νέα Κοινωνική Επιτροπή της οποίας το καθήκον θα είναι η διανομή χρημάτων στους μετανάστες που βρίσκονταν σε κοινωνική δυσπραγία. Η γαλλική κυβέρνηση διέθεσε ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό κάθε χρόνο για τον σκοπό αυτό και οι γαλλικές αρχές απαιτούσαν να

εκπροσωπούνται όλα τα έθνη της Γιουγκοσλαβίας σε αυτήν την Κοινωνική Επιτροπή. Ωστόσο, οι Σέρβοι πολιτικοί στο Παρίσι δεν ήθελαν να αναγνωρίσουν το μακεδονικό έθνος, δηλαδή δεν ήθελαν να έχουν Μακεδόνες εκπροσώπους στην επιτροπή. Οι Κροάτες αντιτάχθηκαν σε αυτή τη θέση της Μεγάλης Σερβίας και, μέσω του Δρ. Τσίλιγκα, μου ζήτησαν να πάρω όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομάδα Μακεδόνων στο συνέδριο και ως εκπρόσωποι της μακεδονικής μετανάστευσης, θα απαιτήσουμε ίση μεταχείριση με τους μετανάστες από άλλα έθνη. Κινητοποίησα γρήγορα τους Μακεδόνες στο Παρίσι, τους είπα περί τίνος επρόκειτο και πώς να μιλήσουν στο συνέδριο. Το συνέδριο προήδρευε ο Ζίβκο Τοπάλοβιτς, και όταν ο Δρ. Τσίλιγκα είπε ότι υπήρχαν πάνω από είκοσι Μακεδόνες στην αίθουσα οι οποίοι απαιτούσαν να γίνει σεβαστή η εθνική αρχή και να εκπροσωπηθούν στο Διοικητικό Συμβούλιο, ο Τοπάλοβιτς σηκώθηκε και άρχισε να λέει ότι οι Σέρβοι δεν θα αναγνωρίσουν ποτέ το μακεδονικό έθνος, ότι για αυτούς οι Μακεδόνες είναι Νότιοι Σέρβοι και, αν χρειαστεί, οι Σέρβοι θα παραιτηθούν από το να επωφεληθούν από τα χρήματα του ταμείου αλλά δεν πρόκειται να αναγνωρίσουν στους Μακεδόνες την εθνικότητα. Τότε μίλησα και είπα: ότι οι κανόνες της γαλλικής κυβέρνησης ορίζουν σαφώς ότι όλες οι εθνότητες της Γιουγκοσλαβίας πρέπει να εκπροσωπούνται στην Κοινωνική Επιτροπή, και επειδή η Γαλλία αναγνωρίζει τη σημερινή Γιουγκοσλαβία, αναγνωρίζει και την εσωτερική της λύση στο εθνικό ζήτημα, δηλαδή αναγνωρίζει το μακεδονικό έθνος. Ο κ. Ζίβκο Τοπάλοβιτς, ως πολιτικός της Μεγάλης Σερβίας πριν από τον πόλεμο δεν έμαθε τίποτα από την ιστορία, γι' αυτό και θέλει να αρνηθεί τη σημερινή πραγματική κατάσταση. Αλλά, η πολιτική της Μεγάλης Σερβίας του κ. Τοπάλοβιτς είναι ξεπερασμένη, χάρη στην τύφλωση μιας τέτοιας πολιτικής οι κομμουνιστές κατέλαβαν την εξουσία στη Γιουγκοσλαβία. Εμείς οι Μακεδόνες στο Παρίσι δεν ενδιαφερόμαστε για τα χρήματα που θα διανεμηθούν, αλλά για την εθνική τιμή και την εθνική αναγνώριση. Οι Κροάτες, οι Μακεδόνες και οι Σλοβένοι με χαιρέτησαν με χειροκροτήματα, στη συνέχεια ο Δρ. Τσίλιγκα σηκώθηκε και υπερασπίστηκε την εθνική υπόθεση της Μακεδονίας. Υπήρξε αναταραχή και καβγάς στην αίθουσα, αλλά τελικά οι Σέρβοι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα ενάντια στο πλήθος. Οι ακόλουθοι μπήκαν στο κοινό κοινωνικό συμβούλιο της μετανάστευσης από τη Γιουγκοσλαβία: Ντράγκισα Τσβέτκοβιτς - πρόεδρος, Δρ. Άντε Τσίλιγκα - αντιπρόεδρος, ένας Σλοβένος καθολικός ιερέας, του οποίου το όνομα δεν θυμάμαι τώρα - γραμματέας, Ντράγκαν Μπογκντάνοβски - ταμίας, και ένας ακόμη εκπρόσωπος από κάθε εθνική μετανάστευση ως μέλη του Συμβουλίου.

Την επόμενη μέρα στο «δωμάτιο κυνηγιού» ο Άντσε Γκόγκοβ είπε: «Γαμήθηκε το ταμείο που φύλαγες! Όταν άδειασες το ταμείο του παππού σου, μπορούμε μόνο να φανταστούμε τι έκανες με το ταμείο των μεταναστών στο Παρίσι!»

- Δεν είχα μετρητά στη διάθεσή μου, η Κοινωνική Επιτροπή είχε το δικό της τραπεζικό λογαριασμό και ως ταμίας δεν είχα το δικαίωμα να κάνω ανάληψη χρημάτων από τον λογαριασμό, χωρίς την υπογραφή της επιταγής από τον πρόεδρο και τον γραμματέα της Επιτροπής. Προσωπικά, δεν χρησιμοποίησα ούτε ένα φράγκο από αυτόν τον λογαριασμό, αλλά χάρη σε εμένα, οι Μακεδόνες φοιτητές στο Παρίσι έλαβαν οικονομική βοήθεια από αυτόν τον λογαριασμό, γεγονός που βελτίωσε τη μηνιαία υποτροφία τους.

- Είχε γραφείο αυτό το Κοινωνικό Συμβούλιο; - ρώτησε ο Νίκολα Ιλιέβски. - Πού απευθύνονταν όσοι ζητούσαν βοήθεια;

- Το διαμέρισμα του προέδρου του Συμβουλίου, Ντράγκισα Τσβέτκοβιτς, χρησίμευε ως γραφείο μας, και το Συμβούλιο πραγματοποιούσε επίσης τις συνεδριάσεις του σε αυτό το διαμέρισμα.

- Δεν προσπάθησε ο Τσβέτκοβιτς να σας κερδίσει με το μέρος της Σερβίας; - ρώτησε ο Άντσε Γκόγκοβ.

- Ο Τσβέτκοβιτς όχι μόνο δεν προσπάθησε να με κερδίσει με το μέρος της Σερβίας, αλλά μου παραδέχτηκε ακόμη και κατ' ιδίαν ότι η πολιτική της βασιλικής Γιουγκοσλαβίας ήταν λανθασμένη απέναντι στους Μακεδόνες. Ακόμα και τότε, γνώριζε την εθνική αλήθεια ότι οι Μακεδόνες δεν ήταν Σέρβοι και ότι ακολουθούνταν πολιτική αφομοίωσης και από-εθνικοποίησης εναντίον τους. Μου παραδέχτηκε ακόμη και ότι η οικογένειά του είχε ρίζες στο Κρούσεβο. Ένας άλλος παππούς του είχε καταφύγει ως αχθοφόρος στη Σερβία κατά την Τουρκοκρατία και έγινε πανδοχέας στο Νις. Στη συνέχεια, η οικογένεια πλούτισε και είχε ατμόμυλο στο Νις. Μου είπε ότι η γιαγιά του δεν ήξερε να μιλάει σερβικά, μιλούσε βλάχικα. – «Η καταγωγή μου είναι Τσινκαρική ή Βλάχικη, όπως αυτή του μεγάλου Σέρβου συγγραφέα Μπράνισλαβ Νούσιτς, ο οποίος επίσης κατάγεται από βλάχικη οικογένεια από το Κρούσεβο», είπε ο Τσβέτκοβιτς.

– Όταν εσείς οι Βλάχοι αποδέχεστε μια νέα εθνικότητα, γίνεστε μεγαλύτεροι εθνικιστές από τους Σέρβους ή τους Έλληνες – του είπα – Το ίδιο συμβαίνει και τώρα στη Μακεδονία. Οι Βλάχοι αποδέχτηκαν τη μακεδονική εθνικότητα και έγιναν πιο Μακεδόνες από τους αληθινούς Μακεδόνες.

Συνεχίζοντας τις διασυνδέσεις μου με τη σερβική μετανάστευση, έγραφα:

Τις δεκαετίες του 1960 και του 1980, πίστευα ότι θα είχε μεγάλη σημασία για την εθνική υπόθεση της Μακεδονίας αν η μετανάστευση από τα γειτονικά έθνη συμπεριλαμβανομένης της σερβικής μετανάστευσης, αναγνώριζε την εθνική ατομικότητα του μακεδονικού λαού. Πίστευα ότι θα ήταν μια μεγάλη νίκη για τους Μακεδόνες αν η σερβική και γιουγκοσλαβική μετανάστευση αναγνώριζε την εθνική ατομικότητα του μακεδονικού λαού, γι' αυτό αναζήτησα και ήρθα σε επαφή με όλες τις οργανωμένες σερβικές και βουλγαρικές ομάδες στην μετανάστευση που παρουσιάζονταν ως δημοκρατικές και ομοσπονδιακά προσανατολισμένες. Μια τέτοια ομάδα τη δεκαετία του 1950 στο Παρίσι ήταν ο Σερβικός Συνεταιρισμός "Oslobodjenje". Ήταν κυρίως νέοι φοιτητές που δήλωναν ότι αγωνίζονταν για μια Τρίτη Δημοκρατική Γιουγκοσλαβία, βασισμένη σε ομοσπονδιακές αρχές. Η ομάδα στο Παρίσι εξέδιδε το περιοδικό "Naša Reč", το οποίο αργότερα μετακόμισε στο Λονδίνο. Αυτή η ομάδα ήταν πολιτικά κοντά στο λεγόμενο Γιουγκοσλαβικό Συμβούλιο στο Λονδίνο, με επικεφαλής τον πρόεδρο της πρώην γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης στην εξορία, Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς, πρώην καθηγητής διεθνούς δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου.

Δεδομένου ότι η ομάδα «Oslobodjenje» στο Παρίσι αποτελούνταν από αρκετούς φοιτητές, συναντιόμουν μαζί τους σχεδόν κάθε μέρα, είτε στις φοιτητικές καντίνες είτε σε διάφορα καφέ και ξεκινούσα πολιτικές συζητήσεις μαζί τους – «Δεν είστε ούτε αληθινόι δημοκράτες, ούτε αληθινόι φεντεραλιστές, ούτε αληθινόι Γιουγκοσλάβοι», τους είπα – είστε πολιτικοί Τσένικ της Μεγάλης Σερβίας. Αν είστε δημοκράτες και φεντεραλιστές, θα αναγνωρίσετε την εθνική ταυτότητα του μακεδονικού λαού. Από αυτή την άποψη, οι κομμουνιστές είναι μεγαλύτεροι δημοκράτες και μεγαλύτεροι φεντεραλιστές από εσάς, επειδή αναγνώρισαν τα εθνικά δικαιώματα του μακεδονικού λαού». Έτσι ήρθα σε συζητήσεις με τους ηγέτες της ομάδας «Oslobodjenje», τον Γκιόργκι Ραντοβάνοβιτς και τον Ντέσιμιρ Στόσιτς. Μετά από μακρές συζητήσεις και πολεμικές και οι δύο συμφώνησαν ότι το δικαίωμα που οι κομμουνιστές είχαν αναγνωρίσει στον μακεδονικό λαό θα έπρεπε να αναγνωριστεί και από τους Σέρβους δημοκράτες, αν και αυτό το ζήτημα είναι πολύ επώδυνο για τους Σέρβους. Στο «Naša Reč» οι Μακεδόνες άρχισαν να αναφέρονται ακόμη και ως ξεχωριστός λαός.

Μια μέρα ο Γκιόργκι Ραντοβάνοβιτς με συνάντησε και μου είπε ότι ο Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς, πρόεδρος της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής στο Λονδίνο, είχε καταλήξει στην πεποίθηση ότι ήταν σωστό ο μακεδονικός λαός να αναγνωριστεί με την εθνική του

μοναδικότητα και ότι έφαχνε για Μακεδόνες που θα μπορούσαν να ιδρύσουν ένα μακεδονικό τμήμα σε εκείνο το γιουγκοσλαβικό συμβούλιο. Ο Γκιόργκι Ραντοβάνοβιτς μίλησε στον Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς για την μακεδονική φοιτητική ομάδα στο Παρίσι, και ιδιαίτερα για εμένα, ως ενεργό εκπρόσωπό της. Ο Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς με κάλεσε στο Λονδίνο για μια συνομιλία μαζί του. Ταξίδεψα στο Λονδίνο με τον Γκιόργκι Ραντοβάνοβιτς. Η συνάντηση με τον Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς πραγματοποιήθηκε στο ξενοδοχείο όπου διέμενε.

Άφησα τον ηλικιωμένο πολιτικό να μιλήσει. Από την ομιλία του συμπεράνα ότι η λεγόμενη Γιουγκοσλαβική Επιτροπή, για να μην μείνει πίσω από τους κομμουνιστές, ετοιμαζόταν να αναγνωρίσει την εθνική ανεξαρτησία της Μακεδονίας αλλά μόνο υπό έναν όρο, δηλαδή: να εγκαταλείψουν οι Μακεδόνες την ιστορική τους επιθυμία για ένα ενιαίο και ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος και να αναγνωρίσουν τη Γιουγκοσλαβία ως το μοναδικό τους κράτος.

Είπα στον Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς ότι όποιος Μακεδόνας εγκαταλείπει την ιδέα μιας ανεξάρτητης και ενωμένης Μακεδονίας θα μείνει στην ιστορία ως εθνικός προδότης και δεν πιστεύω ότι μεταξύ της σημερινής μακεδονικής μετανάστευσης θα υπάρχουν άνθρωποι που θα αποδεχτούν την πολιτική της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής για μια Δημοκρατική Γιουγκοσλαβία. Σε κάθε περίπτωση, τον συμβούλευσα, αν ποτέ σκεφτεί να κερδίσει κάποιον Μακεδόνα υπέρ της εναλλακτικής μιας δημοκρατικής Γιουγκοσλαβίας, τότε να αναγνωρίσει την εθνική ανεξαρτησία του μακεδονικού λαού ακόμα και τώρα.

- Νεαρέ - μου είπε ο Σλόμπονταν Γιοβάνοβιτς – εσείς δεν δίνετε τίποτα και ζητάτε πολλά από εμάς. Εμείς δεν πρόκειται να αναγνωρίσουμε τους Μακεδόνες μέχρι να δηλωθούν υπέρ της Γιουγκοσλαβίας.

Αυτή ήταν η πρώτη και η τελευταία μου συνάντηση με τον καθηγητής Γιοβάνοβιτς – λίγο μετά από αυτή τη συνάντηση πέθανε.

- Υπάρχει ζωντανή ιστορία μέσα σου - είπε ο Άντσε Γκόγκοβ την επόμενη μέρα όταν με πήγαν στο δωμάτιο κυνηγιού για ακρόαση.- Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι γνώρισε προσωπικά δύο προέδρους της πρώην βασιλικής κυβέρνησης. Όταν γεράσεις θα έχεις υλικό για τα απομνημονεύματά σου.

- Οι προσπάθειές σου να αναγκάσεις τη σερβική μετανάστευση να αναγνωρίσει την εθνική ατομικότητα του μακεδονικού λαού θα καταγραφούν στην ιστορία της Μακεδονίας - είπε ο Νίκολα Ιλιέβσκι. Έχεις κάνει και καλά και κακά, θα λογοδοτήσεις για τα κακά και η ιστορία της Μακεδονίας θα σε θυμάται για τα καλά.

Η δεύτερη σερβική πολιτική ομάδα στην μετανάστευση με την οποία διεξήγαγα πολιτικές διαπραγματεύσεις - συνέχισα να γράφω - ήταν το σερβικό τμήμα της λεγόμενης Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατικής Ένωσης με έδρα το Μόναχο, η οποία υποστήριζε μια δημοκρατική Γιουγκοσλαβία, αναδιοργανωμένη με συνομοσπονδιακούς όρους ως Ένωση Ελεύθερων Γιουγκοσλαβικών Κρατών. Η Νοτιοσλαβική Δημοκρατική Ένωση αποτελούνταν από μια ομάδα Σέρβων και Κροατών διανοουμένων, οι οποίοι κάποτε ανήκαν στο γιουγκοσλαβικό φασιστικό κίνημα "Zbor" του Ντιμίτριγια Λότιτς, αλλά τώρα είχαν αποκηρύξει τόσο τη φασιστική ιδεολογία του Λότιτς όσο και μια ενιαία και ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία και υποστήριζαν μια τρίτη, συνομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία. Επικεφαλής της Νοτιοσλαβικής Ένωσης ήταν ο Κροάτης πολιτικός Ρόζο Κάλεμπ. Η Ένωση εξέδιδε τη δική της εφημερίδα. Η Κροατική Δημοκρατική Ένωση εξέδιδε την "Hrvatska Zora" (Κροατική Αυγή) και η Σερβική Δημοκρατική Ένωση εξέδιδε την "Serbski Dici" (Σερβική περηφάνια).

Η Νοτιοσλαβική Ένωση είχε αποδειχθεί πολύ πιο ρεαλιστική και δίκαιη σε σχέση με το μακεδονικό ζήτημα από το Γιουγκοσλαβικό Διοικητικό Συμβούλιο του Λονδίνου και τον Σερβικό Συνεταιρισμό "Oslobodjenje". Είχε αναγνωρίσει δημόσια και ανοιχτά την εθνική ατομικότητα του μακεδονικού λαού και είχε τυπώσει το καταστατικό της στη μακεδονική γλώσσα. Λόγω της αναγνώρισης της μακεδονικής εθνικής ατομικότητας, οι Σέρβοι της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατικής Ένωσης δέχτηκαν επίθεση από τη σερβική μετανάστευση Τσέντικ ως Σέρβοι εθνικοί προδότες.

Οι σχέσεις με τη Νοτιοσλαβική Δημοκρατική Ένωση δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του 1959 και του 1960 γι' αυτό εγώ και ο Πέεβ ταξιδέψαμε ξεχωριστά στο Μόναχο. Μας υποδέχτηκαν θερμά και τους δύο, στη συνέχεια μας σύστησαν στους ηγέτες της Νοτιοσλαβικής Δημοκρατικής Ένωσης και καθιερώθηκαν συγκεκριμένες μορφές συνεργασίας. Ωστόσο, όλα τελείωσαν όπως και με το Γιουγκοσλαβικό Διοικητικό Συμβούλιο από το Λονδίνο. Η Νοτιοσλαβική Δημοκρατική Ένωση απαίτησε από εμάς, ως μακεδονική ομάδα, να δημιουργήσουμε μια Μακεδονική Δημοκρατική Ένωση στο πλαίσιο της Νοτιοσλαβικής Δημοκρατικής Ένωσης και, μαζί με τους Κροάτες, τους Σέρβους και τους Σλοβένους, να εργαστούμε για τη δημιουργία μιας μελλοντικής Γιουγκοσλαβικής Συνομοσπονδίας ή Ένωσης Ελεύθερων Νοτιοσλαβικών Κρατών. Δεν θέλαμε να εγκαταλείψουμε την ιδέα ενός ενιαίου και ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους και ως εκ τούτου η συνεργασία με τη Νοτιοσλαβική Δημοκρατική Ένωση απέτυχε.

Αυτή ήταν όλη η επαφή μου με τη σερβική μετανάστευση - τελείωσα το γράψιμό μου - και ανέφερα ξανά ότι αυτή η επαφή εμπνεύστηκε από την έντονη επιθυμία η σερβική μετανάστευση να αναγνωρίσει την εθνική ταυτότητα του λαού μας. Λόγω της εργασίας μου σε αυτόν τον τομέα, δέχτηκα αρκετές φορές επιθέσεις στον σερβικό τύπο μετανάστευσης, στις εφημερίδες "Srpska Borba" (Σερβικός Αγώνας), "Iskra" (Σπίθα) και άλλες.

Οι ούντμπασοι ανακριτές μου γι' αυτό το κείμενο μου είπαν: «Λοιπόν, έπαιξες καλά τον ρόλο σου ως Μακεδονιστής, ειδικά στις δεκαετίες του '50 και του '60. Άφησες ανεξίτηλες αναμνήσεις από τις δραστηριότητές σου. Όλα θα ήταν καλά και ωραία αν ο Μακεδονισμός σου δεν είχε στραφεί εναντίον της νόμιμης ηγεσίας του μακεδονικού κράτους, της ΣΔΜ. Δεν ήξερες πώς να σταματήσεις τις πράξεις σου, δεν είχες φρένα και ήσουν σαν την αγελάδα η οποία, καθώς την άρμεγαν, έδωσε ένα γεμάτο κουβά γάλα, αλλά μόλις τον γέμισε το κλώτσησε με το πόδι της και το έχυσε. Έχεις φτάσει τα πράγματα σε σημείο που ο μακεδονισμός σου έχει γίνει επιζήμιος για τα συμφέροντα του μακεδονικού έθνους. Γι' αυτό έπρεπε να δράσουμε, να σε σταματήσουμε, να σε φιμώσουμε...».

- Με εμποδίσате να πετύχω το πιο σημαντικό πράγμα για το έθνος μας - είπα - άρα το βλάψατε, δεν το βοηθήσατε.

Το γράψιμό μου για τη σχέση μου με την κροατική μετανάστευση δεν κράτησε πολύ, επειδή δεν προέκυψε κάποιο είδος συμμαχίας με το κροατικό κίνημα των Ουστάσι. Δήλωσα ότι το DOOM ως μια νέα και νεαρή οργάνωση που ιδρύθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν ήθελε να συνδεθεί με το κροατικό κίνημα των Ουστάσι επειδή αυτό είχε διακυβευτεί κατά τη διάρκεια του πολέμου ως φασιστικό κίνημα και κατηγορήθηκε για διάπραξη γενοκτονίας. Δήλωσα ότι υπήρξε μια προσπάθεια από την πλευρά των Ουστάσι να συνεργαστεί το DOOM με τους Ουστάσι εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, αυτό έγινε μέσω του ηγέτη της Κροατικής Λαϊκής Επιτροπής Μπράνκο Γέλιτς. Συνάντησα αυτόν τον παλιό Κροάτη πολιτικό αρκετές φορές στη Γερμανία και δημιουργήθηκαν φιλικές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ μας, αλλά η συμμαχία δεν

προέκυψε. Δεν θέλαμε να διακυβεύσουμε τους εαυτούς μας ως φασιστική οργάνωση, γιατί με όποιον είσαι, - ο λαός λέει, ότι τέτοιος είσαι.

Ένας άλλος λόγος για να μείνουμε μακριά από το κίνημα των Ουστάσι ήταν ότι αυτό το κίνημα πιστό στην παλιά του συμμαχία με τον Βάντσο Μιχαήλοφ, παπαγαλίζοντας επαναλάμβανε τη θέση του Βάντσο Μιχαήλοφ ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι, ότι το μακεδονικό έθνος επινοήθηκε από Σερβο-κομμουνιστές. Διαμαρτυρήθηκα ενάντια σε αυτή την αντί-μακεδονική πολιτική που ανέπτυξαν οι Ουστάσι σε αρκετούς ηγέτες των Ουστάσι: τον Στρατηγό Ντρινιάνιν, τον Μάτε Φρκόβιτς, τον Στέπαν Μπουκ και άλλους γραμματείς των Ουστάσι. Επιτέθηκα, μάλιστα, ανοιχτά στους Ουστάσι στο «Μακεδονικό Έθνος» ως «μπάτσους της Ευρώπης». Τώρα είναι μπάτσοι του Μεγάλου Βουλγαρισμού.

- Ήσουν σύμμαχος των Ουστάσι, δεν μπορείς να το αρνηθείς αυτό - μου είπε ο ανακριτής της Ούντμπα, Νίκολα Ιλιέβσκι. - Είναι αλήθεια ότι δεν υπήρξε συνεργασία σε επίπεδο οργανώσεων, αλλά ήσουν συνεργάτης των Ουστάσι όταν ήρθε η ώρα για την καταστροφή της Γιουγκοσλαβίας. Έχουμε μια κασέτα μιας από τις ομιλίες σου στον εορτασμό των Ουστάσι στις 10 Απριλίου, την ημέρα της ανακήρυξης του NDH στην Καρλσρούη, όπου μπροστά σε δύο χιλιάδες Κροάτες εκφώνησες μια ομιλία κατά της Γιουγκοσλαβίας που ούτε η παλιά ΟΥΣΤΑΣΙ δεν θα μπορούσε να δώσει. Θυμάσαι τα χειροκροτήματα που έλαβες τότε;

- Θυμάμαι - είπα. - Αν θυμάσαι, στην ομιλία μου είπα ότι η Γιουγκοσλαβία είναι ένα τεχνητό εγκληματικό δημιούργημα το οποίο πρέπει να καταστραφεί από τους λαούς που ζουν σε αυτήν, γιατί όσο υπάρχει αυτό το κράτος δεν θα υπάρχει ελευθερία και δημοκρατία για κανέναν λαό.

- Αν η Γιουγκοσλαβία δεν υπήρχε, ηλίθιε τιποτένιε, δεν θα έλεγες τον εαυτό σου σήμερα Μακεδόνα - μου είπε ο Ιλιέβσκι. - Μα είσαι αδιόρθωτος αμαρτωλός, δεν αξίζει να συζητήσουμε μαζί σου. Περιέγραψε μας τώρα τις διασυνδέσεις σου με τη βουλγαρική μετανάστευση.

Η βουλγαρική μετανάστευση χωρίζεται σε δύο διαφορετικά πολιτικά μπλοκ ή στρατόπεδα - έγγραφα. Το μεγαλύτερο μέρος του ανήκει στο Βουλγαρικό αγροτικό κόμμα, του οποίου ηγέτης στη μετανάστευση μέχρι τον θάνατό του ήταν ο Γκεμέτο Ντιμιτρόφ, ο οποίος ζούσε στη Ουάσιγκτον, και μετά τον θάνατό του την ηγετική θέση την ανέλαβε ο Τσένκο Μπάρεφ, δημοσιογράφος που ζει στο Παρίσι. Τον Γκεμέτο Ντιμιτρόφ τον συνάντησα δύο φορές στην Δυτική Ευρώπη και μαζί του αντάλλαξα πολλές επιστολές, απέφευγε να κάνει δήλωση για το Μακεδονικό, ωστόσο ούτε μια φορά στη διάρκεια της πολιτικής του δραστηριότητας στη μετανάστευση δεν τάχθηκε κατά της εθνικής ύπαρξης του μακεδονικού λαού. Αυτός ήταν πραγματικός δημοκράτης γι' αυτό ήταν ανεκτικός σχετικά με την πολιτική δραστηριότητα του DOOM, δεν μας επιτέθηκε και δεν έκανε καμία μεγαλοβουλγαρική δήλωση. Ο διάδοχός του, Τσένκο Μπάρεφ, αναγνώρισε την εθνική ιδιαιτερότητα του μακεδονικού λαού και το έκανε δημόσια σε μια συνέντευξή του στο σερβικό περιοδικό «Sovremenost» που έβγαινε στο Παρίσι. Είχα εγκάρδιες φιλικές σχέσεις με τον Τσένκο Μπάρεφ και εκείνος Βοήθησε τους Μακεδόνες μετανάστες στο Παρίσι, ιδιαίτερα τους Μακεδόνες φοιτητές.

Οι Βούλγαροι φασίστες και εθνικιστές ήταν οργανωμένοι στο Βουλγαρικό Εθνικό Μέτωπο (BNF), το οποίο είχε την έδρα του στις Ηνωμένες Πολιτείες και εξέδιδε την εφημερίδα «Borba» (Αγώνας). Το BNF αρνήθηκε την ύπαρξη μακεδονικού εθνικού κράτους και ως εκ τούτου συνεργάστηκε στενά με τους Μακεδόνες Βουλγαρομανείς του Βάντσο Μιχαήλοφ. Δεν είχα καμία επαφή με τους ανθρώπους του BNF.

Εκτός από αυτές τις δύο πολιτικές ομάδες, υπήρχε επίσης μια ομάδα Βούλγαρων αναρχικών στο Παρίσι, η οποία εξέδιδε το περιοδικό «Nash Pat» (Η πορεία μας). Δεδομένου ότι αυτοί οι άνθρωποι υποστήριζαν επίσης τη θέση ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι, δεν διατήρησα επαφή μαζί τους. Ωστόσο, υπήρχαν αρκετοί Βούλγαροι αναρχικοί που θεωρούνταν αποστάτες του βουλγαρικού αναρχικού κινήματος και έδειχναν πλήρη κατανόηση του μακεδονικού εθνικού ζητήματος. Αυτοί ήταν οι Βούλγαροι αναρχικοί Ιβάν Ράτσεφ και Ντράγκαν Ντραγάνοφ, οι οποίοι δημόσια συμπαθούσαν την πολιτική του DOOM και τη βοήθησαν ηθικά, ακόμη και υλικά. Ο πολυμαθής Ιβάν Ράτσεφ Ιβάνοφ έδειξε ιδιαίτερη κατανόηση του μακεδονικού ζητήματος.

- Δεν μας είπες όλη την αλήθεια για τη σχέση σου με τη βουλγαρική μετανάστευση - μου είπε ο ανακριτής Νίκολα Ιλιέβски - την επόμενη μέρα που με κάλεσαν στο "δωμάτιο κυνηγιού". Έχουμε στα χέρια μας τις επιστολές που σου έγραψε ο Νίκολα Αντόνοφ από την Ουάσινγκτον. Ήταν ένα είδος πολιτικού συμβούλου σου.

Με εξέπληξε όταν άκουσα το όνομα του Νίκολα Αντόνοφ, με τον οποίο αντάλλαξα περίπου δώδεκα επιστολές. Δεν ήξερα πώς οι επιστολές που μου έγραψε ο Αντόνοφ κατέληξαν στα χέρια της Ούντμπα και ίσως ήταν απλώς ένα κόλπο των ούντμπασοι. Σε κάθε περίπτωση, οι επιστολές από τον Αντόνοφ παρέμειναν στο Όσλο και μετά το διαζύγιο μου με τη γυναίκα μου δεν ξέρω τι απέγιναν αυτές οι επιστολές.

Ο Αντόνοφ ήταν αρχικά Μακεδόνας με καταγωγή από το στο Βέλες, στη προπολεμική Βουλγαρία ήταν ένας από τους κορυφαίους Βούλγαρους διπλωμάτες, ήταν Πληρεξούσιος Υπουργός της Βουλγαρίας στη Μόσχα και στο Βερολίνο και μετά τον πόλεμο μετανάστευσε στις ΗΠΑ. Εργάστηκε στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου στην Ουάσινγκτον και ήταν ένα είδος συμβούλου της Γερουσίας των ΗΠΑ για θέματα της κομμουνιστικής Βουλγαρίας. Ο Αντόνοφ θεωρούσε την πολιτική του Βάντσο Μιχαήλοφ στο μακεδονικό ζήτημα απηρχαιωμένη και ξεπερασμένη πολιτική, επομένως χαιρέτισε την πολιτική του DOOM και προσπάθησε να μας δώσει συμβουλές για το ποια έπρεπε να είναι η μακεδονική πολιτική. Σταμάτησα την αλληλογραφία με τον Αντόνοφ όταν μου έγραψε σε μια από τις επιστολές του ότι η καπιταλιστική Δύση ήταν αντί-μακεδονική, ότι η Μακεδονία δεν μπορούσε να περιμένει τίποτα καλό από τους Αμερικανούς, γι' αυτό μας συμβούλεψε να δημιουργήσουμε δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση και να ζητήσουμε βοήθεια από αυτήν για να υλοποιήσουμε το μακεδονικό ιδανικό. Δεδομένου ότι ήταν στην αμερικανική υπηρεσία και συνέστησε να δημιουργήσουμε δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση θεώρησα τη στάση του ως πρόκληση και απάντησα ότι δεν θέλαμε να συνδέσουμε την τύχη της Μακεδονίας με το κομμουνιστικό κίνημα. Η αλληλογραφία μας τελείωσε αλλά αργότερα πείσθηκα ότι ο Αντόνοφ δεν ήταν κανένας προβοκάτορας, επειδή επέστρεψε οικειοθελώς στη Λαϊκή Δημοκρατία της Βουλγαρίας.

- Ήσουν ένας αδύναμος πολιτικός όταν δεν ήξερες πώς να αξιολογήσεις τον Αντόνοφ - μου είπε ο Νίκολα Ιλιέβски - Φοβόσουν μήπως πέσεις θύμα της προβοκάτσιας του και ακόμα δεν ξέρεις ότι είχες πέσει θύμα της προβοκάτσιας του καλού σου φίλου, του πράκτορα της CIA Κίρο Ματρακόβски από τις ΗΠΑ. Σε έστησε έτσι ώστε οι Αμερικανοί να σε θεωρήσουν Σοβιετικό κατάσκοπο. Σου έγραψε μια επιστολή υπονοώντας αμερικανική υλική βοήθεια αν το DOOM κρατούσε σαφή αντί-κομμουνιστική στάση. Απάντησες ότι το DOOM ήταν ουδέτερο απέναντι στα δύο μεγάλα στρατιωτικά μπλοκ και κοινωνικά συστήματα, απέναντι στον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό, επειδή ήταν αδύνατο να προβλέψει κανείς εκ των προτέρων ποιο από τα δύο μπλοκ θα κέρδιζε. Του έγραψες ότι ίσως θα ερχόταν η ώρα να ζητήσουμε βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση γι' αυτό και δεν ήθελες να μιλήσεις κατά του κομμουνισμού και του σοβιετικού μπλοκ. Και ο Κίρο Ματρακόβски παρέδωσε στη CIA την απάντησή σου στην επιστολή του.

- Πιστεύω ότι ο Ματρακόβσκι το έκανε αυτό, γιατί μετά από αυτή την απάντησή μου ο Ματρακόβσκι σταμάτησε να μου γράφει – απάντησα.

- Και τώρα θα μου απαντήσεις γραπτώς σε μία ακόμη ερώτηση σχετικά με τις σχέσεις σου με άλλους μετανάστες - είπε ο Ιλιέβσκι. - Εμείς στην Υπηρεσία αναρωτιόμαστε γιατί δεν υπήρξε συνάντηση μεταξύ εσένα και του Βάντσο Μιχαήλοφ; Και υπήρξε κάποια προσπάθεια ή πρωτοβουλία από τον Βάντσο Μιχαήλοφ να έρθετε σε μια συνάντηση μεταξύ του ιδίου και εσένα;

Στην γραπτή μου απάντηση στον Βάντσο Μιχαήλοφ, έγραψα ότι ήμουν συνεχώς σε πόλεμο μαζί του, τον θεωρούσα εθνικό προδότη της Μακεδονίας και Βούλγαρο πράκτορα και εκείνος με θεωρούσε πράκτορα της Ούντμπα. Του επιτέθηκα στα άρθρα μου στο "Μακεδονικό Έθνος", μου επιτέθηκε στα άρθρα του στη "Μακεδονική Τρίμπιουν". Ποτέ δεν ζήτησα συνάντηση μαζί του, ούτε ζήτησε συνάντηση μαζί μου. Ωστόσο, έγιναν έμμεσες προσπάθειες με τη μεσολάβηση τρίτων, να υπάρξει συνάντηση μεταξύ μας. Ο Κροάτης Μπράνκο Γέλιτς και ο Βούλγαρος Τσένκο Μπάρεφ συναντιόντουσαν κατά καιρούς με τον Βάντσο Μιχαήλοφ και πρότειναν η συνάντηση να πραγματοποιηθεί στην Ελβετία, στο σπίτι ενός Ελβετού δημοσιογράφου, ενός από τους συντάκτες της εφημερίδας "Tribune de Lausanne", του οποίου το όνομα δεν θυμάμαι τώρα. Δεδομένου ότι τόσο ο Γέλιτς όσο και ο Μπάρεφ πρότειναν η συνάντηση να πραγματοποιηθεί στο σπίτι του Ελβετού δημοσιογράφου με κάνει να πιστεύω ότι η πρωτοβουλία προήλθε από τον Βάντσο Μιχαήλοφ. Σε κάθε περίπτωση, δεν δέχτηκα τη συνάντηση.

- Έκανες λάθος που δεν πήγες στη συνάντηση στην Ελβετία - μου είπε ο ανακριτής Ιλιέβσκι - Η πρωτοβουλία προήλθε πράγματι από τον Βάντσο Μιχαήλοφ.

Πώς γνώριζαν οι ούντμπασοι ότι η πρωτοβουλία προερχόταν από τον Βάντσο Μιχαήλοφ, δεν ρώτησα τον Ιλιέβσκι.

Ανακρίθηκα ενεργά για εννέα μήνες. Κατά τη διάρκεια αυτών των εννέα μηνών ο ομοσπονδιακός γραμματέας Φράνιο Χέρλιεβιτς ήρθε στο όρος Καράτζιτσα πέντε φορές για να δει προσωπικά πόσο είχε προχωρήσει η έρευνα. Κάθε φορά που ερχόταν, οι αστυνομικοί που με φρουρούσαν κυνηγούσαν ένα αγριογούρουνο ή ένα ζαρκάδι στο δάσος και του πρόσφεραν ένα υπουργικό γεύμα.

Το χειμώνα του 1977/78, έπεσε πυκνό χιόνι στο Καράτζιτσα, 60 εκατοστά, και η θερμοκρασία έφτασε τους μείον 20 βαθμούς. Ένα βράδυ ακούσαμε τις κραυγές των τεσσάρων κυνηγόσκυλων που κρατούσαν οι αστυνομικοί για να κυνηγούν οι ανώτεροι τους όταν πήγαιναν για κυνήγι. Την επόμενη μέρα, οι αστυνομικοί βρήκαν μόνο τα ροκανισμένα κόκαλα των κυνηγόσκυλων. Ψάχνοντας για τροφή, μια αρκούδα ήρθε ένα βράδυ στο σπίτι φυλακή και επιτέθηκε στον αστυνομικό σκύλο που ήταν δεμένος στο σκυλόσπιτο του μπροστά στην είσοδο της φυλακής. Η μάχη μεταξύ του αστυνομικού σκύλου και της αρκούδας έκανε τέτοιο θόρυβο που οι αστυνομικοί που με φρουρούσαν στο κελί μου έτρεξαν έξω και άρχισαν να φωνάζουν. Ακούστηκε επίσης ο ήχος ενός πολυβόλου. Την επόμενη μέρα, οι αστυνομικοί βρήκαν ίχνη αίματος της αρκούδας που είχε τραπεί σε φυγή μετά τους πυροβολισμούς. Πιθανότατα είχε χτυπηθεί από σφαίρα. Όσο για τον αστυνομικό σκύλο, είχε χτυπηθεί τόσο άσχημα από την αρκούδα που έμοιαζε με κρατούμενο μετά τα βασανιστήρια από τους ούντμπασοι. Έλειπε μια ολόκληρη ίντσα δέρματος από την πλάτη του σκύλου και το ένα του μάτι είχε βγει. Ο σκύλος σταμάτησε να τρώει και μετά από μερικές εβδομάδες πέθανε. Ένας άλλος σκύλος μεταφέρθηκε από τα Σκόπια με ελικόπτερο για να πάρει τη θέση του. Έφεραν, επίσης, το νέο σκύλο στο κελί μου και τον άφησαν να με μυρίσει, όπως ακριβώς είχε κάνει και ο πρώτος σκύλος.

Μια άλλη ανάμνηση της φύσης του όρους Καράτζιτσα που μου έχει μείνει χαραγμένη στη μνήμη είναι ότι τους ξηρούς καλοκαιρινούς μήνες αυτό το βουνό μεταμορφώνεται σε μια πραγματική φιδοφωλιά. Φίδια, πλεγμένα το ένα με στο άλλο ψήνονται στον ήλιο στις γυμνές σκάλες ή φίδια σέρνονται σε όλα τα γυμνά σημεία που τα πιάνει ο ήλιος. Μπορούσα να τα δω ακόμη και από το παράθυρο του κελιού μου ή από το παράθυρο του δωματίου κυνηγίου καθώς κινούνταν κατά μήκος του γυμνού ορεινού μονοπατιού. Οι αστυνομικοί που με φρουρούσαν στο βουνό κουβαλούσαν ο καθένας μια κάψουλα ορού και μια σύριγγα, ώστε αν τους δαγκώσει φίδι να μπορούν αμέσως να κάνουν μια ένεση κατά του δηλητηρίου του φιδιού. Τα φίδια ήταν δηλητηριώδη.

Μεταξύ των αστυνομικών που με φρουρούσαν ήταν ένας ηλικιωμένος αστυνομικός που πλησίαζε στην ηλικία συνταξιοδότησης. Το χειμώνα, όταν έπεφτε πυκνό χιόνι, αυτός ο αστυνομικός ήταν ειδικός στο να χτυπάει λύκους επειδή είχε την ικανότητα να μιμείται τους λύκους, να ουρλιάζει σαν λύκος. Έβγαινε στους κάμπους με ένα τουφέκι και άρχιζε να ουρλιάζει σαν λύκος. Οι λύκοι νόμιζαν ότι ήταν ένας αδελφός τους που είχε βρει τροφή και τους καλούσε σε ένα γλέντι. Όταν τον πλησίαζαν, τους πυροβολούσε και τους σκότωνε. Εκείνο τον χειμώνα σκότωσε δώδεκα λύκους. Οι συνάδελφοί του τον αποκαλούσαν «Ντίμτσε ο λύκος».

Η ζωή στην τσιμεντένια φυλακή στο βουνό ήταν πολύ μονότονη, πολύ βαρετή. Μετά από εννέα μήνες εντατικής ανάκρισης, οι ανακριτές μου σταμάτησαν ξαφνικά να έρχονται στο βουνό. Έμεινα μόνος με τους αστυνομικούς οι οποίοι ακόμα δεν είχαν το δικαίωμα να μου μιλήσουν. Η μοναξιά και η αβεβαιότητα είναι τα πιο σκληρά βασανιστήρια που μπορεί να βιώσει ένας κρατούμενος. Γι' αυτό, όταν συμπληρώθηκε ένας χρόνος από την απαγωγή μου, αποφάσισα να κάνω απεργία πείνας. Ήταν στις 4 Ιουνίου 1978 που ξεκίνησα την απεργία πείνας μου. Πριν από αυτό, παρέδωσα στους αστυνομικούς μια επιστολή για τους ανακριτές της Ούντμπα, στην οποία έγραφα ότι δεν μπορούσα άλλο να αντέξω αυτή την κατάσταση, ότι απαιτούσα είτε να δικαστώ είτε να εκκαθαριστώ. Μέχρι να ικανοποιηθεί ένα από τα δύο αιτήματά μου, θα έκανα απεργία πείνας.

Οι πρώτες πέντε ημέρες της απεργίας ήταν οι πιο δύσκολες για μένα, αλλά αφού το σώμα μου εξαντλήθηκε, με ανάγκαζε να κοιμηθώ. Κοιμόμουν μέρα νύχτα, σηκώνόμουν μόνο για να πιω νερό και μετά ξανακοιμόμουν. Οι αστυνομικοί μου έφερναν τακτικά φαγητό που ούτε καν κοίταζα, προσπαθούσαν να με πείσουν να φάω αλλά εγώ απλώς τους γύριζα την πλάτη.

Τη δέκατη ημέρα της απεργίας μου, άκουσα τον ήχο ενός ελικοπτέρου να πετάει από πάνω. Λίγα λεπτά αργότερα, οι ανακριτές της Ούντμπα, Άντσε Γκόγκοβ και Νίκολα Ιλιέβσκι, μπήκαν στο κελί μου. Ο ούντμπας γιατρός ήταν μαζί τους. Ο γιατρός με εξέτασε και οι ανακριτές ούντμπασοι μου είπαν ότι αν δεν σταματούσα την απεργία θα τρεφόμεν τεχνητά μέσω σωλήνα. Απάντησα ότι δεν θα σταματούσα να λιμοκτονώ αν δεν ικανοποιούνταν το αίτημά μου και ότι δεν μπορούσαν να με τρέφουν συνεχώς τεχνητά. Τις πρώτες τρεις ημέρες έβαλαν έναν σωλήνα στο λαιμό μου και έριξαν λίγο διαλυμένο λευκό πολτό στον σωλήνα μου με ένα χωνί και στη συνέχεια άρχισαν να μου κάνουν ενέσεις διαλυμένης ζάχαρης (γλυκόζης). Η απεργία μου διήρκεσε συνολικά 22 ημέρες. Στις 22, ένας πολίτης ήρθε στο κελί μου και συστήθηκε ως Γιόβαν Τρπένοςκι, ότι ήταν ο εισαγγελέας της περιοχής και ότι είχε έρθει να μου πει ότι δεν είχε νόημα η απεργία πείνας μου επειδή θα οδηγούσαν ενώπιον τακτικού δικαστηρίου. Θα ήταν ο εισαγγελέας μου, αλλά θα χρειαζόταν τουλάχιστον έξι μήνες για να μελετήσει όλα τα στοιχεία που θα λάμβανε από την Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας. Αν χρειαστεί, θα σε ταΐσουμε με ενέσεις μέχρι τη δίκη, δεν θα σε αφήσουμε να πεθάνεις – είπε ο Τρπένοςκι – οπότε σταμάτα να λιμοκτονείς!

– Χρειάζεστε έξι μήνες για να μελετήσετε τα αποδεικτικά στοιχεία; – είπα στον εισαγγελέα της περιοχής.

– Θέλω να κάνω αυτή τη δουλειά ευσυνείδητα και σας διαβεβαιώνω ότι η διαδικασία θα διεξαχθεί σύμφωνα με όλους τους κανόνες της δικαστικής εξουσίας ενός κράτους δικαίου.

Καθώς ήμουν αβοήθητος μπροστά στη δικαστική γραφειοκρατία σταμάτησα την απεργία πείνας. Μόνο μετά τη δεύτερη μετανάστευση μου, τον Ιούνιο του 1989, κατάλαβα γιατί είχε καθυστερήσει η δίκη μου. Ενώ σάπιζα στην τσιμεντένια φυλακή στο όρος Καρατζίτσα, η Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας κρατούσε την μακεδονική μετανάστευση στη Δύση με την αυταπάτη ότι βρισκόμουν ακόμα σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Προκειμένου να διαλύσει το DOOM, η SDB έγραψε μια διακήρυξη στο όνομά μου ισχυριζόμενη ότι δεν είχα αναγνωρίσει το Τέταρτο Συνέδριο του DOOM που πραγματοποιήθηκε στη Γερμανία τον Ιούλιο του 1977, ειδικά ότι δεν είχα αναγνωρίσει την ηγεσία του DOOM που εξελέγη σε αυτό το συνέδριο. Φυλλάδια γραμμένα από την Ούντμπα στο όνομά μου διανεμήθηκαν στην Αυστραλία και τη Δυτική Γερμανία. Μέχρι στιγμής έχω ανακαλύψει ότι από τρία ταχυδρομικά γραμματοκιβώτια "από το Φρίμπουργκ της Ελβετίας, από τη Στουτγάρδη της Δυτικής Γερμανίας και από το Παρίσι της Γαλλίας" η Ούντμπα αλληλογραφούσε με ορισμένους Μακεδόνες στην μετανάστευση, στο όνομά μου. Έμαθα για αυτή την άθλια μηχανορραφία της Ούντμπα μόνο όταν επέστρεψα στην μετανάστευση. Αλλά η μηχανορραφία δεν μπορούσε να διαρκέσει για πάντα, οι άνθρωποι άρχισαν να υποψιάζονται ότι είτε είχα σκοτωθεί είτε είχα απαχθεί στη Γιουγκοσλαβία, γι' αυτό και η Ούντμπα έπρεπε να προετοιμάσει τη δίκη μου.

Στις 10 Δεκεμβρίου 1978, μεταφέρθηκα με ελικόπτερο στα Σκόπια, στη Σχολή της Κρατικής Ασφάλειας και στη συνέχεια με μετέφεραν με αυτοκίνητο στη προδικαστική φυλακή των Σκοπίων, στη συνοικία Σούτο Οριζάρι.

Ο οικισμός Σούτο Οριζάρι των Σκοπίων απέχει περίπου δέκα χιλιόμετρα από το κέντρο της πόλης. Ονομάστηκε έτσι από το χωριό Σούτο Οριζάρι, στο χωράφι του οποίου χτίστηκε ο οικισμός. Ο οικισμός ονομαζόταν επίσης «Βεσέλα Ντολίνα» επειδή ήταν ένας εθνικά καθαρός οικισμός που κατοικούνταν μόνο από Τσιγγάνους και είναι γνωστό ότι οι Τσιγγάνοι είναι ένας χαρούμενος λαός. Ο οικισμός αντηχεί από μουσική και τραγούδι μέρα νύχτα.

Σε αυτή την χαρούμενη ατμόσφαιρα οι διοικητές των Σκοπίων αποφάσισαν να χτίσουν την φυλακή των Σκοπίων, ώστε η φυλακή των μελλοντικών κρατουμένων να μην είναι τόσο θλιβερή. Η φυλακή χτίστηκε αμέσως μετά τον σεισμό των Σκοπίων και είναι ένα μονώροφο τσιμεντένιο κτίριο σε σχήμα κυριλλικού γράμματος «П» και από έξω μοιάζει με εργοστάσιο.

Και στις δύο πτέρυγες του κτιρίου υπάρχουν κελιά απομόνωσης και μεγαλύτερα δωμάτια για κρατούμενους και στο κεντρικό τμήμα του κτιρίου βρίσκεται η διοίκηση των φυλακών και τα γραφεία των ανακριτών. Η φυλακή περιβάλλεται από έναν τοίχο ύψους 4 μέτρων. Σε κάθε γωνία, καθώς και στη μέση μεταξύ των γωνιών, είναι χτισμένοι πύργοι παρατήρησης στους τοίχους όπου κάθονται φρουροί με πολυβόλα.

Με έβαλαν στο κελί νούμερο 3, στη δυτική πτέρυγα της φυλακής. Αν και βρισκόμουν σε προδικαστικό κέντρο κράτησης εισήχθη ένα ειδικό καθεστώς για μένα. Δύο αστυνομικοί του ειδικού ρεπουμπλικανικού τάγματος της αστυνομίας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας κάθονταν στο κελί μου όλο το εικοσιτετράωρο, δεν είχα καμία επαφή με τους απλούς δεσμοφύλακες. Όπως και στο βουνό, οι αστυνομικοί στο

κελί μου άλλαζαν κάθε τρεις ώρες. Όταν με πήγαιναν στο γραφείο του ανακριτή ή για την καθημερινή μου βόλτα μισής ώρας στην αυλή, όλα τα κελιά της φυλακής ήταν κλειστά, κανένας κρατούμενος δεν επιτρεπόταν να με δει. Μέχρι τη δίκη, η παραμονή μου στις προδικαστικές φυλακές κρατούνταν ως μεγάλο κρατικό μυστικό.

Το κελί είχε μήκος τέσσερα μέτρα, πλάτος τρία μέτρα. Υπήρχε μόνο ένα κρεβάτι σε αυτό. Δύο καρέκλες έφεραν μέσα για τους αστυνομικούς που με φρουρούσαν. Τώρα που βρίσκoμαι στο προδικαστικό κέντρο κράτησης, το γεγονός ότι οι δύο αστυνομικοί φρουρούσαν το κελί μου μπορούσε να εξηγηθεί μόνο από τον φόβο των ούντμπασοι να μην κρεμαστώ. Ήθελαν να καταδικαστώ και η καταδίκη μου να λειτουργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας για άλλους Μακεδόνες πατριώτες, εχθρούς του σερβοκρατούμενου καθεστώτος των Σκοπίων και του κράτους της Γιουγκοσλαβίας. Σε αντίθεση με τη φυλακή στο όρος Καρατζιτσα, δεν ήμουν αλυσοδεμένος για να κοιμηθώ. Μέσα στο κελί, ακριβώς δίπλα στην πόρτα, υπήρχε μια ογκώδης τουαλέτα. Η τουαλέτα ήταν έτσι τοποθετημένη ώστε όταν αφόδευα, να το έκανα ακριβώς μπροστά στη μύτη των δύο αστυνομικών που με φρουρούσαν.

Σε αντίθεση με το φαγητό που μου έδιναν στο βουνό, το φαγητό στις φυλακές κράτησης ήταν καταστροφικά κακό. Για πρωινό μου έδωσαν ένα είδος πικρού νερού που μύριζε καβουρδισμένο κριθάρι και υποτίθεται ότι ήταν καφές. Δεν υπήρχε καθόλου ζάχαρη. Για μεσημεριανό γεύμα εναλλάσσονταν μεταξύ σούπας πατάτας και βραστού ξινολάχανου. Στους τρεις μήνες που έμεινα στις φυλακές προφυλάκισης, δεν έλαβα ούτε μία φορά γεύμα με κρέας. Το δείπνο αποτελούνταν πάντα από ένα είδος θαμπό κιτρινωπό νερό που υποτίθεται ότι ήταν τσάι. Μας έδιναν ψωμί γύρω στις 10 η ώρα και το μυστήριο αποτελούνταν από σκληρό μαύρο ψωμί που ούτε τα σκυλιά δεν τρώνε. Φτιάχνονταν ειδικά για τους κρατούμενους στις προδικαστικές φυλακές. Το μυστήριο αποτελούνταν από 500 γραμμάρια την ημέρα. Οι αστυνομικοί που με φρουρούσαν μου είπαν ότι οι κρατούμενοι στις προδικαστικές φυλακές, που είχαν τα δικά τους χρήματα, μπορούσαν να αγοράσουν φαγητό από το κυλικείο της φυλακής και, επιπλέον, ο καθένας από αυτούς, μέχρι την καταδίκη του, είχε το δικαίωμα να ζητήσει από την οικογένεια του να του φέρουν μαγειρεμένο φαγητό από το σπίτι. Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων στις προδικαστικές φυλακές δεν λάμβανε το φαγητό του κατάδικου επειδή είτε ο καθένας αγόραζε το φαγητό του, είτε του το έφερνε η οικογένεια του από το σπίτι. Εφόσον μου είχαν πάρει τα χρήματά μου, δεν είχα χρήματα να αγοράσω φαγητό και επειδή δεν μου δόθηκε το δικαίωμα να τηλεφωνώ στους συγγενείς μου στο Κουμάνοβο καταδικάστηκα σε λιμοκτονία στις προδικαστικές φυλακές. Η πείνα είχε το τίμημά της, τα παντελόνια μου φάρδυναν και έγιναν σαν κάποιο σακί και έχασα βάρος απότομα. Στα όνειρά μου ονειρευόμουν ένα γεύμα σαν αυτό της λαϊκής παροιμίας: «Μια πεινασμένη κότα ετά τη μεταφορά μου στις προδικαστικές φυλακές και γύρω στις 6 η ώρα, οι αστυνομικοί με πήγαονειρεύεται κεχρί».

Την επόμενη μέρα από τη μεταφορά μου στο κέντρο προφυλάκισης, γύρω στις 6 μ.μ., οι αστυνομικοί με οδήγησαν στο διοικητικό τμήμα του κτιρίου και με άφησαν να μπω σε ένα από τα γραφεία. Στη συνέχεια παρέμειναν έξω στην πόρτα να περιμένουν. Στο γραφείο, σε ένα τραπέζι γραφείου, καθόταν ένας άντρας γύρω στα εξήντα με άσπρα σγουρά μαλλιά στο κεφάλι του, λευκά σαν γάλα. Ο άντρας μου φαινόταν πολύ άθλια ντυμένος, φορούσε ένα πεπαλαιωμένο, φθαρμένο παλτό γεμάτο λεκέδες, το πουκάμισό του ήταν άπλυτο, μια γραμμή μαύρης βρωμιάς ήταν ορατή γύρω από το άσπρο γιακά του και η γραβάτα του έμοιαζε σαν να είχε βγει από την κοιλιά ενός βοδιού - ήταν ζαρωμένη και βρώμικη. Ο άντρας έμοιαζε με φτωχό τεχνίτη, αλλά επειδή ήταν χοντρός και κοκκινοπρόσωπος μου έμοιαζε με Μακεδόνα χασάπη των παλιών εποχών. Ο άντρας μου συστήθηκε ως Γκεράσιμ Ατανάσοβски, ότι είχε μεταπτυχιακό στη νομική, ήταν δικηγόρος

στο επάγγελμα και ότι είχε διοριστεί ως ο επίσημος συνήγορός μου υπεράσπισης στη δίκη.

- Σας εύχομαι τα καλύτερα ως δικηγόρο - είπα - αλλά δεν χρειάζομαι δικηγόρο. Θα υπερασπιστώ τον εαυτό μου στο δικαστήριο.

- Εσείς υπερασπιστείτε τον εαυτό σας στο δικαστήριο - είπε ο δικηγόρος - αλλά ο νόμος μας δεν επιτρέπει σε έναν κατηγορούμενο να εμφανιστεί στο δικαστήριο χωρίς δικηγόρο. Αυτή η τυπικότητα πρέπει να τηρηθεί, διαφορετικά η δίκη δεν θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί. Αυτό διατυπώνεται σαφώς στον Νόμο περί Δικαστικής Διαδικασίας.

- Γνωρίζω ότι έχω καταδικαστεί εκ των προτέρων από την Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας και ότι η δίκη μου θα σημαίνει μόνο μια τυπική ικανοποίηση των νομικών κανόνων, μια χλεύη ενός κράτους δικαίου, το οποίο η Γιουγκοσλαβία δεν ήταν ποτέ και δεν θα είναι ποτέ - είπα. Στην ολοκληρωτική τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία, το δικαστήριο είναι υπηρέτης του καθεστώτος, δηλαδή της αστυνομίας. Οι πολιτικοί κρατούμενοι καταδικάζονται από την Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας, όχι από κάποιο ανεξάρτητο καθεστώς, δηλαδή την αστυνομία, όχι από κάποιο ανεξάρτητο δικαστήριο.

- Θα εκφράσετε τη γνώμη σας για τη γιουγκοσλαβική δικαιοσύνη στο δικαστήριο; ρώτησε ο δικηγόρος Ατανάσοβσκι.

- Θα το πω, γιατί όχι; - είπα - θα πω στο δικαστήριο ότι θα δω τη δίκη μου ως δικαστική κωμωδία και τους ενόρκους ως ηθοποιούς που υποδύονται τη νομιμότητα.

Ο δικηγόρος γέλασε και κούνησε το κεφάλι του, σαν να ήθελε να επιβεβαιώσει την αλήθεια της γνώμης μου για τη γιουγκοσλαβική δικαιοσύνη.

- Ωστόσο, θα σας συνιστούσα να παραμείνετε σιωπηλοί όσο το δυνατόν περισσότερο και να μην ρίχνετε λάδι στη φωτιά στην οποία καίγεστε, επειδή μπορείτε να καείτε περισσότερο από όσο προβλέπεται.

- Ξέρετε λοιπόν τι έχει προγραμματιστεί για μένα, ποια τιμωρία έχει καθοριστεί για μένα από την αστυνομία, εκ των προτέρων; - είπα στον δικηγόρο.

- Δεν το είπα αυτό, αλλά σας προειδοποίησα ότι θα ήταν προς το συμφέρον σας να μην αμφισβητήσετε τους δικαστές - απάντησε ο δικηγόρος.

- Είπα επίσης στους ούντμπασοι στην αστυνομική ανάκριση, ότι η προσωπική μου μοίρα δεν με ενδιαφέρει καθόλου, - δεν με νοιάζει τι τιμωρία θα μου επιβάλει το δικαστήριο. Η προσωπικότητα του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι δεν είναι σημαντική, το δικαστήριο θα καταδικάσει την ιδέα και το ιδανικό του μακεδονικού λαού για ενοποίηση και ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος. Δεν περιμένω κανένα έλεος από τους εχθρούς αυτής της ιερής ιδέας.

- Και δεν θα το έχουν - είπε ο δικηγόρος - Σε διαβεβαιώνω ότι ο εισαγγελέας δεν θα επιδιώξει την θανατική ποινή, αλλά για το έγκλημα για το οποίο κατηγορείσαι υπολογίζεται σε 15 χρόνια φυλάκισης. Σου το λέω αυτό επειδή συμπεραίνω από την ψυχική σου κατάσταση ότι μια τέτοια τιμωρία δεν θα σε κάνει να εγκαταλείψεις την αποφασιστικότητά σου να παραμείνεις υπέρ της υπόθεσης για τη Μακεδονία, μέχρι θανάτου.

Η δίκη εναντίον του Ντράγκαν Μπογκντάνοβски έγινε κεκλεισμένων των θυρών, κατά την οποία καταδικάστηκε σε 13 χρόνια φυλάκισης εκ των οποίων τα 11 εκτίει στις διαβόητες φυλακές Ιντρίζοβο.

СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
РЕВОЛУЦИОНЕН СЕНТЕЦИЈАРИЈАТ ЗА ПРАВОСУДИЕ
КАЗНЕТО - ПОПРАВЕН ДОМ
ИДРИЗОВО - СКОПЈЕ

Reg. бр. 2560

ПОДАТОЦИ ЗА ОСУДЕНИОТ
БОГДАНОВСКИ НАСКО ДРАГАН
(Презиме, татково име и име (прекар))

I. ОПШТИ ПОДАТОЦИ

Место, општина и дата на раѓање	с.Клечовце - Куманово, 18.09.1929 г.		
Живеалните и адреса	без стално место на живеење		
Народност	Македонец	Државјанство	СФРЈ
Брачна состојба	женет-разведен	Број на мал. деца	3 деца
Изобразба	средно образование и недовршена Висока пол. школа	Стручна спрема	
Занимање пред стореното кривично дело	без стално занимање	Имотна состојба	безимотен
Дали и кога служел војска	не служел		

II. ПОДАТОЦИ ЗА КАЗНАТА

Суд: број и дата на правосилната пресуда	К.бр. 4/79 од 16.02.1979 г. на Окружен суд Скопје. Со Кж.бр. 45/79 од 12.06.1979 г. на Врховниот суд на Македонија пресудата е потврдена.		
Кривично дело член и став од КЗ	ЗДРУЖУВАЊЕ ПОРАДИ НЕПРИЈАТЕЛСКА ДЕЈНОСТ по чл. 136 ст.1 од КЗ на СФРЈ в.в. со кривичните дела - КОНТРА-РЕВОЛУЦИОНЕРНО ЗАГРОЗУВАЊЕ НА ОПШТЕСТВЕНОТО УРЕДУВАЊЕ од чл. 114 и ЗАГРОЗУВАЊЕ НА ТЕРИТОРИЈАЛНАТА ЦЕЛИНА од чл. 116 ст.4 од КЗ на СФРЈ.		
Вид на казната	затвор	Висина на казната	13 години
Мерка за безбедност			
Време минато во истражен затвор	Се јавил на покап	Приведен да	Истражен затвор
Прием во Домот	28.02.1979 г.		
Казната почнува:	8.12.1978 г.		
Казната завршува:	8.12.1991 г.		

Αντίγραφο της πρωτότυπης δικαστικής απόφασης

Μετά την αποφυλάκισή του έζησε για ένα διάστημα στα Σκόπια και μόλις έλαβε ταξιδιωτικό έγγραφο, έφυγε για τη Σουηδία όπου ετοίμασε ένα πρόγραμμα για τη δημιουργία ενός εθνικού πολιτικού κόμματος στη Μακεδονία, το οποίο πολιτικό πρόγραμμα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Mlad Borec» (Νέος Μαχητής). Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβски ονόμασε το κόμμα αυτό «Δημοκρατικό Κόμμα για Εθνική Ενότητα της Μακεδονίας» DPMNE, το οποίο αργότερα καταχωρήθηκε ως VMRO-DPMNE.

Στο πρώτο συνέδριο του VMRO-DPMNE που πραγματοποιήθηκε στο Πρίλεπ στις 6 και 7 Απριλίου 1991, ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβски εξελέγη επίτιμος πρόεδρος του κόμματος και από το 1991 έως το 1993 ήταν πρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικού του VMRO-DPMNE για την Ευρώπη. Πέθανε στις 31 Μαΐου 1998 σε τρένο στη Δανέζικη Ομοσπονδία, καθ' οδόν από τη Σουηδία προς τη Γερμανία. Ετάφη στο Κουμάνοβο την 1η Αυγούστου 1998 παρουσία της οικογένειάς του και των στενότερων και πιστών φίλων και συνεργατών του.

Ο τάφος του Ντράγκαν Μπογκντάνοβски στην πόλη καταγωγής του.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΗΡΩΑ ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ

Όταν ρωτήθηκε η σύζυγός του: Πότε ήταν η τελευταία φορά που επικοινωνήσατε με τον σύζυγό σας Ντράγκαν; Πού βρίσκεται τώρα; η απάντησή της ήταν: “Υπήρχε ένας Ντράγκαν με τον οποίο ήμουν παντρεμένη, ο Θεός μας έδωσε δύο όμορφους γιους, αλλά αργότερα έμαθα ότι είχε κάνει άλλον έναν γάμο, ήταν παντρεμένος με τη Μακεδονία”. Όταν τον Ιούνιο του 1981, οι ανήλικοι γιοι του, Περ-Άρνε και Ιβάν Μπογκντάνοβσκι, ταξίδεψαν για να επισκεφτούν τον φυλακισμένο πατέρα τους στο Ιντρίζοβο, οι δήμιοι της ΣΔΜ δεν τους το επέτρεψαν.

Ο Περ-Άρνε Μπογκντάνοβσκι βρισκόταν στα Σκόπια από τις 6 έως τις 19 Ιουλίου 1981, προσπαθώντας να επικοινωνήσει με τον πατέρα του. Παρά την επιστολή από τη νορβηγική πρεσβεία, δεν μπόρεσε να το κάνει. Οι αρχές επικαλέστηκαν διάφορους διοικητικούς λόγους —όπως, για παράδειγμα, “απουσιάζει ο διευθυντής των φυλακών” και παρόμοιες δικαιολογίες— απλώς και μόνο για να μην τον αφήσουν να περάσει μέσα στη φυλακή.

Ο Ντράγκαν γεννήθηκε και έζησε για την πατρίδα, τη Μακεδονία, ήταν ένας από τους πιο λαμπρούς Μακεδόνες πατριώτες στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα. Ό, τι είχε το έδωσε για τη Μακεδονία και η μεγάλη του επιθυμία ήταν να έχει έναν τάφο στη Μακεδονία. Τελικά, ακόμη και αυτό θα του είχε στερηθεί, αν οι πιο στενοί ειλικρινείς σύντροφοί του από την πατρίδα με επικεφαλής τον Βλάντο Τραντάλοσκι, δεν είχαν αγωνιστεί με όλες τους τις δυνάμεις για να ταφεί το νεκρό σώμα του στην πατρίδα του.

Στην κηδεία δεν υπήρχαν μέλη της τότε ηγεσίας του κόμματος VMRO-DPMNE και δεν έστειλαν αντιπροσωπεία του κόμματος ή έστω στεφάνι.

Το πατριωτικό και επαναστατικό του ιστορικό μιλάει για ένα άτομο με τεράστια πνευματική ικανότητα και με τεράστια και ατελείωτη αγάπη για την παθούσα πατρίδα μας, τη Μακεδονία, η οποία βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε σκλαβιά.

Μαζί με τους συντρόφους του από τη διασπορά και από τις μακεδονικές φυλακές, ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, με το έργο του, είναι ισάξιος Μακεδόνων του διαμετρήματος των Γκότσε Ντέλτσεβ, Μετόντια Αντόνοβ-Τσέντο, Πάβελ Σάτεβ, Κότσο Ράτσιν και άλλων.

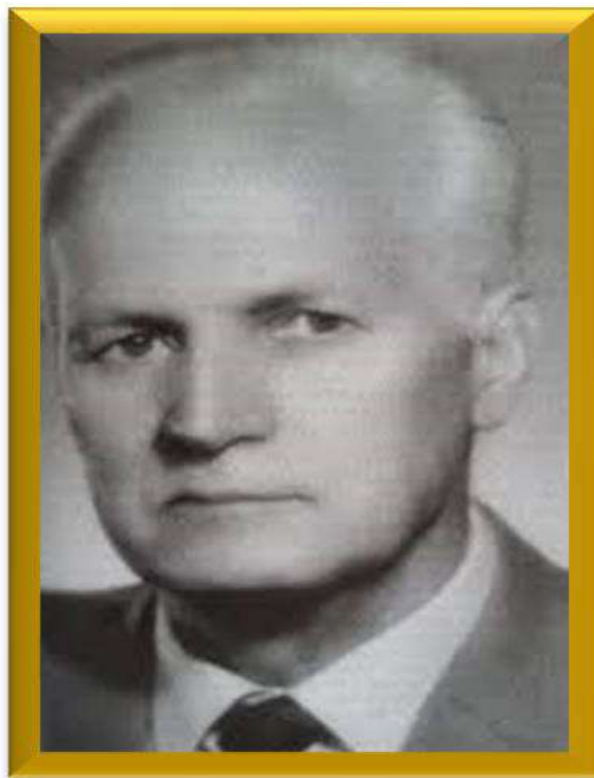
Πρέπει επίσης να θυμόμαστε τους συντρόφους του από τη διασπορά, Μπλαγκόϊα

Μπλαγκόϊα Σαμπέβσκι

Σαμπέβσκι ο οποίος, λόγω της πατριωτικής του δράσης, δολοφονήθηκε άγρια στο Μόναχο από πλευράς Μακεδόνων ούντμπασοι δεκανέων στη Δυτική Γερμανία, μια μέρα πριν από το Ίλιντεν το 1974.

Και το ίδιο έκανε και ο σύμμαχος του, Κωσταντίν Ντίνεσκι – Ντίνκατα, ένας ατρόμητος πατριώτης που εξέτισε 21 χρόνια φυλάκισης στην τότε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας, για τον μακεδονικό σκοπό. Ο Ντίνεσκι ήταν στρατιωτικός πιλότος στη Γιουγκοσλαβία, αλλά κατηγορήθηκε και φυλακίστηκε ως πολιτικός κρατούμενος για την υποστήριξή του για μια ανεξάρτητη και ενωμένη Μακεδονία και μαζί με τον Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι εκτίεσαι πολλά χρόνια στις φυλακές της Μακεδονίας.

Κωσταντίν Ντίνεσκι – Ντίνκατα

Το 1990, οι Μπογκντάνοβσκι και Ντίνεσκι συμφώνησαν να ενταχθούν στη μακεδονική πολιτική σκηνή με ένα πολιτικό κόμμα και πρόγραμμα που ετοίμασε η μακεδονική διασπορά με επικεφαλής τον Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι στη Σουηδία, στις αρχές του 1990, γνωστό ως ΔΠΜΝΕ - Δημοκρατικό Κόμμα για Εθνική Ενότητα της Μακεδονίας, το οποίο αργότερα καταχωρήθηκε στη Δημοκρατία της Μακεδονίας ως VMRO-DPMNE.

Το DPMNE, ή VMRO-DPMNE, ήταν ένα δώρο από τη μακεδονική διασπορά στην πατρίδα και στους αδελφούς και αδελφές μας στη Δημοκρατία της Μακεδονίας, για τη δημιουργία ενός κυρίαρχου μακεδονικού κράτους σε ένα κομμάτι της σκλαβωμένης και αποξενωμένης Μακεδονίας μας.

Ο Κωσταντίν Ντίνεσκι - Ντίνκατα υποτίθεται ότι θα ηγούνταν του κόμματος στην πατρίδα, αυτό ήταν το αρχικό σχέδιο του Ντράγκαν και του Κωσταντίν, αλλά δυστυχώς αυτό δεν συνέβη λόγω του ξαφνικού και μυστηριώδους θανάτου του.

Αργότερα, το κόμμα επισημοποιήθηκε και το ανέλαβαν άτομα που οι ίδιοι επιβεβαίωσαν ότι ήταν περισσότερο καριερίστες, ομπορτουνιστές και άπληστοι για χρήμα παρά ικανοί να ηγηθούν της μακεδονικής πολιτικής.

Στη συνέχεια επιβεβαιώθηκε ότι ο Ντράγκαν είχε δίκιο όταν ισχυριζόταν στα γραπτά του ότι μερικοί από αυτούς ήταν προδότες, βρχοβιστές, μετανιωμένοι κόμιτες και βοεβόδες και εθνικοί προδότες, κάτι που αργότερα αποδείχθηκε στην πράξη.

Για τις πρώτες δημοκρατικές βουλευτικές εκλογές στη Δημοκρατία της Μακεδονίας, το εκλογικό πρόγραμμα καταρτίστηκε εκτός της Δημοκρατίας της Μακεδονίας και δόθηκε στην ηγεσία του κόμματος σαν καφές σε δίσκο. Με αυτό το πρόγραμμα, το VMRO-DPMNE έγινε ο νικητής των πρώτων δημοκρατικών βουλευτικών εκλογών.

Με την ατιμωρησία της προδοτικής συμμορίας συνεργατών και πολιτικών διαδόχων του Κολίσεβски, η Δημοκρατία της Μακεδονίας βίωσε μια Ενδιάμεση Συμφωνία-Πλαίσιο, μια Συμφωνία του Πρζίνο, μια Συμφωνία των Πρεσπών, τον Ζόραν Ζάεβ και το VMRO-DPMNE βίωσε την προδοσία από μια ομάδα ψευτοπατριωτών που έδωσαν την ψήφο τους κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας για την αλλαγή του ονόματος της Δημοκρατίας της Μακεδονίας.

Δυσφήμισαν το VMRO-DPMNE και υποτίμησαν το ένδοξο TMORO-VMRO...

Υιοί και κόρες της Μακεδονίας, μην ξεχνάτε ότι το έθνος και η πατρίδα μας, η Μακεδονία, βρίσκονται σε σκλαβιά και είναι εκτεθειμένες στην καταστροφή, αγωνιστείτε για μια ελεύθερη και ενωμένη Μακεδονία.

Με σεβασμό στον Ντράγκαν Μπογκντάνοβски, τους συντρόφους του και όλους τους άλλους που έδωσαν τη ζωή τους για το μακεδονικό ζήτημα.

Σίδνεϊ, Μέντο Βουλκάνοβски Αυγустος 2021

Η ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ ΣΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ ΜΙΑΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στίπ, 1976. Ήμουν 15 ετών (δευτέρα τάξη λυκείου), όταν στα μέσα Μαΐου άνοιξε μια έκθεση στο Μπεζίστεν του Στίπ με την ευκαιρία της Ημέρας Ασφάλειας (Ημέρα της Γιουγκοσλαβικής Πολιτοφυλακής). Η έκθεση ήταν αφιερωμένη στην τότε αντί-γιουγκοσλαβική πολιτική μετανάστευση και παρουσίαζε αντικείμενα από τις δραστηριότητες αντί-γιουγκοσλαβικών ομάδων μεταναστών από όλους τους τότε γιουγκοσλαβικούς λαούς, καθώς και από ορισμένες εθνικότητες. Υπήρχε επίσης ένας ξεναγός που εξηγούσε στους παρευρισκόμενους τα εκτεθειμένα αντικείμενα. Σε γυάλινες προθήκες, στην αρχή, τακτοποιήθηκαν φυλλάδια, εφημερίδες, περιοδικά, φωτογραφίες, όπλα, ακόμη και εκρηκτικοί μηχανισμοί που χρησιμοποιούσε η κροατική μετανάστευση. Στη συνέχεια, ακολουθούσαν φυλλάδια, περιοδικά και άλλα είδη προπαγάνδας από τη σερβική, σλοβενική και αλβανική μετανάστευση, αλλά και από τη γιουγκοσλαβική δημοκρατική και φιλοδυτική μετανάστευση... Προς το τέλος της έκθεσης, ο ξεναγός (ο οποίος ήταν αξιωματικός του JNA, αλλά Μακεδόνας) είπε ότι φτάσαμε στην ενότητα για τη μακεδονική πολιτική αντί-γιουγκοσλαβική μετανάστευση. Σταμάτησε μπροστά σε μια προθήκη, χαμογέλασε και είπε: Ορίστε η εφημερίδα «Μακεδονικό Έθνος». Έπειτα, τα μάτια μου καρφώθηκαν στο εξώφυλλο της

διπλωμένης εφημερίδας στη γυάλινη προθήκη. Υπήρχε ένας χάρτης μιας ενωμένης Μακεδονίας τυπωμένος πάνω της. Την κοίταξα και ένιωσα σαν να είχε σχηματιστεί ένας κόμπος στο λαιμό μου... Προσπάθησα να διαβάσω μέρος του κειμένου κάτω από τον χάρτη (όσο περισσότερο μπορούσα να δω), αλλά μετά συνειδητοποίησα ότι η ομάδα είχε προχωρήσει, οπότε αν είχα μείνει μόνος κοιτάζοντας την εφημερίδα, μπορεί να το θεωρούσαν ύποπτο... Όλη μέρα μετά από αυτό σκεφτόμουν την εφημερίδα και τον χάρτη πάνω της. Τι πρόβλημα έχει μια ενωμένη Μακεδονία; Ως αποτέλεσμα αυτών των σκέψεων που δεν με άφηναν σε ησυχία, την επόμενη μέρα πήγα ξανά στην έκθεση μόνο και μόνο για χάρη της εφημερίδας «Μακεδονικό Έθνος» και του χάρτη μιας ενωμένης Μακεδονίας, αν και δεν είχα ιδέα ποιος την δημοσίευσε ή ποιος ήταν πίσω από αυτήν...

1983. Η ημερήσια εφημερίδα «Nova Makedonija» (Νέα Μακεδονία) δημοσίευσε ένα ένθετο με τον τίτλο «Γιουγκοσλαβική Πολιτική Μετανάστευση». Αυτό το ένθετο, όπως και η έκθεση, ξεκίνησε αρχικά με μια επισκόπηση για τις Κροατικές, Σερβικές και Αλβανικές μεταναστευτικές ομάδες και την «αντί-γιουγκοσλαβική δραστηριότητά τους». Η σειρά δημοσιεύονταν κάθε μέρα και περιμένα υπομονετικά τη σειρά των άρθρων σχετικά με την μακεδονική αντί-γιουγκοσλαβική μετανάστευση. Τελικά, προς το τέλος της σειράς σε 2-3 συνέχειες, δημοσιεύτηκε ένα κείμενο και γι' αυτό το θέμα. Τότε διάβασα ότι η πιο σημαντική μακεδονική πολιτική οργάνωση στη διασπορά ήταν η οργάνωση DOOM (Κίνημα για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας), την οποία ίδρυσε κάποιος Ντράγκαν Μπογκντάνοβски, ο οποίος συνελήφθη το 1979 και καταδικάστηκε σε 14 χρόνια φυλάκισης. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που όχι μόνο εγώ, αλλά και πολλοί στη Μακεδονία, άκουσαν για τη δραστηριότητα και το όνομα του Ντράγκαν Μπογκντάνοβски. Εκείνη τη στιγμή μου έγινε σαφές ότι αυτός ήταν ο βασικός υπεύθυνος για την έκδοση της εφημερίδας «Μακεδονικό Έθνος», που μου άφησε τόσο μεγάλη εντύπωση όταν ήμουν έφηβος.

Τα γεγονότα γύρω από τον Ντράγκαν είναι γνωστά: η αποφυλάκισή του και η αναχώρησή του στο εξωτερικό, η επιστροφή του στη Μακεδονία μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, ο σχηματισμός του ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ και η συμμετοχή στις πρώτες συγκεντρώσεις του κόμματος, αλλά και η μεταγενέστερη σύγκρουση με το φιλοβουλγαρικό ρεύμα και ο πρόωρος θάνατός του... Δεν θα το ξαναδιαβάσω, αλλά θα καταλήξω μόνο στο συμπέρασμα ότι ο Μακεδόνας επαναστάτης και παθών Ντράγκαν Μπογκντάνοβски συνέβαλε σημαντικά στη διαφύλαξη και διατήρηση της ιδέας μιας ενωμένης και ανεξάρτητης Μακεδονίας, ακόμη και κατά την πιο δύσκολη περίοδο, όταν η Μακεδονία ήταν χωρισμένη σε τέσσερα μέρη, ένα μέρος σε κάθε ένα από τα δύο στρατιωτικά μπλοκ (το τμήμα του Αιγαίου στο ΝΑΤΟ και το τμήμα του Πίριν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας), ένα μέρος στο μπλοκ των Αδεσμεύτων και ένα μέρος στην Αλβανία (μια χώρα που δεν ανήκε σε κανένα από τα προαναφερθέντα 235 μπλοκ εκείνη την εποχή). Σε τόσο εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, παρόλα αυτά, ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβски, με τις πολιτιστικές-εκπαιδευτικές και εθνικές του δραστηριότητες, κατάφερε να διατηρήσει και να διαδώσει αυτή την ιδέα μεταξύ των Μακεδόνων και των φίλων της Μακεδονίας, στρατολογώντας έτσι πολυάριθμους νέους αγωνιστές αφοσιωμένους στην υλοποίησή της, παρόμοιο με αυτό που μου συνέβη σε κάποιο βαθμό. Τελικά, όλη αυτή η διαδικασία οδήγησε και στην ανεξαρτησία του τμήματος της Μακεδονίας του Βαρδάρη, αν και χρειάζεται ακόμη πολλή δουλειά μέχρι να αναγνωριστούν τα εθνικά δικαιώματα των Μακεδόνων στα τμήματα του Αιγαίου και του Πίριν της Μακεδονίας. Είναι καιρός τουλάχιστον ένας δρόμος στα Σκόπια να φέρει το όνομά του. Ας είναι αιώνια δοξασμένος.

Αλεξάνταρ ΝΤΟΝΣΚΙ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΠΑΤΡΙΩΤΗ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑ ΝΤΡΑΓΚΑΝ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΣΚΙ

Για να γράψει κανείς για την εθνική εκπαιδευτική και πατριωτική δράση και τα βάσανα του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, θα χρειάζονταν χιλιάδες σελίδες. Η εκπαιδευτική, εθνική και πατριωτική του δράση δημοσιεύεται στα ακόλουθα περιοδικά: “Μακεντόνσκα Ίσκρα”, “Μακεντόνσκα Λόζα”, “Σλόμποντνα Μακεντόνια”, την εφημερίδα “Μακεδονία”, “Μακεδονικό Έθνος”, “Φωνή των Μακεδόνων” και στις αμέτρητες επιστολές και γράμματα που στάλθηκαν παντού στον κόσμο όπου υπάρχει μακεδονικός λαός. Σε αυτό το βιβλίο, θα διαβάσετε με κάθε λεπτομέρεια τα βάσανα του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι όπως τα έγραψε ο ίδιος.

Μετά από 20 χρόνια αναζήτησης για το Ημερολόγιο του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, βρήκαμε 111 σελίδες ή το πρώτο μέρος με τα γραπτά του Μπογκντάνοβσκι, τα οποία φυλάσσονταν ως μεγάλος θησαυρός από τον Ιόρνταν Γκρούεβ, από τη Μελβούρνη. Ο Ιόρνταν Γκρούεβ έλαβε το πρώτο μέρος προσωπικά από τον Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι στη συνάντησή τους στη Σουηδία κατά την προετοιμασία του προγράμματος του ΔΠΜΝΕ, και για το δεύτερο μέρος ο Μπογκντάνοβσκι του εξήγησε ότι έπρεπε να κάνει κάποιες διορθώσεις, πριν το στείλει.

Σε μια από τις συζητήσεις μας για το Ημερολόγιο, ο Μέντο Βουλκάνοβσκι, γνωρίζοντας ότι ο Ιόρνταν Γκρούεβ πήγε στην Ευρώπη για να συναντηθεί με τον Μπογκντάνοβσκι σχετικά με πολιτικό και οργανωτικό έργο για τη Μακεδονία, τον ρώτησε για το Ημερολόγιο, το οποίο ο Ιόρνταν έστειλε με χαρά στον Μέντο, στο Σίδνεϊ.

Από την ημέρα που λάβαμε αυτό το υλικό, γραμμένα προσωπικά από τον Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, κάναμε ό, τι μπορούσαμε για να λάβουμε το δεύτερο μέρος του «ημερολογίου». Επικοινωνήσαμε με όλους στο Σίδνεϊ, τη Μελβούρνη και το Περθ που πιστεύαμε ότι μπορεί να είχαν ένα αντίγραφο αυτού του υλικού, αλλά όλες οι προσπάθειες ήταν ανεπιτυχείς. Επικοινωνήσαμε επίσης με αρκετά άτομα στη Δημοκρατία της Μακεδονίας που γνώριζαν την ύπαρξη του «ημερολογίου» που έγραψε ο Μπογκντάνοβσκι, και ένα αντίγραφο αυτού δόθηκε στον τότε ηγέτη του από έναν άνδρα από τη Μελβούρνη, αλλά ούτε αυτό έδωσε αποτέλεσμα. Φαίνεται ότι κάποιος στους ανώτερους κύκλους του ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ δεν τους έδωσε την άδειά του, αν και σίγουρα γνώριζαν πού βρισκόταν το πρωτότυπο που έγραψε ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι. Στο εγγύς μέλλον ελπίζουμε να λάβουμε το δεύτερο μέρος του «ημερολογίου» και περισσότερα άρθρα του σε περιοδικά που επιμελήθηκε και τύπωσε και θα δημοσιευτεί σε ένα άλλο βιβλίο που θα ξεκινά από την ημέρα της δίκης του στα Σκόπια μέχρι λίγους μήνες πριν από τον θάνατό του.

Για μένα προσωπικά, ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι ήταν ένα άτομο σε πράξεις και βάσανα ισάξιο με τον Γκότσε Ντέλτσεβ και τον Μετόντια Αντόνοβ Τσέντο. Ο Μπογκντάνοβσκι, μέσα από τα περιοδικά που εξέδιδε, ξύπνησε την επαναστατική μου ψυχή και εγώ, όπως χιλιάδες άλλοι, εντάχθηκα στον αγώνα για την πλήρη απελευθέρωση και ενοποίηση της Μακεδονίας με πρωτεύουσά της τη Θεσσαλονίκη.

Ο Μπογκντάνοβσκι είναι ο πατέρας του DOOM και του ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ και κανένας Βούλγαρος φρικιό ή άλλος ηγεμόνας δεν θα το σβήσει αυτό. Οι παλαιότεροι ηγέτες του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ άκουσαν τον Βοϊβόντα τους την ώρα την ταφή του στο Κουμάνοβο, από το κόμμα του δεν υπήρχε ούτε ένας εκπρόσωπος από το Κεντρικό Γραφείο του ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ.

Το ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ ως πολιτικό κόμμα κυβέρνησε τη Δημοκρατία της Μακεδονίας με τον δικό του Πρωθυπουργό και τους δικούς του υπουργούς. Δυστυχώς, δεν ανέλαβαν ποτέ καμία ενέργεια για να δικάσουν δημόσια τους Μακεδόνες φρικιά από την πολιτική τιτοϊκή συμμορία ή τους δήμιους ούντμπασοι που είχαν βασανίσει και εκκαθαρίσει εκατοντάδες Μακεδόνες. Όλη η συμμορία από την προηγούμενη κυβέρνηση συνέχισε με συντάξεις διευθυντών και ζώντας στις βίλες και τα παλάτια τους, ενώ οι απόγονοί τους μετακόμισαν στο ΣΔΣΜ. Και τι απέγιναν οι επιζώντες αιχμάλωτοι μάρτυρες, φυλακισμένοι και βασανισμένοι για το έργο τους, για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους με πρωτεύουσά του τη Θεσσαλονίκη; Τίποτα! Χωρίς καμία οικονομική βοήθεια, έμειναν να αγωνίζονται για μια κόρα ψωμί.

Προκειμένου να σβήσει η ντροπή μπροστά στη μελλοντική μακεδονική ιστορία για όλα όσα έκαναν και για τον αποκλεισμό από το ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ και για την απουσία στη κηδεία του μεγάλου Ντράγκαν Μπογκντάνοφσκι, η ηγεσία του ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ θα πρέπει να ζητήσει δημόσια συγγνώμη για την αδικία εναντίον του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι και, το συντομότερο δυνατό, να ανεγείρει ένα μνημείο στον Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι μπροστά από το παλάτι αυτού του κόμματος στα Σκόπια.

Να αποκηρύξουν δημόσια τις συμφωνίες με τη Βουλγαρία και την Ελλάδα, διαφορετικά θα στιγματιστούν από εμάς εκτός Μακεδονίας ως εθνικοί προδότες και αγωνιστές για μεγάλους μισθούς και προνόμια.

Αιωνία η μνήμη του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι και το έργο του.

Αδελαΐδα, Άνγκελε Λ. Βρέτοσκι Αυγούστος 2021

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΒΜΡΟ ΔΠΜΝΕ

Ελάχιστα είναι γνωστά για την προσωπικότητα και το έργο του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι στο κοινό μας, αν και ήταν ο πιο διάσημος Μακεδόνας πολιτικός μετανάστης στη νεότερη μακεδονική ιστορία. Σαν να φοβούνται ακόμη οι ιστορικοί μας να φέρουν το έργο του στο τραπέζι και να μιλήσουν για αυτόν και τις δραστηριότητές του από τη ζωή του, για τα βάσανά του.

Ο Μπογκντάνοβσκι είναι ένα άτομο με εξαιρετικά πλούσιο βιογραφικό, ένας ακλόνητος αγωνιστής για την υλοποίηση των μακεδονικών ιδανικών του Ίλιντεν, ένας αγωνιστής για την απελευθέρωση και την ένωση όλων των υποδουλωμένων περιοχών της Μακεδονίας, σε μία μακεδονική Μακεδονία.

Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι είναι το μόνο άτομο στη νεότερη μακεδονική ιστορία που οργάνωσε με επιτυχία τη μακεδονική διασπορά ενάντια σε ένα καταπιεστικό καθεστώς. Ήταν μια αντανάκλαση μιας συγκεκριμένης ιστορικής εποχής, και αυτό ήταν αρκετό για να καταλάβουμε ότι ο αγώνας για τη Μακεδονία διαρκεί για πάντα. Το καθεστώς εκείνης της εποχής δεν επέλεξε κανένα μέσο για να τους αντιπαχθεί και χρησιμοποίησε τα πιο σκληρά μέτρα για να διώξει όλους τους συμμάχους του σε όλο τον κόσμο. Δεν γνωρίζω αν είναι γνωστός ο αριθμός των Μακεδόνων που σκοτώθηκαν ή κακοποιήθηκαν βάνουσα για να σκοτώσουν και να εξαλείψουν τη μακεδονικότητα στον Μακεδόνα μετανάστη. Δεν ξέρω αν είναι γνωστός ο αριθμός των Μακεδόνων που έγιναν προδότες της ίδιας τους της φυλής και πούλησαν την τιμή και την αξιοπρέπειά

τους για ένα μικρό χρηματικό ποσό - ο ίδιος ο Μπογκντάνοβσκι υπέφερε από τέτοιους ανθρώπους.

Οι άνθρωποι που εμπιστευόταν περισσότερο, οι άνθρωποι με τους οποίους συνεργαζόταν, ήταν και οι κατάσκοποι του, αντικατέστησαν το θάρρος με τη δειλία, αντικατέστησαν τα ιδανικά με την προδοσία, εδώ το κίνημα συνυφάνθηκε με τα κόκκινα και μαύρα νήματα της δύσκολης και αιματηρής μακεδονικής ιστορίας μας, στην οποία πίσω από τον ηρωισμό και την αυτοθυσία, πίσω από τις ασταμάτητες λαχτάρεις για μια ελεύθερη και ανεξάρτητη μακεδονική Μακεδονία, σέρνονταν μια άλλη δύσκολη ιστορία, μια ιστορία στην οποία το όνομα του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι άφησε αιματηρά ίχνη.

Σε αυτή τη μακρά διαπλοκή ιστορικών γεγονότων από το παρελθόν μας που πέρασαν ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι και οι ομοϊδεάτες του, μέσα από αυτά τα παράξενα δύσκολα μονοπάτια του χρόνου, το τέλος της ζωής του και η αρχή των πρώτων δεκαετιών του εικοστού πρώτου αιώνα θα παραμείνουν σημαδεμένα ως μελανή κηλίδα και ντροπή για ολόκληρο το έθνος, θα αποτελέσει εμπόδιο για την εθνική αυτογνωσία των Μακεδόνων ως μια άβυσσος στην οποία πέφτουν οι πιο λαμπρές προσωπικότητες του πρόσφατου παρελθόντος μας.

Εμείς, οι σημερινές γενιές, με ψηλά το κεφάλι ακολουθήσαμε περήφανα τα βήματά του, το έργο του θα ακολουθηθεί από πολλές γενιές μετά από εμάς. Ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, ο Μπλαγκόγια Σαμπέβσκι, ο Αλεξάνταρ και ο Μπλαγκόγια Χρίστοβ, ο Κονσταντίν Ντίνεσκι Ντίνκατα, ο Κρστο Σκόρντοβ, ο Πάνκο Στάμκοβσκι, ο Γκιόργκι Μράκοβ, ο Μπόρις Πέτκοβ, ο Κρστο Έντσεβ Ντιμιτρόβ, ο Γκιόργκι Τσότσκοβ, ο Μίτρε Μοϊσόβσκι, ο Άνγκελε Βρέτοσκι και μια πληθώρα γνωστών και άγνωστων πατριωτών αποτελούν μέρος του ένδοξου παρελθόντος μας.

Τράιτσε Τ. Τράϊκοβσκι
Περθ, Δυτική Αυστραλία

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΠΜΝΕ

Όταν ήμουν φοιτητής τη δεκαετία του '80, ανακάλυψα ένα περιοδικό από το "Μακεδονικό Έθνος". Τότε ήταν που γνώρισα για πρώτη φορά τις δραστηριότητες του Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι. Το περιοδικό ήταν όργανο του "Λαϊκού Απελευθερωτικού Μετώπου της Μακεδονίας" (NOFM-Narodno-Osloboditeln Front na Makedonija). Μου άρεσε το περιοδικό επειδή το περιεχόμενό του υποστήριζε την ενοποίηση της Μακεδονίας. Προωθούσε την υπόθεση της εθνικής απελευθέρωσης και της ενοποίησης της Μακεδονίας και διέδιδε την εθνικοαπελευθερωτική ιδεολογία των Μακεδόνων. Ο Ντράγκαν ήταν ένας συνεπής και ειλικρινής μαχητής για την υλοποίηση των ιδανικών του Γκότσε Ντέλτσεβ και του ΒΜΡΟ.

Το 1983 γνώρισα τον Πάνκο Στάμκοβσκι, εκδότη της εφημερίδας "Μακεδονία - Εβδομαδιαία Εφημερίδα" της Μελβούρνης. Ο Πάνκο ήταν μέλος του Κινήματος για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας (DOOM), το οποίο συνεργαζόταν με το NOFM. Οπότε ναι, είχα την ευκαιρία να μάθω από τον Πάνκο περισσότερα για τον Ντράγκαν, τις μακεδονικές οργανώσεις και τα κινήματα. Ο Πάνκο μου είπε ότι ο Ντράγκαν κρυφά καταδικάστηκε και κρατήθηκε στα Σκόπια.

Ως μέλος της διεθνούς οργάνωσης «Διεθνής Αμνηστία» (ΔΑ) μέσω του παραρτήματος στη Βικτώρια της Αυστραλίας, κατέβαλα προσπάθεια να αναζητήσω περισσότερες πληροφορίες για τον Ντράγκαν, επειδή είχε ήδη γίνει δεκτός ως πολιτικός κρατούμενος από την ΔΑ. Πληροφορήθηκα ότι δεν είχαν περισσότερες πληροφορίες γι' αυτόν από αυτές που είχαν ήδη δημοσιευτεί στην έκδοσή τους «Γιουγκοσλαβία-Αιχμάλωτοι Συνείδησης» του 1985.

Στα τέλη του 1987, έλαβα μήνυμα από τον Πάνκο ότι ο Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι είχε αφεθεί ελεύθερος και ότι είχε μιλήσει μαζί του στο τηλέφωνο. Δέχτηκα τα νέα με χαρά και την ίδια μέρα συναντήθηκα με τον Πάνκο για να μιλήσουμε για τον Ντράγκαν και την κατάσταση. Στη συνέχεια, μοιράστηκα τα νέα με τους στενούς μου φίλους.

Ο Πάνκο συνέχισε να διατηρεί γραπτές και τηλεφωνικές επαφές με τον Ντράγκαν. Το 1989, του έστειλα μια μακεδονική σημαία με τον δεκαεξάκτινο ήλιο και έτσι δημιούργησα για πρώτη φορά άμεση επαφή μαζί του. Εκείνη την εποχή, άρχισαν πολιτικές αναταραχές στη Γιουγκοσλαβία και ήδη σκεφτόμουν τη διάλυση του κράτους. Την επόμενη χρονιά, γινόταν λόγος για πολυκομματικό σύστημα και συνομοσπονδία.

Ήταν σημαντικό για μένα τι θα συνέβαινε στη Μακεδονία μετά τη διάλυση της ΣΟΔΓ ή στο πλαίσιο μιας πολυκομματικής συνομοσπονδιακής ΣΟΔΓ. Μετά από πολλές συζητήσεις με τον Πάνκο σχετικά με το θέμα, πρότεινα να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε την ίδρυση ενός δημοκρατικού κόμματος στη Μακεδονία. Συμφωνήσαμε να μοιραστούμε την ιδέα με τον Ντράγκαν και να δούμε τι πίστευε και αν θα τον ενδιέφερε ένας τέτοιος στόχος. Μετά από μια σύντομη σκέψη, ο Ντράγκαν είπε ότι η ίδρυση ενός δημοκρατικού κόμματος ήταν απαραίτητη για τα συμφέροντα της Μακεδονίας σε ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος. Άρχισε να μιλάει με γνωστούς ακτιβιστές στη Μακεδονία και την Ευρώπη για να εξετάσουν τη πρωτοβουλία.

Μετά από βασικές προετοιμασίες στα Σκόπια, ο Ντράγκαν έλαβε πολιτικό άσυλο από τη Σουηδία και μετακόμισε εκεί. Στις 10 Ιουνίου 1990, τον επισκέφτηκα στο σπίτι του στο Σόλβεσμποργκ της Σουηδίας, για να συζητήσουμε το πολιτικό πρόγραμμα του κόμματος και άλλα κομματικά θέματα ενώπιον της ιδρυτικής Συνέλευσης στα Σκόπια στις 17 Ιουνίου 1990. Την επόμενη μέρα, πήγαμε και οι δύο στο Γκέτεμποργκ για να επισκεφτούμε έναν φίλο του.

Πριν πάμε στο Γκέτεμποργκ, εξέφρασα κάποιες διαφωνίες. Ήμουν αντίθετος στη χρήση του ακρωνυμίου ΒΜΡΟ για το κόμμα. Ο Ντράγκαν μου είπε ότι δεν ήμασταν μόνο εμείς, άλλοι στη Μακεδονία σκέφτονταν διαφορετικά. Με κάλεσε να πάμε μαζί του στο Μόναχο, όπου θα συναντιόταν με τον Μπόρις Ζμεϊκόβσκι, τον Λιούμπτσο Γκεοργκίεφσκι και άλλους. Αρνήθηκα την πρόσκληση επειδή έπρεπε να επιστρέψω στις Βρυξέλλες για κάποιες προσωπικές υποχρεώσεις.

Όταν χωρίσαμε στις 12 Ιουνίου στο Γκέτεμποργκ, μου είπε ότι δεν ήταν σίγουρος αν θα ερχόταν στην ιδρυτική Συνέλευση στα Σκόπια, αλλά ότι θα επικοινωνούσε με τον Πάνκο και θα τον ενημέρωνε για τη συνάντηση στο Μόναχο. Αυτή ήταν η τελευταία μας φορά που ειδωθήκαμε.

Πήγα στα Σκόπια λίγες μέρες πριν από την ιδρυτική Συνέλευση. Αρχικά συναντήθηκα με τον Μπόρις Ζμεϊκόβσκι, στον οποίο έδωσα δύο σημαίες με τον ήλιο για να στολίσουν τη σκηνή της Συνέλευσης. Την επόμενη μέρα ο Μπόρις οργάνωσε μια συνάντηση με τον Λιούμπτσο Γκεοργκίεβσκι στο κέντρο των Σκοπίων. Μετά από τρεις ώρες συζήτησης, έφυγα με αρνητική εντύπωση για τον Λιούμπτσο. Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν ειλικρινής, ότι δεν ήταν κατάλληλος για τη θέση και ότι

ενδιαφερόταν περισσότερο για τις πηγές χρηματοδότησης. Ήλπιζε ότι εμείς, οι εμπνευστές και οι μετανάστες, θα το χρηματοδοτούσαμε και αυτός και οι οπαδοί του θα διαμόρφωναν τις πολιτικές υψηλού επιπέδου του κόμματος.

Πριν και μετά την ιδρυτική Συνέλευση, υπήρξε χειραγώγηση εναντίον εμάς τους εμπνευστες από την διορισμένη ηγεσία του κόμματος. Στη συνέχεια, με βάση τη συμπεριφορά της ηγεσίας και τις πολυάριθμες κινήσεις και συμπεριφορές, ήμουν πεπεισμένος ότι στο κόμμα είχε διεισδύσει και είχε καταληφθεί από τις μυστικές υπηρεσίες. Δεν ήθελα πλέον να έχω άμεσους δεσμούς με την ηγεσία και δεν ήμουν αισιόδοξος ότι με αυτό το στέλεχος, το κόμμα θα ενεργούσε για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων της Μακεδονίας.

Με σεβασμό στους Ντράγκαν Μπογκντάνοβски και Πάνκο Στάμκοски

Ιόρνταν Γκρούεβ Σεπτέμβριος 2021

Η έκδοση αυτού του βιβλίου κατέστη δυνατή χάρη στους ακόλουθους συντελεστές, προς τους οποίους η ομάδα τεχνικής επιμέλειας εκφράζει τις ειλικρινείς της ευχαριστίες.

	Организација или Бизнис Име и Презиме	Место	АУ \$
1	ВМРО-ДПМНЕ Перт	Перт	\$ 2000
2	Трајче Т. Трајковски	Перт	\$ 1000
3	Киро Наумовски	Перт	\$ 100
4	Јован Петрески	Перт	\$ 100
5	Милко Стојаноски	Перт	\$ 100
6	Љубе Костадиноски	Перт	\$ 100
7	Владо Бутракоски	Перт	\$ 100
8	Јане Ристески	Перт	\$ 100
9	Димче Буџакоски	Перт	\$ 100
10	Стасе Пејков	Перт	\$ 100
11	Зоран Ристоски	Перт	\$ 100
12	Милован Дамјаноски	Перт	\$ 100
13	ВМРО-ДПМНЕ Аделаид	Аделаид	\$ 2000
14	Ангеле Вретоски	Аделаид	\$ 500
15	Јован Бурнески	Аделаид	\$ 300
16	Предраг Ивановски	Аделаид	\$ 200
17	Трајан Кузманов	Аделаид	\$ 100
18	Ване Христов	Аделаид	\$ 100
19	Томе Бизарков	Аделаид	\$ 100
20	Павле Глувчес	Аделаид	\$ 100
21	Стојан Гелишев	Аделаид	\$ 100

22	Миле Богески	Аделаид	\$ 100
23	Протоереј Јованчо Сумрачки	Аделаид	\$ 50
24	Митре Мојсовски	Сиднеј	\$ 500
25	Мендо Вулкановски	Сиднеј	\$ 500
26	Миле Андоновски	Сиднеј	\$ 500
27	Живко Рикалоски	Сиднеј	\$ 200
28	Славе Ристески	Сиднеј	\$ 200
29	Крсте Тошески	Сиднеј	\$ 200
30	Трајан Тасески	Сиднеј	\$ 100
31	Златко Ефтимоски	Сиднеј	\$ 100
32	Стево Тирицоски	Сиднеј	\$ 100
33	Вангел Чаковски	Сиднеј	\$ 100
34	Диме Шапкароски	Канбера	\$ 100
35	Светлана Шапкароска	Канбера	\$ 100
36	Јордан Груев	Мелбурн	\$ 100
37	Драги Блажевски	Мелбурн	\$ 100
38	Македон Блажевски	Мелбурн	\$ 100

Συντομογραφίες	Η σημασία τους
BNF	Βουλγαρικό Εθνικό Μέτωπο
ΒΜΡΟ	Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση
ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ	Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση-Δημοκρατικό Κόμμα Μακεδονικής Εθνικής Ενότητας
ΓΚΕΣΤΑΠΟ	Χιτλερική Μυστική Αστυνομία (Ασφάλεια)
DOOM	Κίνημα για την Απελευθέρωση και την Ενοποίηση της Μακεδονίας
DOM	Κίνημα για την Ενοποίηση της Μακεδονίας
MNK	Μακεδονικό Εθνικό Μέτωπο
ΜΠΟ	Μακεδονική Πολιτική Οργάνωση (φιλοβουλγαρική)
NOB	Λαϊκός Απελευθερωτικός Αγώνας
DAG	Δημοκρατικός Στρατός της Ελλάδας
OKM	Απελευθερωτικό Κομιτάτο για τη Μακεδονία
NKVD	Λαϊκό Επιτροπείο Εσωτερικών Υποθέσεων (Στάλιν)
OZNA	Αρχή Δημόσιας Προστασίας
SDB	Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας (Γιουγκοσλαβίας)
ΣΔΜ	Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας
UDBA	Διεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας (Σ.Δ. Μακεδονίας)
ΤΜΟΡΟ	Μυστική Μακεδονο-Οδρινική Επαναστατική Οργάνωση
Ούνταμπασοι	Μυστικοί πράκτορες των γιουγκοσλαβικών υπηρεσιών ασφαλείας (ΟΥΝΤΜΠΑ-UDBA)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΣΕΛΙΔΑ
Όρκος	4
Πρόλογος	5
Σύντομη βιογραφία	7
Απαγωγή και βασανιστήρια από την UDBA	8
Αντίγραφο της πρωτότυπης δικαστικής απόφασης	98
Σχετικά με τον ήρωα Ντράγκαν Μπογκντάνοβски	100
Η τεράστια συμβολή του Ντράγκαν Μπογκντάνοβски στη διατήρηση της ιδέας μιας ενωμένης και ανεξάρτητης Μακεδονίας	102
Για τον πνευματικό πατριώτη και μάρτυρα Ντράγκαν Μπογκντάνοβски	104
Ο πατέρας του ΒΜΡΟ-ΔΠΜΝΕ	105
Το ξεκίνημα του ΔΠΜΝΕ	106
Η έκδοση του βιβλίου κατέστη δυνατή χάρη στους ακόλουθους συντελεστές	108
Ιδιαίτερες ευχαριστίες για την έκδοση του βιβλίου	111

Ιδιαίτερες ευχαριστίες για την έκδοση αυτού του βιβλίου

στον Αλεξάνταρ Ντόνσκι για τις τεχνικές του συμβουλές σχετικά με την ανάληψη της ευθύνης για την εκτύπωση στη Δημοκρατία της Μακεδονίας και για την καθοδήγηση των προετοιμασιών για την αποστολή στην Αυστραλία

Ένα μεγάλο ευχαριστώ για τη δωρεάν μεταφορά των βιβλίων από τη Δημοκρατία της Μακεδονίας στην Αυστραλία στον Νίκολα Νεντέλκοβσκι ιδιοκτήτης της εταιρείας Rosa Dora Imports Pty Ltd που βρίσκεται στην διεύθυνση: 20/22 Production Ave, Kogarah NSW 2217 στο τηλεφωνικό αριθμο: (02) 9587 4488

Ο ιδρυτής και ιδεολόγος του VMRO-DPMNE, Ντράγκαν Μπογκντάνοβσκι, εκφωνεί ομιλία στις 6 Απριλίου 1991 στο Πρίλεπ κατά τη διάρκεια του πρώτου Συνεδρίου του VMRO-DPMNE.

